

Cilt: 33

Sayı: 4

Ekim 2024

Ülkü ARIKBOĞA

Belediyelerde Katılımcı Bütçe: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği

Emre EKİNCİ

Türkiye’de Çevrenin Korunması ile Ekonomik Kalkınma Arasındaki Tercihin İncelenmesi: Dünya Değerler Araştırması Verilerine Göre (2018) Bir Analiz

Feriştah YILMAZ

Bitmeyen Reform Senfonisi: Yunanistan’da Reformların Yerel Yönetimlere EtkisiÖzlem ÇETİNKAYA BOZKURT
Görkem İNCEKARA**Belediyelerde Dijital Dönüşüm Süreçlerinin ve E-Belediyecilik Uygulamalarının Örnek Olay Kapsamında Değerlendirilmesi**

Yaşar Pınar ÖZMEN

Avrupa Yerel Yönetimlerinde Katılımcı Politika YapımıMüşerref KÜÇÜK
Kadir CANATAN**Kurumlar Perspektifinden Kentsel Alanda Yaşayan Yaşlılar: Konya İli Selçuklu İlçesi Örneği**Fatih TOLGA
Murat AKÇAKAYA**Neoliberalizmden Post-Neoliberalizme Devletin Rolünün Değişimi: Dönemsel Bir Analiz**

Çağdaş YEREL YÖNETİMLER

Cilt 33 - Sayı 4 - Ekim 2024

 ANKARA
HACI BAYRAM VELİ
ÜNİVERSİTESİ

Çağdaş YEREL YÖNETİMLER Dergisi

ISSN 1300 – 1825

Sahibi

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi adına
Prof. Dr. Mehmet Naci BOSTANCI

Yazı İşleri Müdürü ve Editör

Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

Sayı Editörü

Dr. Gülbahar TÜRK MENOĞLU

Editör Yardımcısı

Arş. Gör. Zarif Songül GÖKSEL

Yayın İdare Adresi

Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörlüğü
85. Cad. No: 8 Yüce-tepe / ANKARA

Yayının Türü

Yaygın Süreli Yayın

Yayın Şekli

3 Aylık – Türkçe

Dizgi - Mizanpaaj

Mebid Eğitim Danışmanlık Yayıncılık
Organizasyon Ticaret Limited Şirketi

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

Prof. Dr. Yusuf ŞAHİN

Prof. Dr. Hasan YAYLI

Prof. Dr. Uğur SADIOĞLU

Doç. Dr. Ayşe Çolpan KAVUNCU

“ Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi (ÇYYD), yerel yönetimler, kentleşme ve çevre sorunları konusunda gerek yurt içindeki gerek başka ülkelerdeki olay ve örnekleri, gelişmeleri, uygulama ve çözüm yollarını araştıran ve inceleyen özgün makaleleri kabul etmektedir.

Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi iki hakemli, ulusal bir yayındır. Yılda 4 sayı (Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim) yayımlanmaktadır. Yayın Dili Türkçedir. TÜBİTAK - ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı indekslerinde ve TR Dizin’de taranmaktadır. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi 1992 yılından beri düzenli olarak yayımlanmaktadır. Dergide yayımlanan yazılar yazarın kişisel görüşünü yansıtır. Yayımlanan yazılar kaynak gösterilerek kullanılabilir. ”

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Urkhan ALAKBAROV, Azerbaycan Devlet İdarecilik Akademisi

Prof. Dr. Kamil Ufuk BİLGİN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mahmut GÜLER, Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Can HAMAMCI

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ, Kapatokya Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşegül MENGİ, Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Tarkan OKTAY, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. İlhan TEKELİ

Prof. Dr. Abdulmenaf TURAN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof. Dr. Erbay ARIKBOĞA, Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Kemal ÖKTEM, Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet MUTLU, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Hacer Tuğba EROĞLU, Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Zerrin TOPRAK KARAMAN, Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mithat Arman KARASU, Harran Üniversitesi

Prof. Dr. Yakup BULUT, Gaziantep Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf ERBAY, İstinye Üniversitesi

Prof. Dr. Musa EKEN, Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Prof. Dr. Can Umur ÇİNER, Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Tuncay ÖNDER, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Barış ÖVGÜN, Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Asım BALCI

Doç. Dr. Sevim BUDAK, İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa Kemal BAYIRBAĞ, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Refik YASLIKAYA, Kırıkkale Üniversitesi

Doç. Dr. Ozan ZENGİN, Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Hazal İlgin BAHÇECİ BAŞARMAK, Ankara Hacı Bayram Veli Üniv.

Bu Sayının Hakemleri / Reviewers For This Issue

Prof. Dr. Erhan ÖRSELLİ (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa GÖRÜN (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN (Hacettepe Üniversitesi)

Doç. Dr. Çiğdem AKMAN (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Doç. Dr. Çiğdem TUĞAÇ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Hakan ALPTÜRKER (Mersin Üniversitesi)

Doç. Dr. Hayriye SAĞIR (Selçuk Üniversitesi)

Doç. Dr. Hazal İlgin BAHÇECİ BAŞARMAK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniv.)

Doç. Dr. İbrahimİRDEM (Polis Akademisi)

Doç. Dr. Seçil Mine TÜRK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Refik YASLIKAYA (Kırıkkale Üniversitesi)

Doç. Dr. Yusuf PUSTU (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Emre EKİNCİ (Bozok Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ergun KALAYCI (Gümüşhane Üniversitesi)

içindekiler

Çağdaş YEREL YÖNETİMLER Cilt 33, Sayı 4, Ekim 2024

Belediyelerde Katılımcı Bütçe: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği

Ülkü ARIKBOĞA

1

Türkiye'de Çevrenin Korunması ile Ekonomik Kalkınma Arasındaki Tercihin İncelenmesi: Dünya Değerler Araştırması Verilerine Göre (2018) Bir Analiz

Emre EKİNCİ

37

Bitmeyen Reform Senfonisi: Yunanistan'da Reformların Yerel Yönetimlere Etkisi

Feriştah YILMAZ

69

Belediyelerde Dijital Dönüşüm Süreçlerinin ve E-Belediyecilik Uygulamalarının Örnek Olay Kapsamında Değerlendirilmesi

Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT
Görkem İNCEKARA

101

Avrupa Yerel Yönetimlerinde Katılımcı Politika Yapımı

Yaşar Pınar ÖZMEN

143

Kurumlar Perspektifinden Kentsel Alanda Yaşayan Yaşlılar: Konya İli Selçuklu İlçesi Örneği

Müşerref KÜÇÜK
Kadir CANATAN

171

Neoliberalizmden Post-Neoliberalizme Devletin Rolünün Değişimi: Dönemsel Bir Analiz

Fatih TOLGA
Murat AKÇAKAYA

205

Makale Yazım Kuralları

227

İçindekiler

Çağdaş YEREL YÖNETİMLER Cilt 33, Sayı 4, Ekim 2024

Participatory Budgeting in Municipality: The Case of Istanbul Metropolitan Municipality <i>Ülkü ARIKBOĞA</i>	1
Examining the Choice Between Environmental Protection and Economic Development in Turkey: An Analysis According to World Values Survey Data (2018) <i>Emre EKİNCİ</i>	37
The Never-Ending Symphony of Reform: The Effect of Reforms on Local Governments in Greece <i>Feriştah YILMAZ</i>	69
Evaluation of Digital Transformation Processes and E-Municipality Applications in Municipalities Within the Scope of a Case Study <i>Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT Görkem İNCEKARA</i>	101
Participatory Policy Making in European Local Governments <i>Yaşar Pınar ÖZMEN</i>	143
Elderly People Living in Urban Areas from the Perspective of Institutions: The Case of Selçuklu District of Konya Province <i>Müşerref KÜÇÜK Kadir CANATAN</i>	171
Changing the Role of the State from Neoliberalism to Post-Neoliberalism: A Periodic Analysis <i>Fatih TOLGA Murat AKÇAKAYA</i>	205
Makale Yazım Kuralları	227

Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim aylarında yayımlanır.
Published quarterly in January, April, July and October.

Tel/Phone : +90 312 231 7360
URL: www.yayin.hacibayram.edu.tr

Belediyelerde Katılımcı Bütçe: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği

Ülkü ARIKBOĞA*

Öz: Katılımcı bütçe, vatandaşların kamu kaynaklarının dağıtımında tartışmalara katıldığı bir karar alma süreci olarak tanımlanmaktadır. İlk defa 1989 yılında Brezilya'nın Porto Alegre Belediyesi'nde uygulanan katılımcı bütçe yaklaşımı etkin bir şekilde uygulandığında, kaynakların etkin kullanımı ve demokrasinin gelişmesi açısından önemli faydalar sağlayabilecek bir niteliğe sahiptir. Bu çalışmada, belediyelerde katılımcı bütçe konusu ele alınmış, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) katılımcı bütçe konusunda uyguladığı model incelenmiştir. Çalışmanın birinci ve ikinci bölümünde literatür ve mevzuat taramasından yararlanılarak katılımcı bütçeye ilişkin kavramsal çerçeveye ve Türkiye'de katılımcı bütçe konusundaki yasal altyapıya yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise İBB'nin 2022-2024 bütçe döneminde uyguladığı katılımcı bütçe modeli analiz edilmiştir. Bu kapsamda, doküman analizi ve mülakat yöntemi kullanılarak veriler toplanmış ve belirli bir sistematikte ele alınarak üçüncü bölümde analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda İBB tarafından üç yıldır devam ettirilen katılımcı bütçe uygulamasının avantajları şöyle sıralanabilir: Tutarlı bir modele dayanması, bütçe takvimi ile uyumlu olarak uygulanması, kurumun stratejik planı ve performans esaslı bütçesi ile uyumlu olarak yürütülmesi, İstanbul Kent Konseyi tarafından sahiplenilmesi. Diğer yandan, katılımın artırılması, proje gerçekleştirmelerinin daha etkin bir şekilde takip edilmesi, proje sahiplerine düzenli geri bildirim verilmesi, proje maliyet tahminlerinin daha gerçekçi yapılması, ayrılacak bütçe miktarının başlangıçta ilan edilmesi uygulamanın gelişim alanlarını oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: katılımcı bütçe, katılım, bütçe

Participatory Budgeting in Municipality:

The Case of Istanbul Metropolitan Municipality

Abstract: Participatory budgeting is defined as a decision-making process in which citizens participate in discussions on the allocation of public resources. The participatory budget approach, which was first implemented in Porto Alegre Municipality in Brazil in

*Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ulkuarikboga@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3260-6763.

Makale Geliş Tarihi: 27.05.2024

Makale Kabul Tarihi: 05.08.2024

1989, has the ability to provide significant benefits in terms of efficient use of resources and the development of democracy when implemented effectively. In this study, the issue of participatory budgeting in municipalities is discussed and the model applied by Istanbul Metropolitan Municipality (IMM) on participatory budgeting is analysed. In the first and second part of the study, the conceptual framework of participatory budgeting and the legal infrastructure of participatory budgeting in Turkey are analysed through a literature and legislation review. In the third part, the participatory budget model implemented by IMM in the 2022-2024 budget period is analysed. In this context, data were collected using document analysis and interview method and analysed in a systematic manner in the third section. As a result of the research, the advantages of the participatory budget implementation implemented by IMM for three years can be listed as follows: It is based on a consistent model, it is implemented in line with the budget calendar, it is carried out in line with the strategic plan and performance-based budget of the organisation, and it is owned by the Istanbul Citizen Assembly. On the other hand, increasing participation, monitoring project realisations more effectively, providing regular feedback to project owners, making project cost estimates more realistic, and announcing the amount of budget to be allocated at the beginning constitute the development areas of the implementation.

Keywords: participatory budgeting, participation, budget

Giriş

Kamu kesiminin gelecek bir dönem için kaynak-harcama dengesini gösteren bütçelerde hangi hizmet için ne kadar kaynak ayrılacağı sorusuna en doğru şekilde karar verilmesi, kaynakların etkin kullanımı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, katılımcı bütçe yaklaşımı, kamu kaynaklarının hangi hizmet türleri için kullanılacağına ilişkin karar verme sürecinde, doğrudan halkın katılımını sağlayan bir araç olarak, hem kaynakların etkin kullanımı, hem de demokrasinin gelişmesi anlamında önemli faydalar sağlayabilecek bir niteliğe sahiptir.

Tarihsel süreç içerisinde ilk defa 1989 yılında Brezilya'nın Porto Alegre Belediyesi'nde uygulanmaya başlayan katılımcı bütçe yaklaşımı, Brezilya uygulamasından sonra zaman içinde tüm dünyada yaygınlaşmaya başlamıştır. Ülkemizde de 2007 yılında 'Yerel Yönetim Reformlarına Destek Projesi' ile ilk çalışmalar başlamış ve bu tarihten itibaren çeşitli belediyeler nezdinde katılımcı bütçeye yönelik uygulamalar görülmeye başlanmıştır.

Bu çalışmada, belediyelerde katılımcı bütçe konusu ele alınmış ve 2022 yılı bütçe döneminden bu yana katılımcı bütçe uygulamasını yürüten İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) katılımcı bütçe konusunda uyguladığı modelin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, şu soruların cevaplanması hedeflenmiştir: İBB'de katılımcı bütçe konusunda nasıl bir model uygulanmaktadır? Katılımcı bütçe uygulamasının amacı nedir? Katılımcı bütçe

süreci hangi aşamalardan oluşmaktadır? Katılımcı bütçe uygulamasında yer alan aktörler nelerdir ve kent konseyinin katılımcı bütçe uygulamasındaki rolü nedir? Katılımın sağlanması konusunda yararlanılan araçlar nelerdir? Uygulamanın sağladığı faydalar nelerdir? Uygulamada karşılaşılan zorluklar nelerdir? Uygulama nasıl geliştirilebilir?

Çalışmanın birinci ve ikinci bölümünde literatür ve mevzuat taramasından yararlanılarak katılımcı bütçeye ilişkin kavramsal çerçeveye ve Türkiye’de katılımcı bütçe konusundaki yasal altyapıya yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, İBB’nin 2022-2024 bütçe döneminde uyguladığı katılımcı bütçe modeli analiz edilmiştir. Bu kapsamda, doküman analizi ve mülakat yöntemi kullanılarak veriler toplanmış ve belirli bir sistematikte ele alınarak üçüncü bölümde analiz edilmiştir.

Katılımcı Bütçe

Bu başlık altında bütçe ve katılımcı bütçe kavramları ile, katılımcı bütçenin tarihsel gelişimi, katılımcı bütçe sürecinde yer alan aktörler ve katılımcı bütçe sürecinin aşamaları ele alınmıştır.

Bütçe ve Katılımcı Bütçe Kavramları

Bütçe kavramı genel olarak, kaynaklar ve gelirler ile ihtiyaçlar ve giderleri karşılaştırarak denkleştirme anlamında kullanılmaktadır (Altuğ, 2020:8; Edizdoğan ve Çetinkaya, 2021:1-2). Kamu bütçesi ise, “*Kamu kesiminin gelecek bir dönem için kaynak harcama dengesini yansıtan ve parlamenter demokrasilerde yasama organının, yürütme organına kamu harcamalarını yapma ve kamu gelirlerini toplama konusunda verdiği yetkiyi gösteren belge*” şeklinde tanımlanmaktadır (Batirel, 2007:183). Dolayısıyla, kamu kesimi açısından değerlendirildiğinde, kaynak ve harcama dengesini gösteren ve gelecek belirli bir döneme ilişkin mali bir plan niteliğinde olan bütçenin uygulanabilmesi için karar organı olan meclislerin, yürütme organına yetki vermesi önemli bir husustur.

“*Kamu hizmetlerinin cinsi ve tutarı ile bu hizmetleri karşılayacak olan kamu gelirlerinin toplanması hakkında karar verme yetkisi*” şeklinde tanımlanan bütçe hakkı (Edizdoğan ve Çetinkaya, 2021:23), tarihsel süreç içerisinde büyük mücadelelerle halkın seçtiği temsilcilerden oluşan parlamentolara verilmiş ve parlamentoların en temel hakkı olarak kabul edilmiştir. Kamu kaynaklarının hangi hizmet demetleri için ne kadar ayrılacağına ilişkin karar verme sürecinde, doğrudan halkın katılımı sağlanmaya başlandığında ise katılımcı bütçe uygulamaları devreye girmiştir.

Katılımcı bütçe, vatandaşların kamu kaynaklarının dağıtımında görüşme ve tartışmalara katıldığı bir karar alma sürecidir (Wampler, 2007: 21). Brezilya’da katılımcı bütçenin öncülerinden olan Uribatam de Souza (De Souza’dan aktaran Cabannes, 2015a:257), katılımcı bütçeyi şöyle tanımlamıştır: *“Halkın kamu kaynaklarının bir kısmının ya da tamamının kullanım amacını tanımladığı bir mekanizma ya da süreçtir.”* De Souza’ya göre, *“Katılımcı bütçe halkın kamu bütçesi ve politikalarını tartışıp tanımlayabildiği, evrensel ve gönüllü bir doğrudan demokrasi sürecidir”* (De Souza’dan aktaran Cabannes, 2015a:257).

Katılımcı bütçe tanımı yapılırken en temel özellik olarak, kaynak tahsisi konusunda vatandaşların katılımından bahsedilmekle birlikte, katılımcı bütçe sürecinin ayrıntılı bir tanımının yapılabilmesi için beş kriterin daha eklenmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu kriterler şöyle sıralanabilir (Sintomer vd, 2008:168; Sintomer vd., 2012:2-3):

- Mali ve bütçe boyutu tartışılmalıdır. Katılımcı süreç, sınırlı bir bütçenin nasıl kullanılması gerektiği sorusuna dayanmaktadır. Bu nedenle, projelerin maliyetler üzerindeki etkisi dikkate alınmalıdır.
- Şehir düzeyinde ya da bölge düzeyinde desantralize olmuş (seçilmiş bir organa, yetki ve kaynağa sahip) bir yönetim biriminin katılımı sağlanmalıdır. Tek bir mahallenin sınırını aşan konulara ilişkin fonların kullanımında mahalle düzeyinde katılım yeterli olmamaktadır.
- Yıllar itibariyle tekrar eden bir süreç söz konusu olmalıdır. Katılımcı bütçe süreci bir kez planlanıp uygulanan tek defalık bir olay değildir.
- Süreç, belirli toplantılar, forumlar şeklinde düzenlenen kamu müzakerelerini içermelidir. Katılımcıların yerel meclislere ya da parlamentolara davet edilmesi yeterli değildir.
- Sürecin çıktılarına ilişkin sorumlulukları içermelidir. Yıllık toplantılar ya da projelerin gerçekleştirme bilgilerini içeren yayınlar yoluyla sonuçlara ilişkin katılımcılara geri bildirim sağlanabilir.

Katılımcı bütçe ile kamu kaynaklarının belirli bir oranının nasıl kullanılacağı konusunda vatandaşların karar alma sürecine katılımı yoluyla, kamu harcamalarının halkın ihtiyaç ve önceliklerine uyumu sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu süreç sayesinde vatandaşlara, kamunun mevcut kaynakları hakkında bilgi sahibi olma, kendi bölgesine ait ihtiyaçları önceliklendirme, projeler, yatırımlar, hizmetler önerme ve kaynakları demokratik ve şeffaf bir şekilde tahsis etme imkanı sunulmaktadır. Etkin bir katılımcı bütçe süreci,

yönetim, vatandaşlar ve sivil toplum arasında bir takım çalışmasını gerektirmektedir (Malena ve Khallaf, 2009:1).

Katılımcı bütçe programları uygulamada bölgesel, tematik (konu bazlı) ve aktör temelli olmak üzere üç farklı biçimde ortaya çıkmaktadır. Katılımcı bütçe uygulamalarının büyük çoğunluğu, mahalle, ilçe ve kent ölçeğinde ortaya çıkan bölgesel temelli uygulamalardır. Tematik bazlı katılımcı bütçe programlarında ise, kaynakların kent ölçeğinde eğitim, temel hizmetler, istihdam, konut, ulaşım vb. belirli sektörler esas alınarak tahsis edilmesine yönelik tartışmalar yürütülmektedir. Üçüncü tür ise, kaynakların gençler, yaşlılar, göçmenler vb. belirli hassas gruplara tahsis edilmesini esas alan aktör temelli programlardır (Cabannes, 2015b:24-25).

Katılımcı bütçe süreci, yönetimin performansının iyileştirilmesi ve demokrasinin kalitesinin geliştirilmesi olmak üzere iki temel amaca hizmet etmektedir. Vatandaşların kamusal tartışmalara doğrudan katılımını teşvik eden bu süreç, vatandaşların kamusal işler hakkında bilgisinin artmasına ve demokrasinin kalitesinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Sıradan vatandaşlara belirsiz bütçe prosedürlerini açarak, vatandaşların harcamaları, gelirleri ve uygulamaları tartıştığı geniş bir kamu forumu oluşturan katılımcı bütçe süreci, yönetimin hesap verebilirliğini arttıran, vatandaşları güçlendiren ve aynı zamanda kayırmacılık, sosyal dışlanma ve yolsuzluk gibi konularla mücadele etmeyi sağlayan bir araç olarak kabul edilebilir. Diğer yandan, katılımcı bütçe süreci belediye yönetimini sınırlandıran ve kontrol eden bir dizi kurallar sayesinde yönetimin performansının iyileştirilmesine de katkı sağlamaktadır (Wampler, 2007:21-22).

Katılımcı Bütçenin Tarihsel Gelişimi

Katılımcı bütçeleme yaklaşımı 1989 yılında Brezilya'nın o tarihlerde bir milyondan fazla nüfusa sahip olan ve Brezilya standartlarına göre zengin sayılan Porto Alegre Belediyesi'nde uygulanmaya başlanmıştır. Katılımcı bütçe programları Brezilya'da daha büyük bir çabanın, mevcut demokrasiyi geliştirme ve derinleştirme çabasının bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Demokrasinin yeniden kurulduğu 1985 yılına kadar Brezilya siyasetinde geleneksel patronaj uygulamaları, sosyal dışlanma ve yolsuzluk hakimken, bu tarihten itibaren çok sayıda yönetim, sivil toplum kuruluşu, sosyal hareket ve siyasi partinin katılımcılıkla ilgili değerleri ve fikirleri ön plana çıkarmasıyla birlikte, katılımcı bütçe süreci Brezilya'nın genç demokrasisini zenginleştirmek amacıyla ortaya çıkan bir yaklaşım olmuştur.

Askeri diktatörlüğün son yıllarında kurulan ve seçimlerde “*demokratik katılım ve harcama önceliklerinin değiştirilmesi*” kampanyasını yürüten İşçi Partisi 1988 yılında Porto Alegre'de belediye başkanlığı seçimlerini kazandıktan

sonra mali kısıtlamaların üstesinden gelmek, vatandaşlara yönetimin faaliyetlerinde rol vermek ve önceki yönetimlerin sosyal harcama önceliklerini değiştirmek amacıyla farklı yöntemler denemiştir. Katılımcı bütçeleme bu deneme çalışmalarının sonucu olarak ortaya çıkmış ve yoksul vatandaşların ve mahallelerin kamu harcamalarından daha büyük bir pay alması amaçlanmıştır (Wampler, 2007: 23-24). Bu tarihlerden itibaren katılımcı bütçe kısa sürede İşçi Partisi'nin markası haline gelmiş, Porto Alegre örneği İşçi Partisi tarafından yönetilen diğer Brezilya kentleri için de referans oluşturmuştur (Falanga ve Lüchmann, 2019:4-5).

Katılımcı bütçe yaklaşımının ortaya çıktığı ve 1989'dan 1997'ye kadar devam eden bu ilk aşama deneme aşaması olarak kabul edilmektedir. Porto Alegre ile başlayan ve Brezilya'nın birkaç şehri ile daha devam eden bu aşamada kamu kaynaklarının tahsisinde yeni katılımcı ve temsili karar alma biçimleri keşfedilmiştir. Bu deneme aşamasını, 130'dan fazla Brezilya belediyesinin bazı farklılıklarla modeli benimsediği "Brezilya yayılımı" dönemi izlemiştir. Genişleme ve çeşitlenme aşaması olan üçüncü aşamada ise, model Brezilya sınırlarının da dışına, Latin Amerika, Avrupa ve Afrika'ya yayılmış ve uygulama çeşitlenmiştir. 2010 yılından bu yana ise katılımcı bütçe yaklaşımı dünyanın her yerine yayılmaya devam etmektedir (Cabannes, 2018:2; Gordon vd., 2017:17).

Katılımcı Bütçe Sürecinde Yer Alan Aktörler

Katılımcı bütçe sürecinde rol oynayan çeşitli aktörler bulunmaktadır. Bu aktörler yerel yönetimler, vatandaşlar, sivil toplum kuruluşları, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve iş topluluklarıdır (Wampler, 2007: 39-44).

Yerel yönetimler çok sayıda amacı gerçekleştirmek amacıyla katılımcı bütçeleme programlarını uygulamaktadır. Bunlardan birincisi, vatandaş ve yönetim arasında işbirliğini geliştirerek siyasi bir destek tabanı oluşturmaktır. İkincisi, katılımcı bütçe sürecinde kaynakların düşük gelir grubunda yer alan vatandaşlara daha fazla ayrılmasını mümkün kılan mekanizmalar yoluyla kıt kaynakların daha adil dağılımını sağlamaktır. Üçüncüsü, vatandaşlara siyasi ve sosyal bilinç düzeylerini geliştirme fırsatı sağlayarak kamunun öğrenme sürecini teşvik etmektir. Dördüncüsü ise, kaynak dağılımını denetleyen vatandaş sayısının artması, dolayısıyla da yolsuzluğun ve bürokratik verimsizliğin azalması yoluyla yönetimin şeffaflığını arttırmaktır (Wampler,2007: 39-40). Bu bağlamda, kaynakları yönetme yetkisinin bir kısmını vatandaşlarla paylaşmak durumunda olan belediye başkanlarının ve belediye meclislerinin bu sürece istekli olması, sürecin başlatılması ve başarıya ulaşmasında kilit bir rol oynayacaktır (Koçdemir, 2022:41).

Katılımcı bütçe sürecinin bir diğer aktörü vatandaşlardır. Vatandaşların katılımcı bütçede yer alma nedenlerinden bir tanesi katılımcı bütçe

programlarının vatandaşların kamusal karar alma sürecine erişimlerini arttırmasıdır. Katılımcı bütçe sürecinde gerçekleştirilen bilgilendirme toplantıları yoluyla vatandaşların bilgiye erişiminin artması, yönetim, yönetimin sorumluluğu, politika ve politika oluşturma konularında daha geniş bir anlayışa sahip olması vatandaşı bu süreçte yer almaya teşvik eden nedenlerdir. Diğer yandan, vatandaşların kendi mahallelerini ilgilendiren işlerin tartışma ve onay sürecine doğrudan katılımının hizmet kalitesini arttırması da katılımcı bütçe ile sağlanan başka bir fayda olarak görülmektedir (Wampler, 2007:41-42).

Sivil toplum kuruluşları (STK) da katılımcı bütçe sürecinin aktörleri arasında yer almaktadır. Katılımcı bütçe sürecinde STK'ların vatandaşları sürece daha fazla dahil edebilmesi, söz konusu mahallelerin bütçe ile tahsis edilen hizmet ve kaynaklardan daha fazla yararlanabilmesi anlamına gelmektedir. Diğer yandan katılımcı bütçe sürecinde potansiyel işbirlikleri ile iletişime geçebilme ve daha geniş sosyal ve siyasi koalisyonlar kurma imkanı STK'ların daha fazla destekçi ağına sahip olabilmesini sağlamaktadır. STK'ların katılımcı bütçe sürecine dahil olmalarını teşvik eden bir başka neden ise bu süreç sayesinde STK'ların yönetimi temsil eden teknokratlarla bir arada çalışarak yönetimin politikalarını etkileyebilme fırsatına sahip olmalarıdır (Wampler, 2007:42).

Kar amacı gütmeyen kuruluşlar, katılımcı bütçe programlarında acil sosyal sorunların üstesinden gelebilmek için vatandaş ile yönetimin bir araya gelebileceği bir ortam sağlamaktadır. Yönetimin politika önerilerini ve bu önerilerin sonuçlarını sıradan vatandaşa göre daha kolay anlayabilen mimar, mühendis, sosyal hizmet uzmanı vb. uzmanlar sürece dahil olduğunda yönetimin harcama ve politika kararları daha kolay izlenebilmekte, yönetimin şeffaflığı ve vatandaşların taleplerinin daha güçlü dile getirilmesi sağlanmaktadır (Wampler, 2007:42-43).

Son olarak iş dünyası da, katılımcı bütçeleme programlarının şeffaflığı teşvik etmesi, verimliliği arttırması ve yolsuzluğu azaltması nedeniyle bu süreci destekleyebilmektedir. Katılımcı bütçe programları bütçeye artan ilgi nedeniyle yönetimin şehrin finansal sağlığına daha fazla odaklanmasını sağlamaktadır. Diğer yandan, bu dolaylı etkinin yanı sıra, iş dünyasında yer alan bazı müteahhit ve yükleniciler katılımcı bütçe sürecinden doğrudan olumlu faydalar da elde edebilmektedir. Projelerin sistematik olarak sıralanması sebebiyle yüklenicilerin açık ve adil bir şekilde teklif verebilmeleri, küçük yüklenicilerin projelerinin de seçilebilme imkanı, projelerinin uygulanabilmesi için yüklenicilerin rüşvet vermek durumunda kalmamaları bu doğrudan etkilere örnek verilebilir (Wampler, 2007: 43-44).

Katılımcı Bütçe Sürecinin Aşamaları

Brezilya’da başlayıp tüm dünyaya yayılan katılımcı bütçe uygulamalarında vatandaşların katılımı farklı düzeylerde ortaya çıkabilmektedir. Bu konudaki örnekler, yönetimin vatandaş gruplarına danışması şeklinde gerçekleşen uygulamalardan, zaman içinde vatandaşlarla müzakere edilen ve vatandaşların doğrudan karar verdiği uygulamalara doğru evrilmiştir (Malena ve Khallaf, 2009:2; Koçdemir, 2022: 81). Dolayısıyla, katılımcı bütçe süreci vatandaşlara bütçe tahsisleri konusunda fikirlerini belirtme ve daha sonra karar verme fırsatı sağlayan bir süreci içermektedir (Malena ve Khallaf, 2009:2). Katılımcı bütçe sürecini hazırlık ve planlama; tekliflerin alınması, incelenmesi ve oylama; uygulama ve izleme olmak üzere üç aşamada ele almak mümkündür.

Hazırlık ve Planlama

Katılımcı bütçe sürecinin ilk aşaması hazırlık ve planlama aşamasıdır. Katılımcı bütçe süreci, tüm sürecin prosedürünü oluşturacak strateji, plan veya bir yasal düzenlemenin hazırlanmasıyla başlar. Bu aşamada hazırlanan bir kanun ya da belge ile “*oyunun kuralları*” belirlenmelidir (Krenjova, 2012:11).

Katılımcı bütçe sürecinin başlangıcında vatandaş örgütleri, bölge sakinleri grupları, inanç temelli gruplar, kiracı grupları, devlet kurumları ve yetkilileri, özel sektör vb. paydaş gruplarının bir listesi oluşturulmalıdır. Başlangıç aşamasında bu grupların işbirliği ve yönetim ve vatandaş temsilcilerinden oluşan bir grubun bir araya gelerek anlaşma sağlaması önemlidir (Malena ve Khallaf, 2009:2).

Planlama aşamasındaki en önemli sorulardan biri de katılımcı bütçenin amaç ve hedeflerinin belirlenmesidir. Örneğin; “*Katılımcı bütçe süreci ile sivil sürece daha fazla insanın katılması mı, yoksa vatandaşların kamu harcamalarından daha fazla tatmin olması mı amaçlanıyor?*” açıklığa kavuşturulmalıdır. Amaç ve hedeflerin belirlenmesi, sürecin değerlendirme aşamasına da veri teşkil edecektir (Gordon vd., 2017: 21).

Diğer yandan, hazırlık aşamasında üç konunun belirlenmesi önem taşımaktadır: Odak, kapsam ve bu iş için düzenli olarak harcanması gereken emek (Scherer ve Wimmer, 2012:101; Gordon vd., 2017: 21). Katılımcı bütçenin odağının belirlenmesi noktasında belediyelerin bütçenin ne kadarlık bir parçasının katılımcı bütçe sürecine dahil edileceğine karar vermesi gerekmektedir. Bu parça, bütçenin belirli bir yüzdesi ya da belirli bir harcama alanı şeklinde belirlenebilmektedir (Gordon vd., 2017: 21).

Kapsamın ne olacağı noktasında ise, katılımcıların yerel ölçekte hangi düzeyde katılım sağlayacağı belirlenmesi gerekmektedir. Diğer yandan, vatandaşların komite benzeri bir yapılanma ile mi ya da temsilci seçimi yoluyla

mı katılacağına da karar verilmesi kapsam açısından önemli bir konudur (Gordon vd., 2017: 21).

Katılımcı bütçe sürecinde nasıl bir program uygulanacağını ve programın sıklık düzeyinin belirlenmesi ise bu sürecin tek seferlik bir çaba olmasını engellemek, sürdürülebilirliğini ve meşruiyetini sağlamak açısından kritik bir konudur (Gordon vd., 2017: 21). Bu bağlamda, şeffaflık, tarafsızlık, cinsiyet duyarlılığı, sosyal katılım, eşitlik, evrensel katılım gibi katılımcı bütçe sürecine ilişkin yol gösterici ilkeler üzerinde anlaşılması, kuralların belirlenmesi, etkinlik planlama döngüsü ve takviminin oluşturulması gerekmektedir (Malena ve Khallaf, 2009:2-3).

Katılımcı bütçe sürecinde yukarıdaki aşamalar tamamlandıktan sonra, bir başka deyişle oyunun kuralları belirlendikten sonra ilk yapılması gereken, bütçe okuryazarlığı ve katılımcı bütçe ilkeleri konusunda bilgilendirme kampanyaları, eğitim ve çalıştaylar düzenlenmesidir. Yerel gazeteler, sosyal medya, televizyon, mail ya da diğer iletişim kanalları kullanılarak vatandaşların katılımcı bütçe sürecinin getireceği fırsatlar konusunda farkındalık düzeyinin artırılması sağlanmalıdır (Krenjova, 2012:12; Malena ve Khallaf, 2009:3).

Bunun yanı sıra, prosedürde kimlerin katılımcı olacağı açıkça belirlenmelidir. Prosedüre çeşitli sosyal gruplar (kadınlar, emekliler vb.), dernekler, STK'lar ve sıradan vatandaşlar (rasgele örnek olarak seçilen) gibi farklı gruplardan temsilciler dahil edilmelidir. Ayrıca, referandum yoluyla tüm vatandaşların katılımı sağlanmalıdır (Krenjova, 2012:12).

Tekliflerin Alınması, İncelenmesi ve Oylama

Katılımcı bütçe sürecinde hazırlık ve planlama aşaması tamamlandıktan sonra, vatandaşların önerilerini paylaşmasını, ihtiyaçlarını ve önceliklerini ifade etmelerini ve tartışmalarını sağlayacak çeşitli teknikler uygulanmalıdır. Bu konuda, halk toplantılarından vatandaş forumlarına, anketlere kadar birçok katılım mekanizması bulunmaktadır. Günümüzde elektronik ortamda da teklifler alınabilmektedir (Krenjova, 2012:12; Malena ve Khallaf, 2009:3; Koçdemir, 2022:86). Toplantılara katılım doğrudan olabileceği gibi, profesyonel veya sıradan paydaşların temsilci seçilmesi yoluyla dolaylı yoldan sağlanabilir. Toplantılarda vatandaşların ortaya konulan projeler ve teklifler üzerinde müzakere yapmaları teşvik edilmelidir. Bu bağlamda, toplantıların organize edilmesinde ve vatandaşlar için karmaşık olan konuların ve önerilerin anlaşılmasında STK'lar önemli bir rol oynayacaktır. (Krenjova, 2012:12; Malena ve Khallaf, 2009:3).

Katılımcı bütçe programlarında tartışma konuları bayındırlık hizmetleri gibi belirli kamu hizmetlerine yönelik projeler (sokakların asfaltlanması,

kreşlerin inşası vb.) olabileceği gibi, tematik bazlı genel konulara (eğitim, sağlık vb.) da odaklanılabilmektedir. Proje odaklı programlar katılım sağlanan konu ile sonuçlar arasında doğrudan ilişki kurma, kamu hizmetlerinin toplumun ihtiyaçları ve problemleri ile daha iyi şekilde ilişkilendirilmesi, belediye yönetiminin yetki ve sorumluluklarının daha iyi anlaşılması gibi avantajlara sahiptir. Tematik bazlı programlarda ise, katılımcılar belirli problemler yerine, kenti bir bütün olarak anlamaya ve analiz etmeye odaklanmaktadır. Dolayısıyla tematik bazlı programlar daha bilgili aktivistleri çekme eğilimindedir (Krenjova, 2012: 12; Wampler, 2007:36-38).

Vatandaşlar tarafından çeşitli araçlar kullanılarak alınan tekliflerin daha sonra yönetim tarafından uzmanlardan oluşan bir grup aracılığıyla fizibilitesi yapılmalıdır. Bu aşamada sunulan teklifler uzman ekip tarafından yasalara, yerel yönetimin faaliyet alanına, plan ve düzenlemelere, daha önce duyurulan temalara uygunluk ve bütçe sınırları açısından değerlendirilmektedir. İnceleme sonrası tekliflerde bazı değişiklikler yapılabilmesi mümkündür (Krenjova, 2012:13; Koçdemir, 2022: 87-88; Malena ve Khallaf, 2009:3).

İnceleme sonrası son aşama ise çeşitli araçlarla (yüz yüze ya da elektronik) tekliflerin halka tanıtımının yapılması ve oylamaya sunulmasıdır. Oylama, vatandaşların doğrudan tercihlerini ortaya koymasını sağlayan bir aşamadır ve kapsayıcı ve şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Bu bağlamda, hem fiziksel, hem de elektronik imkanların sağlanması oylamada katılımı, dolayısıyla da kapsayıcılığı arttıracaktır (Koçdemir, 2022:89-97).

Uygulama ve İzleme

Katılımcı bütçe sürecinde projelerin teklif, müzakere ve onay aşamasının yanı sıra, yetkili organlar tarafından onaylandıktan sonra uygulama ve izleme aşamasına da vatandaşlar ve vatandaş grupları katılım sağlamalıdır. Bir başka deyişle uygulama ve izleme aşaması vatandaşlar ve yönetimin işbirliği ile gerçekleştirilmelidir. İzleme aşamasına vatandaşın katılımı uygulamada delegeler, özel komisyonlar ya da çalışma grupları, mahalle dernekleri ve vatandaş örgütleri gibi farklı yollarla sağlanabilmektedir (Malena ve Khallaf, 2009:3; UN-HABITAT, 2004: 64-65).

Bu aşamada hem yönetimin, hem de vatandaşların doğru kayıtlar tutması ve geri bildirim toplaması önemlidir. Diğer yandan, değerlendirme sırasında vatandaş ve yetkililer sürecin başlangıçta belirlenen hedefleri karşılayıp karşılamadığını tespit etmelidir. Sürecin gerek başlangıçta belirlenen hedefler, gerekse süreçten elde edilen geri bildirimler çerçevesinde değerlendirilmesi, bir sonraki bütçe döngüsünde sürecin hangi bölümlerinin iyileştirilebileceği konusunda bir fırsat sağlayacaktır (Gordon vd., 2017:22; Malena ve Khallaf, 2009:3.). Sonuç olarak, katılımcı bütçe sürecinde vatandaşın süreci izlemesi

sürecin kaliteli bir şekilde ilerlemesi, şeffaflığın sağlanması ve yolsuzluğun önlenmesi açısından kritik bir öneme sahiptir (UN-HABITAT, 2004:65).

Türkiye’de Katılımcı Bütçe Uygulamasına İlişkin Yasal Altyapı

Türkiye’de mali yönetim sisteminde önemli bir reform çalışması niteliğinde olan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu incelendiğinde halkın bütçe sürecine katılımına ilişkin bazı düzenlemeleri görmek mümkündür. 5018 sayılı Kanun’un stratejik planlama ve performans esaslı bütçe hakkındaki 9. Maddesinde kamu idarelerinin stratejik planlarını katılımcı yöntemlerle hazırlayacakları belirtilmiştir. Yine bu madde uyarınca, kamu idareleri bütçelerini stratejik planlarla uyumlu bir şekilde hazırlamak durumundadır (5018 Sayılı Kanun, Madde 9). Bu bağlamda, bütçelere temel teşkil eden stratejik planların katılımcı yöntemlerle hazırlanmasına ilişkin bu düzenlemenin bütçe süreçlerine katılım açısından ana çerçeveyi çizdiği söylenebilir (Allegretti ve Koçdemir, 2021:108).

Diğer yandan, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda da 5018 sayılı Kanun’daki bu düzenlemeler ile benzer nitelikte bazı hükümler yer almaktadır. Belediye Kanunu’nun stratejik planlara ilişkin 41. Maddesinde yer alan “*stratejik plan varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır*” şeklindeki düzenleme stratejik planlara halkın katılımını öngörmektedir (5393 Sayılı Kanun, Madde 41). Kanunun belediye bütçelerini düzenleyen 61. Maddesinde, bütçelerin stratejik plan ve performans programları ile uyumlu olarak hazırlanması gerektiği belirtilmektedir (5393 Sayılı Kanun, Madde 61).

Bu düzenlemelerin yanı sıra 5393 sayılı Belediye Kanunu incelendiğinde, vatandaşların belediye faaliyetleri konusunda görüşlerinin alınmasına ve katılımının sağlanmasına ilişkin başka düzenlemelerin de yer aldığı görülmektedir.

Belediye Kanunu’nun “*hemşehrilerin belediyelerin karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma*” haklarının bulunduğunu belirten *Hemşehri Hukuku* başlıklı 13. Maddesi (5393 Sayılı Kanun, Madde 13);

“*Belediyenin belde sakinlerinin belediye hizmetleriyle ilgili görüş ve düşüncelerini tespit etmek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırması yapabileceğini*” belirten 15. Maddesi (5393 Sayılı Kanun, Madde 15);

Belediyenin sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım vb. hizmetlerin yapılmasında “*beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde*

etkinlik, tasarruf ve verimliliği arttırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar” uygulayacağını belirten Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım başlıklı 77. Maddesi (5393 Sayılı Kanun, Madde 77) bu düzenlemelere örnek verilebilir.

Belediye Kanunu’nda yer alan ve katılım açısından önem taşıyan bir başka düzenleme 76. Maddede yer alan Kent Konseylerine ilişkindir. 2005 yılında Belediye Kanunu ile getirilen kent konseyleri düzenlemesi katılımcılığın ve yerel demokrasinin güçlenmesi açısından önemli bir adım olarak görülebilir (Ergen, 2012:330).

Belediye Kanunu’nda yer alan bu düzenlemede kent konseylerinin “*kent yaşamında, kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincininin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye” çalışacağı belirtilmiştir (5393 Sayılı Kanun, Madde 76).*

Bunun yanı sıra kent konseylerinin “*Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, üniversitelerin, sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının, mahalle muhtarlarının temsilcileri ve diğer ilgililerin katılımıyla” oluşacağı ifade edilmiştir (5393 Sayılı Kanun, Madde 76). Dolayısıyla kent konseylerinin yerel düzeydeki kararlara geniş katılım imkanı sunan bir yapı olarak tasarlandığı söylenebilir.*

Kanun’da “*kent konseyinde oluşturulan görüşlerin belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirileceği”* belirtilmiş olmakla birlikte (5393 Sayılı Kanun, Madde 76), “*konsey doğrudan karar veren değil, görüş ve öneriler oluşturan, mecliste tartışılmasını sağlayan ve kamuoyunun da bilgilendirilmesine olanak sağlayan bir mekanizma”* olarak düşünülmüştür (Allegretti ve Koçdemir, 2021:118).

Farklı aktörleri bir araya getiren ve bir yönetim modeli olarak düşünülen kent konseyleri, başarılı bir şekilde faaliyet gösterebildiği kentlerde, katılımcı bütçe sürecinin uygulanmasını kolaylaştırıcı bir role sahip olacaktır. Kent konseyleri ile oluşturulan yapı katılımcı bütçe sürecinde vatandaşların ve sivil toplumun sürece ilgisinin ve hesap verebilirliğin sağlanması, kentin stratejik yöneliminin belirlenmesi, yatırım ve hizmet kararlarının takip edilebilmesi açısından fayda sağlayacaktır. Diğer yandan, henüz yeterli olgunluk seviyesine ulaşmamış ve yerel halkın, yerel yönetimlerin ve diğer ilgili kurumların nezdinde yeterince ilgi çekememiş olan kentlerde katılımcı bütçe süreci kent konseylerinin daha işlevsel ve daha fazla sahiplenilen bir kurum olmasında etkili olabilecektir (TEPAV, 2007: 5).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Katılımcı Bütçe Uygulamalarının Analizi

Bu bölümde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) 2022, 2023 ve 2024 bütçe yıllarını kapsayan dönemde katılımcı bütçe uygulamalarına ilişkin yapılan araştırmanın amaç ve yöntemi ile araştırma sonucunda elde edilen bulgulara yer verilecektir.

Amaç ve Yöntem

Bu araştırmada İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde katılımcı bütçe konusunda uygulanan modelin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada şu soruların cevaplanması hedeflenmiştir: İBB'de katılımcı bütçe konusunda nasıl bir model uygulanmaktadır? Katılımcı bütçe uygulamasının amacı nedir? Katılımcı bütçe süreci hangi aşamalardan oluşmaktadır? Katılımcı bütçe uygulamasında yer alan aktörler nelerdir ve kent konseylerin katılımcı bütçe uygulamasındaki rolü nedir? Katılımın sağlanması konusunda yararlanılan araçlar nelerdir? Uygulamanın sağladığı faydalar nelerdir? Uygulamada karşılaşılan zorluklar nelerdir? Uygulama nasıl geliştirilebilir?

Araştırma, İBB'nin 2022-2024 yılları arasındaki katılımcı bütçe uygulamalarını kapsamaktadır. İBB'de katılımcı bütçe uygulaması 2021 yılında 2022 yılı bütçesi için başlamış olup üç yıldır devam etmektedir. Diğer yandan, İBB Türkiye'nin nüfus ve bütçe açısından en büyük, insan kaynağı ve teknolojik imkanlar açısından en donanımlı belediyesidir. Dolayısıyla, İBB'nin katılımcı bütçe konusunda uyguladığı model ve yaşadığı tecrübelerin (yaşanan zorluklar, elde ettiği kazanımlar vb.) farklı belediyelere örnek olabileceği düşünülmektedir. Araştırmada öncelikle katılımcı bütçe konusunda kavramsal çerçeve ve Türkiye'de katılımcı bütçe uygulaması konusundaki yasal çerçeveye ilişkin literatür ve mevzuat taramasından yararlanılarak veriler toplanmış ve konu belirli bir sistematikte makalenin birinci ve ikinci bölümünde ele alınmıştır.

İBB'nin katılımcı bütçe uygulamasının ele alındığı üçüncü bölümde, yukarıda belirtilen araştırma sorularının cevaplanması ve İBB'nin katılımcı bütçe uygulama modelini anlayabilmek amacıyla doküman analizi ve mülakat yöntemi kullanılarak veriler toplanmıştır. Bu çerçevede, öncelikle İBB'nin katılımcı bütçe uygulamaları hakkında bilgi ve dokümanların yer aldığı İstanbul Kent Konseyi (İKK) web sayfası ve '*butcesenin.istanbul*' isimli web sayfası incelenmiştir. Bu web sayfalarında yer alan bilgi ve dokümanlardan yararlanılarak katılımcı bütçe uygulamasının amacı, tarihsel gelişimi, aşamaları, kabul edilen projeler, izleme raporları vb. katılımcı bütçe uygulaması hakkında bilgiler incelenmiştir.

İkinci aşamada, katılımcı bütçe uygulamasını yöneten temel aktörlerle yarı yapılandırılmış soru formu çerçevesinde mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda katılımcı bütçenin tüm aşamalarında rol alan ve katılımcı süreçleri örgütleyen İKK ve katılımcı bütçenin İBB ayağında yönetimi temsilen süreci yöneten İBB Strateji Geliştirme Müdürlüğü (SGM) ile görüşme yapılmıştır. Bu kapsamda strateji geliştirme müdürü Abdullah Paksoy ile 2 Şubat 2024 tarihinde, İKK başkanı Tülin Hadi ile 10 Şubat 2024 tarihinde yaklaşık ikişer saat görüşülmüştür. Bu görüşmeler sonrasında ilerleyen aşamalarda Abdullah Paksoy ve Tülin Hadi ile birkaç defa telefonla iletişime geçilerek anlaşılmayan hususlar sorulmuş ve ilave bilgi ve belge talep edilmiştir. Bu görüşmelere metin içinde sırasıyla (İBB SGM, 2024a; İKK, 2024a) şeklinde atıf yapılmaktadır. Ayrıca katılımcı bütçe süreciyle ilgili İBB Bütçe ve Denetim Müdürü Abdulkadir İnceoğlu ile iletişime geçilerek bütçe sürecine ilişkin merak edilen bazı hususlarda daha kısa süreli bir görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeye ise (İBB Bütçe ve Denetim Müdürlüğü, 2024) şeklinde atıf yapılmaktadır. Yapılan tüm bu görüşmelerle doküman inceleme yoluyla elde edilen bilgi eksiklikleri tamamlanmış, uygulama konusunda daha detaylı bilgi alınmış ve uygulamada karşılaşılan zorluklar, uygulamanın faydaları ve uygulamanın geliştirilmesi konusundaki görüşler derlenmiştir. Ulaşılan veriler belirli bir sistemlikle ele alınarak üçüncü bölümde araştırmanın bulguları başlığı altında analiz edilmiştir.

Araştırmanın Bulguları

Bu başlık altında İBB'nin katılımcı bütçe uygulamalarına ilişkin yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular; katılımcı bütçe sürecinin ortaya çıkışı ve amacı; süreçte yer alan aktörler; katılımcı bütçe sürecinde benimsenen model ve modelin aşamaları; katılımcı bütçe uygulamasına ilişkin gerçekleşme sonuçları; iyileştirme çalışmaları; süreçte elde edilen faydalar, yaşanan zorluklar ve iyileştirme önerileri başlıkları altında ele alınacaktır.

İBB Katılımcı Bütçe Sürecinin Ortaya Çıkışı ve Amacı

İBB'de '*Bütçe Senin*' olarak tanımlanan ve kamuoyuna duyurulan katılımcı bütçe uygulamasına ilişkin ilk çalışmalar, 2020 yılının Temmuz ayında İBB SGM, Mali Hizmetler Daire Başkanlığı ve İKK arasındaki görüşmeler ile başlamıştır. Bu tarihte yapılan çalışmalar sonucu 2022 yılı bütçesinin katılımcı bütçe ile yapılmasına karar verilmiştir. 2020 yılı Aralık ayında belediye başkanı Ekrem İmamoğlu tarafından 2022 yılı bütçesi için katılımcı bütçe uygulamasının gerçekleştirileceği açıklanmıştır.

Bu karar doğrultusunda, katılımcı bütçe çalışmalarını yürütmek üzere İBB temsilcileri, İstanbul Planlama Ajansı (İPA), İKK ve Kent Konseyi bileşenlerini oluşturan STK temsilcilerini içeren bir çekirdek grup oluşturulmuştur. Oluşturulan bu grup koordinasyonunda literatür taraması, dünya ve Türkiye

örnekleri ve mevzuat incelemesi yapılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda akademisyen ve STK temsilcilerinin de görüşü alınarak ‘*Bütçe Senin*’ uygulaması için amaç ve hedefler belirlenmiş ve uygulanacak olan model seçilmiştir (İKK, 2022: 6-7). İBB’nin ilk defa 2022 yılı bütçesi ile başlayan katılımcı bütçe uygulaması, 2023 ve 2024 yılı bütçe dönemlerinde de devam etmiştir.

‘*Bütçe Senin*’ uygulamasının temel amacı; “*Kaynakların etkin kullanımı kararına yurttaşların aktif biçimde dahil olmasıyla yerel demokrasinin geliştirilmesi*” şeklinde ifade edilmiştir (İKK, 2022: 7). “*Yerel yönetimlerde dayanışma ve uzlaşma kültürünü geliştirmek, işbirliklerini güçlendirmek, temel hak ve hizmetlere erişimde sosyal adaleti sağlamak*” modelin diğer amaçları arasında yer almaktadır (İBB vd., 2022:25).

İBB Katılımcı Bütçe Sürecinde Yer Alan Aktörler

İBB’nin katılımcı bütçe uygulamasındaki temel aktörler İBB Yönetimi, İKK, İPA, STK’lar, akademisyenler ve vatandaşlardan oluşmaktadır.

İBB Yönetimi: İBB Yönetimini temsilen süreci yöneten temel aktör Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı bünyesinde bulunan SGM’dir. SGM sürecin tasarımı ve genel olarak tüm aşamalarının baştan sona yönetilmesi, İBB bünyesindeki diğer birimlerle gerek değerlendirme, gerekse uygulama ve izleme aşamasında iletişim kurulması, projelerin ön değerlemesinin yapılması ve projelerin kurumun stratejileri ile ilişkinin kurulmasında önemli roller üstlenmektedir. İBB bünyesinde temel aktör SGM olmakla birlikte, ‘*Bütçe Senin*’ uygulamasında gerekli teknik desteğin sağlanması hususunda Bilgi İşlem Daire Başkanlığı da rol üstlenmektedir. Diğer yandan, önerilerin ön değerlendirmelerinin yapılması ve uygulamanın yürütülmesi aşamasında projelerin ilgili olduğu birimler uygulamanın paydaşları arasında yer almaktadır (İKK, 2022:12; İBB SGM, 2024a).

İstanbul Kent Konseyi (İKK): İKK katılımcı bütçe uygulamasının tasarım aşamasında modelin oluşturulmasında ve uygulama başladıktan sonra da sürecin tüm aşamalarına dahil olan, katılım, vatandaşla iletişim ve izleme aşamalarını bizzat koordine eden temel aktördür. Tanıtım çalışmalarının yapılması, vatandaşın, STK’ların ve diğer kurum ve temsilcilerin katılımının sağlanması, fikir maratonlarının yürütülmesi, İBB yönetimi ile birlikte ön değerlendirmelerin yapılması, uygulama aşamasında vatandaş ve İBB birimleri ile iletişimin sağlanması, izlemenin yapılması ve izleme raporunun hazırlanması, proje değerlendirme ve uygulama sonuçları hakkında vatandaşa geri bildirim verilmesi, İBB yönetimi ile birlikte sürecin genel değerlendirmesinin yapılması İKK’nın sorumluluğu ve koordinasyonunda yürütülmektedir (İKK, 2022:6,12; İBB SGM, 2024a).

İstanbul Planlama Ajansı (İPA): İstanbul Planlama Ajansı (İPA), “İstanbul’un bilimsel çalışmalar ışığında, farklı disiplinlerden uzman, akademisyenlerin katkıları ve İstanbulluların katılımıyla planlanması için İBB’ye bağlı olarak 2020 yılında kurulan” bir kurumdur (İPA, 2024). İPA bünyesinde yer alan Vizyon 2050 Ofisi katılımcı bütçe çalışmalarına katkı sağlamıştır. İPA sürecin tasarım aşamasında gerekli araştırmaların yapılması ve modelin belirlenmesi, projelerin değerlendirme kriterlerinin belirlenmesi ve ön değerlendirme çalışmalarına katılım sağlanması gibi konularda İBB yönetimi ve İKK ile birlikte rol oynayan ve teknik destek sağlayan aktörler arasındadır (İKK, 2022:6, 12; İKK, 2024a; İBB SGM, 2024a).

Sivil Toplum Kuruluşları (STK’lar) ve Akademisyenler: İKK’nın bileşenlerini oluşturan STK’lar sürecin tasarım aşamasında diğer aktörlerle birlikte gerekli araştırmaların yapılması ve modelin tasarlanmasında çekirdek grupta yer almıştır. Daha sonra yapılan araştırma sonuçları daha geniş bir çerçevede STK temsilcileri ve akademisyenlerden oluşan bir gruba sunulmuştur. Bunun yanı sıra, projelerin alınmasında katılım sağlanmasına yönelik düzenlenen fikir maratonlarında da akademisyenler ve STK’lar katılımcı olarak rol oynamaktadır (İKK, 2022:6, 12; İKK, 2024a; İBB SGM, 2024a).

Vatandaşlar: 2024 yılı bütçe dönemine kadar İstanbul ili sınırları içinde yaşayan 12 yaş ve üstü tüm vatandaşlar, 2024 uygulaması ile birlikte yaş sınırı olmaksızın Türkiye sınırları içindeki tüm vatandaşlar sürecin temel aktörü olarak proje/fikir önerilerinin verilmesi, fikir maratonlarına, oylamalara ve izleme çalışmalarına katılım sağlanması hususlarında rol oynamaktadır (İKK, 2022:6, 12; İKK, 2024a; İBB SGM, 2024a).

İBB Katılımcı Bütçe Uygulama Modeli ve Aşamaları

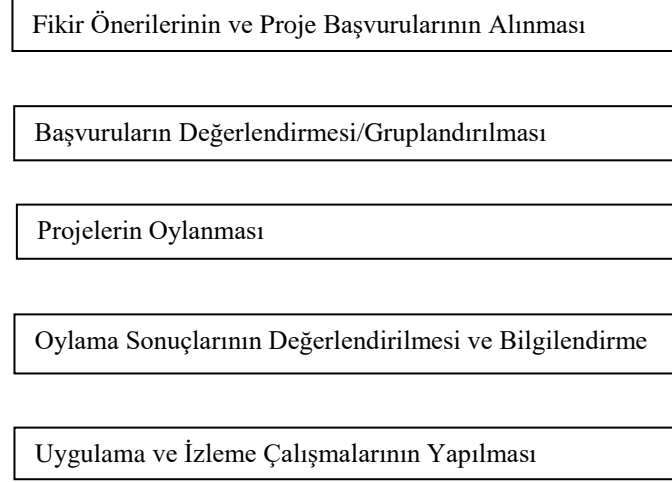
İBB katılımcı bütçe uygulamasında tematik/konu bazlı uygulama modeli tercih edilmiştir.¹ Bu kapsamda öncelikle stratejik planda yer alan temalarla ilişkili olarak tematik alanlar belirlenerek açıklanmakta ve vatandaşların proje ve fikir önerileri bu alanlarla ilişkili bir şekilde alınmaktadır. Önerilerin alınmasında dijital kanalların yanı sıra, tartışma ortamlarına da imkan veren fikir maratonları ve diğer yüz yüze katılım araçları da kullanılmaktadır.

‘*Bütçe Senin*’ uygulama modeli; fikir önerilerinin ve proje başvurularının alınması, başvuruların değerlendirilmesi/gruplandırılması, projelerin oylanması, oylama sonuçlarının değerlendirilmesi ve kamuoyunun bilgilendirilmesi,

¹ Katılımcı bütçe başlığı altında da belirtildiği gibi, katılımcı bütçe programları uygulamada bölgesel, tematik (konu bazlı) ve aktör temelli olmak üzere üç farklı biçimde ortaya çıkmaktadır (Cabannes, 2015b: 24-25).

uygulama ve izleme çalışmalarının yapılması olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Bütçe Senin Uygulama Adımları

Kaynak:(İKK, 2022:12; İBB vd., 2022: 25).

İBB tarafından uygulanan model beş aşamalı olarak tanımlanarak birlikte, fikir önerilerinin ve proje başvurularının alınmasından önce hazırlık ve eğitim çalışmaları ile sürecin başladığı söylenebilir. Bu nedenle, İBB ve İKK'nın katılımcı bütçe uygulamalarını anlatan dokümanlarının incelenmesi ve yapılan görüşmeler sonrası, hazırlık çalışmaları ve katılımcı bütçe eğitimlerinin verilmesi başlığı da ilave edilerek modelin aşamaları aşağıda anlatılmıştır.

Hazırlık Çalışmaları ve Katılımcı Bütçe Eğitimlerinin Verilmesi

Hazırlık aşamasında öncelikle 'Katılımcı Bütçe Rehberi' hazırlanmakta, değerlendirme kriterleri, puanlama sistemi, süreçte kullanılacak formlar tasarlanmakta, uygulamanın yürütüleceği dijital altyapı hazır hale getirilmekte ve İBB bütçesinden katılımcı bütçe için ayrılacak olan pay yaklaşık olarak belirlenmektedir. Bunun yanı sıra, katılımcı bütçe iletişim stratejisi belirlenmekte, afiş, broşür, yazılı, görsel ve sosyal medya hesabından paylaşılacak materyaller hazırlanmakta, tanıtıcı sunum ve duyuru içerikleri gibi tanıtım çalışmaları belirlenen zaman planı çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu aşamada İBB SGM, İPA ve İKK koordine bir şekilde çalışmakta ve bir önceki dönem uygulamasının gözden geçirilmesi sonucu gerekli iyileştirmeler yapılarak yeni dönem uygulaması devam etmektedir (İBB, 2023a:2; İBB SGM, 2024a).

Hazırlık çalışmaları tamamlandıktan sonra, SGM tarafından katılımcı bütçe çağrısı yapılarak, proje ekibinde yer almak üzere İBB organizasyon şemasında bulunan daire başkanlıklarını, bağlı kuruluşlar ve iştirak şirketlerini temsil edecek sorumlular belirlenmekte ve ‘*Katılımcı Bütçe Rehberi*’ yayınlanmaktadır. Ekipte yer alan kişilere SGM tarafından katılımcı bütçe, zaman planı, değerlendirme kriterleri ve dikkat edilecek hususlar gibi başlıklarda gerekli eğitimler verilmektedir (İBB vd., 2022: 26; İBB, 2023a:2; İBB SGM, 2024a).

Fikir Önerilerinin ve Proje Başvurularının Alınması

Yukarıda da belirtildiği üzere, ‘*Bütçe Senin*’ uygulamasında öncelikle stratejik planda yer alan temalarla ilişkili olarak tematik alanlar belirlenerek açıklanmakta ve vatandaşların proje ve fikir önerileri bu alanlarla ilişkili bir şekilde alınmaktadır. Bu çerçevede, 2022 ve 2023 yılında stratejik planla ilişkili tüm tema başlıklarında öneriler alınmışken, Şubat 2023’de ülkemizde yaşanan deprem sonrası 2024 yılı uygulamasına özel olarak yalnızca Afet ve Risk Yönetimi teması ön plana çıkarılarak, bu tema başlığı altında proje ve fikirler alınmıştır. 2022, 2023 ve 2024 bütçe yıllarında çağrıya çıkılan tematik alanlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Bütçe Senin Tematik Alanları

Bütçe Yılı	Tematik Alanlar
2022-2023	Çevre ve İklim Değişikliği
2022-2023	Kültürel Yaşam ve Eşsiz Miras
2022-2023	Sağlık ve Spor
2022-2023	Sosyal Hizmetler
2022-2023	Ulaşım
2022-2023	Katılımcı ve Yenilikçi Yönetim
2022-2023	Yeşil Alan Yönetimi
2022-2023	İmar ve Şehircilik
2022-2023-2024	Afet ve Risk Yönetimi

Kaynak: (butcesenin.istanbul, 2024)’den yararlanılarak oluşturulmuştur.

Vatandaşların fikir ve proje önerilerinin alınması konusunda kullanılan araçlar Tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 2’de çok sayıda araç gösterilmiş olmakla birlikte, fikir ve proje önerileri alınırken iki temel araç ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi *butcesenin.istanbul* web sitesi ve mobil uygulamalar kullanılarak, bu platformlarda yer alan Proje Başvuru Formu’nun doldurulması suretiyle projelerin iletilmesidir. Bu yolla modelin 2022 ve 2023 yılı uygulamalarında İstanbul ili içinde ikamet eden ve 12 yaş ve üstündeki tüm vatandaşlar proje ve önerilerini iletmeye imkânına sahip olmuştur. 2024 yılı uygulamasında katılımcı profili tüm Türkiye geneline genişletilmiş ve yaş sınırı kaldırılmıştır.

Vatandaşların proje başvurularının alınmasında kullanılan ikinci araç ise İKK yönetiminde yüz yüze gerçekleştirilen fikir maratonlarıdır. Fikir maratonlarına vatandaşlar, üniversite mensupları, sivil toplum kuruluşları, sivil inisiyatifler ve muhtarların katılımı sağlanmaya çalışılmaktadır. Fikir maratonları ile, İBB stratejik planı ile ilişkili olarak, “*proje fikirlerinin ortaya çıkışı ve yapılandırılmasına yardımcı olmak, aynı masa etrafında bir araya gelen katılımcıların ortak akıl ve uzlaşma süreçlerini işletip dayanışma içerisinde birlikte çözümler üretmesine uygun ortam hazırlamak*” amaçlanmaktadır. Fikir maratonları önceden belirlenen tematik alanlar çerçevesinde çalışmakta, böylece önerilerin belirli temalar etrafında olgunlaştırılması hedeflenmektedir. Diğer yandan fikir maratonları, İBB yönetimi ve İKK tarafından gençlerin, kadınların, yaşlıların, engelli bireylerin, göçmenlerin azınlıkların ve diğer kırılgan grupların katılımcı bütçe sürecine dahil edilerek İstanbul’a dair fikirlerini geliştirebilmeleri açısından önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Bu iki temel aracın yanı sıra, farklı araçlar da destekleyici olarak kullanılmaktadır. İKK’nın muhtarlarla gerçekleştirdikleri tematik bazlı toplantılar, kendi bünyesindeki çalışma grupları ve ilçe kent konseyleri ile gerçekleştirdiği toplantılar ve İBB personelinden mail yoluyla alınan öneriler proje önerilerinin toplanması konusunda kullanılan diğer araçlar arasında sayılabilir (İBB vd., 2022: 27-28; İBB, 2023a:2-3; İBB SGM, 2024a; İKK, 2024a).

Tablo 2. Fikir ve Önerilerin Alınmasında Kullanılan Araçlar

Araç	Katılım Şekli
İstanbul Senin isimli web sitesi	Dijital
Mobil uygulama	Dijital
Fikir maratonları	Yüz yüze

Muhtarla yapılan toplantılar	Yüz yüze
Kent konseyi çalışma grupları ile yapılan toplantılar	Yüz yüze
İlçe kent konseyleri ile yapılan toplantılar	Yüz yüze
E-mail (İBB Personelinin katılımını teşvik amaçlı)	Dijital

Kaynak: (İBB vd., 2022: 27-28; İBB, 2023a:2-3; İBB SGM, 2024a; İKK, 2024a'dan yararlanılarak oluşturulmuştur.)

Proje ve fikir önerilerinin alınmasında uygulanan takvim ise 2022, 2023 ve 2024 bütçe dönemlerinde farklılık arz etmiştir. Başlangıç yılı olan 2022 bütçe döneminde başvurular 2-15 Ağustos tarihleri arasında alınmışken, 2023 bütçe döneminde 30 Mayıs-26 Haziran, 2024 Bütçe döneminde 20 Mart-4 Haziran tarihleri arasında alınmıştır. Dolayısıyla, başvuru takviminde bütçe hazırlık takvimi esas alınarak iyileştirme yapılmış ve takvim öne çekilmiştir (İBB vd., 2022: 27-28; İBB, 2023a:2-3; İBB SGM, 2024a; İKK, 2024a).

Proje Başvurularının Değerlendirilmesi ve Gruplandırılması

Proje başvuruları ön değerlendirme ve teknik değerlendirme olmak üzere iki aşamada değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. SGM ve İKK tarafından yapılan ön değerlendirme aşamasında projeler; İBB'nin görev ve sorumluluk alanında olması, stratejik plan ile uyumlu olması, proje niteliği taşıması ve kente faydası açısından değerlendirilmektedir.

Ön değerlendirmeden geçen projeler, ikinci aşamada İBB'nin ilgili daire başkanlıkları, İKK ve SGM tarafından teknik değerlendirmeye alınmaktadır. Bu aşamada, projelerin teknik ve yasal yapılabirliği, uygulama süresi, uygulama bütçesi ve hizmetten yararlanması muhtemel vatandaş sayısı dikkate alınarak önceden belirlenen değerlendirme kriterleri çerçevesinde değerlendirme yapılmaktadır.

Bir sonraki aşamada, ön değerlendirme ve teknik değerlendirmeden geçen projelerin bütçe değeri belirlenmekte, her bir proje için Proje Tanıtım Kartı hazırlanmakta ve *Bütçe Senin Uygulaması* üzerinden oylamaya sunulmaktadır.

Ön değerlendirme ve teknik değerlendirme aşaması 2022 bütçe döneminde 16-20 Ağustos, 2023 bütçe döneminde 27 Haziran-10 Temmuz, 2024 bütçe döneminde 8 Mayıs-12 Haziran tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir (İBB vd., 2022: 29-30; İBB, 2023a:3; İBB SGM, 2024a; İKK, 2022:15-16).

Projelerin Oylanması

Ön değerlendirme ve teknik değerlendirme aşamasından geçen projeler *butcesenin.istanbul* web adresi üzerinden ilan edilerek dijital olarak oylamaya sunulmaktadır. Oylama öncesi sosyal medya, basın, kurum bültenleri, web siteleri, billboardlar gibi çeşitli iletişim araçları ile vatandaşlara duyurular yapılmaktadır. Oylamaya 2022 ve 2023 bütçe dönemi uygulamasında İstanbul'da yaşayan ve 12 yaş üstü tüm vatandaşlar katılabilmekte iken, 2024 bütçe döneminden itibaren Türkiye genelinde yaş sınırı olmaksızın tüm vatandaşlar oy kullanabilmektedir.

Oylama süreci bir '*proje sepeti*' sistemi ile yapılmaktadır. Bu sistemde, her bir projeye proje maliyetleri ile ilişkili olarak bir para puan/sanal para tutarı belirlenmiş olup, oylamaya katılan herkese sepete en fazla 1000 puanlık fikir/proje koyma imkanı sağlanmıştır.

Oylama aşaması 2022 bütçe dönemi için 2021 yılının 21-29 Ağustos tarihleri arasında, 2023 bütçe dönemi için 2022 yılının 11-24 Temmuz tarihleri arasında, 2024 bütçe dönemi için 2023 yılının 23 Haziran-14 Temmuz tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir (İBB vd., 2022: 29-30; İBB, 2023a:3; İBB SGM, 2024a; İKK, 2022:15-16).

Oylama Sonuçlarının Değerlendirilmesi ve Bilgilendirme

Oylama sonrasında, fikir ve projeler sepetlerde en çok tercih edilen projelerden, en az tercih edilen projelere doğru sıralanarak tasnif edilmekte ve katılımcı bütçe için belirlenen bütçe sınırları içerisinde kalacak şekilde değerlendirildikten sonra, seçilen projeler kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Daha sonra seçilen projeler ilgili birimlerin Yatırım ve Hizmet Programına ve bütçelerine dahil edilerek İBB meclisine sunulmaktadır (İBB vd., 2022: 29-30; İBB, 2023a:3; İBB SGM, 2024a; İKK, 2022:15-16).

Uygulama ve İzleme Çalışmalarının Yapılması

İlgili birimlerin bütçelerine dahil edilen projelerin uygulama dönemi mali takvim yılı olan 1 Ocak itibarıyla başlamaktadır. Seçilen projelerin uygulanması noktasında projelerin ilgili olduğu İBB birimlerinin yanı sıra, projeler ilişkili olduğu takdirde İBB'nin bağlı kuruluşları olan İSKİ ve İETT ile İBB işbirlikleri de sorumlu olabilmektedir.

Projelerin uygulanmasına ilişkin izleme SGM ve İKK tarafından gerçekleştirilmektedir. Uygulama döneminde SGM koordinasyonunda proje sahipleri ile uygulamayı yapacak olan birimler bir araya getirilerek tanıştırmakta ve projenin kapsamı, detayları ve uygulama süreci

görülmektedir. Bu görüşme sırasında projenin içeriğinin daha net anlaşılması sağlanmakta ve gerekli durumlarda projede revizyonlar yapılabilmektedir.

Süreç boyunca SGM tarafından İBB birimlerine üç ayda bir ‘*Katılımcı Bütçe Proje Karnesi*’ gönderilerek süreç takip edilmektedir. Bunun yanı sıra, gelişmeler İKK tarafından da takip edilmekte, proje sahibine gerekli bilgilendirmeler yapılmakta, dönem içinde birimlerle proje sahipleri arasında gerektiğinde buluşmalar ayarlanmaktadır. İKK tarafından izleme raporları hazırlanarak kamuoyu ile paylaşılmaktadır.²

Diğer yandan, uygulama sonucunda öneri sahiplerini motive etmek ve sürece daha fazla dahil edebilmek amacıyla bir ödüllendirme uygulaması geliştirilmiştir. Proje sahipleri uygulama dönemi sonlarında ‘*Bütçem İstanbul Buluşması*’ adlı bir toplantı düzenlenerek davet edilmiş ve proje sahiplerine bir teşekkür belgesi ve küçük birer hediye takdim edilmiştir (İBB vd., 2022: 29-30; İBB, 2023a:3; İBB SGM, 2024a; İKK, 2022:15-16; İKK, 2024a).

İBB Katılımcı Bütçe Uygulamasına İlişkin Gerçekleşme Sonuçları

Tablo 3’te 2022-2024 yıllarını kapsayan üç yıllık dönemde vatandaşlardan alınan proje başvuruları, kullanılan oy sayıları, seçilen projeler, bu projeler için ayrılan bütçe ve bu projelere ilişkin uygulama sonuçları gösterilmiştir. Bu tablo incelendiğinde başvuran proje sayılarında 2022’den 2024 yılına gelindiğinde bir azalma olmakla birlikte, seçilen proje sayılarının çok fazla değişmediği, 2022 yılında 27, 2023 yılında 28, 2024 yılında 20 projenin seçildiği görülmektedir. 2022-2023 yıllarında seçilen proje sayısı toplamı 55 iken, tamamlanan proje sayısı 25, devam eden proje sayı 24, iptal edilen proje sayısı 6 olmuştur.

Tablo 3. İBB Katılımcı Bütçe Uygulaması Proje Başvuru ve Gerçekleşme Sonuçları (2022-2024)

Bütçe Yılı	Başvuran Proje Sayısı	Kullanılan Oy Sayısı	Seçilen Proje Sayısı	Tamamlanan Proje Sayısı	Devam Ed. Proje Sayısı	İptal Ed. Proje Sayısı	Ayrılan Bütçe (TL.)
2022	4.873	147.837	27	14	10	3	189.000.000
2023	670	14.834	28	11	14	3	324.500.000
2024	283	4.108	20	-	-	-	466.900.000

Kaynak: (İBB SGM, 2024b).

² İzleme raporları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İKK, 2022; İKK, 2024b.

Tablo 4. Seçilen Projelerin Temalar İtibariyle Dağılımı (2022-2024)

Temalar	2022 Yılı	2023 Yılı	2024 Yılı
Çevre ve İklim Değişikliği	8 proje	3 proje	
Kültürel Yaşam ve Eşsiz Miras	2 proje	5 proje	
Sağlık ve Spor	3 proje	4 proje	
Sosyal Hizmetler	6 proje	6 proje	
Ulaşım	5 proje	8 proje	
Katılımcı ve Yenilikçi Yönetim		1 proje	
Yeşil Alan Yönetimi			
İmar ve Şehircilik			
Afet ve Risk Yönetimi	3 proje	1 proje	20 proje
Toplam	27 proje	28 proje	20 proje

Kaynak: (İBB vd., 2022:30; butcesenin.istanbul, 2024).

Tablo 4'te yıllar itibariyle seçilen projelerin temalarına göre dağılımı gösterilmiştir. Bu tablo incelendiğinde, projelerin çoğunluğunun 2022 yılında çevre ve iklim değişikliği, sosyal hizmetler ve ulaşım; 2023 yılında ulaşım, sosyal hizmetler, kültürel yaşam ve eşsiz miras temalarında toplandığı görülmektedir. 2024 yılında ise yalnızca afet ve risk yönetimi teması ile çağrıya çıkıldığı için, tüm projeler afet ve risk yönetimine ilişkindir. 2024 yılında afet ve risk yönetimi teması altında seçilen 20 projenin isimleri Tablo 5'te gösterilmiştir.³

Tablo 5. Katılımcı Bütçe Uygulamasında Seçilen Projeler (2024 Yılı)

PROJE İSİMLERİ
Afet Gönüllüleri Yönetimi
Afetlere Dirençli Park Alanları
Afette Gönüllü Rehberlik ve Tercümanlık

³ 2022, 2023 ve 2024 yıllarında seçilen projelerin isimleri ve içerikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İKK, 2024b.

Arama Kurtarmacı
Can Kartım
Çocuk Tiyatrosu: Afet Bilinci
Daha Çevreci Bir İstanbul
Deprem Bilinci Eğitimi
Depreme Dayanıklı Bir İstanbul İçin Sismik Bir İzolatör
Hayat Kurtaran Bisiklet Yolları
Her Evde Bir Çanta
Hızlı Bina Taraması-Verimli Staj
İstanbul Sokak Tasarım Rehberi
İşyerinde Deprem Güvenliği
İtfaiye Teşkilatına Psiko-Sosyal Vakalarda Aktif Rol Sağlayacak PDRM Kurulması
Mahalledeki Kurtarıcım “Kadın”
Psikolojik İlk Yardım
Seyyar Tuvalet ve Duş
Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi Akademisi
Yenilenist (Yenilenen İstanbul)

Kaynak: (İKK:2024b, 60).

Tablo 6’da ise katılımcı bütçe için ayrılan ödeneklerin İBB’nin toplam bütçesi, sermaye giderleri ve yatırım ve hizmet programı içindeki payları gösterilmiştir. İBB katılımcı bütçe uygulamasına başlarken diğer ülke uygulamalarını örnek alarak yatırım bütçesinin yüzde 1 ile 2 gibi bir oranını ayırmayı hedeflemiştir (İKK, 2022:11). Bu nedenle, Tablo 6’da öncelikle ayrılan ödenekler yatırım harcaması olarak değerlendirilen bütçenin sermaye giderleri kalemine orantılanmıştır. Diğer yandan uygulama aşamasında projeler öncelikle yatırım ve hizmet programına birimler tarafından KB (katılımcı bütçe) ile başlayan bir kod ile dahil edilmekte, daha sonra projelerin bütçe girişleri yapılmaktadır. Bu nedenle, katılımcı bütçe ödeneklerinin yatırım ve hizmet programı tutarı ile de ilişkilendirilmesi uygun görülmüştür. Son olarak katılımcı

bütçe ödeneklerinin İBB toplam bütçesi içindeki yerini görebilmek için, katılımcı bütçe için ayrılan payın toplam bütçeye oranı da gösterilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde, sermaye giderleri içinde katılımcı bütçe ödeneklerinin payının 2022 yılında yüzde 1 iken, 2023 ve 2024 yıllarında yüzde 1'in altında bir yere sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, İBB'nin yatırım bütçesinin yüzde 1-2 gibi bir oranını katılımcı bütçe için ayırma hedefine yalnızca 2022 yılında ulaşabildiği görülmektedir.

Katılımcı bütçe ödeneklerinin yatırım ve hizmet programı toplamı içindeki payı ise yüzde 1'in altında bir seviyede, yüzde 0,52 ile yüzde 0,26 arasında gerçekleşmiştir. Toplam bütçe içindeki pay da yaklaşık olarak bu seviyelere yakın seyretmiştir. Ancak, bu rakamlar İBB bütçesi içinde küçük birer paya sahip olsa da, İBB bütçesinin büyüklüğü dikkate alındığında önemli rakamlar sayılabilir. Nitekim 2024 yılı için ayrılan ödenek rakamı 467 milyon TL civarındadır.

Katılımcı bütçe için ayrılan payların 2022 yılından 2024 yılına gelindiğinde düşmesinin daha çok seçilen projelerin maliyetleri ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Yüksek enflasyonist ortamda İBB'nin toplam bütçesinde yer alan diğer harcama rakamlarının yükselmesi, bununla birlikte seçilen proje maliyetlerinin İBB bütçesi ile orantılı olarak yükselmemesi bu sonuçta etkili olabilir. Nitekim, İBB SGM ve Bütçe ve Denetim Müdürlüğü ile yapılan görüşmelerde, projeler için talep edilen ödeneklerin önemli boyutlarda olmaması nedeniyle katılımcı bütçe için çok fazla sınırlandırma getirilmediği, asıl önceliklendirmenin proje seçimi aşamasında yapıldığı, şu ana kadar seçilen tüm projelerin bütçeye dahil edildiği belirtilmiştir (İBB SGM, 2024a, İBB Bütçe ve Denetim Müdürlüğü, 2024). Dolayısıyla, katılımcı bütçe ile bütçeye dahil edilen projelerin İBB bütçesine önemli bir yük oluşturmadığı ve bütçe içindeki yükü azaltma gibi bir politika güdülmediği görülmektedir. Ancak, son yıllarda gelen önerilerin sayılarının azaldığı da dikkate alınacak olursa, sürece katılımın artırılması yoluyla bu payın artması sağlanabilir.

Tablo 6. İBB Katılımcı Bütçe Ödeneklerinin Sermaye Giderleri, Yatırım ve Hizmet Programı, Toplam Bütçe İçindeki Payları (2022-2024)

Bütçe Yılı	Katılımcı Bütçe Ödenegi (Bin TL.)	Sermaye Giderleri (Bin TL.)	Yatırım ve Hizmet Programı Toplamı (Bin TL.)	Toplam Bütçe (Bin TL.)	Katılımcı Bütçe Ödenegi/ Sermaye Giderleri (%)	Katılımcı Bütçe Ödenegi/ Yatırım ve Hizmet Programı (%)	Katılımcı Bütçe Ödenegi/ Toplam Bütçe Ödenegi (%)
2022	189.000	18.239.680	36.384.217	43.650.000	1,04	0,52	0,43
2023	324.500	57.134.000	98.184.422	115.250.000	0,57	0,33	0,28
2024	466.900	107.872.882	177.854.933	213.500.000	0,43	0,26	0,22

Kaynak: İBB SGM, 2024b; İBB, 2022a; 2022b; 2023b; 2023c; 2024a; 2024b'den yararlanılarak oluşturulmuştur.

İBB Katılımcı Bütçe Sürecine Yönelik Yapılan İyileştirmeler

'Bütçe Senin' uygulaması, dönem sonunda İBB SGM, Bilgi İşlem Müdürlüğü ve İKK'nın bir araya gelmesi suretiyle değerlendirilmekte ve yeni dönem için bazı iyileştirmeler yapılarak sürece devam edilmektedir. Diğer yandan, İKK yetkilileri tarafından proje sahipleri aranarak geri bildirimler alınmaktadır. Bu geri bildirimler ve gözden geçirme çalışmaları sonucunda şu ana kadar yapılan iyileştirmeler SGM ve İKK tarafından şöyle ifade edilmiştir (İBB SGM, 2024a; İKK, 2024a):

Önerilerin alınmasında kullanılan başvuru formunun geliştirilmesi, değerlendirme kriterlerinin güncellenmesi, kurumun bütçe takvimine paralel olarak birimlerin bütçe girişlerini yapacağı Temmuz ayına sürecin yetiştirilebilmesi için takvimin başlangıcının Mart ayına çekilmesi bu konuda yapılan iyileştirmeler arasındadır. Diğer yandan, katılımcı profili 2022 ve 2023 bütçe döneminde yalnızca İstanbul sınırlarında ikamet eden ve 12 yaş ve üstü vatandaşları kapsamakta iken, 2024 bütçe döneminde İstanbul'daki hizmetlerden yararlananların yalnızca İstanbul'da ikamet edenlerden ibaret olmadığı, başka bir şehirde ikamet edip İstanbul'da çalışanların ya da sık sık İstanbul'a iş ya da başka sebeplerle ziyarete gelenlerin de olduğu gibi gerekçelerle, katılımcı profili tüm Türkiye'yi kapsayacak şekilde genişletilmiş ve yaş sınırı da kaldırılmıştır.

Bir başka iyileştirme ise fikir maratonları ile ilgilidir. Fikir maratonları başlangıçta temalar çerçevesinde tek bir organizasyon şeklinde

gerçekleştirilmekte iken, ikinci yıldan sonra her temanın farklı bir günde ele alındığı bir maraton silsilesine dönüşmüş, ayrıca Avrupa ve Anadolu yakası için iki farklı bölgesel maraton düzenlenmiştir (İBB vd., 2022).

İBB Katılımcı Bütçe Sürecinden Elde Edilen Faydalar, Yaşanan Zorluklar ve İyileştirme Önerileri

İBB katılımcı bütçe çalışmalarına 2022 bütçesi için başlamış ve 2023 ve 2024 bütçe dönemi için de katılımcı bütçe uygulaması devam etmiştir. Tematik/konu bazlı uygulama modeli tercih edilerek vatandaşın dijital yollarla ya da yüz yüze yöntemlerle alınan proje önerilerinin değerlendirilmesi ve yine dijital platformlarda oylamaya sunulması ve değerlendirme sonrası seçilen projelerin uygulamaya geçmesi şeklinde uygulanan model, uygulama anlamında iki, bütçe hazırlığı anlamında ise üç yılını tamamlamıştır. Bu çerçevede, katılımcı bütçe uygulamasının bir defalık bir plan değil, üç yıldır devam eden bir süreç olduğu görülmektedir.

İBB SGM ve İKK ile yapılan görüşmelerde katılımcı bütçe uygulamasından elde edilen faydalar; vatandaşın belediyenin yapısı, işleyişi ve işlerin nasıl yürüdüğüne ilişkin bilgi seviyesinin artması, katılım konusunda öğrenme süreci, vatandaş ve yönetim etkileşimi ile oluşan sinerji ve yaratıcılık, İBB birimlerinin vizyonunun gelişmesi ve demokrasinin gelişmesine sağlanan katkı şeklinde ifade edilmiştir (İBB SGM, 2024a; İKK, 2024a).

Diğer yandan uygulamada karşılaşılan zorluklar; vatandaşın ilgisinin ve katılımının sağlanması konusunda yaşanan zorluklar, ilçe kent konseylerinin ve muhtarların katılımının yeterince sağlanamaması, projelerin hayata geçmesinde yaşanan zorluklar, özellikle enflasyonist ortamda maliyet tahminlerinin çok gerçekçi yapılamaması, yöneticilerin kültürel uyumunun tam olarak sağlanamaması şeklinde ifade edilmiştir (İBB SGM, 2024a; İKK, 2024a).

Bu zorlukların aşılması hususunda İKK yönetimi tarafından getirilen öneriler şöyledir: ‘*Bütçe Senin*’ uygulamasına yönelik farkındalığın artırılması için iletişim araçlarının çeşitlendirilmesi ve daha etkin kullanılması, mahalle toplantılarının yapılması ve öneri sahiplerinin bu toplantılara katılarak önerilerinin tanıtımını yapmaları, muhtarlar ve ilçe kent konseylerinin farkındalık düzeylerinin gelişmesi ve katılımlarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması, fikir maratonlarının sayısının ve çeşitliliğinin artırılması, yeterince temsil imkanı bulamayan hemşehrilerin hazırlık ve uygulama aşamalarına katılımlarının teşvik edilmesi, ilçelerde de katılımcı bütçe uygulamasının desteklenmesi, proje uygulama aşamasında gerektiğinde ilçelerle işbirliği yapılması, proje gerçekleştirmelerinin daha etkin bir şekilde takip edilmesi, gerçekleşen ve devam eden projelere ilişkin vatandaşlara daha etkin ve yaygın bir şekilde geri bildirim yapılması, ayrılacak bütçe miktarının baştan ilan edilmesi

katılımın artırılması için getirilen önerilerdir. Diğer yandan, yöneticilerin kültürel uyumlarının sağlanması ve vizyonlarının geliştirilmesi, oylama öncesi proje sahipleri ve birimlerin bir araya getirilmesinin sağlanması böylece projelerin içeriğinin netleştirilmesi, daha bütünleştirici bir bakış açısıyla önerilerin gruplandırılması, İKK yönetimi tarafından getirilen diğer öneriler arasındadır (İKK, 2024a; İKK, 2022:2-3).

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada İBB'nin katılımcı bütçe konusunda uyguladığı model incelenmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlar şöyle özetlenebilir:

İBB bünyesinde 2021 yılında 2022 bütçe dönemi için “*kaynakların etkin kullanımı kararına vatandaşların aktif bir biçimde dahil olmasıyla yerel demokrasinin güçlendirilmesi*” amacıyla katılımcı bütçe uygulaması başlatılmış, uygulama 2023 ve 2024 bütçe dönemleri için de devam ettirilmiştir.

İBB katılımcı bütçe uygulamasında tematik/konu bazlı uygulama modeli tercih edilerek, stratejik planda yer alan temalarla ilişkili olarak proje çağrısına çıkmıştır. ‘*Bütçe Senin*’ olarak adlandırılan katılımcı bütçe uygulamasında benimsenen model, başvuruların alınması, değerlendirilmesi, oylamaya sunulması, oylama sonuçlarının değerlendirilmesi ve bilgilendirme, uygulama ve izleme çalışmalarının yapılması olmak üzere beş aşamalı olarak tasarlanmıştır.

Web sayfası ve mobil uygulamanın yanı sıra, yüz yüze yapılan fikir maratonları proje önerileri ve fikirlerin alınmasında temel araç olarak kullanılmakta, rolleri daha sınırlı olmakla birlikte muhtar toplantıları, kent konseyi çalışma grupları ve ilçe kent konseyleri ile yapılan toplantılar da önerilerin toplanmasında destekleyici araç olarak kullanılmaktadır.

On beş milyondan fazla nüfusa sahip olan metropoliten bir şehirde mahalle toplantıları yoluyla katılımın sağlanmaya çalışılması oldukça zor görünmektedir. Bu nedenle önerilerin toplanması ve oylanması aşamasında dijital yöntemlere başvurulmasının daha çok kişinin katılımının sağlanması ve geniş kitlelere ulaşılmasında önemli avantajlara sahip olduğu söylenebilir. Ancak katılımcı bütçede bir müzakere ve tartışma ortamının olması önem taşımaktadır. İBB bunu sağlayabilmek için değişik kesimlere yüz yüze iletişim ve tartışma ortamı sağlayan fikir maratonları uygulamasını geliştirmiştir.

Diğer yandan, tematik bazlı bir modelde, çağrıya çıkılan temaların stratejik plandaki temalarla ilişkili olması modelin İBB'nin stratejik planı ve dolayısıyla da performans esaslı bütçe sistemi ile uyumlu olmasını sağlayan olumlu bir özellik olarak nitelendirilebilir.

İBB Yönetimi, İKK, İPA, STK'lar, akademisyenler ve vatandaşlar katılımcı bütçe uygulamasının aktörleri arasındadır. İBB Yönetimini temsilen proje önerilerinin hayata geçmesini sağlayan birimler ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı da aktörler arasında yer almakla birlikte, sürecin tüm aşamalarının tasarlanması, yönetilmesi ve izlenmesinde SGM temel aktör olarak rol oynamaktadır. Kurum stratejik planı, performans programı, yatırım ve hizmet programı gibi bütçe ile ilişkili temel dokümanları hazırlayan birimin SGM olduğu dikkate alınacak olursa, SGM'nin katılımcı bütçe uygulamasında temel aktör olarak rol oynaması isabetli bir seçim olmuştur.

Bunun yanı sıra, İKK '*Bütçe Senin*' uygulamasının bir diğer önemli temel aktörüdür. İKK, modelin tasarlanmasında ve uygulama başladıktan sonra da tüm aşamalarında önemli bir role sahiptir. Özellikle fikir maratonları ve düzenlenen diğer toplantılar yoluyla önerilerin alınması, katılımın sağlanması, uygulamanın izlenmesi ve raporlanması hususlarında İKK önemli katkılar sağlamaktadır. Kent konseylerinin günümüzde hala birçok belediyede çok etkin çalışmadığı düşünülecek olursa, İBB katılımcı bütçe çalışmalarının bizzat İKK tarafından sahiplenilmesinin diğer belediye uygulamaları için de örnek teşkil edebileceği düşünülmektedir.

Üç yıllık uygulama dönemi sonunda, İBB ve İKK yetkilileri tarafından katılımcı bütçe uygulamasının vatandaşın farkındalığının, katılıma ilişkin öğrenme sürecinin, vatandaş ve yönetim etkileşiminin, sinerji ve yaratıcılığın artması, İBB birimlerinin vizyonunun ve demokrasinin gelişmesine katkı sağlanması gibi pek çok faydasından bahsedilmiştir.

Bununla birlikte, yöneticilerin kültürel uyumunun yeterince sağlanamaması, maliyet tahminlerinin çok gerçekçi yapılamaması gibi yönetsel sorunların yanı sıra, katılımın ve vatandaşın ilgisinin yeterince sağlanamaması en önemli zorluk olarak ifade edilmiştir. Yönetsel sorunlar zaman içinde eğitimler ve teknik destek sağlanarak çözülebilse de katılımın sağlanması hususunda gerekli iyileştirmelerin yapılması yakın dönemde önemli bir ihtiyaç gibi görünmektedir.

İKK'nın yukarıda sayılan iyileştirme önerilerinin (fikir maratonlarının sayısının artırılması, ilçe kent konseyleri ve muhtarlarla yapılan toplantıların daha etkin kılınması, projelerin uygulanması konusunda ilçelerle işbirliği yapılması, projelerin gerçekleştirme durumlarına ilişkin geri bildirimlerin daha etkin bir şekilde yapılması vb.) hayata geçirilmesi ile gelecek dönemde katılımın artırılması yönünde gelişme sağlanabilir. Tanıtım çalışmalarının ve gerçekleşen projeler hakkında vatandaşa yapılan bilgilendirmelerin artmasının zaman içinde katılım konusunda motivasyonu arttırabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, İBB tarafından üç yıldır devam ettirilen katılımcı bütçe uygulaması, tutarlı bir modele dayanması, sistematik olarak bütçe takvimi ile uyumlu olarak uygulanması, kurumun stratejik planı ve performans esaslı bütçesi ile uyumlu olarak yürütülmesi ve İKK tarafından sahiplenilmesi açısından önemli avantajlara sahiptir. Katılımın artırılması, proje gerçekleştirmelerinin daha etkin bir şekilde takip edilerek proje sahiplerine düzenli geri bildirim verilmesi, proje maliyet tahminlerinin daha gerçekçi yapılması, ayrılacak bütçe miktarının başlangıçta ilan edilmesi ise uygulamanın gelişim alanlarını oluşturmaktadır. Şüphesiz katılımcı bütçe uygulaması daha küçük ölçekli bir belediyede çok daha kolay ve etkin bir şekilde uygulanabilecektir. On beş milyondan fazla nüfusa sahip olan metropol bir şehirde bu uygulamanın yürütülmesi oldukça zor olmakla birlikte, İBB'nin 2021 yılında başlattığı ve devam ettirdiği uygulama ile birçok belediye için örnek teşkil edebileceği düşünülmektedir. İKK tarafından geliştirilen iyileştirme önerilerinin hayata geçirilerek modelin geliştirilmesi ve katılımın daha da artırılması katılımcı bütçe uygulaması ile başlangıçta hedeflenen yerel demokrasinin geliştirilmesi amacına da katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Allegretti, G. ve M. Koçdemir (2021). "Katılımcı Bütçe Uygulamaları: Türkiye ve Portekiz Deneyimlerinin Karşılaştırılması". *Sayıştay Dergisi*, 32(123), 107-139.
- Altuğ, F. (2020). *Kamu Bütçesi*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Batırel, Ö. F. (2007). *Kamu Maliyesi ve Yönetimi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları.
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu.
- <https://butcesenin.istanbul/secilmis-projeler> (04.04.2024).
- Cabannes, Y. (2015a). "The Impact of Participatory Budgeting on Basic Services: Municipal Practices and Evidence From The Field". *Environment & Urbanization*, 27 (1), 257-284.
- Cabannes, Y. (2015b). "Basic Tools for Navigating The World of Participatory Budgeting". *Another City is Possible: Alternatives to the City As A Commodity, Participatory Budgeting*. (Ed. Y. Cabannes ve C. Delgado), 22-28.
- Cabannes, Y. (2018). "The Contribution of Participatory Budgeting to the Achievement of the Sustainable Development Goals: Lessons for Policy Commonwealth Countries". *Commonwealth Journal of Local Government*, Issue 21 (December 2018), 1-19.
- Edizdoğan, N. ve Ö. Çetinkaya (2021). *Kamu Bütçesi*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Ergen, Z. (2012). “Yönetimden Yönetişime: Katılımcı Bütçeleme Modeli”. *Maliye Dergisi*, Sayı 163, Temmuz-Aralık 2012, 316-334.

Falanga, R. ve R.H.H. Lüchmann (2019). “Participatory Budgets in Brazil and Portugal: Comparing Patterns of Dissemination”. *Policy Studies*, 41(2), 1-20.

Gordon vd. (2017). *Participatory Budgeting in the United States: A Guide for Local Governments*. New York and London: Routledge.

İBB, Bimtaş, İKK ve İPA (2022). *Bütçem İstanbul*. İstanbul: İBB Yayını.

İBB (2022a). *2022 Mali Yılı Bütçesi*.

https://uploads.ibb.istanbul/uploads/2022_mali_yili_butcesi_28122022_23300_edb58837a5.pdf. (04.04.2024).

İBB (2022b). *2022 Yılı Performans Esaslı Yatırım ve Hizmet Programı*.

https://uploads.ibb.istanbul/uploads/2022_yatirim_ve_hizmet_programi_2022_6_12_2021_214536edba.pdf. (04.04. 2024).

İBB (2023a). *Katılımcı Bütçe Rehberi*. İstanbul: İBB.

İBB (2023b). *2023 Mali Yılı Bütçesi*.

https://uploads.ibb.istanbul/uploads/2023_butce_kitabi_231ed29d3b.pdf. (04.04. 2024).

İBB (2023c). *2023 Yılı Performans Esaslı Yatırım ve Hizmet Programı*.

https://uploads.ibb.istanbul/uploads/2023_yili_performans_esasli_yatirim_ve_hizmet_programi_bccb0cc91f.pdf (04.04. 2024).

İBB (2024a). *2024 Mali Yılı Bütçesi*.

https://uploads.ibb.istanbul/uploads/2024_Butce_Kitabi_468ac53ce5.pdf. (04.04.2024).

İBB (2024b). *2024 Yılı Performans Esaslı Yatırım ve Hizmet Programı*.

https://uploads.ibb.istanbul/uploads/Yatirim_Ve_Hizmet_Programi_2024_7ee33a38c4.pdf. (04.04.2024).

İBB Bütçe ve Denetim Müdürlüğü (2024). *Bütçe ve Denetim Müdürü Abdulkadir İnceoğlu İle Yapılan Görüşme Notları*.

İBB SGM (2024a). *Strateji Geliştirme Müdürü Abdullah Paksoy İle Yapılan Görüşme Notları*.

İBB SGM (2024b). *Katılımcı Bütçe Gerçekleşme Verileri*.

İKK (2022). *2022 Yılı Bütçe Senin İzleme Değerlendirme Raporu*.

<https://istanbulkentkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2022/06/KB-izleme-degerlendirme-raporu.pdf> (30.01.2024).

İKK (2024a). *İstanbul Kent Konseyi Başkanı Tülin Hadi İle Yapılan Görüşme Notları*.

İKK (2024b). *Bütçem İstanbul Projeleri: 2022-2023 Yılı İlerleme Durumları&2024 Yılı Seçilen Projeler*. https://istanbulkentkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2024/05/SON_15_Mayis_2024_BUTCEM_ISTANBUL_BULUSMALARI_Izleme_Degerlendirme_31_Ocak_Ver_2_pagenumber-1.pdf (24.07.2024).

İPA (2024). <https://ipa.istanbul/hakkinda/> (04.04.2024).

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu.

Koçdemir, M. (2022). *Katılımcı Bütçeleme: Yerel Yönetimlerin Yasal Düzenlemeleri Çerçevesinde Dünya Örneklerinin Analizi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Krenjova, J. (2012). *Participatory Budgeting at The Local Level: Models, Context, Application*. Master's Thesis. Tallinn: Tallinn University of Technology.

Malena, C. ve M. Khallaf (2009). *Participatory Budgeting*. CIVICUS, https://civicus.org/documents/toolkits/PGX_G_Participatory%20BudgetingFinalWeb.pdf (3.10.2023).

Scherer, S. ve M. A. Wimmer (2012). "Reference Process Model for Participatory Budgeting in Germany." *Electronic Participation*. Berlin: Springer, 97-111. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-642-33250-0_9 (30.1.2024).

Sintomer vd. (2008). "Participatory Budgeting in Europe". *International Journal of Urban and Regional Research*, 32(1), 164-178.

Sintomer vd. (2012). "Transnational Models of Citizen Participation: The Case of Participatory Budgeting". *Journal of Public Deliberation*. 8(2), 1-32.

TEPAV (2007). *İyi Yönetişim İçin Örnek Bir Model: Katılımcı Bütçe, Yönetişim Etüdüleri Programı*. https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271229711r9770.Iyi_Yonetisim_Icin_Ornek_Bir_Model_Katilimci_Butceleme.pdf (10.12.2023).

UN-HABITAT (2004). "72 Frequently Asked Questions About Participatory Budgeting". *Global Campaign on Urban Governance, UN-HABITAT*. <https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/72%20Frequently%20Asked%20Questions%20about%20Participatory%20Budgeting%20%28English%29.pdf> (03.03.2024).

Wampler, B. (2007). "A Guide to Participatory Budgeting". *Participatory Budgeting*. (Ed. A. Shah). Washington: World Bank, 21-54.

Extended Summary

Participatory Budgeting in Municipality:

The Case of Istanbul Metropolitan Municipality

Purpose and Method of the Study

This study aims to examine the model applied in Istanbul Metropolitan Municipality (IMM) on participatory budgeting. The research aims to answer the following questions: What kind of a participatory budget model is applied in IMM? What is the purpose of participatory budget implementation? What are the stages of the participatory budget process? What are the actors involved in participatory budgeting and what is the role of the citizen assembly in participatory budgeting? What are the tools used to ensure participation? What are the benefits of the implementation? What are the challenges encountered in implementation? How can the implementation be improved?

In the research, first of all, data was collected through a literature and legislative review on the conceptual framework of participatory budgeting and the legal framework for participatory budgeting in Turkey, and the issue was systematically addressed in the first and second sections of the article.

In the third section, the participatory budget model implemented by IMM in the 2022-2024 budget period is analyzed. In the third part, where IMM's participatory budget implementation is discussed, data were collected using document analysis and interview method. In this framework, firstly, the Istanbul Citizen Assembly (ICA) web page and the "butcesenin.istanbul" web page, where information and documents on IMM's participatory budget practices are available, were analyzed. Using the information and documents on these web pages, information on participatory budget implementation such as the purpose of participatory budget implementation, its historical development, stages, accepted projects, monitoring reports, etc. were analyzed.

In the second stage, interviews were conducted with the main actors managing the participatory budget implementation within the framework of a semi-structured questionnaire. In this context, interviews were conducted with the Istanbul Citizen Assembly, which plays a role in all stages of participatory budgeting and organizes participatory processes, and the IMM Strategy Development Directorate (SDD), which manages the process on behalf of IMM. In this context, Abdullah Paksoy, the director of strategy development, was interviewed on February 2, 2024 and Tülin Hadi, the head of ICA, was interviewed on February 10, 2024 for approximately two hours each. In addition, IMM Budget and Audit Manager Abdulkadir Inceoglu was contacted about the

participatory budget process and a shorter interview was held on some of the issues related to the budget process. Through these interviews, the gaps in the information obtained through the document review were filled, more detailed information on the implementation was obtained, and opinions on the challenges faced in implementation, the benefits of the implementation and the improvement of the implementation were compiled. The data obtained were analyzed in a systematic manner in the third chapter.

Results of the Study

IMM participatory budget implementation was launched in 2021 with the aim of "strengthening local democracy through the active involvement of citizens in the decision on the effective use of resources".

A thematic/topic-based implementation model was preferred for IMM's participatory budget implementation. In this context, projects were called for in relation to the themes in the strategic plan. The model adopted in the participatory budget implementation, called 'Butçe Senin (Your Budget)', is designed in five phases: receiving and evaluating applications, submitting them for voting, evaluating and informing the voting results, and carrying out implementation and monitoring activities.

In addition to the website and mobile application, face-to-face idea marathons are used as the main tool for receiving project proposals and ideas, while meetings with mukhtars, citizen assembly working groups and district citizen assemblies are used as supportive tools for gathering proposals, although their role is more limited.

IMM Administration, ICA, Istanbul Planning Agency, NGOs, academics and citizens are among the actors of participatory budgeting. While the units representing the IMM Administration and the IT Department are also involved in the implementation of project proposals, SDD is the main actor in designing, managing and monitoring all stages of the process. Considering that the SDD is the unit that prepares the main budget-related documents such as the strategic plan, performance program, investment and service program, it is appropriate that the SDD is the main actor in participatory budget implementation.

In addition to this, the ICA is another important key actor in the implementation of 'Your Budget'. ICA has an important role in the design of the model and in all its stages after the implementation starts. In particular, the ICA makes important contributions in terms of receiving suggestions through idea marathons and other meetings, ensuring participation, monitoring and reporting the implementation. Considering that citizen assemblies still do not work very effectively in many municipalities today, it is thought that the ownership of IMM's participatory

budget works by ICA itself can set an example for other municipal implementations.

At the end of the three-year implementation period, IMM and ICA officials cited many benefits of participatory budgeting, including increased citizen awareness, learning about participation, increased citizen and government interaction, increased synergy and creativity, and improved vision and democracy in IMM departments.

However, managerial problems such as insufficient cultural adaptation of managers, lack of realistic cost estimates, as well as insufficient participation and citizen interest were identified as the most important challenges. Although managerial problems can be solved over time by providing trainings and technical support, it seems to be an important need in the near term to make the necessary improvements in ensuring participation.

Implementation of ICA's suggestions for improvement (increasing the number of idea marathons, making meetings with district citizen assemblies and mukhtars more effective, cooperating with districts on the implementation of projects, providing more effective feedback on the realization of projects, etc.) could lead to improvements in increasing participation in the coming period. It is believed that increasing promotional activities and informing citizens about realized projects may increase motivation to participate over time.

In conclusion, IMM's three-year participatory budget implementation has significant advantages in that it is based on a consistent model, is systematically implemented in line with the budget calendar, is aligned with the organization's strategic plan and performance-based budget, and is owned by the ICA. Areas for improvement include increasing participation, monitoring project realizations more effectively and providing regular feedback to project owners, making project cost estimates more realistic, and announcing the amount of budget to be allocated at the outset.

Türkiye’de Çevrenin Korunması ile Ekonomik Kalkınma Arasındaki Tercihin İncelenmesi: Dünya Değerler Araştırması Verilerine Göre (2018) Bir Analiz

*Emre EKİNCİ**

Öz: Bu çalışma, bireylerin çevreye ve ekonomik kalkınmaya bakış açıları ile çevre ile ilgili diğer değerler arasındaki ilişkilerin Dünya Değerler Araştırması'nın 2018 yılında Türkiye’de yapılmış anket verilerine dayanarak incelemeyi konu edinmiştir. Bu kapsamda öncelikle çevre ve kalkınma ilişkisi ile ilgili yerli ve yabancı literatür taranmış ve bulgular bu bilgilerle tartışılmıştır. Günümüz gereksinimlerinin gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından taviz vermeksizin karşılamayı amaç edinen sürdürülebilir kalkınma anlayışını gerçekleştirmek için toplumun özellikle çevreye duyarlılıkları ile ilgili değer algılarının anlaşılması ve analiz edilmesi son derece önemlidir. Bu bağlamda özellikle çevrenin korunması ve ekonomik kalkınmaya ilişkin tercihlerin hangisine daha ağırlık verileceği konusu önem arz etmektedir. Çevrenin korunmasına öncelik veren bireyler ile ekonomik kalkınmaya çevrenin korunmasından daha fazla önem veren bireylerin fikir, inanç ve değerlerinin araştırılması, bu konuda meydana getirilecek politikalara yön verebilir. Bu doğrultuda yapılan araştırmanın temel veri kaynağı Dünya Değerler Araştırması olduğundan bu araştırmadaki anket sorularında “çevre” konuları taranmış ve bu kapsamda bireylerin; “çevreci kuruluşlara üyelik durumu”, “ülkenin öncelikli hedefleri arasında çevrenin konumuna yönelik fikirleri”, “çevreci örgütlere güven düzeyi” ve “çevre ve kalkınma arasındaki düşünceleri” ile bu konularla alakalı bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler istatistiki açıdan incelenmiştir. Bu kapsamda “çevreci örgütlere güven ve katılım” başlığı altında 4, “çevrenin korunması ve ekonomik kalkınma” başlığı altında ise 9 hipotez oluşturulmuş olup; toplam 13 hipotezin test sonuçları açıklanmıştır. Sonuç olarak katılımcıların ekonomik gelişmeye çevrenin korunmasından daha fazla önem verdikleri belirlenmekle beraber; çevreci örgütlere olan güvenin yüksek olduğu, çevreci örgütlere güven

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, emre.ekinci@yobu.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-5101-6059.

Makale Geliş Tarihi: 13.05.2024

Makale Kabul Tarihi: 26.08.2024

düzeylerinin yüksek ve çevreci örgütlere üye olanların çevrenin korunmasına ekonomik kalkınmadan daha fazla önem verdikleri de tespitler arasında yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Çevre, ekonomik kalkınma, Dünya Değerler Araştırması.

Examining the Choice Between Environmental Protection and Economic Development in Turkey: An Analysis According to World Values Survey Data (2018)

Abstract: *This study aims to examine the relationships between individuals' perspectives on the environment and economic development and other environmentally related values, based on the survey data of the World Values Survey conducted in Turkey in 2018. In this context, firstly, domestic and foreign literature on the relationship between environment and development was scanned and the findings were discussed with this information. To realize the concept of sustainable development, which aims to meet today's needs without compromising the ability of future generations to meet their own needs, it is extremely important to understand and analyze the value perceptions of society, especially regarding their sensitivity to the environment. In this context, it is especially important to decide which of the choices regarding environmental protection and economic development will be given more weight. Investigating the ideas, beliefs and values of individuals who give priority to the protection of the environment and individuals who give more importance to economic development than the protection of the environment can guide the policies to be developed on this issue. Since the main data source of the research conducted in this direction is the World Values Survey, "environment" issues were scanned in the survey questions in this research and in this context, individuals; The relationships between "membership status of environmental organizations", "ideas on the place of the environment among the country's priority goals", "level of trust in environmental organizations" and "ideas between environment and development" and independent variables related to these issues were examined statistically. In this context, 4 hypotheses were created under the title of "trust and participation in environmental organizations" and 9 hypotheses under the title of "protection of the environment and economic development"; The test results of a total of 13 hypotheses were announced. As a result, it was determined that the participants gave more importance to economic development than environmental protection; It is also found that the trust in environmental organizations is high, the level of trust in environmental organizations is high, and members of environmental organizations attach more importance to environmental protection than economic development.*

Keywords: *Environment, economic development, World Values Survey.*

Giriş

Çevre, geniş ve dar anlamlarıyla farklı anlamlar içerebilen bir kavramdır. Bu kavram, Türk Dil Kurumu'nun dar tanımında, "bir şeyin yakını, etrafı, periferi" olarak geçerken, geniş anlamıyla ise insanın içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortamı ifade etmektedir. Keleş'in tanımında ise çevre, kişinin gelişimini ve

yaşamını belirleyen fiziksel, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin tümünü kapsamaktadır (2015:19). Görmez’e göre (2020) ise çevre; “canlı varlıkların hayati bağlarla bağlı oldukları etkiledikleri ve etkilendikleri mekân birimleri, o canlının veya canlılar topluluğunun yaşam ortamı”dır. Görüldüğü üzere çevre, basit bir ifadeyle “etraf” olarak da tanımlanabilirken; kültürel faktörlerin de içinde bulunduğu geniş bir çerçevede de açıklanabilen bir kavramdır. Bu tanımların ortak noktası ise çevrenin insanların ve canlıların yaşamları boyunca etkileşim halinde olduğu, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin bütünü olduğudur. Bu faktörlerin içinde canlı varlıklarla birlikte uyum içinde yaşamayı amaç edinen insanların çevreyi yaşanabilir bir düzeyde tutmak için çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Bunun için ise çevrenin ve çevresel bozulmaların farkında olunmalıdır. Çevre sorunları kendisini yenileme yeteneği olan kaynaklarla ilgili ortaya çıkmaktadır. Sorun ise bu kaynakların aşırı kullanımları sonucunda kendilerini yenileyebilme yeteneklerini kaybetmelerinden ya da yenilenmeye imkân bulamadan yok olma tehlikesinden kaynaklanmaktadır (Sağır, 2020: 82). Daha basit bir deyişle insanların üretim ve tüketim faaliyetlerinin sonucunda çevre zarar görmektedir. Başlangıçta doğanın kendini yenileyebilme yeteneği ile bu zararlar telafi edilebilmiş olsa da zamanla çevresel kirliliklerin sayı ve nitelik yönünden artış göstermesi, kendi kendine yenilenme yeteneğinin üzerine çıkmış ve çevre hızlı bir biçimde bozulmaya başlamıştır (Keleş ve Hamamcı, 2005:25). Bu noktada üretimin ve tüketimin artması beraberinde ekonomik kalkınmayı ve tüm bu gelişmenin ise çevresel bozulmaları arttırdığı görülmektedir. Örneğin; günümüzde en çok tartışılan ve küresel bir çevre sorunu olarak beliren iklim krizinin sebebi olan küresel ısınma, insan kaynaklı üretimin ortaya çıkardığı sera gazlarının atmosferdeki artışından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda ekonomik kalkınmanın çevreyi tahrip edici özellikler taşıdığı açıktır. İklim değişikliğinin, özellikle düşük gelirli ülkelerde ekonomik refahı tehdit etmesi ve dezavantajlı kesimin geçim kaynaklarını sona erdirmesi ve sağlığı olumsuz yönde etkilemesi bu sorunların iç içe olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca çevresel değişimlerin ekonomik etkileri olabileceği gibi ekonomik değişimler de çevreyi olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. Örneğin, hane gelirinin artması insanların mal ve hizmet alımlarının da artışını beraberinde getirmektedir. Bu artış ile insanların karbon ayak izleri de büyümektedir (Jayachandran, 2022: 230).

Tarih boyunca insan ve doğa ilişkilerindeki temel etken ekonomiktir. Kaynakların kıt olduğu ve ihtiyaçların sınırsız olduğu anlayışla bu gereksinimleri karşılamayı amaç edinen ekonomi teorileri, bu amaçla mal ve hizmet üretiminin en uygun düzeyde olması gerektiğini ileri sürmüştür. Özellikle sanayi devrimi sonrası kazanç ve kar güdülleri toplumsal sistem ile kurumsallaştırılmış ve doğaya karşı eski tutumlar değişikliğe uğratarak ‘sınırlı bir dünyada sınırsız bir büyüme’ düşüncesi oraya çıkmıştır (Sağır, 2020). Günümüzde ekonomik kalkınma, “insan

merkezli” bir yaklaşımla algılanmaktadır. Kalkınma kavramı bu anlayışla ele alınmasına karşın bu kavramın ekonomik alanı kapsayan hatta daha da geniş bir yelpazeyi içeren anlamlar taşıdığı görülmektedir. Ekonomik anlamda yalnızca üretim ve kişi başına milli gelirin artırılmasına odaklanılırken bu kavramın sosyal ve kültürel yapının değiştirilmesi ve geliştirilmesini de içerdiği görülmektedir. Kalkınma kavramının sözlük anlamı “kötüleşmiş bir durumu düzeltme” biçiminde olsa da özellikle az gelişmiş ülkelerde gelişmiş ülkelere ulaşma, onların var olan durumlarına erişme amacını belirterek ideolojik bir anlam da taşımaktadır (Çoban, 2020: 172). Klasik iktisatçılar ve onları takip eden dönemlerde doğal kaynakların kendi kendini türeten ve sınırsız oldukları hipotezi, ekonomistlerin uzunca yıllar çevre sorunlarını görmezden gelmelerine neden olmuştur (Yaylı, 2012). Ekonomik kalkınma, öncelikle doğa tarafından üretilen enerji veya maddi kaynaklarla beslenmektedir. Bu ise, ‘ekosferi’ düzensizleştirme eğilimindedir. İnsanlığın yükselişine, sürekli olarak artan oranda ekolojik bozulma, özellikle biyolojik çeşitlilik kaybı, doğal sistemlerin basitleşmesi ve kirlilik eşlik etmiştir. Kısacası, çağdaş siyasi söylemin aksine, hakim olan büyüme odaklı küresel kalkınma paradigması, uzun vadeli ekolojik ve sosyal sürdürülebilirlikle temel olarak bağdaşmamaktadır (Rees, 2003: 29). Çevre ve ekonomik kalkınma konuları literatürde daha çok sürdürülebilirlik kavramıyla birlikte değerlendirilerek çalışıldığı gözlenmektedir. Çevre sorunları ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin günümüzde küresel sorunlara yol açtığı göz önünde bulundurulduğunda bu durum açıkça anlaşılabilir.

Ekonomik faaliyetlerin temel amacı, doğal kaynakları, sermaye ve emek ile kullanıp çeşitli ürünler üretmek ve bu ürünleri insanların faydalarına sunmaktır (Ertürk, 2009: 62). Bu faaliyetler sürecinde enerji üretiminin ve kullanımının bir ihtiyaç olarak ortaya çıkması, yenilemeyen kaynakların yakılması suretiyle doğayı tahrip edici boyutlara taşınabilmektedir. Aynı zamanda fosil yakıtlar, topraktan çıkan mahsuller doğadan alınıp üretim süreci sonunda insanların tüketimine sunulmaktadır. Bu şekilde insanların tüketimine sunulan maddelerin tümü yok edilmemekte; atık olarak doğaya bırakılmaktadır (Keleş, 2015: 71-72). Bu da çevresel kirliliklere sebep olmaktadır. 1960’ların sonunda çevresel bozulmaların oluştuğu ve bu gibi ekolojik sorunların sebebinin ise çevre ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin ‘göz ardı edilmesi olduğu’ anlaşılmıştır (Ozmehmet, 2008: 2). Ekonomik kalkınma ile çevre ilişkisi ise özellikle 1980’li yıllardan itibaren dünyanın ve Türkiye’nin gündeminde fazlaca tartışılan konuların başında gelmektedir (Yaylı, 2012: 152; Tıraş, 2012: 66). Çevre ve ekonomik kalkınma ilişkisi birlikte değerlendirildiğinde ise ortaya ‘sürdürülebilirlik’ kavramı çıkmaktadır. Bu kavram, “iktisadi büyüme, toplumsal adalet ve çevrenin korunması” olmak üzere üç sac ayağı üstünde yükselmektedir (Çoban, 2020: 173). Bu kapsamda ekonomik kalkınma az gelişmiş ülkelerde refahın artırılması, gelişmiş ülkelerde var olan refah düzeyinin korunması için

gerekli görülmektedir. Bu kalkınma anlayışının toplumsal adaletsizliği gidereceği düşünülmektedir (2020: 173).

1987’de Birleşmiş Milletler tarafından eski Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland’ın Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Başkanı olarak bulunduğu toplantının çıktısı olan Brundtland Raporu, sürdürülebilir kalkınmanın ana hatlarını belirleyen bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Görmez, 2020; Ergülen ve Büyükkelik, 2008; Çoban, 2020). Bu rapor, kalkınmanın sadece mevcut neslin ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da karşılamak için tasarlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevrenin korunmasıyla ekonomik büyüme arasında dengeli bir ilişki kurulması gerektiğini öne sürmektedir. Bu yaklaşım, kalkınmanın mevcut ve gelecek nesiller için adil ve dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlayarak, çevresel ve ekonomik hedeflerin birbirini tamamladığı bir kalkınma anlayışını teşvik etmektedir.

Doğal kaynakların tükenmekte olduğu bir dönemde, artan nüfusun gereksinimlerini karşılamak için yeni yaklaşımların bulunması gerekmektedir. Bu da sürdürülebilirlik kavramı ile açıklanabilmektedir (Tıraş, 2012: 57). Sürdürülebilir kalkınma, bu bağlamda ortaya çıkan bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma kavramının kökenleri, Malthus ve Jevons gibi bazı 18. ve 19. yüzyıl iktisatçılara kadar uzanmasına rağmen, bu terim özellikle 20. yüzyılda çevreye ilişkin endişelerin artmasıyla şekillenmiştir (Yeni, 2014: 183). Sürdürülebilir kalkınma kavramı, 1970’lerde, o dönemdeki ekonomik kalkınma politikalarının çevresel ve sosyal adaleti göz ardı ettiği ve doğanın sınırsız bir şekilde sömürülmesine dayandığı gerçeğiyle başa çıkmak için geliştirilmiştir. Bu dönemde, artan endişeler ve çevresel sorunlar, mevcut ekonomik büyüme modelinin doğaya verdiği zararı ve sosyal eşitsizlikleri vurgulamıştır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı, sürekli ekonomik büyüme ile doğal kaynakların korunması arasında bir denge ve uzlaşma arayışı olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, ekonomik büyümenin çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal adaletle uyumlu olması gerektiğini vurgulayarak, doğanın korunmasıyla insan refahının birlikte ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Bu şekilde, sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyümenin yanı sıra çevresel ve sosyal faktörlerin de dikkate alındığı daha kapsamlı bir kalkınma paradigması olarak kabul edilmektedir (Gedik, 2020: 196). Kavramın genel kabul görmesi ve geniş bir kullanım alanı bulması ise Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun (1987) ‘Ortak Geleceğimiz’ başlıklı raporuyla olmuştur. Sürdürülebilir kalkınma bu raporda “bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılayan kalkınma” biçiminde tanımlanmıştır. Çünkü bu yaklaşım, doğal kaynakların gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak düzeyde çevrenin korunmasını temel almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, mevcut refahı artırırken çevre hassasiyetini de göz

önünde bulundurarak kalkınma hedeflerini sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, doğal kaynakların gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde kullanılması, sürdürülebilir kalkınmanın etik boyutunu oluşturmaktadır (Yaylı, 2012: 151).

Çevre ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişki yukarıdaki ifade edilmeye çalışıldığı üzere karmaşıktır. Ekonomik büyüme genellikle doğal kaynakların aşırı kullanımıyla ilişkilendirilirken, çevre koruması ve sürdürülebilirlik ekonomik büyümeyi sınırlayabilir gibi düşünülmektedir. Ancak, çevresel etkilerin ekonomiye maliyeti ve yeşil teknolojilerin gelişimi gibi faktörler, çevre ile ekonomik kalkınma arasında daha derin bir etkileşim olduğunu göstermektedir. Sürdürülebilirlik ilkesi temel alındığında, çevresel kaynakların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi, uzun vadeli ekonomik büyüme ve toplumsal refah için kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, çevre politikaları ve ekonomik politikalar arasında uyumlu bir denge sağlanması önemlidir.

Literatürde çevre kirliliği ile kişisel gelir arasındaki ilişki için “Çevresel Kuznets Eğrisi/ Ters U Eğrisi” olarak bilinen bir yaklaşımın bulunduğu da görülmektedir. Bu yaklaşım, çevre kirliliği ile kişisel gelir arasında; başlangıçta pozitif olan ilişkinin zamanla negatif bir ilişkiye gittiği varsayımına dayanmaktadır (Dinda, 2004: 431). Bu yaklaşıma göre ekonomik kalkınmayla birlikte gelir düzeyi artmakta, gelir düzeyi artan bireylerin kaliteli bir çevrede yaşama talebi de artmakta ve sağlıklı bir çevre lüks olmaktan çok gerekliliğe dönüşmektedir. Buna göre gelişmekte olan ülkelerin çevresel kirliliklerinin ekonomik kalkınmayla beraber önemli ölçüde azalacağı öngörülmektedir (Karaca, 2012: 140). Günümüzde doğal çevrenin devamı için bazı kalkınma hedeflerinden taviz verilebileceği düşünülse de, bu yaklaşımın çevre sorunlarını çözmeye yetersiz kalacağı açıktır. Çünkü sadece bu şekilde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik uçurumun kapanması mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, çevre koruma çabalarının etkili olabilmesi için uluslararası düzeyde daha kapsamlı bir iş birliğinin sağlanması gerekmektedir (Keleş, vd., 2005: 47-48). Sanayi devriminden bu yana, birçok ülkede kişi başına düşen tüketim miktarı önemli ölçüde artmıştır. Bu artışın arkasında, yüksek eğitim seviyesi, hastalıkların azalması ve insan ömründeki uzama gibi olumlu gelişmeler ile beslenme koşullarındaki iyileşmeler gibi faktörler yer almaktadır (Yaylı, 2012: 163).

Ekonomik kalkınma yukarıda da değinildiği üzere enerji talebinin de kritik bir belirleyicisidir. Enerji kullanımı, özellikle fosil yakıtların yakılması, çevre kirliliğinin önemli bir kaynağıdır (Jorgenson ve Wilcoxon, 1993: 1267). Ekonomik kalkınma ile insanların ortalama yaşam süreleri artsa ve teknolojik gelişmelerle daha konforlu bir yaşam sunulsa da hızlı ekonomik kalkınma, beraberinde; çevresel bozulmalara yol açarak ormanlık alanların yok olması

(Erden & Koyuncu, 2014: 11), biyoçeşitliliğin azalması gibi sorunların ortaya çıkması neticesinde gelecek nesillere yaşanılmaz bir dünya bırakma potansiyeli barındırmaktadır. Dünya genelinde yaşanan çevresel felaketler, insanlığa doğal kaynakların sonsuz olmadığını göstermiştir. Bu durum toplumları çevreye duyarlı politikalar benimsemeye ve çevrenin korunması için adımlar atmaya yönlendirmiştir. Yeni kabul edilen çevre politikaları, çevre ile ekonominin birbirine bağımlı olduğunu ve hem onarım hem de önleme konularında birlikte ilerlemenin mümkün olduğunu vurgulamaktadır.

Türkiye’de ise sanayileşmenin Batı ülkelerinden geç gerçekleşmesi, çevre sorunlarına da geç karşılanması sonucunu doğurmuştur. Bu sebeple Türkiye’de çevre koruma anlayışı Batıdan farklı olarak şekillenmiştir (Görmez, 2020: 95). Özellikle 1960’lı yıllar planlı kalkınma döneminin başlangıç yılları olması ve dünyada çevre sorunlarının nüfus artışına ve sanayi üretimine paralel olarak ortaya çıkması Türkiye’de bu kapsamdaki politikalar üretmeyi de zorunlu kılmıştır (Öktem, 2003: 126). Bu yıllardan itibaren günümüze kadar olan süreçte ise ihtiyaçlara ve uluslararası toplumun baskılarına cevaben çevre ile ilgili sorunların çözümü için atılacak adımlar, başta anayasada olmak üzere; mevzuata ve çevre yönetiminin etkin hale getirilmesinde karşılığını bulmuştur. Son yıllarda ise çevre sorunlarının küresel boyutlarda ortaya çıkması, bireyleri, sivil toplum örgütlerini ve hükümetleri çevre ile ilgili bakış açılarını tekrar sorgulamaya zorlamıştır. Bu kapsamda gelişmemiş ülkeler daha hızlı kalkınmaya başlamış ve üretimlerini arttırmış; gelişmiş ülkeler ise çevresel bozulmaların önüne geçmenin farklı bir ekonomi politliğini oluşturmaya başlamışlardır. Bu ise ekonomik kalkınma ile çevre koruma arasında bir ikilemi ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye, ekonomik büyüme ve çevre koruma arasında önemli tercihler yapmak zorunda kalan bir ülkedir. Hızlı sanayileşme ve kentsel gelişme, doğal kaynakların yoğun kullanımı ve çevresel bozulma ile sonuçlanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye’deki bireylerin çevre koruma ve ekonomik kalkınma konusundaki tutumları, bu iki önemli kavram arasındaki dengeyi sağlama açısından büyük önem taşımaktadır.

Çevresel bozulmaların düzeltilmesi ve hali hazırdaki sorunlara çözüm üretilebilmesi için çevre bilincinin ve duyarlılıkların artırılması, gerekli çevre bilgisine sahip, çevresel sorunlara yönelik olumlu tutum sergileyen, çevre koruma yönünde aktif katılım sergileyebilecek bireylerin yetiştirilmesi gerekmektedir. Bireylerin çevresinde olup biten olayları doğru bir biçimde değerlendirip anlamlandırmaları, çevre bilincinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çevresel farkındalık, bireylerin davranışlarının çevresel etkilerini anlamalarında önemli bir faktördür. Bireyler, davranışlarının çevresel sorunlara nasıl katkıda bulunduğunu fark ettikçe, bu davranışların sorumluluğunu üstlenmeye ve çevresel sorunların çözümü için önemli bir rol oynadığını kabul

etmeye daha fazla eğilimli olacaklardır (Negiz ve Hayta, 2021: 150). Çevresel farkındalığın oluşturulmasında ise kurumların, toplumun ve STK’ların birbirleriyle iletişim halinde bulunması zorunlu hale gelmektedir. Bunda, toplumsal iletişimin önemi ve rolü büyüktür (Örs, 2018). Bu kapsamda çalışma, bireylerin çevre ve ekonomik kalkınma arasında nasıl bir tercih yaptığını, bu tercihlerde değer algılarında bir ilişki bulunup bulunmadığını araştırmayı amaçlamıştır.

Küreselleşen dünyada, çevre ve ekonomi arasındaki denge, sürdürülebilir kalkınmanın en temel bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Çevre koruma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, politika yapıcılar, akademisyenler ve halk arasında sürekli tartışılan bir konu olmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bu iki kavramın birbirine zıt olduğu yönünde yaygın bir inanış bulunmaktadır. Bununla birlikte, çevresel sürdürülebilirlik ile ekonomik kalkınmanın uyum içinde yürütülebileceği ve hatta birbirini destekleyebileceği yönünde artan bir farkındalık da söz konusudur.

İnsanların çevreye yönelik farkındalıkları ile ekonomik kalkınma yönündeki düşünceleri genellikle birbiriyle çatışan iki önemli değer etrafında şekillenmektedir. Bir taraftan, sürdürülebilir bir gelecek ve sağlıklı bir çevreye duyulan ihtiyaç, bireyleri çevre koruma faaliyetlerini desteklemeye itmektir. Çevreyi koruma bilinci, doğal kaynakların tükenmesi, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitliliğin azalması gibi küresel sorunlar karşısında daha da önem kazanmaktadır. Diğer taraftan ise ekonomik kalkınma ve refah arayışı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, iş imkanlarının yaratılması, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve ekonomik istikrarın sağlanması gibi hedeflere odaklanılmaktadır. Bu nedenle, bireyler çoğu zaman çevre koruma ile ekonomik büyüme arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. Çevre politikalarının ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyeceği endişesi, bazen çevreye yönelik tutumların arka planda kalmasına neden olabilmektedir. Ancak, son yıllarda artan çevre bilinci ve yeşil ekonomi anlayışı, sürdürülebilir kalkınma ile çevre koruma arasında uyumlu bir ilişki kurmanın mümkün olduğunu göstermekte ve bireylerin bu yöndeki tutumlarını dönüştürmektedir. Bu kapsamda bireylerin çevre ile ilişkili kurumlara ve insanlara olan güvenleri; gelir, yaş, eğitim gibi özellikleri ile çevre ile ekonomik kalkınma arasında belirledikleri tercihleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi sürdürülebilir kalkınma anlayışı açısından önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, Dünya Değerler Araştırması verileri kullanılarak Türkiye’deki bireylerin çevre ve ekonomi arasındaki tercihlerini ve bu tercihlere etki eden demografik, sosyoekonomik ve kültürel faktörleri analiz etmektir. Bu bağlamda, bireylerin çevre koruma ve ekonomik büyüme konusundaki algıları, çevreci örgütlere üyelik durumları ve güveni, çevreye korumaya yönelik değerleri ve tutumları istatistiki açıdan incelenmiştir. Çalışmanın sonunda, Türkiye’de

çevre ve ekonomi arasındaki tercihler üzerine yapılan bu analizlerin, daha geniş bir perspektifle diğer gelişmekte olan ülkelerdeki benzer durumları anlamaya ve karşılaştırmaya yardımcı olacağı öngörülmektedir. Bu sayede, küresel düzeyde sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Çalışmada, öncelikle Dünya Değerler Araştırması verilerinin kullanıldığı literatür verilmiş, sonrasında araştırma kısmında çevre ve ekonomik kalkınma ilişkisi ve çevreci örgütlere güven ve katılım olgularına yönelik bulgulara yer verilmiştir. Bu kapsamda çalışmada 13 temel hipotez belirlenmiş bunlardan 3’ü çevreci örgütlere güven ve katılım konusu üzerine, diğer 10’u ise çevrenin korunmasına yönelik tutumlara yöneliktir. Bu kapsamda hipotezlerin çoğu test edilip kabul edilirken bazıları ise reddedilmiştir. Buna göre katılımcıların çevreci örgütlere üyelik durumları, katılımcıların yaşları ve bir grup veya kampanyaya bağışta bulunma görüşlerinin çevrenin korunmasına ilişkin görüşlerinde bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Çalışma bu kapsamda Türkiye’deki çevre koruma ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi 2018 Dünya Değerler Araştırması verileri temelinde incelemektedir. Dünya Değerler Araştırması, çeşitli ülkelerde insanların değerlerini, inançlarını ve tutumlarını araştıran geniş kapsamlı bir sosyal bilimler projesidir. Bu araştırma, toplumların sosyal, kültürel ve politik değişimlerini anlamak için benzersiz bir veri seti sunmaktadır. Günümüz dünyasında, ekonomik kalkınma ile çevrenin korunması arasındaki dengeyi sağlamak, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışma, bireylerin çevresel duyarlılıkları ve ekonomik gelişmeye verdikleri önemin yanı sıra, çevreci örgütlere olan güven ve katılım düzeylerini de analiz etmektedir.

Literatür

Son zamanlarda, değerler alanında en kapsamlı araştırmalar, Jacques-Rene Rabier ve Ronald Inghelhart (1998) tarafından gerçekleştirilen Dünya Değerler Araştırması ile yapılmıştır. Bu araştırmanın kökenleri aslında 1970’li yıllara kadar uzanmaktadır (Ersoy, 2018: 363). Türkiye’de de bu araştırma üzerinden ikincil verileri kullanarak hazırlanan çok sayıda eser mevcuttur.

Yıldırım ve Erdemir’in (2023) Dünya Değerler Araştırması verileri ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği alt ölçeğinin Türkiye, İngiltere ve Hollanda örneklemi arasında ölçme değişmezliğini inceleyen araştırması, çok gruplu doğrulayıcı faktör analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve Türkiye’nin İngiltere ve Hollanda ile Hollanda-İngiltere örneklemi arasında ise metrik düzeyde sağlandığını ortaya koymaktadır.

Yağcı’nın (2022) Türkiye’de Bireylerin Sol-Sağ Ayrımına Göre Konumlanışını Dünya Değerler Araştırması’nın 1990 ve 2018 yılları arasındaki veriler ile incelediği çalışmasında, bireylerin kendilerini gördükleri sağ ve sol ideolojik konumları, “sınıfsal konuma ilişkin değişkenlerden ziyade, bireyin tutum ve değerleri ile daha kuvvetli ilişki içinde” olduğu tespit edilmiştir.

Elçi’nin (2024) *Türkiye’de Dini Yönetime Destek: Dünya Değerler Araştırması Analizi* adlı eserinde ise Türkiye’de hangi seçmen grubunun dini bir yönetime desteğinin bulunduğu araştırılmıştır. Bu çalışmada da yine aynı veriler kullanılarak şehirde yaşamlarını sürdüren, cinsiyet eşitliğine destek veren veya Cumhuriyet Halk Partisi ve 2023 genel seçimlerinden önce kurulan Millet İttifakını tercih eden katılımcıların dini yönetime diğerlerinden daha az onay verdikleri tespit edilmiştir. Bunun aksine Ak Parti ve Cumhur İttifakını tercih eden seçmenlerin ise dini yönetime beklendiği gibi daha fazla ilgi gösterdikleri tespitler arasındadır. Çalışmanın temel tespitleri için Dünya Değerler Araştırmasının son verileri kullanılmış ve regresyon modeli ile test edilmiştir.

Benzer bir konu da Dokur ve arkadaşları (2021) tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada da yine aynı veriler üzerinden dindarlığa ilişkin soruları beş ana kategoride toplanarak incelenmiştir. Bu çalışmada da Türkiye özelinde 2011 ve 2018 yılları arasında yapılan anket verileri kullanılmış ve grafikler oluşturularak açıklanmıştır.

Dünya Değerler Araştırması verilerinin analize konu edildiği bir başka konuya odaklanan çalışma da Hatipoğlu ve Tuncay (2021) tarafından yapılmıştır. Çalışmalarında işsizlerin sosyal ve demografik özellikleri ve hane özellikleri ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmada da ilgili araştırma verilerinden 2001, 2007, 2011 ve 2018 yıllarındaki anket verilerinden yararlanılmıştır. Bu çalışmanın dışında da Beşer ve Çetin’in (2023) vergi ahlakı düzeyindeki değişim yine aynı araştırma anket verilerinden yararlanılarak incelenmiştir. Bu çalışmada da demografik unsurlar ve sosyokültürel ve psikolojik unsurlar arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Bu araştırmaların yanı sıra Dünya Değerler Araştırması verilerinin analizini çalışmasında yer veren başka eserler de bulunmaktadır. Aytekin’in (2023) *İnsanların Hayat Algıları Verileri Bağlamında Kümeleme Analizi ile Ülkelerin Pazar Bölümlendirmesi*, Yorulmaz’ın (2016) *Türkiye’de Dindarlık ve Mutluluk Arasındaki İlişki: Dindar İnsanlar daha mı Mutlu?*, Karapınar Kocağ’ın (2023) *Refah Devletine Etkileri Üzerinden Göçmen Algısının İncelenmesi*, Çevik’in (2018) *Devletin Rolüne İlişkin Tercihlerin Belirleyicileri: Ülkeler Arası Karşılaştırma ve Türkiye, Yerlikaya ve arkadaşlarının (2021) Bireylerin Sosyodemografik Özelliklerinin Çalışma Hayatında Kadına Bakış Açıklarına Etkisinin Analizi: Türkiye Örneği*, Canatan ve Pazarbaşı’nın (2016) *Ortadoğu*

Toplumlarında Komşuluk İlişkileri ve Komşuya Güven Düzeyi: Sosyolojik Bir Yaklaşım adlı çalışmaları Dünya Değerler Araştırmasının verilerini kullanarak farklı yöntemlerle analize konu etmişlerdir.

Bu çalışma ile doğrudan ilgili olan eser ise Bozkurt ve Bıçkı’nın (2016); *Sürdürülebilir Kalkınma, Çevre Bilinci ve Değerler* başlıklı makalesidir. Bu makalede kadınlar, yükseköğrenim mezunları, orta sınıflar, seküler düşünceye sahip olanlar, bilgi işçileri ile siyasi görüşü sol veya merkezde bulunanların çevrenin korunmasına diğer gruplardan daha fazla öncelik tanıdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada ikincil veri kullanımı yapılarak nicel değerlendirme yöntemlerinden istatistiksel veri analizi gerçekleştirilmiştir. İkincil veri kullanımı ya da ikincil araştırma metodunda, erişime açık olarak yayımlanan araştırma sonuçlarının kullanımını ve amaca yönelik olarak tekrar değerlendirilmesini içermektedir. Bu çalışmada Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey) kapsamında elde edilen Türkiye verilerinden çevre ile ilişkili verilere odaklanılmıştır. Veriler dijital olarak erişime açık olduğu için veri toplama süreci geçirilmemiş doğrudan erişim sağlanmıştır. Dünya Değerler Araştırması, genel anlamda insanların belirli konulardaki tutumlarını tespit etmek amacıyla yapılan araştırmalar dizisidir. Bu kapsamda bu araştırmaların Türkiye’de yürütülen aşamaları 1990 yılında başlamış ve son araştırma ise 2018 yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya toplam 2415 kişi katılmış olup; analizde bu kapsamda 2018 yılında yapılan anket sonuçları değerlendirmeye alınmıştır. Verilerin SPSS programına aktarılmasının ardından belirlenen hipotezlerin test edilmesi sağlanmıştır. Bu doğrultuda yapılan araştırmanın temel veri kaynağı Dünya Değerler Araştırması olduğundan bu araştırmadaki anket sorularında “çevre” konuları taranmış ve bu kapsamda bireylerin; “çevreci kuruluşlara üyelik durumu”, “ülkenin öncelikli hedefleri arasında çevrenin konumuna yönelik fikirleri”, “çevreci örgütlere güven düzeyi” ve “çevre ve kalkınma arasındaki düşünceleri” ile bu konularla alakalı bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler istatistiki açıdan incelenmiştir. Bu kapsamda “çevreci örgütlere güven ve katılım” başlığı altında 4, “çevrenin korunması ve ekonomik kalkınma” başlığı altında ise 9 hipotez oluşturulmuş olup; toplam 13 hipotezin test sonuçları açıklanmıştır.

Bulgular

Çevreci örgütlere güven ve katılım

Sanayi devriminin ortaya çıkardığı çevresel soruların dünyayı ve yaşamı tehdit etmesi, çevreye verilen zararların sorgulanmasını ve dolayısıyla çevreci bir

anlayışın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda ilk olarak gelişmiş ülkelerde çevreci söylemler ve hareketlerle başlayan süreç beraberinde çevreci örgütler ve siyasi oluşumların kurulmaya başlamasıyla devam etmiştir (Bozkır, 2018; Güler, 2023; Yashıkaya, 2015).

Türkiye’de ise 1980’li yıllardan itibaren uygulanan neoliberal kalkınmacı politikalar, endüstrileşmeyi beraberinde getirmiş; endüstriyel faaliyetlerin hızlanması ise bir taraftan refah seviyesini artırırken diğer taraftan hava kirlilikleri, ormansızlaşma gibi çevre sorunlarını da meydana getirmiştir. Bu şekilde meydana gelen hatta artan çevre sorunlarına karşı tepkiler, çevreci hareketleri de ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda kurulan çevreci örgütler çeşitlenmiş ve yerel, ulusal ve uluslararası ölçeklerde faaliyet göstermeye başlamışlardır (Eryılmaz, 2018: 50). Bu bağlamda çevreci örgütlere güvenmek ve aktif olarak bu örgütlerde faaliyet yürütmek, insanların çevre koruma yönünde yaptığı etkinliklerden bazılarıdır. Bu araştırmada ise çevreci örgütlere güven ve katılım konularında 4 hipotez geliştirilmiş olup; aşağıda sonuçları verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Çevreci Örgütlere Üyelik Durumları (Q99)

	Frekans (n)	Yüzde (%)	Ort.±S.S
Üye değil	2249	93,1	
Aktif olmayan üye	104	4,3	
Aktif üye	18	0,7	
Toplam	2371	98,2	0,06±0,266
Cevap yok	15	0,6	
Bilmiyorum	29	1,2	
Toplam	44	1,8	
Toplam	2415	100,0	

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların %93,1’inin çevreci örgütlere üye olmadıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda katılımcıların çok küçük bir kısmının çevreci örgütlere üye olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de uygulanan bu ankete katılan 2415 kişiden yalnızca 18’inin aktif üye olmaları çevreye yönelik aktif bir katılımın olmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Küresel çaptaki belli başlı çevreci örgütlerin üye sayılarının artması, doğal olarak da ekonomik kaynaklarının büyümesi, bu tür örgütlerin etkin konuma gelmelerinde etkilidir. Bu etkinlik sadece çevre sorunları alanında gerekli tedbirlerin alınması noktasında değil aynı zamanda ülkelerin bu doğrultuda verecekleri siyasi karar alma sürecine de etkin bir güç olarak da kabul edilmektedirler (Duru, 1995: 47). Ancak Türkiye’de bu konuya verilen değerler çok düşük düzeylerde olduğu anlaşılmaktadır.

H1: Katılımcıların çevreci örgütlere güven düzeyleri yüksektir (Q79).

H1’in test edilmesi için 79. sorunun frekans dağılımı incelenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların Çevreci Örgütlere Güven Dağılımları

	Frekans (n)	Yüzde (%)	Ort.±S.S
Tamamen Güvenirim	201	8,3	
Biraz Güvenirim	1079	44,7	
Pek Güvenmem	691	28,6	
Hiç Güvenmem	314	13,0	
Toplam	2285	94,6	2,49±0,837
Cevap yok	22	,9	
Bilmiyorum	108	4,5	
Toplam	130	5,4	
Toplam	2415	100,0	

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların yarısından fazlasının çevreci örgütlere güven duydukları (tamamen güvenirim ve biraz güvenirim) belirlenmiştir. Bu bağlamda katılımcıların güven düzeyleri yüksektir ve H1 kabul edilmektedir.

Dünya çapında çevre sorunları giderek daha fazla önem kazanmakta ve insanlar bu sorunlarla mücadele etmek için güvenilir ve etkili çözümler bulmak zorunda kalmaktadır. Bu noktada, çevreci örgütler belki de en önemli kilit rolü üstlenebilmektedirler. Çevreci sivil toplum örgütlerinin küresel çevre sorunlarının çözümünde uzmanlaşmaları, bilimsel araştırmalarla insanlara bilgi ve öneriler sunmaları bu örgütlerin önemini bizlere göstermektedir. Özellikle çevreci sivil toplum örgütlerinin; şirketlerin veya kişilerin bireysel çıkarlarından ziyade toplumun çıkarlarını savundukları değerlendirildiğinde; bu örgütlere güveni artırmaktadır. Bu kapsamda çevreci örgütlerin üstlendiği; doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, atık azaltma ve geri dönüşüm gibi konularda toplumu bilinçlendirme misyonu da daha sürdürülebilir bir gelecek için önemlidir. Bu örgütlere güven duymak, bunlar gibi eğitim ve bilinçlendirme çabalarını da desteklemektedir. Bu bağlamda araştırmada çevreci örgütlere güven düzeyi aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

H2: Katılımcıların çevreci örgütlere duydukları güven (Q79), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H2’nin test edilmesi için veriler normal dağılıma uyum sağlamadığı için non-parametrik test tekniklerinden Kruskal-wallis H analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların Çevreci Örgütlere Duydukları Güvenin Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	Q111
Chi-Square	70,947
df	3
Asymp. Sig.	,000

*p<0,05

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların çevreci örgütlere duydukları güvene göre çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri anlamlı farklılık göstermektedir (C^2 : 70,947, $p<0,05$). Bu bağlamda H2 kabul edilmektedir.

Hipotez 2'nin bulgularına göre, çevreci örgütlere duyulan güven ile çevrenin korunmasına ilişkin görüşler arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Çevreci örgütlere güvenen bireylerin çevrenin korunmasına daha fazla önem verdikleri ortaya konulmuştur. Bu sonuç, çevreci örgütlerin toplumsal bilinç oluşturma ve çevresel duyarlılığı artırma konusundaki etkilerini gösterebilmektedir.

Çevreci örgütlere duyulan güven ile çevrenin korunmasına yönelik tutumlar arasındaki pozitif ilişki, çevreci örgütlerin çevre bilincini artırma konusundaki kritik rolünü vurgulamaktadır. Bu bulgu, çevresel sürdürülebilirlik ve çevre koruma politikalarının başarısı için çevreci örgütlerin desteklenmesi ve bu örgütlere duyulan güvenin artırılması gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, çevreci örgütlerin şeffaflık, hesap verebilirlik ve etkili iletişim stratejileri ile toplumsal güveni kazanma çabalarının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

H3: Katılımcıların insanlara karşı güvenirlilik düzeyleri (Q57), çevreci örgütlere duydukları güven (Q79) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H3'ün test edilmesi için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Katılımcıların Çevreci Örgütlere Duydukları Güvenin İnsanlara Karşı Güvenirlilik Düzeyleri Üzerindeki Etkisi

	R	R ²	F	t	p
Regresyon	0,091	,008	18,738	4,329	,000

* $p<0,05$

Tablo 4 incelendiğinde çevreci örgütlere duydukları güvenin insanlara karşı güvenirlilik düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır ($p<0,05$). Değişkenler arasında pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişki bulunmaktadır (r : 0,091). Determinasyon katsayısı (r^2) 0,008 olarak belirlenmiş olup, insanlara karşı duydukları güven %0,8'i çevreci örgütlere duyulan güvene bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda H4 kabul edilmektedir.

Bulgulara göre insanlara olan güven ile çevreci örgütlere güven arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki, toplumda genel güven seviyesinin artırılmasının, çevreci örgütlerin etkinliği ve kabulü açısından önemlidir.

Toplumsal güvenin artırılması, çevre koruma hedeflerine ulaşmada da önemli bir rol oynayabilir. Bu nedenle, güven inşa edici politikalar ve uygulamalar, çevre koruma stratejilerinin bir parçası olmalıdır.

H4: Katılımcıların çevreci örgütlere duydukları güven (Q79), çevreci kuruluşlara üyelikleri (Q99) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H4’ün test edilmesi için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Katılımcıların Çevreci Örgütlere Duydukları Güvenin Çevreci Kuruluşlara Üyelikleri Üzerindeki Etkisi

	R	R ²	F	t	p
Regresyon	0,114	,013	29,715	-5,451	,000

*p<0,05

Tablo 5 incelendiğinde çevreci örgütlere duydukları güvenin çevreci kuruluşlara üyelikleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır (p<0,05). Değişkenler arasında pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişki bulunmaktadır (r: 0,114). Determinasyon katsayısı (r²) 0,013 olarak belirlenmiş olup, çevreci kuruluşlara üyeliklerin %1,3’ü çevreci örgütlere duyulan güvene bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda H4 kabul edilmektedir.

Tablo 5’e göre çevreci kuruluşlara üyelik ile çevreci örgütlere güven arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Çevreci örgütlere güvenen bireylerin bu tür kuruluşlara üye olma eğilimleri daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu durum, çevreci örgütlerin güven inşa etme stratejilerinin ve üyelik teşviklerinin önemini vurgulamaktadır. Eğitim ve farkındalık artırıcı faaliyetler, toplumda çevre bilincinin ve çevreci örgütlere olan güvenin artmasına katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, çevreci örgütlerin toplumsal kabulü ve etkinliği artırılabilir. Örneğin; Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), İstanbul’un yeşil dokusunu ve orman varlıklarını koruma konusunda önemli çalışmalar yapmaktadır. Bu tür faaliyetler, kamuoyunun çevreci örgütlere olan güvenini artırmaktadır. Ayrıca, çevreci örgütlerin yerel ve ulusal düzeyde çevre koruma çalışmaları, halkın bu örgütlere olan güvenini güçlendirmektedir (ÇEKÜL, 2014).

Araştırma bulguları, ekonomik kalkınmaya çevrenin korunmasından daha fazla önem veren bireylerin çevreci örgütlere olan güveninin düşük olduğunu, buna karşılık çevre korumaya öncelik veren bireylerin ise bu tür örgütlere daha

fazla güvendiğini göstermektedir. Bu durum, bireylerin değer yargılarının ve önceliklerinin çevreci örgütlere duyulan güven üzerinde belirleyici bir rol oynadığını da ortaya koymaktadır.

Çevre Koruma ve Ekonomik Kalkınma İlişisine Ait Bulgular

Bu kısımda çevrenin korunmasına yönelik görüşler ile diğer değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik toplam 9 hipotez belirlenmiş ve bunların testlerine tablolar aracılığı ile yer verilmiştir.

H5: Katılımcılar çevrenin korunmasına ekonomik faktörlerden daha fazla önem vermektedir (Q11).

H5’in test edilmesi için 111. sorunun frekans dağılımı incelenmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Katılımcıların Çevrenin Korunmasına Verdikleri Önem

	Frekans (n)	Yüzde (%)	Ort.±S.S
Ekonomik gelişmeye önem verilmelidir	1339	55,4	
Çevrenin korunmasına öncelik verilmelidir	979	40,5	
Diğer	7	0,3	
Toplam	2325	96,3	1,43±0,501
Cevap yok	16	0,7	
Bilmiyorum	74	3,1	
Toplam	90	3,7	
Toplam	2415	100,0	

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların ekonomik gelişmeye çevrenin korunmasından daha fazla önem verdikleri belirlenmiştir (%55,4). Bu bağlamda H5 reddedilmektedir. Bu sonuca göre kadın ve erkek tüm katılımcıların çevrenin korunması karşısında ekonomik kalkınmaya daha fazla önem ve öncelik verdikleri görülmektedir. Bozkurt ve Bıçkı’nın (2016) 1990, 1996, 2001 ve 2007 yılları verilerini baz aldıkları ve toplam 7684 katılımcının anketlerini değerlendirdikleri çalışmalarında ise bunun tam tersi bir sonuca ulaşılmıştır. Bu

kapsamda “Ekonomik gelişmeyi yavaşlatsa ve biraz işsizliğe yol açsa bile çevrenin korunmasına öncelik verilmelidir” diyenlerin oranı %63 iken ekonomik kalkınmaya öncelik verenlerin oranı ise %37’lik bir düzeydedir. Buradan dünyanın çok hızlı değiştiği, toplumsal değerlerin de bunun beraberinde farklılaşabildiği sonucu çıkabilmektedir.

Bu sonuçlar özetle; katılımcıların çoğunluğunun ekonomik kalkınmayı çevre korumadan daha öncelikli gördüğünü göstermektedir. Bu durum, ekonomik gelişmenin öneminin toplumda daha fazla vurgulandığını ve çevre koruma bilincinin yeterince yaygın olmadığını işaret etmektedir. Ancak, katılımcıların %40.5’inin çevre korumaya öncelik vermesi, önemli bir çevre bilincinin varlığını da göstermektedir. Hipotezin sonuçları, çevre koruma ve ekonomik kalkınma arasında bir denge kurulmasının gerektiğini de düşündürmektedir. Bu bağlamda, çevre bilincini artırmak ve ekonomik kalkınma politikalarını çevresel sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu hale getirmek, toplumun uzun vadeli refahı açısından kritik öneme sahiptir.

H6: Katılımcıların çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) ile çevreci kuruluşlara üyelikleri (Q99) arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H6’nın test edilmesi için 99. ve 111. sorulara verilen yanıtlar arasında korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşler ve Çevreci Kuruluşlara Üyelik Arasındaki İlişki

		Q99	Q111
Q99	Pearson Correlation	1	,044*
	Sig. (2-tailed)		,034
	N	2371	2371

*p<0,05

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri ile çevreci kuruluşlara üye olma durumları (aktif ve pasif üyelikler değerlendirmeye alınmıştır) arasında istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05) ve pozitif yönlü (0,044) bir ilişki bulunmaktadır. Bu bağlamda H6 kabul edilmektedir.

H7: Katılımcıların çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) ile birincil önem verilen alanlar (Q156) arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H7’nin test edilmesi için 111. ve 156. sorulara verilen yanıtlar arasında korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşler ve Birincil Önem Verilen Alanlar Arasındaki İlişki

		Q111	Q156
Q111	Pearson Correlation	1	-,080*
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	2415	2394

* $p < 0,05$

Anket içerisinde çevre ve ekonomik kalkınmaya yönelik soru (Q111): “Şimdi size, insanların çevre sorunları ve ekonomik gelişme konularından söz ederken ileri sürdükleri iki fikir okuyacağım. Bunlardan hangisi sizin görüşlerinize daha yakın?” şeklindedir. Bu soruya yönelik ise katılımcı iki temel cevap vermektedir. Bunlardan 1 numaralı cevap : “Ekonomik gelişmeyi yavaşlatsa ve biraz işsizliğe yol açsa bile, çevrenin korunmasına öncelik verilmelidir” şeklinde; 2 numaralı cevap ise:” Çevreye bir miktar zarar gelse bile, ekonomik gelişmeye ve iş yaratmaya öncelik verilmelidir” şeklindedir. Hipotez 7’deki birincil önem verilen alanların (Q156) cevapları 4 adet olsa da kapsama yalnızca ilk ikisi alınmıştır. Bu sorulardan 1 numaralı olan “istikrarlı bir ekonomi” 2 numaralı olan ise “daha insancıl bir topluma doğru ilerleme” şeklindedir. Diğer cevaplar ise; “Fikirlerin paradan daha önemli olduğu bir topluma doğru ilerleme” ve “Suç ve suçlularla mücadele” şeklindedir.

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri ile birincil önem verdikleri alanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0,05$). Bu bağlamda H7 kabul edilmektedir.

H8: Katılımcıların eğitim düzeyi (Q275), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H8’in test edilmesi için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Katılımcıların Eğitim Düzeyinin Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	R	R ²	F	t	p
Regresyon	0,042	,002	4,320	2,078	,038

*p<0,05

Tablo 9 incelendiğinde katılımcıların çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri üzerinde eğitim düzeyinin anlamlı bir etkisi bulunmaktadır (p<0,05). Değişkenler arasında pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişki bulunmaktadır (r: 0,042). Determinasyon katsayısı (r²) 0,02 olarak belirlenmiş olup, çevrenin korunmasına ilişkin görüşlerin %0,2’si eğitim düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda H8 kabul edilmektedir.

Katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça, çevrenin korunmasına ilişkin olumlu görüşlerin de arttığı görülmektedir. Bu, eğitim düzeyinin çevre bilinci üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi ile çevre koruma görüşleri arasındaki ilişki pozitif olmasına rağmen zayıf olması, eğitim seviyesinin tek başına çevre bilinci üzerinde büyük bir etkisinin olmadığını, ancak yine de önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim, bireylerin çevresel konular hakkında daha fazla bilgi edinmelerini ve bu konulara duyarlılıklarını arttırmalarını sağlamaktadır. Eğitimin çevre bilinci üzerindeki bu olumlu etkisi, eğitim programlarının ve politikalarının çevre konularını da kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

H9: Katılımcıların kendilerini dünya vatandaşı olarak görme düşünceleri (Q259), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır.

H9’un test edilmesi için veriler normal dağılıma uyum sağlamadığı için non-parametrik test tekniklerinden Kruskal-wallis H analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 10).

Tablo 10. Katılımcıların Dünya Vatandaşı Olarak Görme Düşüncelerinin Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	Q111
Chi-Square	45,732

df	3
Asymp. Sig.	,000

*p<0,05

Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların dünya vatandaşı olmaya ilişkin görüşlerine göre çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri anlamlı farklılık göstermektedir (C^2 : 45,73, $p<0,05$). Bu bağlamda H9 kabul edilmektedir.

Kendilerini dünya vatandaşı olarak gören katılımcıların, çevrenin korunmasına ilişkin görüşlerinde anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu, dünya vatandaşlığı kimliğine sahip bireylerin, küresel sorunlara ve özellikle çevre koruma konularına daha duyarlı olabileceğini göstermekte olduğu söylenebilir.

H10: Katılımcıların din hakkındaki görüşleri (Q174), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H10’un test edilmesi için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 11).

Tablo 11. Katılımcıların Din Hakkında Görüşlerinin Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	R	R ²	F	t	p
Regresyon	0,050	,002	5,813	-2,411	,016

*p<0,05

Tablo 11 incelendiğinde katılımcıların din hakkındaki görüşleri çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır ($p<0,05$). Değişkenler arasında pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişki bulunmaktadır (r : 0,050). Determinasyon katsayısı (r^2) 0,002 olarak belirlenmiş olup, çevrenin korunmasına ilişkin görüşlerin %0,2’si din hakkındaki görüşlerine bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda H10 kabul edilmektedir.

Katılımcıların din konusunda sahip oldukları iki farklı görüş ile çevrenin korunmasına ilişkin tutumları arasındaki ilişki de incelenmiştir. Bu kapsamda, katılımcılara "Q174. Din konusunda, şu iki görüşten hangisine daha çok katılırsınız?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar, dinin esas anlamının ya "dini kurallara ve törenlere uymak" ya da "insanlara iyilik yapmak" olduğu

görüşlerinden birini seçmiştir. Katılımcıların din hakkındaki görüşlerinin çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Regresyon analizi sonuçlarına göre, dinin esas anlamını "insanlara iyilik yapmak" olarak gören katılımcılar, çevrenin korunmasına daha olumlu bir yaklaşım sergilemektedir. İlgili tabloda, bu değişkenler arasında pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir (R: 0.050, R²: 0.002, p < 0.05).

Din konusunda "insanlara iyilik yapmak" görüşüne daha çok katıldığını ifade eden bireylerin, çevre koruma konusunda daha duyarlı olma eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu durum, iyilik yapma anlayışının çevresel sorumluluk ve sürdürülebilirlik bilincini artırabileceğini gösterebilmektedir. Dinin esas anlamını "dini kurallara ve törenlere uymak" olarak gören bireylerin çevre koruma bilincinde ise belirgin bir artış gözlemlenmemektedir. Bu, dini pratiklerin çevre bilinci üzerindeki etkisinin sınırlı olduğuna işaret etmektedir. Çevre bilincinin artırılması için dini kurumlar ve liderlerle iş birliği yaparak, iyilik yapma ve çevre koruma konularının dinî öğretilerle bütünleştirilmesi, çevre bilincinin yaygınlaştırılması açısından etkili olabilir.

H11: Katılımcıların bir grup ya da kampanyaya bağışta bulunma görüşleri (Q213), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H11'nin test edilmesi için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 12).

Tablo 12. Katılımcıların Bir Grup ya da Kampanyaya Bağışta Bulunma Görüşlerinin Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	R	R ²	F	t	p
Regresyon	0,023	,001	1,268	-1,126	,260

*p<0,05

Tablo 12 incelendiğinde katılımcıların bir grup ya da kampanyaya bağışta bulunma görüşleri çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır (p>0,05). Bu bağlamda H11 reddedilmektedir.

Bir grup ya da kampanyaya bağış yapma görüşleri, bireylerin çevre koruma bilinci ve tutumları üzerinde doğrudan bir etkiye sahip değildir. Bu durum, bağış yapma davranışının çevresel farkındalık ve duyarlılıktan bağımsız olarak gelişebileceğini göstermektedir.

H12: Katılımcıların hane maddi durumu (Q50), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır.

H12’nin test edilmesi için veriler normal dağılıma uyum sağlamadığı için non-parametrik test tekniklerinden Kruskal-wallis H analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. Katılımcıların Hane Maddi Durumunun Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	Q111
Chi-Square	22,020
df	9
Asymp. Sig.	,009

*p<0,05

Tablo 13 incelendiğinde katılımcıların hane maddi durumlarına göre çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri anlamlı farklılık göstermektedir (C^2 : 22,020, $p<0,05$). Bu bağlamda H12 kabul edilmektedir.

Maddi durum, çevre bilincinin ve çevre koruma konusundaki tutumların belirlenmesinde önemli bir faktördür. Maddi durumu iyi olan bireyler, çevresel sürdürülebilirlik ve koruma konularına daha fazla duyarlılık gösterebilmektedir. Maddi zorluklarla karşı karşıya olan bireyler ise önceliklerini temel ihtiyaçlarına yönlendirdikleri için çevre konularına daha az ilgi gösterebilirler. Bu durum, ekonomik güvenliğin çevre bilinci üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, maddi durumun çevre koruma bilinci üzerinde belirleyici bir etkisi bulunmaktadır. Maddi durumu iyi olan bireyler, çevre koruma konularına daha fazla önem verirken, maddi zorluk yaşayan bireyler bu konulara daha az duyarlılık gösterebilirler. Bu nedenle, çevre bilincinin artırılması için ekonomik durum gözeticilerle kapsamlı ve kapsayıcı stratejiler geliştirilmelidir.

H13: Katılımcıların yaşı (Q262), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H13’ün test edilmesi için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 14).

Tablo 14. Katılımcıların Yaşının Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	R	R ²	F	t	p
Regresyon	0,027	,001	1,738	1,319	,187

*p<0,05

Tablo 14 incelendiğinde katılımcıların çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri üzerinde yaşın anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır (p>0,05). Regresyon katsayısı da oldukça düşük bulunmuştur (r: 0,001). Bu bağlamda H13 reddedilmektedir. Bu sonuç, yaşın çevre koruma bilincini etkileyen bir faktör olmadığını, daha çok bireylerin çevresel farkındalığının ve bu konuda sahip oldukları bilginin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Çevresel farkındalığın artırılması, yaşa bakılmaksızın toplumun geneli için önemlidir.

Yukarıdaki hipotezlerin haricinde katılımcıların çevre koruma anlayışları ile; cinsiyet ve eğitim düzeyi arasında da anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı (p>0,05) tespitler arasında yer almaktadır.

Sonuç

Toplumun çevre ve ekonomik kalkınma hakkındaki görüşleri, sürdürülebilirlik ve toplumun refahı için belirleyici bir öneme sahiptir. Çünkü bu görüşler, doğal kaynakların korunmasıyla ekonomik büyümenin dengeye oturtulması arasındaki ilişkiyi belirlemektedir. Toplumun çevreye duyarlı bir bakış açısıyla ekonomik kalkınma arasında sağlıklı bir denge kurması, uzun vadeli refah ve yaşam kalitesi açısından önemlidir. Toplumun bu konudaki görüşleri, tutumları ve farkındalıkları politika yapıcılar ve devletler için yol gösterici olabilmektedir.

Dünyanın değişim hızından toplumlar da etkilenmektedir. Toplumun bir yıldaki değer, tutum ve davranışları birkaç yıl geçtikten sonra dahi değişebilmektedir. Özellikle küresel ekonomik değişim ve çeşitli krizler, toplumun değerleri üzerinde önemli oranda etkide bulunabilmektedir. Toplumlar, kültürel açıdan farklı değerlere sahip olsalar bile konu yaşanan gezegen ve çevre olduğunda bu kapsamdaki ortak değerlerin artırılması önem arz etmektedir. Özellikle günümüz gereksinimlerinin gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından taviz vermeksizin karşılamayı amaç edinen sürdürülebilir kalkınma anlayışını gerçekleştirmek için toplumun özellikle çevreye duyarlılıkları ile ilgili değer algılarının anlaşılması ve analiz edilmesi son derece önemlidir.

Bu çalışma, çevre ve ekonomik kalkınma arasındaki ikilemde toplumun değerlerini anlamayı, 2018 yılında uygulanan ve Türkiye’den katılımcıların cevapladığı Dünya Değerler Araştırması verileri üzerinden analizini konu edinmiştir. Bu kapsamda Türkiye’de çevre bilincine yönelik değer ve tutumlar istatistiki açıdan incelenmiştir. Araştırmada 13 temel hipotez belirlenmiş bunlardan 4’ü çevreci örgütlere güven ve katılım konusu üzerine, diğer 9’u ise çevrenin korunmasına yönelik tutumlara yöneliktir. Bu doğrultuda hazırlanan hipotezlerin çoğu test edilip kabul edilirken bazıları ise reddedilmiştir. Buna göre katılımcıların çevreci örgütlere üyelik durumları, katılımcıların yaşları ve bir grup veya kampanyaya bağışta bulunma görüşlerinin çevrenin korunmasına ilişkin görüşlerinde bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya göre; çevreci örgütlere aktif üye olanların çoğunluğunun bu örgütlere güvenmedikleri, çevreci örgütlere güvenmeyenlerin ekonomik kalkınmaya çevreden daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir. Bunun dışında insanlara olan güvenin oldukça düşük bir düzeyde kaldığı, insanlara güvenenlerin ise büyük bir çoğunluğu ile çevreci kuruluşlara üye olanların çoğunluğunun çevre korumaya ekonomik kalkınmadan daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar, katılımcıların genel olarak ekonomik gelişmeye çevrenin korunmasından daha fazla önem verdiğini göstermektedir. Katılımcıların %55.4’ü ekonomik gelişmeye öncelik verirken, %40.5’i çevrenin korunmasına öncelik vermektedir. Bu bulgu, Türkiye’deki bireylerin çevre koruma ve ekonomik kalkınma arasında yaptıkları tercihin ekonomik kalkınma yönünde olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, çevreci örgütlere olan güvenin yüksek olduğu ve çevreci örgütlere üye olan katılımcıların çevrenin korunmasına ekonomik kalkınmadan daha fazla önem verdikleri de tespit edilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası (%53) çevreci örgütlere güven duymaktadır. Bu durum, çevreci örgütlerin toplum nezdinde güvenilir bulunduğunu ve bu güvenin çevre koruma bilincini artırdığını göstermektedir. Araştırma sonuçları, çevre bilincine yönelik değer ve tutumların yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi gibi demografik faktörlerle anlamlı bir ilişki göstermediğini de ortaya koymaktadır. Ancak, katılımcıların hane maddi durumu, çevrenin korunmasına ilişkin görüşlerinde anlamlı bir farklılık yaratmaktadır. Bu bulgu, maddi durumun çevre koruma bilincini etkilediğini göstermektedir.

Çalışmanın en önemli sorunsalı toplumun ekonomik kalkınmaya mı yoksa çevre korumaya mı öncelik verildiği konusudur. Bu kapsamda ise yukarıda ifade edildiği gibi katılımcıların ekonomik gelişmeye çevrenin korunmasından daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir. Toplumun çevrenin korunmasından ziyade ekonomik kalkınmaya daha fazla önem vermesinin akademik açıdan incelenmesi, birden fazla faktörü içermektedir. Öncelikle, toplumların kısa vadeli

ekonomik ihtiyaçlarının, uzun vadeli çevresel etkilerden daha fazla ağırlık taşıdığı gözlemlenmektedir. Bu durum, ekonomik kazançların, çevresel sürdürülebilirlik ve uzun vadeli refahın önüne geçtiği bir eğilimi yansıtabilmektedir. İkinci olarak, bazı toplumlar çevre koruma politikalarının, ekonomik büyümeyi engelleyeceğine dair endişeler taşımaktadır. Bu nedenle bireyler ekonomik kalkınmanın önceliğini vurgulayarak çevre korumasını ikinci plana atabilme eğilimindedir. Üçüncüsü, bazı toplumlar çevresel sorunların, ekonomik sorunlara kıyasla daha soyut ve dolayısıyla öncelikli olmadığını düşünebilmektedir. Son olarak, toplumların çevre konularına duyarsız olması veya bu konuda yetersiz bilgiye sahip olmaları da çevre korumasının ekonomik kalkınma önünde geri planda kalmasına neden olabilmektedir. Bu faktörlerin etkileşimi, toplumların çevrenin korunmasından ziyade ekonomik kalkınmaya daha fazla önem vermelerine katkıda bulunabilmektedir.

Kaynakça

Beşer, B. H., & Çetin, U. Y. (2023). Dünya Değerler Anket Verileri ile Türkiye’de Vergi Ahlakının Değişiminin İncelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11, 1-13.

Bozkır, Ö. (2018). Çevreci Anlayışın Siyasallaşması: Yeşil Siyaset ve Türkiye. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1), 56-69.

Bozkurt, V., & Bıçkı, D. (2016). *Sürdürülebilir Kalkınma, Çevre Bilinci ve Değerler*. Yenilikçi Sürdürülebilir Gelişme Stratejileri Bağlamında Türkiye Ekonomisinin Geleceğine Yönelik Çözüm Arayışları içinde, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Büyükkelik, A. E. A. (2008). Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik Çevre Boyutları Açısından Atık Yönetimi ve E-Atıklar. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 19.

Canatan, D. K., & Pazarbaşı, Ö. G. İ. (n.d.). *Ortadoğu Toplumlarında Komşuluk İlişkileri ve Komşuya Güven Düzeyi: Sosyolojik Bir Yaklaşım*.

Çevik, S. (2018). Devletin Rolüne İlişkin Tercihlerin Belirleyicileri: Ülkeler Arası Karşılaştırma ve Türkiye. *International Journal of Public Finance*, 3(1), Article 1. <https://doi.org/10.30927/ijpf.327879>

ÇEKÜL. (2014). *Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı*. <https://www.cekulvakfi.org.tr/makale/yesil-doku-ve-ormanlarin-korunmasinda-sivil-toplum-kuruluslarinin-rolu> adresinden alındı (25.06.2024).

Çoban, A. Çevre Politikası: Ekolojik Sorunlar ve Kuram. Ankara: İmge Yayınevi.

Dokur, A. S., Duran, M. E., & Meydan, H. (2021). Türkiye’de Dindarlığın Görünümü: Dünya Değerler Araştırması Verileri Üzerine Boylamsal Bir Analiz. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 21(2), 733-768.

- Dinda, S. (2004). Environmental Kuznets Curve Hypothesis: A Survey. *Ecological Economics*(49), 431-455.
- Duru, B. (1995). *Çevre Bilincinin Gelişim Sürecinde Türkiye’de Gönüllü Çevre Kuruluşları* [Masterthesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
<https://Dspace.Ankara.Edu.Tr/Xmlui/Handle/20.500.12575/28876>
- Elçi, E. (t.y.). Türkiye’de Dini Yönetime Destek: Dünya Değerler Araştırması Analizi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 24(1), Article 1. <https://doi.org/10.25294/auibfd.1371753>
- Erden, C., & Koyuncu, F. T. (2014). Kalkınma ve Çevresel Sağlık Riskleri: Türkiye İçin Ekonometrik Bir Analiz. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), Article 2.
- Ersoy, E. (2018). Sosyolojide Değerler ve Değer Araştırmaları. *Journal Of International Social Research*, 11(56).
- Ertürk, H. (2009). *Çevre Bilimleri*. Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Eryılmaz, Ç. (2018). Türkiye’de Çevreci Örgütlerin Dönüşümü: Merkezi Profesyonel Lobici Örgütler ve Yerelde Gönüllü Protestocular. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(1), 49-76.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.
- Görmez, K. (2020). *Çevre Sorunları*. Ankara: Nobel Yayınevi (5. Basım)
- Güler, E. (2023). Türkiye’de Çevreci Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(45), 1143-1159.
- Hatipoğlu, E., & Tuncay, T. (2021). İşsizlerde Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Dünya Değerler Araştırması Verisinden Türkiye Analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), Article 2. <https://doi.org/10.33417/tsh.881193>
- Jayachandran, S. (2022). How Economic Development Influences The Environment. *Annual Review Of Economics*, 14(1), 229-252. <https://Doi.Org/10.1146/Annurev-Economics-082321-123803>
- Jorgenson, D. W., & Wilcoxon, P. J. (1993). Energy, The Environment, And Economic Growth. İçinde *Handbook Of Natural Resource And Energy Economics* (C. 3, Ss. 1267-1349). Elsevier.
<https://Www.Sciencedirect.Com/Science/Article/Pii/S1573443905800144>
- Karaca, C. (2012). Ekonomik Kalkınma ve Çevre Kirliliği İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Analiz. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 139-156.

- Keleş, İ., Metin, H., Özkan Sancak, H. (2005). *Çevre Kalkınma ve Etik*. Alter Yayıncılık.
- Keleş, R. (2015). *100 Soruda Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikası*. İzmir: Yakın Kitabevi Genişletilmiş 2. Baskı.
- Keleş R. & Hamamcı, C. (2005). *Çevre Politikası* (5. Baskı). İmge Kitabevi.
- Kocağ, E. K. (2023). Refah Devletine Etkileri Üzerinden Göçmen Algısının İncelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), Article 2. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1096578>
- Negiz, N., & Hayta, Y. (2021). *Çevresel Davranış ve Çevre Eğitimi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*.
- Ozmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(12), 1853-1876.
- Örs, F. (2018). *Çevre Farkındalığının Oluşturulmasında Toplumsal İletişimin Rolü*. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*. Özel Sayı, 1, Ss. 188-196.
- Öktem, M. (2003). *Kent Çevre ve Globalleşme*. Alfa Yayıncılık.
- Rees, W. E. (2003). Economic Development And Environmental Protection: An Ecological Economics Perspective. *Environmental Monitoring And Assessment*, 86, 29-45.
- Sağır, H. (2020). İnsan-Çevre Dengesinin Değişmesine Yol Açan Etkenler: Ekonomik Perspektif. *Ekolojik Kriz ve Küresel Çevre Politikaları* H. Sağır (Ed.) içinde, (s. 79-126). İstanbul : Beta Yayınevi.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.
- Yağcı, A. H. (2022). Türkiye’de Bireylerin Sol-Sağ Ayrımına Göre Konumlanışı: Dünya Değerler Araştırması 1990-2018 Verilerinin İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 10(1), 21-50. <https://doi.org/10.14782/marmarasbd.1019042>
- Yashıkaya, R. (2015). *Ekolojik Paradigmada Bir Kavşak: Çevreci Sinema*. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS) Dergisi*, özel sayı 3, 410-428.
- Yaylı, H. (2012). Çevre Etiği Bağlamında Kalkınma, Çevre Ve Nüfus. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 151-169.
- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), Article 3.

Yerlikaya, B., Yakut, S. G., & Öcal, A. T. (2021). Bireylerin Sosyodemografik Özelliklerinin Çalışma Hayatında Kadına Bakış Açıklarına Etkisinin Analizi: Türkiye Örneği. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(40), Article 40. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.777139>

Yıldırım, A., & Erdemir, A. (2023). Dünya Değerler Araştırması Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Alt Ölçeğinin Türkiye, İngiltere ve Hollanda Örneklemelerinde Ölçme Değişmezliği ve Değişen Madde Fonksiyonunun İncelenmesi. *The Journal of Academic Social Science*, 139(139), 115-129.

Yorulmaz, Ö. (2016). Türkiye’de Dindarlık ve Mutluluk Arasındaki İlişki: Dindar İnsanlar daha mı Mutlu? Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(1), 801–818.

World Values Survey, <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp> adresinden alındı (20.05.2024).

Extended Summary

Examining the Choice Between Environmental Protection and Economic Development in Turkey: An Analysis According to World Values Survey Data (2018)

This study provides an analysis of preferences between environmental protection and economic development in Turkey. Based on 2018 data from the World Values Survey conducted in Turkey, the relationship between individuals' environmental and economic development preferences, environmental awareness and values is explored. The relationship between environment and economic development is critical for societies to achieve their sustainable development goals. The concept of sustainable development aims to meet the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. At this point, the factors shaping individuals' preferences between environmental protection and economic development gain importance.

The main objective of the study is to examine the environmental protection and economic development preferences of individuals in Turkey and to analyze which socio- economic and demographic factors affect these preferences. Differences between individuals who prioritize environmental protection and those who prioritize economic development, trust in environmental organizations, environmental awareness, perspectives on economic development and relationships with other values are examined.

The data source of the research is the survey results of the World Values Survey conducted in Turkey in 2018. In the research, 13 hypotheses were developed on preferences between environment and development. Four of these hypotheses focused on trust and participation in environmental organizations, while nine focused on preferences for environmental protection and economic development. Statistical analysis methods were used to test the hypotheses.

The main variables used in the research include the membership status of individuals to environmental organizations, their level of trust in environmental organizations, and their thoughts on the relationship between environment and development. In addition, demographic factors such as age, education and income level of individuals also play an important role in the analysis. In this context, the relationships between trust and participation in environmental organizations and individuals' environmental protection awareness and economic development preferences are statistically tested.

The findings of the study reveal that the majority of individuals in Turkey prioritize economic development over environmental protection. According to the survey results, 55.4% of the respondents prioritize economic development over environmental protection, while 40.5% prioritize environmental protection. This finding shows that economic development is prioritized more than environmental protection in Turkey.

However, it has been determined that trust in environmental organizations is high, and individuals who trust environmental organizations and are members of these organizations attach more importance to environmental protection than economic development. Individuals with high levels of trust in environmental organizations have more developed environmental awareness and these individuals take into account the negative effect of economic development on the environment more.

Findings on environmental and economic development preferences show differences according to socio-economic and demographic characteristics of individuals. For example, it has been observed that individuals attach more importance to environmental protection as the level of education increases. Educated individuals are more sensitive to environmental sustainability and long-term prosperity. Similarly, income level has also emerged as an influential factor on environmental awareness. Individuals with higher income levels are more sensitive to environmental protection. These individuals think that environmental protection can support economic development in the long run.

When the membership status of the participants to environmental organizations was examined, it was determined that the vast majority (93.1%) were not

members of environmental organizations and only a small number were active members. This finding shows that the level of environmental awareness and participation in environmental organizations is low in Turkey. However, the high level of trust in environmental organizations reveals that such organizations have a positive perception in the eyes of the society and have the potential to increase environmental awareness.

The study focused on trust and participation in environmental organizations. It has been observed that most of the participants trust environmental organizations, but this trust is not supported by active participation in environmental organizations. It has been determined that trust in environmental organizations positively affects individuals' attitudes towards environmental protection. Individuals who trust environmentalist organizations attach more importance to environmental protection and act more sensitively in this regard.

A significant relationship was found between trust in environmental organizations and environmental protection awareness. As the level of trust in environmentalist organizations increases, the environmental protection awareness of individuals also increases. This finding shows that environmentalist organizations play an important role in the development of environmental awareness and the dissemination of environmental protection policies.

The study also addressed the complexity of the relationship between environmental protection and economic development. The majority of respondents indicated that economic development is more important than environmental protection. However, it was observed that environmental protection was given more priority among individuals who trusted environmental organizations and were members of environmental organizations. This shows that environmental organizations can be effective in raising environmental awareness in society and developing policies on environmental protection.

It has been found that preferences between environmental protection and economic development vary according to socio-economic and demographic characteristics of individuals. Factors such as education level, income level and trust in environmental organizations had an impact on individuals' preferences for environmental protection and economic development. Individuals with higher levels of education and trust in environmental organizations give more priority to environmental protection, while individuals with low income and lower levels of education give more importance to economic development.

The findings of the study reveal that there is a significant imbalance between environmental awareness and economic development preferences in Turkey. Economic development is mostly prioritized, but the high level of trust in

environmentalist organizations indicates that this balance may change in favor of the environment. Gaining public trust in environmental organizations may contribute to increasing environmental awareness and strengthening environmental protection policies.

The results of the research draw attention to the importance of education and awareness raising activities to increase environmental awareness in Turkey. In particular, the active participation of environmental organizations and their outreach to wider masses on environmental protection issues should be ensured. In addition, in order to achieve a balance between economic development and environmental protection, sustainable development policies should be developed and adopted by the society. In conclusion, in order to ensure the balance between environment and economic development in Turkey, it is important both to raise environmental awareness at the individual level and to promote sustainable development policies at the societal level. The role of environmental organizations plays a key role in this process and is considered as an important tool in spreading environmental awareness to large segments of society.

Bitmeyen Reform Senfonisi: Yunanistan'da Reformların Yerel Yönetimlere Etkisi

Feriştah YILMAZ*

Öz: Üniter bir devlet yapısına sahip olan Yunanistan'da merkezi yönetimlerin yerel yönetimler üzerinde kontrol ve denetim etkisi yadsınamaz boyuttur. Yunanistan'da merkezîyetçilik ön planda olmakla birlikte kamu yönetimi bürokratik bir yapıya sahiptir. Çalışma, Yunanistan'daki reformlarının yerel yönetimler üzerinde etkisinin güncel veriler ışığında değerlendirilmesini içermektedir. Ülkenin yerel yönetim birimlerinin tek tek açıklanmasından ziyade çalışma, ülkenin ekonomik, politik ve toplumsal sürecinden yola çıkarak reformlara giden süreci yerel yönetimler tarihi göz önünde bulundurarak ele almaktadır. Çalışmanın ulusal alan yazımındaki diğer çalışmalardan farklılaşan yönlerinden biri ülkenin yerel yönetim geleneğini tarihsel gelişmeler çerçevesinde ele alması iken bir diğer farklılaşan yönü literatürde Yunanistan'a dair çalışmalarda yerel yönetimleri en çok etkileyen iki reform arasındaki benzerlik ve farklılıklara yer verilmemiş olmasıdır. İlk bölümde ülkenin siyasi, toplumsal ve ekonomik koşulları göz önünde bulundurularak Yunanistan'ın yerel yönetim tarihi incelenmektedir. Bu bölümün alan yazımı yerel yönetim kanunlarına ancak Yunanca ulaşılabildiği için İngilizceye de çevrilen Anayasa maddelerinden ve ikincil kaynaklardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. İkinci bölüm çalışmanın ana teması olan reformlar konusu üzerine eğilmektedir. Bu bölümde Yunan yerel yönetimlerini en çok etkileyen Kallikrates ve Kapodistrias reformlarına odaklanılmıştır. İki reformda birer kamu yönetimi reformu olup, kamu yönetimini yeniden düzenleyen bu reformlar yerel yönetimleri de yeniden düzenlemiştir. Reformlar genel anlamda Avrupa Birliği'nden gelen talepler ve ekonomik krizler sonrası mali konsolidasyonlarla ilgilenirken hem kamu yönetimini hem de yerel yönetimleri biçimlendirmiştir. Reformların yerel yönetimler üzerindeki etkilerini açıklayan son bölümde yerel yönetimlerin güncel durumu için uluslararası kuruluşların metinlerinden faydalanılmıştır. Reformlar yerel yönetimlerin teşkilat yapısını düzenleme noktasında birbirini tamamlayan bir önceki sürecin eksikliklerini gidermeye çalışsa da merkezi yönetimler karşısında yerel yönetimlerin güçlendirilmesini tam anlamıyla karşılayamamıştır. Reformlar halktan gelen taleplerden ziyade verimlilik ve etkinliğe odaklanmış, katılım boyutu göz ardı edilmiş ve yerel yönetimlere daha fazla sorumluluk verilirken yerel yönetimler göreviyle orantılı

* Dr. Öğr. Üyesi Feriştah YILMAZ, Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, fyilmaz@bartin.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-0444-0121.

Makale Geliş Tarihi: 25.01.2014
Makale Kabul Tarihi: 16.07.2024

bir bütçe ile donatılmamıştır. Bu durumun başlıca nedeni ise reformların çıkış noktasının ülkedeki yurttaşların artan talepleri ve ülke içindeki büyük sosyo-ekonomik değişiklikler yerine birliğe uyum, küreselleşme gibi uluslararası talepler ve koşullar olmasından kaynaklanmaktadır. Reform uygulamasında sadece Avrupa Birliği uyum sürecine odaklanması, halkın tam anlamıyla sürecin içine dâhil edilmemesi ve merkezi yönetimin gücünü yerel yönetimlerle paylaşmada isteksiz davranması ve merkeziyetçi yapının etkilerinin topyekûn aşılammaması nedeniyle Yunanistan idari ve mali yönden hedeflediği güçlü yerel yönetimlere ulaşamamıştır. Sonuçta Yunanistan'da hala yerel yönetimlere dair devam eden sorunlar bulunmaktadır ve bu süreç alan yazımının da desteklediği türden yeni bir reform beklentisini gündeme getirmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yunanistan, Yerel Yönetimler, Yerel Demokrasi, Yunanistan'da Reformlar.

The Never-Ending Symphony of Reform: The Effect of Reforms on Local Governments in Greece

Abstract: *In the context of a unitary state structure, such as that observed in Greece, the influence exerted by the central government over local governments is unquestionable. Despite the prevalence of centralisation in Greek public administration, the sector is characterised by a pronounced bureaucratic structure. The study comprises an evaluation of the impact of the reforms in Greece on local governments, based on the most recent data. Rather than providing an exhaustive account of the various local government units in Greece, the study adopts a more holistic approach, analysing the process leading to the reforms based on the interwoven economic, political and social processes of the country, while also taking into account the historical development of local governments. One of the key distinctions of this study is its focus on the local government tradition within the context of broader historical developments. Additionally, the analysis elucidates the similarities and differences between the two most significant reforms that shaped local governments in Greece, a dimension that is notably absent in existing national literature on the subject. The initial section of the analysis examines the historical development of local government in Greece, with particular attention to the interplay between political, social, and economic conditions within the country. The content of this chapter is based on the original Greek text of the Constitution, which has been translated into English for the purposes of this study. The Greek text is the primary source, with secondary sources consulted for additional context. The second chapter is dedicated to an in-depth examination of the core topic of the study, namely reforms. The second section of the study is devoted to an analysis of the Kallikrates and Kapodistrias reforms, which had the most significant impact on local governments. Both reforms pertain to public administration and entailed a reorganization of public administration, which also extended to local governments. The reforms have had a significant impact on both public administration and local governments in general, while addressing the demands of the European Union and the need for fiscal consolidation in the wake of economic crises. Despite the reforms in Greece attempting to rectify the shortcomings of the preceding process, which were mutually reinforcing in terms of regulating the organisational structure of local governments, they were ultimately unsuccessful in fully empowering local governments vis-à-vis central governments. The reforms were primarily oriented towards enhancing efficiency and effectiveness, rather than*

addressing popular demands. The participation dimension was largely overlooked, and while local governments were entrusted with greater responsibility, they were not allocated a budget commensurate with their expanded mandate. This can be attributed to the fact that the impetus for the reforms was largely international in nature, driven by factors such as unionisation and globalisation. These considerations took precedence over the evolving demands of citizens and the significant socio-economic shifts occurring within the country. The implementation of reforms has not resulted in the establishment of robust local governments in Greece. This is due to the fact that the process was primarily focused on aligning with the European Union's harmonisation requirements, the public was not fully engaged in the process, the central government was reluctant to transfer authority to local governments, and the legacy of a centralised structure proved to be a significant obstacle. Consequently, the current situation in Greece demonstrates that the aforementioned issues remain unresolved. This process gives rise to the possibility of a new reform, which is supported by the existing literature.

Keywords: *Greece, Local Governments, Local Democracy, The implementation of reforms in Greece.*

Giriş

Yunanistan, Balkan yarımadasının güney kesiminde Avrupa kıtasının güney doğusunda yer alan kara topraklarının dışında iki yüzden fazla sayıda adaya sahip bir üniter devlettir (Stolarek, 2018: 114). 30 OECD ülkesi arasında kişi başına Gayri Safi Yurt içi Hasıla (GSYİH) içinde bölgesel eşitsizlik açısından dokuzuncu sırada yer alan Yunanistan'da Atina ve Selanik en kalabalık kentlerdir (OECD: 2018). Yunan parlamenter sistemi İngiliz Westminster modelini benimsemiştir. Westminster modelinde yerel yönetimlerin önemli işlevleri bulunmaktadır. Yerel yönetimler merkezi yönetimden bağımsız olmaktan ziyade onun birer uzantısı gibi hareket etmektedir. Ulusal düzeyde başarının sağlanmasında yerel yönetimler anahtar role sahiptir. (Lijphart, 2014: 34).

Ülke 1821 yılına kadar iç işlerinde özerk dış işlerinde Osmanlı İmparatorluğu'na bağlıdır. 1821 yılında ülkede birbirine yardım eden, dayanışma gösteren, etnik gelenekleri ve özerk yönetimi sürdüren toplulukların tamamı güçlerini birleştirerek bağımsızlığını kazanmak için isyan başlatmıştır (Loughlin, 2001: 273). 1829 yılında Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanan Yunanistan 1832 yılında Londra Protokolü ile egemen ve bağımsız bir ülke olarak tanınmıştır. Ülkede Fransız tipi Napolyoncu¹ çizgide bir yönetim kurulmuştur (Loughlin, 2001: 271, Kalimeri, 2018: 66).

¹ Napolyoncu kavramı aynı zamanda Bonapartist kavramı ile aynı anlama gelmekle birlikte 19. yüzyıl Fransız devlet geleneğini ifade etmek için kullanılmaktadır. Napolyoncu devlet geleneği terimi devlete birlik ve bölünmezlik özellikleri atfetmek için kullanılmaktadır (Karahanoğulları, 2009:43).

Napolyoncu devlet geleneği ile merkezi yönetim, ekonomiyi ve toplumu yönlendirmekten büyük ölçüde sorumlu tutulmuştur (data.europa.eu, 2018: 412). 1936-1974 yılları arasında tamamen istikrarsız bir süreç yaşanan ülkede 1974 yılında krallık tamamen ortadan kaldırılmış parlamenter düzene geçilmiştir (Loughlin, 2001: 275)².

Yunanistan'da yerel yönetimlerin tarihine ilişkin iki farklı bakış açısı söz konusudur. İlk yaklaşım yerel yönetimleri Antik Yunan medeniyetine kadar götürmektedir. *Kleisthenis'in deme* adı verilen belediye yönetimleriyle özerk yerel yönetimlerin yaratıldığı ve kesintisiz devam ettiği öne sürülmüştür. Öyle ki Ortaçağ'daki komün yönetimleri Antik Yunan'da oluşturulan özerk yerel yönetimlerin sonradan uyarlanmış bir benzeri olarak görülmüştür (Loughlin, 2001: 273). İkinci yaklaşım ise Osmanlı İmparatorluğundaki eyalet sistemiyle yakından ilgili olduğunu öne sürmüş, yerel eşrafın baskın olduğu fakat merkezin kontrolünde kalan bir taşra örgütlenmesinin etkili olduğu üzerinde durmuştur (Loughlin, 2001: 274). Yerel yönetimlerin hukuki bir zemine sahip olması ancak 1975 yılında yürürlüğe giren Yunan Anayasası ile mümkün olmuştur. Anayasanın 101. maddesi devletin yönetiminin ademi merkeziyetçilik ilkesine göre düzenleneceğini, 102. madde ise yerel işlerin sevk ve idaresinin birinci ve ikinci kademe mahalli idareler tarafından yürütüldüğünü ifade etmiştir (The Constitution Greece, 2019). Yerel işlerin tamamen yerel yönetimlere bırakılması hukuki bir zemine oturtulmuştur.

1980'li yıllara kadar yerel yönetimler merkezi yönetim için bir tehlike olarak görülmüştür ve yüksek oranda yozlaşmacı ve kayırmacı uygulamalar tarafından kontrol edilen merkeziyetçi bir devlet görünümüne sahip olmuştur (Kalimeri, 2018: 66). 1980 yıllara kadar merkeziyetçilik ulusal birlik anlamında kullanılırken, ademi merkeziyetçilik, karar verme arenasını vatandaşa yaklaştıran ve hükümetin hesap verebilirliğini artıran, demokratikleşmenin sözde bir aracı olarak görülmüştür (Tsekos ve Hlepas, 2019: 51). 1981'den 2010 yılına kadar reformlarla yapısal değişimlere uğrayan Yunanistan Avrupa'ya uyum çerçevesinde kamu yönetimini dönüştürmek, yerel demokrasiyi ve vatandaşların katılımını güçlendirmek, yerele dayalı kalkınma politikalarını geliştirmek için ademi merkezileşme sürecini üstlenmiştir (Kyvelou ve Marava, 2017: 231). 1980'lerin başından 2010 yılında büyük ölçekli mali krizin patlak vermesine kadar, ardışık yerelleşme reform uygulamaları söz konusu olmuştur. Daha sonra özellikle 80'li ve 90'lı yıllarda birbirini izleyen ademi merkeziyetçi reformlarla çeşitli alanlarda merkezi yönetimin elinde tuttuğu birçok sorumluluk yerel düzeye devredilmiştir. Küçük

² Güçler ayrılığı ilkesi kabul edilmiş, merkezi yönetim cumhurbaşkanı, başbakan ve meclisten oluşmuştur. Meclis tek katmanlı ve üç yüz üyeden oluşmaktadır. Başbakan bakanlar kurulunu ve başbakan yardımcılarını atamaktadır. Din özgürlüğü olmasına rağmen Ortodoks kilisesi özel bir statüye sahiptir ve devletle yakından bağlantılıdır. Hukuk sistemi Roma medeni hukukuna dayanmaktadır (Loughlin, 2001: 275).

işletmelerin ruhsatlandırılması ve kontrolleri, çevre koruma, spor, kültür, eğitim ve öğretim, istihdam sosyal hizmetler artık merkezi yönetim yerine yerel yönetimlere bırakılmıştır (Tsekos ve Hlepas, 2019: 51).

Yunanistan'da Yerel Yönetimlerin Gelişimi

Yerel Yönetimlerin İlk Dönemi

Ülkenin yerel yönetimin tarihi, Geç Orta Çağ'a kadar uzanan uzun bir geleneğe sahiptir. Ülkede 19. yüzyılın başlarında yarı demokratik bir seçim sistemiyle kendi temsilcisini seçen ve görece özerkliğe sahip komünler bulunmaktadır (Stolarek, 2018: 115). 19. yüzyılın başlarından itibaren komünler nüfus kaydı ve seçimlerin düzenlenmesi gibi devlete ait idari görevleri yürütmüştür (Hlepas, 2003: 226). Ülke Osmanlı İmparatorluğundan bağımsızlığını elde etmeden önce özerk komün ile ulus devlet fikrinin savunucuları arasında tartışmalar söz konusu olmuştur (Stolarek, 2018: 116). Yunanistan bağımsızlığını kazandıktan sonra Birinci Yunan Cumhuriyeti kurulmuştur. Cumhuriyetin başındaki Kapodistrias verimli bir kamu yönetimi oluşturabilmek için yerel politikacıların etkisini ve gücünü ortadan kaldırmaya çalışmış, yerel vergileri merkezi yönetimlere aktarmıştır (Stolarek, 2018: 116). Kapodistrias'ın suikastı ile on yıl hüküm süren Cumhuriyet yerini mutlak monarşiye bırakmıştır. Yunan krallığının etkili olduğu dönemde komünlerin yetkileri kısıtlanmış ve yerel yöneticiler kral tarafından atanmaya başlamıştır (Stolarek, 2018: 116).

1830-1843 yılları arasında hem mali anlamda yaşanan sıkıntılar³ hem de Kapodistrias'ın ölümü sonrası siyasi karışıklıklar nedeniyle istikrarsız bir dönem söz konusu olmuştur. Büyük devletlere (İngiltere, Fransa ve Rusya) olan borçların katlanarak artması ve bu devletlerin karşısında bir yönetici kadro bulamaması nedeniyle bu devletler alacaklarına karşılık Yunanistan'dan Bavyera Prensi Otto'nun krallığının kabul edilmesini koşul olarak sunmuştur (Başak, 2021: 68-69). 1833 yılında eski kırsal komünler ortadan kaldırılmıştır. Aynı dönemde modern yasal statüye sahip büyük ve güçlü belediyelerin yasal statülerini düzenleyen kapsamlı bir bölgesel yapı kurulmuştur (Hlepas, 2010: 225). Meşruiyetin yürürlüğe girmesinin⁴ ardından 1863 yılında I. Otto tahtan indirilmiş, nihayet demokratik meşruiyetin vazgeçilmez bir kaynağı olarak görülen modern yerel yönetimler kurulmuştur (Hlepas, 2010: 221-225). Bu

³ Mali sıkıntı Yunan isyanı esnasında Londra'daki bankerlerden faizle alınan dış borçlardan kaynaklanmaktadır (Başak, 2021: 68).

⁴ İsyanı katılan elitlerin tepkileri, modern ordu kurma girişimiyle alınan kredilerin ve borçların katlanarak artmasına karşı büyük devletlerin kredilerinin ödenmemesi ve Bavyeralı yöneticilerin kötü davranışlarına halkın tepkisi hem büyük devletlerin hem de işgalde yer alan modernleşme elitlerinin etkisiyle Anayasal monarşi Otto'ya kabul ettirilmiştir (Başak, 2021: 69-72).

süreci takiben yerel düzeyde seçimlerin yapılması kararlaştırılmıştır (Stolarek, 2018: 118).

1887-1927 döneminde Trikoupis ve Venizelos etkili olmaya başlamıştır. 1887 yılında Harilaos Trikoupis bir dizi reforma girişmiştir. İlk olarak ilçelerin kaldırılmasına dair çalışmalar yapmış daha sonra yerel yönetimlerin denetlenmesi ve merkezi yönetimin yerel düzeyde vergi toplama kapasitesini geliştirmesi için il yönetimlerini güçlendirmiştir (Stolarek, 2018: 118). Bağımsızlığın aracı ve demokratikleşmenin ilk adımı olarak İl Meclisleri kurulmuş fakat ömürleri 3 yıla sınırlı kalmıştır (Memişoğlu ve Okçu, 2013:611). Ülke *nomos* olarak adlandırılan illere bölünmüş ve merkezi devlet tarafından bir vali *nomarchis* atanmıştır (Hlepas, 2003: 223; Kalimeri, 2018: 66). Parlatonun yaklaşık yüzde 75'lik kısmı modernleşmenin önündeki en temel engelin yerel özerk yönetimlerden kaynaklandığı üzerinde durmuş ve yerel yönetimlerin küçük birimlere (kırsal topluluklara) bölünmesine karar verilmiştir (Hlepas, 2010: 225). 1912'de reformist liberal politikacılar ve Venizelos 58 sayılı kanunla belediyelerin ve toplulukların kurulmasına ilişkin bir yasa çıkarmıştır. Yasa ile kırsal ve belediye alanlarının yönetiminin farklı şekilde düzenlenmesi gerektiğine karar verilmiş, kentsel alanlar belediyeler ve komünler (kırsal) olarak bölünmüştür (Loughlin, 2001: 273). Sayıları 6000'i bulan komünlerin kapsadığı alan azaltılmış sayıları 30.000'i aşan çok sayıda köyde küçük yerel komünler oluşturulmuştur (Stolarek, 2018: 119). Belediye ve komünün yöneticileri ve karar alıcıları çoğunlukla halk tarafından seçilmiştir. (Loughlin, 2001: 273). İl Meclisleri yetki genişliğine bağlı merkezi yönetimin bir uzantısı olma durumunu devam ettirmiştir (Memişoğlu ve Okçu, 2013:611).

1912 yılında kentsel komünler *demoi* ve kırsal komünler *koinotitler* kurulmuş, bu birimler özerk olmasına rağmen sınırlı yetki ve yetersiz mali kaynaklarla donatıldıkları için tam anlamıyla güçlenememiştir (Kalimeri, 2018: 66). Fakat yerel halk yönetime yaklaşmış hatta halka kendi arasında gönüllü iş birliği kurma hakkı tanınmıştır (Stolarek, 2018: 119). Kırsal alandaki komünlerin önemli görevlerinin Fransız modelinden yola çıkılarak bundan böyle belediyeler arası işbirliği ile yerine getirilmesine karar verilmiştir (Hlepas, 2010: 225). Fakat girişimler istenilen sonuca ulaşamamıştır. Tek kademeli yönetimin parçalı yapısı nedeniyle kırsal belediyelerde çöp toplama, kanalizasyon, su temini ve sulama gibi ortak hizmetlerde istenilen memnuniyet sağlanamamıştır (Hlepas, 2003: 223). Aynı zamanda kentsel altyapının hızlı demografik ve ekonomik büyümeye ayak uyduramaması sonucu kentsel belediyelerin sorumluluğunda bulunan kamu hizmetlerinin (ilkokul eğitimi, yerel güvenlik, küçük işletmelerin denetimi, turizm, elektrik ve gaz vb.) yerine getirilmesi görevi yavaş yavaş merkezi yönetimlere geçmiştir. Savaşın sonra, tüm önemli yerel vergiler kademeli olarak merkezi yönetimlere aktarılmış, belediyelerin sorumlulukları birkaç temel göreve indirgenmiş ve yerel yönetimler katı merkezi düzenlemelerle belirlenmeye başlamıştır (Hlepas, 2003: 223). 1927 yılında yeni bir Anayasa yürürlüğe girmiştir (Stolarek, 2018: 119).

Darbeler Döneminden 1990'lı Yıllara Kadar Yerel Yönetimler

1927-1974 yılları arasında ülkede istikrarsız hükümetler ve siyasi krizlerin damgasını vurduğu bir dönem söz konusu olmuş, 1936-1941 dönemi Joannis Metaxas askeri diktatörlüğü, 1941-1944 Hitler'in Yunanistan'ı işgali, 1944-1950 İç Savaş ve 1967-1974 Albaylar Cuntası etkili olmuştur (Stolarek, 2018: 119). Ülkeye, otoriter ve hiyerarşik merkeziyetçilik uygulaması yerleştirilmiştir (Kara ve Baykal, 2012: 145). Ulusal birliğin ön plana çıktığı bu dönemlerde yerel yönetimler tamamen ikinci plana atılmıştır. Cunta döneminde yerel yönetim sistemi reformlarını içeren her türlü girişim direniş faaliyeti olarak algılanmış ve bu nedenle yerel yönetimlerde durgunluk yaşanmıştır (Stolarek, 2018: 120). 1936'da Diktatörlüğün kurulmasından 1951 İç Savaşın sona ermesine kadar geçen dönemde bir daha belediye başkanları ve meclisler seçimle iş başına gelememiştir ve bu temsilciler 25 yıl boyunca merkezi iktidar tarafından atanmışlardır (Loughlin, 2001: 273). Aynı süreç 1967-1974 Cunta Rejimi döneminde de yaşanmış, diktatörlükten önceki son seçimler 5 Temmuz 1964'te, cuntanın düşüşünden sonraki ilk seçimler ise 30 Mart 1975'te yapılmıştır (Loughlin, 2001: 274). Yerel faaliyetler hükümet tarafından atanan bir vali *nomarchis* tarafından yönetilen ileri karakollar konumunda yer almakta ve tüm ülkeyi kapsayan iller *nomarchia* bulunmaktadır (Kalimeri, 2018: 66; Loughlin, 2001: 274). Fakat 1967-1974 yılları arasında cunta dönemine rağmen ülke hızlı bir şekilde sanayileşmiş ve kentleşmiştir (Hlepas, 2003: 221). Nüfusu 10.000'nin üzerinde toplulukların yoğunlaştığı kentsel alanlar oluşmuş (Stolarek, 2018: 120) ve toplam nüfusun %15'inden fazlası büyük şehirlere taşınmıştır (Hlepas, 2003: 221).

Cunta rejiminin sona ermesiyle ülke görece hızlı bir şekilde ayağa kalkmış, darbe süresince etkili olan otoriter yönetim yerini yavaş yavaş radikal görüşlere bırakmıştır. (Hlepas, 2010: 225). Sosyalistler arasında "demokrasinin üç direğinden" birinin parlamento ve sendikalizmin yanında yerel yönetimler olduğu ifade edilmiştir (Hlepas ve Getimis, 2011: 519). 1980'lerin ortasında yerel yönetimleri iki önemli olay etkilemiştir. Biri halk katılımına önem veren sosyalist parti iktidarının kurulması iken diğeri Yunanistan'ın 1981 yılında Avrupa Topluluğu⁵'na katılması olmuştur (Kyvelou ve Marava, 2017: 300). Halkın güvenini kazanmak, devletin yükünü hafifletmek ve refaha dair kamu hizmetlerini yerine getirebilmek için sosyalist hükümetler ilk kez reform girişiminde bulunmuştur (Hlepas, 2003: 224). 1981 yılında Sosyalist Parti'nin başarısı ve Avrupa Topluluğu'na katılım demokrasiyi istikrara kavuşturmuş Panhellenik Sosyalist Hareket (PASOK) iktidara geçmiştir. PASOK iktidarı

⁵ 1965 yılında Birleşme Anlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu tek bir Konsey ve tek bir Komisyon oluşturarak, Avrupa Toplulukları adı almıştır. 1980'lerde topluluk genişlemeye başlamıştır. 1993 yılında Maastricht Antlaşmasının yürürlüğe girmesiyle Avrupa Birliği olarak anılagelmiştir. (Avrupa Birliği'nin Tarihçesi, 2022).

sonrası yeni katılım biçimlerini tanıtmış, yerel sorumluluk ve kaynakların yerelleştirilmesini, belediye işletmeleri kurulmasını, yerel yönetimlerin yerel kalkınmayı desteklemeye ve daha geniş bir sosyal hizmetler yelpazesi sunmasını teşvik etmiştir (Hlepas ve Getimis, 2011: 519). Bu dönemde yerel yönetimlere dair iki kanun (1982 yılında 1270 sayılı kanun ile 1984 yılında 1416 sayılı kanun) yürürlüğe girmiştir. Belediyelere ve komünlere mali özerklik verilmiş katılım kültürünün bulunmadığı yerel meclislerin oluşturulması yasal bir zemine kavuşturulmuştur (Kyvelou ve Marava, 2017: 300).

1980'lerin başında reformla yerel yönetimlere sosyal hizmetler sağlama (sportif ve kültürel faaliyetleri teşvik), çevrenin korunması, kentsel gelişim, imar izinlerinin verilmesi ve yerel işletmelerin denetimi görevleri verilmiştir (Hlepas, 2003: 224). Kent içi ulaşım, kreş ve okulların bakım hizmeti dâhil birçok hizmet, merkezi yönetimden yerel yönetime aktarılmıştır. 1982 yılında sendikalar, belediyeler, ticaret odaları ve işverenlerden oluşan dolaylı olarak seçilmiş il konseyleri *nomarchiako symvoulío* kurulmuştur (Hlepas ve Getimis, 2011: 520). 12 yıl sonra illerin belediyeleştirme adımının ilk adımı olarak görebileceğimiz il konseyleri farklı sektörler ve kamu ve özel düzeyde faaliyetleri ile kalkınma planlamasının önemli bir unsuru haline gelmiştir (Hlepas ve Getimis, 2011: 520). Avrupa Topluluğu'na katılımı beraber bölgeselleşme politikası ademi merkezîyetçiliği önemli bir şekilde etkilemiş 1986 yılında yürürlüğe giren 1622 sayılı kanunla beraber yerel ve bölgesel kalkınma için demokratikleşme programı ortaya konulmuştur (Kyvelou ve Marava, 2017: 300). Bölge yönetiminin yürürlüğe girdiği bu kanunla 13 ekonomi bölgesi oluşturulmuş, her bölgenin yönetiminde hükümeti temsil eden bir bölge valisi görevlendirilmiş ve kendisine yardım etmesi için demokratik planlamadan sorumlu ve yerel yönetim temsilcilerinden oluşan bir bölgesel konseyin kurulmasına karar verilmiştir (Loughlin, 2001: 276). Bölge yönetiminin başında Genel Sekreter bulunmaktadır. Genel Sekreter doğrudan seçim yerine İşçileri Bakanının aday olarak göstermesi ve Bakanlar Kurulu'nun atamasıyla iş başına gelmektedir (Stolarek, 2018: 121). Yunanistan'ın bölgeselleşmeye dair ilk çalışması 1980'de Avrupa Topluluğu'na katılmadan önce bölgesel kalkınma planı hazırlığıdır. 1982'de Avrupa Topluluğundan ekonomik özellikleri için özel bir statü isteyen Yunanistan'a sübdiyariye ve işbirliği sağlayacak Bütüncül Akdeniz Programları *Integrated Mediterranean Programmes* doğrultusunda bölgesel birimlerin oluşturulması gerekli görülmüştür. Bu doğrultuda 1987 yılında altı coğrafi bölgeye bölünen Yunanistan 13 idari bölgeye⁶ *Dioikitiki Perifereia* ve 51 il yönetimine *Nomós*

⁶Bölge yönetimi Bölge Genel Sekreteri ve Bölge Meclisinden oluşmaktadır. Bölgesel konsey valiler, belediyelerin yerel birliklerini temsil eden belediye başkanları ve işveren federasyonları, ticaret odaları ve sendika temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu yönetim biriminin meclisi esas olarak demokratik planlamadan sorumlu tutulmuş ve üyelerinin çoğu yerel yönetimlerden gelmiştir (Loughlin, 2001: 277). Konseyi doğrudan demokratik bir meşruluğu bulunmamaktadır (Hlepas, 2003: 226). Siyasal açıdan zayıf

ayrılmıştır (Loughlin, 2001: 276).⁷ 1987 yılında kurulan bu birimler ilk dönemde merkezi yönetimin güdümünde kalmış, özerk olmayan bu yönetimler merkezi yönetimin planlama ve yatırım sürecini uygulama konularıyla doğrudan bağlantılı bir şekilde oluşturulmuşlardır (Stolarek, 2018: 121). Bölgeler, Yunanistan'ın Avrupa yapısal fonlarından yararlanabilmesi için bölgesel kalkınmayı koordine etmek üzere kurulmuş fakat kendilerine ait bir bütçe ve personel tahsis edilmediği için geniş yetkilerden yoksun kalmıştır (Kalimeri, 2018: 67). Aynı kanunla il danışma meclisi üyelerinin %75'inin doğrudan seçilmesi ve %15'nin çıkar grupları tarafından seçilmesi kararı verilse de 1989 yılında muhafazakâr Yeni Demokrasi partisinin iktidara gelmesiyle yasa uygulanmamış, merkeziyetçiliğe geri dönmüştür (Loughlin, 2001: 278).

Katılımda gelişmelerin yaşandığı bu süreçte büyük kentlerde mahalle ya da şube düzeyinde meclisler oluşturulmuştur (Hlepas, 2003: 236; Hlepas ve Getimis, 2011: 519). Mahalle meclisleri Atina, Pire ve Selanik'te oluşturulurken, daha küçük kasabalarda belediye meclisleri ve topluluk meclisleri için seçim düzenlemeye karar verilmiştir (Loughlin, 2001: 279). Nüfusu 10.000'den az çoğu küçük belediyelerde belediye başkanlarının ciddi yerel sorunları tartışabileceği yerel halk meclisleri oluşturulmuştur. Yılda bir kez mayıs ayında toplanan bu meclislerde belediye başkanı önceki ayın çalışmaları hakkında rapor vermekle birlikte bazı durumlarda referanduma gidebilmiştir (Hlepas, 2010: 227). Oluşturulan halk meclisleri ve mahalle meclisleri tamamen tavsiye niteliğine sahip olmuş, kendi kaynakları olmamasına rağmen karar alma süreçlerine tabandan katılımı teşvik etme amacı taşımıştır (Loughlin, 2001: 279). Yerel halkın imar, kentsel gelişim, çevresel konularda bilgi edinme ve itiraz etme hakkı özel yasalarla yasal zemine ulaşmış, belediye başkanları geniş vatandaş katılımını içeren ve yerel kalkınmayı hayata geçiren kapsayıcı yerel politikaları gündemlerine almıştır. Öyle ki vatandaşların katılımı, yerel yönetim reform gündeminin en önemli konularından biri haline gelmiştir (Hlepas, 2003: 236). Fakat meclisler sadece parti üyeleri ve örgütlü azınlıklar için bir foruma dönüşmüş sonuçta çoğu vatandaş bu meclislerden uzak durmuş ve kentsel gelişme ve planlama konusunda bireycilik aşılamamıştır (Hlepas, 2010: 227-228; Loughlin, 2001: 279). Devletin temsilcisi konumunda olan Genel Sekreterin⁸ (Memişoğlu ve Okçu, 2013: 618) atamayla işbaşına

olan bölge yönetimleri devlet yönetiminde çoğu yerel birimi bir araya getirmekle birlikte "Bölgesel Kalkınma Fonları"nı yönetmektedirler. Genel Sekreterlik polis, liman ve itfaiye teşkilatlarını denetler, merkezi olmayan idari personelin faaliyetlerini koordine eder, denetler ve kontrol eder ve yerinden yönetim makamlarının yetki alanına giren ve bakanlıklar, bölge ve belediyeler tarafından denetlenmeyen kamu kurumlarını denetler (Council of Europe, 2012: 19).

⁷ Bu dönemde bölge ve il dışında, 457 kentsel komün *dimos* ve 5.318 kırsal komün *koinotitler* olmak üzere toplam 5.775 komün bulunmaktaydı (Stolarek, 2018: 120-121).

⁸Avrupa Birliği bölge politikasına uyum sağlayarak ulusal ve bölgesel kalkınma anlamında önemli kazanım sağlayacak, yeni yerel yönetimlerin mali kaynakları ve

geçmesi, personel alımındaki parti kayırmacılığı nedeniyle bölgeler parti üyelerine yeni bir takım mevkiler yaratmanın ötesine geçememiştir (Kyvelou ve Marava, 2017: 300). Aynı zamanda belediyelerin görevleriyle orantılı gelire sahip olmamaları nedeniyle merkezi yönetimlere olan bağımlılıkları devam etmiştir (Hlepas, 2010: 227).

1989 yılında belediyelerin mali yapısı reforma konu olmuştur. Merkez yönetime olan bağımlılığı azaltmak amacıyla devlet hibelerinin çoğu kaldırılmış yerine vergilerin (gelir vergisinin %20'si, trafik vergisinin %50'si gibi) objektif kıstaslara göre (nüfus gibi) belediyeler arasında adaletli dağıtılmasına karar verilmiştir (Hlepas, 2003: 224). Belediyeler arası işbirliği ve uluslararası işbirlikleri için belediyelerin takdir yetkileri arttırılmıştır (Hlepas, 2003: 225). Fakat kamu yönetimi parti kadrolarının gayri resmi denetimi altına alınmış ve "bürokratik kayırmacılık" kamu yönetiminin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Hlepas, 2010: 226, Hlepas, 2003: 222).

Yerel yönetimler açısından bakıldığında ise ademi merkezleşme ideolojisinin sosyalist partide etkili olması belediyelerin hizmet sorumlulukları ve harcamalarını arttırmış, belediyelerin partiyle bütünleşmeleri belediye personelinin merkezden atanmasını da beraberinde getirmiştir. Bu süreç yerel yönetimler üzerinde belirsizliklere neden olmuştur. İlk dönemde halk tarafından güven duyulan yerel yönetimler ilerleyen süreçte artan yolsuzluklar nedeniyle hayal kırıklığı neden olmuştur (Hlepas, 2010: 226).

Avrupa Topluluğu'na uyum sürecinde kamu harcamalarını azaltmak ve yerel düzeyde yeni yönetim uygulamaları ortaya kurmak amacıyla çoğu ülkenin harekete geçtiği dönemde Yunanistan sadece Avrupa fonlarına sahip olabilmek için hareket etmiş, yerelleşme sürecini yakalayamamıştır (Kalimeri, 2018: 67).

1990'lı Yıllardan İlk Reform Sürecine Kadar Olan Dönemde Yerel Yönetimler

Ademi merkezizetçilik, 1970'li yıllardaki ekonomik krizinden sonra devletin yeniden inşası için baskın strateji olarak geliştirilmeye başlanmıştır (Ioannidis, 2015: 4). 1980'li yıllar boyunca sosyalist partinin belediyelerin birleştirilmesine dair tereddütleri söz konusu olmuştur. (Hlepas, 2010: 231). 1984 yılında yerel yönetimlerin hizmetlerini yerine getirebilmesi için gönüllü işbirliği yolu seçilmiştir (Loughlin, 2001: 279). Fakat birçok küçük belediyenin işbirliğine yanaşmaması (sadece %10'luk kesimin gönüllü olması) ve belediyeler arası

nitelikli personelini arttıracak, belediyelerin çok daha geniş bir faaliyet yelpazesi üstlenecek bölge yönetimleri merkezi hükümeti temsil etmektedir. Bölgelerin yönetimi bölge politikalarını uygulama ve uyarlamaktan sorumlu olan Bölge Genel Sekreterine aittir. Yerel makamları denetleyen ve kalkınma planlamasından sorumlu olan ve birçok danışma yetkisine sahip olan Bölge Genel Sekreteri aynı zamanda bölge konseyinin başkanıdır (Hlepas, 2003: 226).

gönüllü işbirliklerinin kırsal belediyelerin sorunlarını çözüme ulaştıracak personele sahip olmaması nedeniyle istenilen başarıya ulaşılmamıştır (Hlepas, 2010: 231; Hlepas ve Getimis, 2011: 521). Mevcut küçük belediyelerde gönüllü işbirliğinin yerini zorunlu birleşmelerin alması gerektiği üzerinde durulmaya başlanmıştır (Loughlin, 2001: 280). 1994 yılına kadar, hem kentsel hem de kırsal alanlardaki yerel faaliyetlerden sorumlu tek kurum belediyeler olmasına rağmen görevleriyle orantılı mali kaynaklara sahip olmaları söz konusu olmamıştır (Kalimeri, 2018: 67).

Sosyalist parti merkezîyetçi gücün kırılması için ikinci bir yerel yönetim kademesinin oluşturulması ve valilik kurumunun belediyeleştirilmesine dair girişimlerde bulunmuştur. Girişimler hem 1986 hem de 1990 yıllarında parlamento tarafından reddedilmiştir. 1989 seçimlerinde sol partilerinde içinde bulunduğu koalisyon hükümetinden altı ay sonra erken seçime gidilmiş, iktidarın muhafazakâr partiye geçmesiyle süreç rafa kaldırılmıştır (Hlepas, 2010: 228). 1990'lı yıllara kadar ülkenin tek kademeli parçalı yönetim sistemi nedeniyle kırsal belediyelerde hizmet sorunu yaşanmış küçük belediyeler kendilerine yüklenen sorumlulukları yerine getirememiştir (Hlepas, 2010: 230-231). Demografik değişiklikler, coğrafi hareketlilik ve kentsel çekim, kırsal nüfusunun azalmasına neden olmuştur. Kırsal nüfusun birleştirilmesine dair politikalar 1940'lı yıllarda gündeme girmiş fakat parlamento seçimlerini etkileyecek bu girişimler yerel tepkiler dolayısıyla geri plana atılmıştır. Sıkıyönetim döneminde (1967-1974) dahi merkez küçük belediyelerin birleştirilmesine dair girişimler bulunmamış fakat 1970'li yılların sonlarına doğru büyükşehirlerde yeni yerleşim yerleri ortaya çıkmış ve bu yerleşim yerlerine gerekli hizmet sağlanamamış süreç gayrimenkul spekülasyonuna neden olmuştur (Hlepas, 2010: 231).

1993 seçimlerinden sonra PASOK'un yeniden iktidara gelmesiyle, ademi merkezîyetçilik yeniden ele alınmıştır (Loughlin, 2001: 278). Vatandaşların yerel yönetimi yükselen kurumlar, siyasi ve sosyal eylemler için arenalar olarak görmesiyle merkezîyetçilik sorgulanmaya başlamıştır (Hlepas, 2003: 228). 1994 yılında 2218 sayılı kanunla beraber 160 yıllık geleneğe sahip valilik kurumu muhafazakâr partinin karşı çıkmasına rağmen ikinci kademe bir yerel yönetim birimine dönüştürülmüş "İl Yerel Yönetimleri" adını almıştır. 54 il yönetimi ikinci kademe özerk yerel yönetim haline gelmiştir (Kyvelou ve Marava, 2017:300). 1833'ten beri devlet idaresi birimleri olarak hareket eden valilikler bir bütün olarak belediyeleştirilmiş, valiler ve il meclisleri 1994 yılında doğrudan seçime gitmiş (Loughlin, 2001: 278), valiliklerinin fonları, personeli ve sorumluluklarının çoğu, 50 İl Yerel Yönetimine *Prefectural Self-Governments* devredilmiştir. Valiliğin yerel talepleri karşılayamaması bu sürece etki etmiş 1.500'den fazla il meclisi üyesi ve valinin doğrudan seçimle iş başına gelmesi kararlaştırılmıştır (Hlepas, 2010: 228; Hlepas ve Getimis, 2011: 520). 1994 yılında sadece eyaletler bölgesel otoritelere dönüştürülmekle kalmamış

atanmış valiler tarafından kullanılan tüm yetkiler seçilmiş meclislere ve yöneticilere aktarılmıştır (Kalimeri, 2018: 67; Loughlin, 2001: 278).

İl yerel yönetimleri kuruluşunda personel, merkez- yerel ilişkisi ve seçilmiş vali sorunlarıyla yüz yüze gelmiştir. Çalışanlarının seçilmişlere güvenmemesi ve maaş ve kariyere ilişkin sıkıntıların oluşabileceğine dair düşünceler söz konusu olmuştur (Hlepas ve Getimis, 2011: 523). Yeni bir yerel rakibin ortaya çıkması parlamenterleri huzursuz etmiş kendi bölgelerinde seçimle gelen bir valinin olmasının güçlerini kırabileceği düşünülmüştür. Yerel güçlerin merkezi hiyerarşiyi bozabileceğine dair endişeler yer almıştır (Hlepas, 2010: 229). Örneğin bazı davalarda mahkemeler fiziksel planlama ve öğretmenlerin atanması gibi devlet sorumluluklarının yerel yönetime devredilemeyeceğine karar vermiştir (Hlepas, 2003: 230; Hlepas ve Getimis, 2011: 521). Sonuçta il yerel yönetimleri rasyonel bir bölgesel yapılanma sürecine girmek yerine eski illerin coğrafi bölümlerini devralmak durumunda kalmıştır. Yerel kaynakları, nüfus büyüklüğü ve yoğunluğu benzer özellikler taşımayan birbirlerinden tamamen farklı il yerel yönetimleri oluşturulmuştur (Hlepas, 2010: 229).

İl yönetimlerinin gelirlerinin büyük çoğunluğu devlet hibelerinden karşılanmış ve illere dair kararların büyük kısmı merkezi yönetim tarafından alınmıştır (Hlepas ve Getimis, 2011: 521). Sosyalist parti işlevsel ve katılımcı reformları hızla desteklemesine rağmen siyasi coğrafyayı değiştirecek ve parti ve güç dengelerini ciddi şekilde etkileyecek bölgesel reformlara tereddütle yaklaşmıştır (Hlepas ve Getimis, 2011: 520). Merkez güdümünde kalan il yerel yönetimleri aynı zamanda yerel yöneticilerin kayırmacı politikaları nedeniyle istenilen başarıyı yakalayamamıştır. Sosyalist partinin desteklediği adayların il seçimlerini kazanmasıyla parti yetkilileri siyasal sistemde yeni pozisyonlar kazanmıştır (Kyvelou ve Marava, 2017: 300). Sorumluluk ve hizmetlerin yerelleştirilmesi, vatandaşlara yakınlığı ve siyasi hesap verebilirliğin artırmasına gibi olumlu gelişmeler söz konusu olsa da bürokratik yapının ortadan kaldırılamaması, katılımcı mekanizmaların belirli grupların elinde toplanması ve yerel yönetimlerin lider merkezli hiyerarşik örgütler haline gelmeleri (Hlepas ve Getimis, 2011: 522-523) nedeniyle yerel yönetimler merkez karşısında güç elde edememiştir. Bölgesel politikalarda hem bölge yönetimi hem de il yönetimleri arasındaki görev ve yetki karmaşasından kaynaklı tartışmalar görülmeye başlanmıştır (Kyvelou ve Marava, 2017: 300).

Yunanistan'da Reformlar

İlk Reform Süreci: Kapodistrias Programı

1990'lı yıllarda hâkim olan Avrupalılaştırma, mali sıkıntılar ve küreselleşme sonucu bir reform gündeme gelmiştir (Hlepas ve Getimis, 2011: 524; Kyvelou ve Marava, 2017: 301). 1997 yılında 2539 sayılı Kapodistrias Programının

yürürlüğe girmesiyle bu reform yerel yönetimler üzerinde de etkili olmaya başlamıştır. Reform, yerel yönetimlerin sayısını azaltmayı, daha donanımlı ve güçlü belediyeler oluşturmayı, yerel kalkınmayı teşvik etmeyi ve kırsal alanda modern tarzda sosyal hizmetler sağlamayı amaçlamıştır (Kalimeri, 2018: 68; Getimis ve Hlepas, 2010: 205). Aynı zamanda bu reform hem belediyeler için birleştirme uygulamasını hem de 1997-2001 yılları arasında ulusal ve bölgesel bir kalkınma ve çalışma programını kapsamıştır (Getimis ve Hlepas, 2010: 205). Muhalefet partileri birleşmeler sonrası belediye statüsünü kaybeden küçük kırsal alanların daha fazla ihmal edileceği, bu kırsal alanlarda nüfusun azalacağı ve yerel kimliğe dair sıkıntıların oluşabileceğine dair eleştiride bulunmuştur (Hlepas, 2010: 232-235). Aynı reformun önceliği verimlilik, amacı ise Avrupa Birliği fonlarından daha fazla fayda sağlamak, yerel halka daha geniş sosyal hizmetler sunmak ve yerel girişimcilik ve yenilik için daha rekabetçi bir ortam yaratmak olduğu (Hlepas, 2010: 237) için belediye başkanlarınca desteklenmiştir (Hlepas, 2010: 232-235).

Yerel yönetimlerin büyüklüğünü ve dolayısıyla kapasitesini artırarak düşük verimliliğiyle başa çıkabileceği üzerinde duran reform ilk kez birleştirme uygulamalarını gündeme getirmiştir (Kyvelou ve Marava, 2017: 301). Birleştirme kararı kanunun öngördüğü Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yerine parlamentonun aldığı kararla yasallaşmıştır (Hlepas, 2010: 233). 2539 sayılı kanunla beraber yeni belediyelerin adları ve sınırları belirlenmiştir. Toplam belediye sayısı %80 oranında azaltılmış, belediyelerin ortalama nüfusu yaklaşık 1.600'den 11.000'in üzerine çıkartılırken, her bir ildeki ortalama belediye sayısı kabaca 115 rakamından 20 rakamından biraz daha fazlaya düşmüştür (Hlepas, 2010: 233). Komün sayısı, 133'ü kırsal komün 900'ü kentsel komün olacak şekilde toplam komün sayısı 5.775'ten 1.033'e düşürülmüştür (Stolarek, 2018: 122). Reformla yerel yönetimlerin iki bağımsız yetki düzeyinden oluşmasına karar verilmiştir. İlk düzey tam idari özerkliğe sahip olan 900 belediye ve 134 topluluktan oluşurken, ikinci düzey ise üçü ilin üzerinde büyük coğrafyaya sahip (Atina-Pire-Selanik) yerinden yönetimlerinin yanında toplam 50 ilden oluşmuştur (Kalimeri, 2018: 68). Atina-Pire ve Selanik şehirlerinde ve Attika'da, tek tip bir metropoliten yönetim sistemi oluşturulduğundan, herhangi bir değişiklik olmamıştır (Loughlin, 2001: 280). Reformla beraber personel ve mali açıdan belediye kaynakları arttırılmış, verimlilik ve etkililiğe önemli ölçüde ulaşılmıştır (Hlepas ve Getimis, 2011: 525).

Reformun devamında birleştirilen belediyelerin yerel yönetimin çeşitli ek sorumlulukla karşılaşmasına istinaden gönüllülük esaslı, yerel birliklerinin *sympoliteia* kurulmasına dair yeni bir yasa yürürlüğe konulmuştur (Hlepas, 2010: 233-234). Yerine getirilebilmesi zor olan güvenlik, lojistik ve bayındırlık işleri gibi görevler için tek veya çok amaçlı yerel birliklerinin *sympoliteia* 'ların kurulması kararlaştırılmıştır (Hlepas, 2003: 232). Belediyeler arası işbirliğinin çoğunluğa sahip yeni belediyeler tarafından kullanılmaması, başarılı belediyeler arasında işbirliğinin olmaması ve merkezi yönetimin gerekli mali ve uzman

yardımını sağlamaması nedeniyle birlikler kendilerinden beklenen amaca ulaşamamıştır (Getimis ve Hlepas, 2010: 206). Çoğu belediyelerin kaynaklarını paylaşmaya istekli olmaması ve yolsuzluk ve kötü yönetimin artmasıyla beraber bu birimler merkezi yönetimin kontrolü altına alınmıştır (Hlepas ve Getimis, 2011: 527). Yerel yönetimler aracılığıyla görülmesi gereken çoğu hizmet (planlama, yerel hastaneler, okul gibi) merkezi yönetim tarafından gördürülmüştür.

Reform yerel yönetim sisteminde bazı değişiklikler getirse de, gücün ademi merkezileştirilmesi ve yerel kurumların güçlendirilmesi süreci tamamlanamamıştır ve yeni il yerel yönetimlerinin mali konuda merkezi yönetime bağımlılıkları devam etmiştir (Kalimeri, 2018: 68- 69). Yerel yönetimler mali kaynak ve teknik altyapı yönünden desteklenmemiştir (Kyvelou ve Marava, 2017: 301). Yerel düzeyde komünlerin sayısının azaltılması dışında, bölgelerin yerelleştirilmesine yönelik hiçbir önlem alınmamış (Stolarek, 2018: 122), katı hiyerarşik yapının devam etmesi (Hlepas ve Getimis, 2011: 527-528) nedeniyle amaçlanan hedefe ulaşamamıştır. 1994 yılından itibaren illerin yetki genişliğine dayalı tüm görevleri bölge yönetimine geçse de (Memişoğlu ve Okçu, 2013: 617) bölgesel düzeydeki İl Yerel Yönetimleri ve Bölgesel yönetimler bu reformla birleştirilmemiştir (Kyvelou ve Marava, 2017: 301). 1994'ten beri devam eden bölgesel tartışmalara çözüm sunulamamış, bölgesel politikalarda çift seslilik devam etmiştir. Reformla kırsal alanlar sosyal hizmetlerin ve altyapı hizmetlerinin sunulmasını kolaylaştıran personele kavuşmuş fakat belediyeler arası işbirliği geleneğinin olmaması, sınır konusuna dair bulanıklar ve merkezi yönetimden gerekli mali ve bilgi yardımını sağlayamaması sonucu kentsel alanlar ve birleştirilmiş alanlar takdir yetkisinden ve kaynaklardan yoksun kalmışlardır (Hlepas, 2010: 234). Yerel katılıma dair yenilikçi düzenlemeler getirilse de yerel toplulukla ilgili konularda en önemli kararların hala başkent Atina'da ya da bölgesel düzeyde alınması nedeniyle katılımcı mekanizmalar da anlamsız hale gelmiştir (Hlepas, 2003: 237-238).

2000'li yıllara gelindiğinde yerelin kalkınması ve yerel yönetimin etkinliğinin ve şeffaflığının artırılması önemli hale gelmeye başlamıştır (Kyvelou ve Marava, 2017: 301). 2004 yılında liberal muhafazakâr Yeni Demokrasi partisinin seçimleri kazanmasını takiben 2006 yılında 3463 sayılı belediye kanunu kabul edilmiştir. Yeni Kamu Yönetiminin tanıtılmaya başlandığı bu dönemde yerel yönetimlerin piyasa mekanizması ve tekniklerine odaklanmasının gerekliliği, özel sektörle sözleşme yapma ve kamu-özel ortaklıklarını teşvik etme konuları muhafazakâr parti tarafından ön plana çıkarılmıştır (Kyvelou ve Marava, 2017: 301). 2007'deki ikinci seçim zaferinden sonra Yeni Demokrasi partisi Avrupa Birliği'nin (AB) Lizbon Stratejisi'nin ve Avrupa bölgesel politikasının (2007–2013) gerekliliklerinin yerine getirilmesi için yeni bir reform süreci başlatmış fakat Kapodistrias II adıyla anılan bu reform parlamentoda çoğunluk sağlanamadığı için rafa kaldırılmıştır (Kyvelou ve Marava, 2017: 302). 2004 ve 2007 yıllarında etkili

olan Karamanlis Hükümeti yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesi (özerk yerel yönetimler sistemi) “devletin yeniden inşası” olarak bilinen geniş ve iddialı bir program kapsamında yerel yönetimleri dönüştürmeye başlamıştır (Kalimeri, 2018: 68). Yerel gündem, bilgi edinme hakkı, dilekçe hakkı, hemşehri hukuku ve faaliyet raporları olmak üzere yerel katılımın farklı yönleri etrafında yenilikçi düzenlemelere gidilmiştir (Kalimeri, 2018: 68). 2008 yılında Euro Bölgesi'ni etkisi altına alan ve daha geniş bir küresel ekonomik ve finansal kriz haline gelen süreç Yunanistan'ı da ciddi bir şekilde etkilemiştir. Muhafazakâr Parti (Karamanlis Hükümeti) mali ve bütçe disiplininin yeniden sağlanmasında ciddi sıkıntılar yaşamıştır (Kyvelou ve Marava, 2017: 302). Muhafazakâr parti krize dair sorunları halının altına süpürürken 2009 yılında erken seçimle göreve gelen Papandreou Hükümeti de vergilerle gelir dağılımı sorunun çözülebileceğini ifade ederek krizin büyüklüğünü göz ardı etmiştir (Tsekos ve Hlepos, 2019: 55)⁹. 2009 yılında iktidara gelen sosyalist parti (Papandreou Hükümeti) yerel yönetimlere dair sistematik bir reform için şeffaflık ve hesap verebilirlik politikasını gündeme getirmiş fakat buna ilişkin herhangi bir uygulamayı yürürlüğe sokmamış, merkezi yönetimin bütçesi artmasına rağmen piyasalardaki güvensizlik devam etmiştir (Tsekos ve Hlepos, 2019: 59).

İkinci Reform Süreci: Kallikrates Programı

1974 yılından itibaren ilk kez Yunan ekonomisinde radikal değişikliği içine alan reform 2010 yılında yürürlüğe giren Kallikrates Programıdır. Bütçe açıkları ve kamu borç stoklarının etkisiyle ortaya çıkan krizle beraber ardı ardına Uluslararası Para Fonu (IMF) ile ortak bir finansal yardım mekanizması olan Ekonomik Uyum Programı devreye sokulmuştur (Köse ve Karabacak, 2011: 292). Demokratik meşruiyet ve vatandaşlara hizmet sağlanması için siyasi ve idari sistemin hayati bir kurumu olan yerel yönetimin, ekonomik ve finansal krizlere karşı oldukça savunmasız olduğu kanıtlanmıştır (Kyvelou ve Marava, 2017: 322). Nisan 2010'da Yunan hükümeti, Euro bölgesi ülkelerinden ve IMF'den mali destek istemiştir. Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve IMF kemer sıkma önlemlerinin uygulanması, yapısal reformlar ve hükümet varlıklarının özelleştirilmesi şartına bağlı olarak üç yıllığına 110 milyar euro'luk kurtarma kredisini başlatmıştır (Kyvelou ve Marava, 2017: 302). 2007

⁹2008-2009 yılları arasında ülkenin kamu açığı artarken, pek çok kamu otoritesi bütçe açıklarını çeşitli yöntemlerle gizlemiştir. Karamanlis hükümeti istatistik kurumlarının güvenilir bilgiyi vermesini engellemiş, Yunan Ulusal Bankası yeterince uyarıda bulunmamış ve Avrupa birliği tarafından hazırlanan bütçe açığına ilişkin raporlar göz ardı edilmiş sonuçta siyasi kaygılar teknokratik kaygıların önüne geçmiştir (Tsekos ve Hlepos, 2019: 55). 2008 sonrası birçok muhafazakâr yönetim, hükümetin ve Yunan ekonomisini kendi kontrolleri altında görmek isteyen “dış çıkarlar” tarafından kasten dramatik bir şekilde “abartıldığını” iddia ederek kamu açığının sorumluluğunu üstlenmeyi bile reddetmiştir (Tsekos ve Hlepos, 2019: 58).

yılında muhafazakâr parti tarafından sunulan sosyalist parti tarafından reddedilen Kapodistrias II reformunun benzer içeriklerini taşıyan 3852 sayılı son reform başka bir deyişle Kallikratis programı krize çare bir reçete olarak 2010 yılında Sosyalist iktidar PASOK tarafından yürürlüğe sokulmuştur (Kyvelou ve Marava, 2017: 303; Tsekos ve Hlepas, 2019: 56). Bu reform Lizbon stratejisi ve IMF uyum politikasının bir gerekliliği olarak ortaya konulmuştur (Stolarek, 2018: 122; Tsekos ve Hlepas, 2019: 56; Hlepas ve Getimis, 2011: 529). Devletin küçültülmesi, AB ve IMF'nin önerisi doğrultusunda kamu harcamalarının azaltılmasının yanı sıra bağımsız, şeffaf, güvenilir yerel yönetimlerin oluşturulması ve yerelde etkili yönetişimin sağlanmasına dair adımları gündeme getirmiştir (Kalimeri, 2018: 69).

Reform iki temel dayanak üzerine inşa edilmiştir. Dayanaklardan ilki yerel ve bölgesel yönetimlerin geliştirilmesi ikincisi ise bölgesel ve belediye danışma meclisleri ve yürütme komiteleri dâhil olmak üzere kurumsal organların oluşturulmasıdır (Kalimeri, 2018: 66). 1997 yılında yürürlüğe giren Kapodistrias reformu sonrası birleştirilen birçok belediyenin yerel yönetimin ilk kademesinden (bölge yönetiminden) devredilen ek sorumluluklarını (yerel polis, küçük limanlar, vb.) uygulamak için hala çok küçük görünmesi (Hlepas ve Getimis, 2011: 526) sonucu AB'ye uyum çerçevesinde küçük belediyelerin birleştirilmesine dair politikalar yeniden gündeme gelmiştir. Reform verimliliğe ve ölçek ekonomilerine, insan ve finansal kaynakların modern yönetimine, hizmet ve personel kalitesinin iyileştirilmesine özel önem vermiştir (Hlepas ve Getimis, 2011: 529). Bu süreçte kentsel komün *dimos* sayısının toplamı 1033'ten 325'e düşürülmüş, bu da komün nüfusunun artmasına neden olmuştur (Stolarek, 2018: 122). Belediyelerin yönetiminde değişim söz konusu olmuş belediyelerde bir ekonomik işler komitesi, bir yaşam kalitesi komitesi ve bir yürütme komitesi oluşturulmasına karar verilmiştir (Kalimeri, 2018: 70). Bölgesel ölçekte tüm yetkiler sadece bölge yönetimlerinde toplanmış ve il yönetimleri kaldırılmıştır (Sofianou vd., 2014: 6). Tüzel kişiliğe sahip özerk bölgeler yerel yönetimlerin en üst birimini (birincil kademesi) oluşturmuş, her bölgede, eski illerin ve bir zamanlar ada olan illerin sınırları içinde bölgesel yönetimler kurulmuştur (Kalimeri, 2018: 70). Attika ve Selanik merkezinde çevrenin korunmasını teşvik etmek ve yaşam kalitesini ve kentsel ve arazi planlamasını iyileştirmek için iki metropolitan bölge kurulmuş ve bu bölgeler Avrupa kalkınma politikalarının uygulanması ve bölgesel kalkınma projelerinin ve rekabetin teşvik edilmesini amaçlamıştır (Kalimeri, 2018: 70).

Diğer AB üyesi ülkelerin belediyeleriyle istatistiki kıyaslama yapılabilmesi kolaylaştıran bölge politikaları ile ülkenin AB bölge politikaları birbirine yaklaştırılmıştır. Yunan belediyeleri, AB'deki diğer belediyelerle aynı doğrultuda 31.000 nüfusuna ulaştırılmıştır (Kalimeri, 2018: 70). Kapodistrias reformunda eksik bırakılan bazı konular da ele alınmış, hesap verebilirliğin ve şeffaflığın sağlanabilmesi için yerel yönetimlere tüm kararlarını internet ortamında kamuoyuna açıklaması sorumluluğu getirilmiştir. Kötü

yönetimden doğrudan etkilenen vatandaşların veya işletmelerin belediyeye yönelik şikâyetlerini ele almak ve belediyeyle arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde arabuluculuk yapacak ombudsmanlık kurumun *sibarastatis* oluşturulmasına ve kaynakların verimli kullanılması için nüfusu 10.000 fazla olan belediyelerde de danışma meclislerinin oluşturulmasına karar verilmiştir (Hlepas ve Getimis, 2011: 529). Belediye meclisi tarafından düzenlenen yıllık toplantıların raporlanarak kamuoyuyla paylaşılmasına ve her belediyenin hemşerilerinin kent hakkı ve sorumluluklarına dair bir sözleşme (63 md. g fıkrası) düzenlenmesi de bu yasanın maddelerinden biri olmuştur. Belediyeler önemli gördüğü tüm sorunlar hakkında görüş bildirme yetkisine sahip olmuştur. Belediyelere; ulusal konularda, bölgelerin yetki alanları dışında, belediye bütçeleri ve vergi koyma konuları haricinde, kendilerini ilgilendiren önemli konularda halkoylaması yapabilmemesinin önü açılmıştır (Erbay, 2020: 10).

Reformun hedefi demokratik katılım ve yönetim olmasına rağmen, reform verimlilik, ölçek ekonomisi, insan kaynakları ve mali denetim konularına özel önem vermiştir (Hlepos, 2014: 189 akt. Kyvelou ve Marava, 2017: 303). Ülkenin aynı zamanda 2010-2011 yılları arasındaki mali krizine bir çözüm olarak sunulan bu reformda devlet bütçesinde tasarrufa dair önlemler de ele alınmıştır (Stolarek, 2018: 122). IMF Uyum Programının bir ayağını oluşturan “Kurtarma Programı” ile hizmet ve personel sayısında azaltmaya gidilmiş ve özelleştirmeler öncelikli hale getirilmiştir. Yerel yönetimlerin mali sorunları nedeniyle bir kurtarma reçetesi olarak sunulan program ile bütçeye daha fazla odaklanılmış ve aşırı borçlu belediyeler için kurtarma programının zorunlu olarak uygulanması öngörülmüştür. Sayıştay’a belediyelerin harcama emirleri ve sözleşmelerine dair zorunlu ön kontrol yetkisi verilmiştir (Tsekos ve Hlepas, 2019: 56). Belediyelerin kredi borçlanmaları konusunda koşullar ortaya konulmuştur. Artık belediyelerin yıllık toplam faiz ve anapara ödemelerinin, bir belediyenin olağan yıllık gelirinin %20’sini aşamayacağına ve toplam borç miktarının, toplam yıllık gelirin %60’ını aşamayacağına karar verilmiştir (Tsekos ve Hlepas, 2019: 56; Kyvelou ve Marava, 2017: 320). Küçük belediyelerin yanında Pire kenti gibi büyükşehirleri de etkileyen bu süreçte aşırı borçlanmanın yerini borçlanamama almıştır.

1997 yılına kadar 5.775 olan belediye sayısı hem Kapodistrias hem de Kalliktratis reformuyla azaltılmış, bölgeler ikinci kademe yer alan illerin yerini almış ve merkezi yönetimden belediyelere ve bölgelere bir dizi yetki aktarılmıştır (Ionnidis, 2015: 6). Bölgeler ve belediyeler yönetimde tamamen özerk iken bölge yönetiminin Yunan hükümeti tarafından atanan bir genel sekreter tarafından yönetilmesine karar verilmiştir (Sofianou vd. , 2014: 8). Athos Dağı bu reformdan muaf tutulmuştur (Sofianou vd. 2014: 8)¹⁰.

¹⁰ Anayasada özel bir statüye ve siyasi sisteme sahip olan Athos Dağı Halkidiki’de özerk bir alandır (Stolarek, 2018: 114). 1975 yılındaki Anayasanın 105. maddesine göre Megali Vigla’nın ötesine uzanan ve Aghion Oros bölgesini oluşturan Athos yarımadası

Tablo 1: İki Reform Sürecinin Sonuçları¹¹

Reformların Unsurları	Kapodistrias Reformu (1998-2010)	Kallikrates Reform (2011-)
Yerel Yönetimin Birinci Düzeyi	900 belediye 134 komün ¹²	325 belediye
Yerel Yönetimin İkinci Düzeyi	52 il	13 bölge
Bölgesel Yönetimler	13 bölge	Artık bölge yönetimleri ikinci düzey yerel yönetim birimleridir.
Seçim Türleri	Belediye başkanları, komün başkanları ve valiler için doğrudan seçim bulunmaktadır. Bölge valileri eyalet tarafından atanmaktadır.	Belediye başkanları, komün başkanları ve bölge valileri doğrudan seçimle işbaşına geçmektedir.
Yetkinlik Düzeyleri	Komünler, belediyeler ve iller için yasal yetkinlik düzeyi düşüktür. Bölge valileri merkezi yönetimin kuralını uygular.	Belediyeler ve bölgelerin yetkinlik düzeyi yüksektir. Yerel ortakların katılımını artırıcı mekanizmalar oluşturulmuştur.

Kaynak: *Reform Sürecinin Sonuçları: Stolarek (2018) Evolution of Local Government in Modern Greece (1828-2017)”.114.*

bu alan etrafındaki 20 Kutsal Manastırı tarafından yönetilecek ve yarımadanın toprakları kamulaştırmadan muaf tutulacaktır.

¹¹ (Ionnidis, 2015: 5)

¹² Makalede komün olarak adlandırılan kavram ise Memişoğlu ve Okçu (2013: 609) tarafından topluluk olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 2: İki Reform Sonrası Oluşturulan Birimler, Organlar ve Seçimler¹³

	Kapodistrias Reformu (1998-2010)	Kallikrates Reformu (2011-)
Birinci Düzey Yerel Yönetimler	<p>900 belediye</p> <p>İlçe belediyesi</p> <p>Organları: Belediye Başkanı, Belediye Meclisi, Encümen</p> <p>134 kırsal belediye</p> <p>Organları:</p> <p>Başkan, Meclis ve Encümen</p> <p>4 yılda bir seçimle iş başına gelmektedir.</p>	<p>325 belediye</p> <p>Belediye, eski ilçe belediyeleri ve eski kırsal belediyeler</p> <p>Organları: Belediye Başkanı, Belediye Meclisi, Ekonomik Komite, Yaşam Kalitesi Komitesi ve Yürütme Kurulu (Türkiye'de ihtisas komisyonlarına denk gelebilir)</p> <p>Yunan adalarının her birinde belediyede bulunmakla birlikte onlara özel bir statü verilmiştir.</p> <p>Benzer bir özel statü büyükşehir belediyeleri içinde öngörülmüş fakat siyasi isteksizlik nedeniyle hiçbir zaman yürürlüğe girmemiştir.</p> <p>Organlar 5 yılda bir seçimle iş başına gelmektedir.</p>
İkinci Düzey Yerel Yönetimler	<p>54 il</p> <p>Seçilmiş Vali ve Seçilmiş il meclisi tarafından yönetilmektedir</p> <p>Bazı iller genişletilmiştir.</p> <p>Attica ve Piraeus dört ilin birleşmesinden oluşan bir</p>	<p>13 bölge</p> <p>Başkan: Bölge valisi</p> <p>Bölge meclisi bulunmaktadır.</p> <p>Organları: Bölge Valisi, Vali Yardımcıları</p> <p>Bölge Meclisi, Ekonomik</p>

	bölgedir.	Komite, Yaşam Kalitesi Komitesi ve Yürütme Komitesi Bölgeler ayrıca bölgesel birimlere ayrılır ve bölgesel birimler Vali Yardımcısı tarafından yönetilir. 2010 yılından itibaren 5 yılda bir seçimle iş başına gelmektedir.
Yerinden Yönetim Birimleri ¹⁴ (Ademi Merkezileşmiş Yönetim Birimleri)	3 İdari bölge İçişleri Bakanı tarafından atanan bir bölge valisi tarafından yönetilir.	7 bölgesel yönetim Başkan: Bakanlar Kurulu tarafından atanan bir Genel Sekreter
Katılım Mekanizması	Yerel referandumlar (3463 sayılı kanun madde 216)	Bölge/belediye danışmanlık meclisi danışmanlık yetkisine sahiptir. Belediye faaliyetleri üstlenen Göçmen Uyum meclisi

Kaynak: *İki Reform Sonrası Oluşturulan Birimler, Organlar ve Seçimler: Kyvelou ve Morova (2017) From Centralism to Decentralization and Back to Recentralization due to the Economic Crisis: Findings and Lessons Learnt from the Greek Experience 309-310.*

¹⁴ Erbay (2020) makalesinde Yerinden Yönetim Birimleri Kavramını, Tunç ve Pak (2017:1197 ise Âdemi Merkezileşmiş Yönetimler kavramını, Kara ve Baykal ise Merkezi Yönetim Bölgeleri (2012:150) kavramını kullanmıştır. Bu birimler Erbay'ın makalesinde de ifade edildiği üzere bir yetki genişliğine ilkesine göre idare eden birimler olmakla beraber bir yerel yönetim özelliği taşımamaktadır (Erbay, 2020:2). 4257 sayılı kanunun 56. maddesine göre bu birimler ve görevleri İçişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulan kıdemli Genel Müdür tarafından yönetilmektedir ve herhangi bir Genel Sekreter atanmamaktadır (Kyvelou ve Mavara, 2017: 312). 2014 yılında iktidarın güçlü adayı olan radikal sol Syriza Partisi (Çıpras) bölgesel yerel yönetimlerin kriz zamanlarında ihtiyaç duyulan bölgesel farkındalığı engellerken, aynı zamanda bölge içi eşitsizliklere çözüm bulmadığını ifade etmiştir (Kyvelou ve Marava, 2017: 311). Bu nedenle 2015 yılında yedi âdemi merkezileşme yönetim birimlerinin bölgesel yönetişiminin sağlanabilmesi ve bölge politikalarının güçlendirilmesi için kaldırılması gerektiği üzerinde durulmaya başlanmıştır (Kyvelou ve Mavara, 2017: 312)

Daha fazla hesap verebilirlik, şeffaflık ve vatandaşların yerel konulara daha fazla katılımına odaklanan bu reform (Hlepas ve Getimis, 2011: 529), çok taraflı yönetim seçeneklerini kapsamına ve yerel yönetim sisteminde yarattığı modernleşmeye rağmen, yerel yönetimlerin merkezi yönetim sisteme olan bağımlılığını tamamen ortadan kaldıramamıştır (Ionnidis, 2015: 7). Yeni Kamu Yönetiminin temel ilkeleri ve hedefleri desteklenmesine rağmen demokratikleşme ve yerel özerkliğin güçlendirilmesi konusundaki öncelikler göz ardı edilmiştir (Kyvelou ve Marava, 2017: 303).

Kallikrates reformunun uygulanmasına kadar ülkede yerel ve bölgesel yönetimlerin çok önemli yetkileri bulunmamaktadır. Yerel faaliyetlere ilişkin planlama ve uygulamalar merkezi yönetimin kamu politikalarıyla doğrudan ilişkili olmuş ve belediyeler ve iller, özerk bir birim olmaktan ziyade merkezi yönetimin bir uzantısı gibi işlev görmüşlerdir (Ionnidis, 2015: 6). Kallikrates reformundan sonra il yönetimlerinin planlama ve geliştirmeye ilişkin sorumlulukları ile idari/yönetim niteliğindeki sorumlulukları bölge yönetimlerine devredilmiştir (Kyvelou ve Mavara, 2017: 312).

Yunanistan'daki Reformların Yerel Yönetimler Üzerine Etkileri

Reformlar açısından incelendiğinde 1980'lerdeki birkaç katılımcı ve yerel yönetim reformunun ardından, ikinci bir yerel yönetim kademesi kurulmuş (ilk reform süreci 1981-1995); 1990'ların sonunda, geniş kapsamlı zorunlu birinci kademe yerel yönetimlerin birleştirilmesi başarılı bir şekilde uygulanmış (1995-2000 reformlarının ikinci süreci) ve son olarak her iki yerel düzey dâhil olmak üzere üçüncü bir bölgesel ve işlevsel reform söz konusu olmuştur (Hlepas ve Getimis, 2011: 518). Hem Kapodistrias hem de Kallikrates programları, yalnızca Yunan yerel yönetim sistemini değil, aynı zamanda Yunanistan'ın ülke yönetimini de yeniden düzenlemiştir (Kalimeri, 2018: 74). 2008-2009 yılında yaşanan krizin ardından kökten bir değişim söz konusu olmuş, yerel yönetimlere dair reformlar sadece harcama üzerinden ele alınmıştır (Tsekos ve Hlepas, 2019: 67). 2010 yılından itibaren yerel yönetimler kamu sektörünü küçültmenin ve piyasayı canlandırmanın bir yolu olarak görülmek yerine yapısal uyum paketleriyle beraber kamu harcamalarını azaltan ve borçlarını zamanında ödeyen bir kuruma dönüştürülmüştür (Tsekos ve Hlepas, 2019: 68)¹⁵.

¹⁵2012 yılında yüklenici firmalara borçlanan ve vadesi gelmiş borçlarını ödeyemeyen kamu kurumları için AB, Avrupa Merkez Bankası ve IMF tarafından bir finansman paketi önerilmiş belediyelerin hemen hemen yarısından fazlası (197/325) da bu fon için başvuruda bulunmuştur (Tsekos ve Hlepas, 2019: 59). Belediyelerin bu özel fondan faydalanabilmesi için her belediyenin bundan böyle mali yükümlülüklerini yerine getireceği ve dolayısıyla gelecekte vadesi geçmiş borçlarının oluşmayacağına dair

Kallikratis reformu ile yerel yönetimlerin sorumluluklarını arttırmış¹⁶ ve daha fazla mali kaynağa ihtiyaç duyduğundan merkezi yönetim bu sorumluluğu karşılayabilecek bir bütçe mekanizmasını oluşturamamış yerine ciddi kemer sıkma politikası ve önemli bütçe kesintileri uygulamıştır (Kyvelou ve Mavara, 2017: 317). 2016 yılından itibaren kemer sıkma önlemlerinin bir sonucu olarak belediyeler temel hizmetlerinde yapılan ciddi personel kesintisi ile yüz yüze gelmiş hatta yerel yönetimler hizmetlerini sosyal girişimlere devretmeye başlamıştır (Tsekos ve Hlepos, 2019: 66). Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında farklı politik konularda paylaşılan yetkiler vardır ve bu da merkezi yönetimin gündelik bölgesel ve yerel sorunlarda söz sahibi olmasına olanak tanımaktadır (data.europa.eu, 2018: 397). Belediyeler ve bölgeler, kamu yararı nedeniyle özel mülkleri kamulaştırma, para cezaları veya başka yaptırımlar uygulama (örneğin, yasa dışı park etme nedeniyle) hakkına sahiptir.

Yunanistan'da merkezi yönetimin mali kaynaklarını yerel yönetimlere aktarmada isteksizlikleri ile yerel yönetimlerin yeterli mali kaynağa sahip olmaması en temel sorunlardan biri olmuştur (Kyvelou ve Mavara, 2017: 316). Kallikratis reformunun getirdiği önemli yeniliklerden biri yerel ve bölgesel otoritenin geliştirilmesi bir diğeri ise Bölgesel ve Belediye Danışma Meclisleri (Komiteleri) gibi kurumsal birliklerin oluşturulması olmuştur. (Ionnidis, 2015: 7). Belediyelerin danışma meclisleri (komiteleri) yerel yönetimlerin ilk kademesi olan belediyelerin katılımcı bir mekanizmaya sahip olması amacıyla oluşturulmuştur. Bu danışma meclisleri vatandaşların belediyenin/bölgenin kalkınma programları, bütçesi, yerel sorunları ve eylem planları ile ilgili konularda bilgi sahibi olmalarını amaçlamış kamu özel ve sivil ortaklığı kolektif şekilde bir araya gelmiştir (Getimis, 2021: 166- 167). Komiteler ticaret ve meslek dernekleri ve kuruluşlar, bilimsel dernekler ve kuruluşlar, işçi ve işveren kuruluşları, belediye personeli, aile dernekleri, spor ve kültür dernekleri, gençlik konseyleri, gönüllü kuruluşlar ve diğer sivil toplum kuruluşları yerel temsilciler ve vatandaşlardan oluşmuştur¹⁷. Yapılan tezlerden hareketle Getimis bazı

İçişleri Bakanlığı'na taahhütte bulunarak bir sözleşme imzalaması gerekmektedir (Tsekos ve Hlepos, 2019: 60).

¹⁶Örneğin belediyeler 2010 yılından itibaren belediyeler çocuk bakımı, yaşlı bakımı ve özellikle işsizlere ve yoksullara ve son zamanlarda göçmenlere ve mültecilere yönelik sosyal yardım taleplerinde artışla karşı karşıya kalmıştır. Göçmenlerin ve mültecilerin sosyal dışlanma sorununu çözmek ve uyumu sağlamak amacıyla göçmen dernekleri ve mülteci sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katıldığı tüm belediyelerin kendilerine ait bir göçmen ve mültecilerin uyumu için danışma meclisi kurması zorunlu hale getirilmiştir (Getimis, 2021: 169). Yerel yönetimlerin 2011 sonrası kemer sıkma politikalarının sonrası kıt kaynağa sahip olması ve aşırı sağcı, göçmen karşıtı, ırkçı gruplardan gelen güçlü tepkilere rağmen belediyelerin yaklaşık 2/3'ü bu meclislerini oluşturmuşlardır (Getimis, 2021: 170) .

¹⁷Seçimde seçmenlerinin bulunduğu özel bir listeye kayıtlı kişiler arasından tasnif yoluyla seçilmektedir; belediye başkanı, vatandaşları bu özel listeye kaydolmaya davet

belediye başkanlarının ve belediye meclis üyelerinin geleneksel siyasi temsil biçimlerini önemsediklerini bir kısmının ise vatandaşlarla gayri resmi müzakere kanallarını kullanmakta isteksiz davrandıklarını ileri sürmüş fakat istekli olanların ise bu kurumları kendi çıkarları için kullandıklarına ulaşmıştır (Getimis, 2021: 168).¹⁸

Yunanistan'da yerel yönetimlerin gelir ve giderleri çok düşüktür¹⁹. Vergilendirme özerkliği sınırlı olmakla birlikte yerel yönetimlerin kamu harcamalarındaki toplam payı, Avrupa'daki diğer üye ülkelerin payına oranla en düşük düzeydedir (Council of Europe, 2018: 23). Yerel yönetimlerin vergi oranını belirleme yetkisi bulunmamaktadır (Kalimeri, 2018: 74). Yerel birimlerin vergi yetkisi sadece merkezi yönetim tarafından belirlenen alt- üst limitler çerçevesinde verginin toplanmasıdır (Psycharis vd., 2015: 5). Belediye gelirlerinin yeniden dağıtımı ve tahsisi nüfus, işsizlik, büyüme vb. nicel ve nitel kısıtlara göre belirlenmekte olup sorumluluk İçişleri Bakanlığı'na aittir (Kyvelos ve Mavara, 2017: 319). Maliye Bakanlığı, özel vergilerin ve belirli ihtiyaçların ve etkinliklerin performansını dikkate alarak, yerel yönetimlere verilen özel hibelerin yanı sıra toplam yasal fon miktarını belirlemektedir (Kyvelos ve Mavara, 2017: 319). Belediyeler kendi bünyelerinde eczane ve süpermarket gibi girişimlerinde bulunsalar da bu girişimler Maliye Bakanlığı tarafından mali kontrole tabi tutulmaktadır (Kyvelou ve Mavara, 2017: 317).

Kallikrates reformları ile siyasi atamaları kaldırma ve kamu sektöründe şeffaflığı artırma programlarının bir parçası olarak, Sayıştay'ın gözetimi altında belediye ve bölgesel harcamalar üzerinde çok sıkı kontroller oluşturulmaya başlanmıştır. Merkezi yönetim yolsuzlukla mücadele etmek ve mali muhasebeyi profesyonelleştirmek için mali komiteler ve yürütme komiteleri kurmuştur

eden bir çağrını belediyenin web sitesinde ilan etmekle yükümlüdür (Getimis, 2021: 167). Belediyelere danışmanlık hizmeti sağlayan meclislerin özerkliği oldukça düşüktür. Bu meclislerin ortaya çıkabilecek güncel sorunlara hâkim olmasını sağlayacak yasal statüye sahip olmamaları, alınan kararlarda belediye meclisine bağlı olmaları ve belediye meclisi kararlarına karşı herhangi bir müdahalelerin olmaması (veto vb.) nedeniyle istenilen düzeyde bir yönetişime kavuşulamamıştır.

¹⁸ Ülkede hala yirmi belediye danışma meclisine sahip değildir (Getimis,2021: 168).

¹⁹ Yunanistan'daki yerel yönetimler 2016'da OECD ortalaması olan %14'ün neredeyse iki katı olan bütçelerinin %28'ini genel kamu hizmetlerine harcamıştır (OECD: 2018). Yunanistan'da, toplam kamu yatırımının %18,5'i, OECD ortalaması olan %56,9'a kıyasla yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmiştir (OECD: 2018). OECD genelinde yerel yönetim harcamaları, diğer OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında, toplam kamu harcamalarının %40,4'ünü ve GSYİH'nın %16,2'sini oluşturmaktadır. 'Diğer' işlevi (barınma ve toplumsal olanaklar, eğlence, kültür ve din; çevre; kamu düzeni ve güvenliği içerir) ve genel kamu hizmetleri, Yunanistan'daki yerel yönetimler için en büyük iki harcama kalemi olmakla birlikte yerel harcamaların %59'unu temsil etmektedir (OECD: 2018). Yunanistan, 2015 yılında devlet harcamalarında yerel yönetimlerin payı yalnızca %6,6 olmuştur (Council of Europe: 2018).

(Kalimeri, 2018: 72). Son yıllarda yerel yönetimler, belediye işletmeleri aracılığıyla ve özel sözleşme temelinde personel istihdam edebilmektedir (Council of Europe, 2018: 22). Günümüzde belediyeler liyakatli ve uzmanlaşmış personel konusunda sıkıntılar çekmekte olup, insan kaynaklarındaki bu sorunlar nedeniyle yetkinliklerini verimli bir şekilde yönetememekte ve yerel özerklik konusunda başarıya ulaşmamaktadır (Kyvelou ve Marava, 2017: 316)²⁰.

Sonuç

Yunanistan merkeziyetçiliğin ön planda olduğu bürokratik bir kamu yönetimine sahiptir. Merkezileşme Üçüncü Yunan Cumhuriyeti'nin daha başlangıcından itibaren önemli bir çözüm aracı olarak görülmüştür (Stolarek, 2018: 124). Bu merkeziyetçiliğin ardında siyasal istikrarsızlık, zayıf ekonomik kalkınma ve bölgesel farklılıklarla baş edememe, geleneksel olarak ulusal birliği ve devletin (yeniden inşa) dağıtım kapasitelerini sürdürme duygusu yer almıştır (Hlepas ve Getimis, 2011: 518). 1980'lerden itibaren iktidarda olan Sosyalist hükümetler yerel yönetimlere giderek daha fazla özerklik, işlevsel kapasite ve esneklik kazandırırken, 1990'ların ortalarından itibaren, piyasa ve rekabet ilke ve kurallarını güçlendirmeye yönelik Avrupa bölge politikalarının etkisi önemli bir şekilde artmıştır. Uzun bir darbe döneminden 1990'lı yılların sonuna doğru yerel yönetimler verimliliğe yönelmeye başlamıştır (Erkul ve Kara, 2014: 216; Kara ve Baykal, 2012: 145).

Avrupa Birliği'nin içinde en merkeziyetçi ülke konumuna sahip olan Yunanistan, her bir reformda bir önceki reformun eksiklerini gidermeye dair adımlar atmıştır (Hlepas ve Getimis, 2011: 531). Reformların ademi merkeziyetçiliğe dair girişimlerinde Avrupalılaştırma (Birliğe uyum), küreselleşme gibi uluslararası talepler ve koşullar, yurttaşların artan talepleri ve ülke içindeki büyük sosyo-ekonomik değişiklikler etkili olsa da (Hlepas, 2003: 238; Kyvelou ve Marava, 2017: 298) yerelleşmeden önce mali konsolidasyona dair tedbirlere öncelik verilmiştir (Public Administration Characteristics and Performance in EU28 Greece: 2018) Mali konsolidasyonların yönünü merkezi

²⁰2014 yılı Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı izleme raporuna göre Yunanistan özerk yönetimler ilkesinin ulusal mevzuatta ve anayasada tanınması ve yerel makamların kendi iç idari örgütlenmelerini, bunları yerel ihtiyaçlarla uyumlu kılmak ve etkin idare sağlamak amacıyla, yerel yönetimin kendisinin karar verici olmasına dair maddelere şerh koyarak kısmen tanımıştır. Yerel yönetimlerin sınırlarında, mevzuatın elverdiği durumlarda ve mümkünse bir referandum yoluyla ilgili yerel topluluklara önceden danışılmadan değişiklik yapılamaması, yerel makamların ortak çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi için birliklere üye olma ve uluslararası yerel birliklerine katılma hakkının gelecek dönemde yeniden ele alınmasına karar verilmiştir (Council of Europe, 2015).

yönetim tayin etmiş, uzun süredir devam eden ve köklü merkezileşme geleneğinin bir sonucu olarak birçok yerel konuda karar vericilik merkezi yönetimin sorumluluğunda kalmıştır (CG/2015(28)8FINAL). Reformlarda öncelik, devletin küçültülmesi, piyasanın canlandırılması, yerel yönetimlerin harcamalarının azaltılması ve borçlarının zamanında ödemesine verilmiştir (Tsekos ve Hlepas, 2019: 68). Belediyelerin ve komünlerin daha büyük belediyeler halinde birleştirilmesi ve yetkilerin merkezi yönetimden yerel yönetimlere aktarılması reformların baskın özellikleri olmuştur (Ioannidis, 2015: 2). Fakat yerel yönetim birimlerinin özerkliğine ilişkin kısıtlamaların devam etmesi, belediye birleştirme sürecinde yerel toplulukların özel ihtiyaçlarının dikkate alınmaması, yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasındaki ilişkilerde sorumlulukların bulanıklaşması ve yerel yönetimlerle ilgili kanun çıkarma sürecinde merkezi yönetimin isteksizliği yerel yönetimleri istenilen düzeye ulaştıramamıştır (Council of Europe: 2018).

Günümüzde Yunan siyasi-idari sisteminin en büyük sorunlarından biri hem merkezi hem de yerel düzeyde kamu faaliyetlerini etkin bir şekilde programlama ve değerlendirmeye dair yetersizliktir (Tsekos ve Hlepas, 2019: 50). Çoğu Avrupa Birliği üye ülkesinin anayasasıyla, özellikle de en yenileriyle karşılaştırıldığında, Yunanistan'da yerel özerk yönetimin anayasal düzenlemesi oldukça sınırlı ve sunidir (CG/2015(28)8FINAL). Yunanistan'ın uzun süredir devam eden ve köklü merkezileşme geleneğinin bir sonucu olarak yerel faaliyetlerin tamamını yerel yönetimlere devredememekte ve birçok yerel konuda hala merkezi yönetimin sorumluluğu bulunmaktadır (CG/2015(28)8FINAL). Eğitim, sağlık ve sosyal koruma sistemleri dâhil olmak üzere en önemli kamu hizmetlerinden bazıları, merkezi yönetimin doğrudan ve kapsamlı denetimine tabi olmaya devam etmektedir (Kalimeri, 2018: 72; Avrupa Konseyi Son Raporu (18)8: 2015). 2015 yılında 372 numaralı Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresinin tavsiye kararında merkezi yönetim, bölgeler ve belediyeler arasında kurumsallaşmış koordinasyon ve istişare süreçlerinin eksik olduğu, yerel yönetimlerin mali özerkliklerinin hala zayıf olduğu vurgulanmaktadır (EC 372; Kalimeri, 2018: 73). Bölge yönetimlerinin ekonomik kalkınma planlaması sürecine sınırlı katılımı ve sınırlı yetkiye sahip olduğu ifade edilmiştir (Stolarek, 2018: 125-126).

Yunanistan'da politika oluşturma, bazen merkezi yönetimin diğer tüm oyuncular üzerindeki üstünlüğü tarafından şekillenirken diğer zamanlarda Yunanistan'ın alacaklıları gibi dış aktörler tarafından şekillendirilen belirsiz özellikler taşımış ve bu süreçte, vatandaşların politika oluşturmaya katılımı çok zayıf kalmıştır (Public Administration Characteristics and Performance in EU28 Greece: 2018: 411). 2014-2016 dönemi verileri göz önüne alındığında Yunanistan AB üye ülkeleri arasında yolsuzluk açısından en kötü durumda olan ülke olmakla birlikte (Stolarek, 2018: 126) günümüzde Yolsuzluk Algı Endeksine göre 180 ülke arasında 59. sırada yer almaktadır (Corruption Perception Index, 2023). 2017 yılında yolsuzluğun azaltılmasına dair adımlar

atılsa da hala istenilen düzeye ulaşamamış birçok yolsuzluk vakası soruşturma aşamasında kalmaya devam etmiştir (Stolarek, 2018: 126). Patronaj ilişkilerinin çözülememesi nedeniyle iktidar partileri kendi partisinin seçildiği yerel yönetimlerle dostça ilişkiler tesis ederken, muhalif yerel yönetimlerin ihtiyaçlarını görmezden gelmiş ve fonlarını ve kaynaklarını sürekli denetim altında tutmuştur (Hlepas, 2010: 226). Yunanistan'da kayırmacılık seviyesi AB üye ülkelerine göre hala çok yüksek düzeyde olmakla birlikte geleneksel olarak patronaj ilişkisine dayanan partilerin (Yeni Demokrasi, Pasok) iktidarı 2015'te radikal sol Syriza'ya ve aşırı sağcı Anel (Bağımsız Yunanistan) partilerine devretmesinden sonra da değişmemiştir (Public Administration Characteristics and Performance in EU28 Greece: 2018: 416). Öyle ki yolsuzluk ve kayırmacılıkla mücadele etmek için mali yerelleşme hala gerçekleştirilememiş, yerel yönetimlerin mali kaynaklarının merkezi yönetim tarafından belirlenmesi nedeniyle yerel yönetimler kaynaklarını etkin bir şekilde kullanma fırsatına sahip olmamıştır (Stolarek, 2018: 125). Son reform olarak adlandıracağımız Kallikrates reformuna rağmen yerel yönetimlerin yeterli mali ve insan kaynağına sahip olmaması (CG/2015(28)8FINAL), bölgesel politika oluşturma ve planlama açısından kararların merkeziyetçi bir anlayışla çözülmesi yerel özerkliği olumsuz etkilemektedir (Stolarek, 2018: 124). İdari ve mali özerklik kapasitesini yükselten ve bölgeler arası işbirliğinin arttıran (Ionnidis, 2015: 24) ve vatandaşlara daha fazla seçenek sunacak, iktidardaki partilerin etkisini azaltacak yeni bir reforma ihtiyaç duyulmaktadır (Kyvelou ve Mavara, 2017: 322).

Sonuçta reformların sadece ekonomik kaygıları dile getirmesi, ekonomik kaygıların yerel yönetimlerin bütçesi üzerine odaklanması, yerel yönetimleri güçlendirme amacıyla yola çıkılsa da her defasında merkezi yönetimin engelleriyle karşılaşılması devam eden sorunlardır. Merkeziyetçiliğin ve iktidar partilerinin her krizden yerel yönetimler üzerinde daha fazla baskı kurarak yerini sağlamlaştırması nedeniyle halkın katılımını arttırabilecek yerel düzeyde mekanizmaların oluşturulmasının her dönemde bir kenara itildiğine ulaşılmaktadır. Yerel yönetimlerin ademi merkezileşmiş görünümlü fakat merkezi yönetim güdümündeki resmi değişmemiş yerel yönetimlere dair güven sorunu aşılammıştır. Yerel yönetimler merkezi yönetimin hâkimiyetinde tutmak istediği ve her sorunda tüm sorumluluğu üzerinden atmasını sağlayabilecek kurumlar olmanın ötesine geçmemiştir. Bu nedenle ülkenin siyasal katılım ve merkezi yönetim karşısında yerel yönetimleri güçlendirici yeni reformlara ihtiyacı olsa da merkeziyetçi geleneğin devam etmesi reformlardan beklenen ademi merkeziyetçi başarıyı ve bununla birlikte kayırma ve yozlaşmaya ilişkin tedbirlerin alınmasını engelleyici bir unsurdur.

Kaynakça

- Avrupa Birliği'nin Tarihçesi. (2022, 11 15). 07 01, 2024 tarihinde Dış İşleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html. adresinden alındı
- Başak, Ü. (2021) Yunanistan'da 1843 Mali İflası ve Yunan Ordusu'nun Anayasa İlanı için Ayaklanması Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 69, 64-79.
- The Constitution of Greece (2019). Revised by Resolution of November 25, 2019 of the IXth Revisionary Parliament. Hellenic Parliament. Kostas Mavrias and Epaminondas Spiliotopoulos (ed.). https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/ebooks/ekdoseis/2019_THE-CONSTITUTION-OF-GREECE/index.html. Erişim: 01.09.2022.
- Corruption Perception Index. (2023, 06). 09 22, 2023 tarihinde Transparency International: <https://www.transparency.org/en/countries/greece> adresinden alındı
- Council of Europe (2012). Structure And Operation of Local and Regional Democracy Greece. https://www.eetaa.gr/en_pages/Structure_and_operation_Greece_2012.pdf . Erişim Tarihi: 19.09.2022.
- Council of Europe (2018). Training Needs Analysis of Local Government in Greece, Report by: Cezary Trutkowski ve Nikolaos-Komninos Hlepas. <https://rm.coe.int/training-needs-analysis-of-local-government-in-greece-report-by-cezary/16807b3037>. ErişimTarihi: 05.10.2022.
- Council of Europe (2015). The Congress of Local And Regional Authorities. Recommendation 372 (2015). Local and regional democracy in Greece. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680719866>. Erişim Tarihi: 10.10.2022.
- Council of Europe (2015). Torres Pereira, A., & Mosler-Törnström, G. (2015). Local and regional democracy in Greece. CG/2015(28)8FINAL, Strasbourg, 28th Session, The Congress of Local and Regional Authorities. <https://rm.coe.int/local-and-regional-democracy-in-greece-rapporteurs-artur-torres-pereir/1680719866>. Erişim Tarihi: 10.10.2022.
- Erbay, Y. (2020). "Yunanistan'da Yerel Yönetimler", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 29 (1), s.1-34.
- Erkul, H. ve Kaya H. (2014). Denetim Açısından Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye Yerel Yönetimlerinin Karşılaştırılması. Yönetim Bilimleri Dergisi, 12 (24), ss. 205-23.
- European Charter of Local Self-Government Greece Monitoring Report (2015). Council of Europe. <https://www.congress-monitoring.eu/en/12-pays.html>. Erişim Tarihi: 10.10.2022.

- Getimis, P. (2021). Local State-Society Relations in Greece. Filipe Teles, Adam Gendźwiłł Cristina Stănuș ve Hubert Heinelt (ed.), Close Ties in European Local Governance Linking Local State and Society içinde (pp.165-181). Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Hlepas, K. N. ve Getimis P. (2011). "Impacts of Local Government Reforms in Greece: An Interim Assessment". Local Government Studies 37(5), 517-532.
- Hlepas, K.N. (2003). Local government reform in Greece. Reforming Local Government in Europe Closing the Gap between Democracy and Efficiency(Ed. N. Kersting and A. Vetter), (pp. 221-241). Germany: 2003 Springer Fachmedien Wiesbade.
- Hlepas, N. K. (2010). "Incomplete Greek Territorial Consolidation: From the First (1998) to the Second (2008–09) Wave of Reforms", Local Government Studies, 36 (2), 223-249.
- Hlepas, N. ve Getimis P. (2010). Efficiency Imperatives in a Fragmented Polity: Reinventing Local Government in Greece. Harald Baldersheim and Lawrence E. Rose (ed.). Territorial Choice The Politics of Boundaries and Borders içinde (pp.198-214). Great Britain: Palgrave Macmillan.
- Ioannidis, P. (2015): Decentralization, Local Government Reforms and Perceptions of Local Actors: The Greek Case. Munich Personal RePEc Archive. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/66420>
- Kalimeri, V (2018). "The Kallikrates vs the Kapodistrias Reforms in Greece: A Story of Moderate Success". Politics in Central Europe, 14 (1), 65-76.
- Kara H. ve Baykal T. (2012). "Arnavutluk, Yunanistan ve Türkiye Yerel Yönetimleri Üzerine Bir İnceleme". Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 9(20), s. 135-168.
- Karahanoğulları, O. (2009). Fransa'da Kamu Yönetimi. B. A. vd. içinde, Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri (s. 39-168). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kyvelou, S. ve Marava N. (2017). From Centralism to Decentralization and Back to Recentralization due to the Economic Crisis: Findings and Lessons Learnt from the Greek Experience. (Ed.J. M Ruano and M. Profiroiu). Handbook of Decentralisation in Europe içinde (pp.297-327). Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Law Nr. 3852/2010, "New Architecture of Local Government and Decentralized Administration – The Kallikratis Plan", Official Gazette A', Issue 87, 7.6.20. https://migrant-integration.ec.europa.eu/library-document/law-38522010-new-architecture-local-government-and-decentralized-administration_en (Erişim Tarihi: 10.10.2022)
- Lijphardt, A. (2016). Demokrasi Modelleri Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları. (Çev. G. Ayas, U.U. Bulsun) İstanbul: İthaki Yayınevi.

Loughlin, J. (2001). Greece: Between ‘Henosis’ and Decentralization. (Ed. E. Aja, U. Bullmann, F. Hendriks and A. Lidström). Subnational Democracy in the European Union Challenges and Opportunities içinde (pp.271-289). Amerika: Oxford University Press.

OECD (2018). Regions and Cities at a Glance 2018 –Greece.
<https://www.oecd.org/cfe/GREECE-Regions-and-Cities-2018.pdf>. Erişim Tarihi: 25.09.2022.

Okcu, D. M. (2013). Yunanistan'da Yerel Yönetimler. M. O. Özgür içinde, Dünyada Yerel Yönetimler Örnekler Uygulamalar (s. 605-631). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Psycharis, Y.,Z. , M., & Iliopoulou, S. (2016). “Decentralization and local government fiscal autonomy: evidence from the Greek municipalities”. Environment and Planning C: Government and Policy, 34(2), 262–280.

Stolarek, K. (2018). “Evolution of local government in modern Greece (1828-2017)”. Central and Eastern European Journal of Management and Economics 6(3), 113-13.

Sofianou E., Goulas D., Kontogeorga G., Droulia K. (2014). “Evaluation of The First Outcomes of Decentralization Reform with “Kallikratis Plan” in Greece: The Case Of Ilida’s Municipality”, Journal of Governance and Regulation ,Vol.3, Issue 2, 1-13.

Tsekos, T. N. ve Hlepas, N. K. (2019). Greek Municipalities Before and During the Austerity Era: Imposed Policies, Local Resistance and Unsuccessful Reforms. (Ed. A. Lippi and T.N. Tsekos), Local Public Services in Times of Austerity across Mediterranean Europe içinde (pp. 49-72). Switzerland: Palgrave Macmillan.

Tunç A. ve Pak E.B. (2017). “Yunanistan’ın Devlet ve Kamu Yönetimi Yapısı”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22 (4). s.1189-1201.

Extended Summary

The Never-Ending Symphony of Reform: The Effect of Reforms on Local Governments in Greece

Local governments are defined as units that are shaped by the economic, political and social conditions of countries. They are autonomous from the central government and are tasked with providing services to grass-roots. These units are addressed both with the concept of local democracy, which includes representation and participation, and with the concept of local service in the context of meeting the common needs of grass-roots. Local administrations are the units that are most proximate to the public and are best positioned to adapt to administrative changes if they receive public support. They are also the units that facilitate more effective implementation of central decisions. Consequently,

despite the fact that the decisions to be made in response to economic, social and political developments are initially planned at the central level, local governments assume a prominent role due to their proximity to the people in practice. The implementation of reforms provides the most illustrative example of this process.

In Greece, local governments have been perceived as an extension of the provinces. Consequently, the reforms have accorded particular significance to local governments with the objective of eliminating this perception and reinforcing their authority vis-à-vis the central government. The primary focus of the study is on local reforms. Nevertheless, prior to examining local reforms, a comprehensive historical analysis of the country's local administrative processes is presented. One of the key distinctions of this study is its focus on the local democratic tradition within the broader context of historical developments, a perspective that sets it apart from other studies in the national literature. A further point of distinction is that the articles in the Turkish literature do not address the similarities and differences between the reforms as discussed in the studies on Greece. The objective of the study is twofold: firstly, to provide an explanation of the current Greek local government units; secondly, to undertake a historical analysis of Greek local government, taking into account the prevailing political, economic and social conditions. While the Greek Constitution and select municipal texts were consulted directly in English, secondary sources were employed with greater frequency in the study. In order to substantiate the conclusion, the extant texts of international organisations pertaining to Greek local governments were consulted and the prevailing issues in Greek local governments were identified. The reforms are analysed in connection with changes in the units, organs, duties and responsibilities of local governments, with the use of tables to facilitate the process of examination.

This study analyses the process of local governments under three different headings until the first reform process. The initial period encompasses the years from the advent of the 19th century until 1927, when the inaugural Constitution was enacted. During the period of the Republic and the subsequent absolute monarchy, the centre prevailed in the debate between the local and central administrations in the country. However, with the advent of the Legitimacy period, the foundation of modern local administrations was initiated. Despite the notable advancements made by contemporary local governments, they have been unable to fully realise an autonomous local government approach within the country, largely due to constraints on their authority and inadequate financial resources. The second period is examined within the context of the era of coups and military dictatorships between 1927 and 1974, a period during which the country was characterised by political instability. Local governments were effectively marginalised until the end of the junta regime. The third period of analysis focuses on the historical period preceding the implementation of the

reforms. In the period following Greece's accession to the European Community, there were efforts to bolster local governments against central authority and to establish a novel regional administration. Nevertheless, during the same period, a number of responsibilities previously held by local governments were transferred to the central government. The revenues of local governments continued to be sourced from the centre, and the majority of their decisions were made at the discretion of the central government.

The second part of the study is devoted to an analysis of the reforms, which represent its principal theme. The aforementioned reforms are those of Kapodistrias and Kallikrates. The Kapodistrias reform, enacted in 1997, was the first reform to be influenced by the emerging paradigm of new public administration. Furthermore, the proposal involved the implementation of the principles of effectiveness, efficiency and transparency inherent in the new public administration, with the objective of facilitating the utilisation of European funds by local governments. Nevertheless, the financial shortcomings of local administrations and the ambiguity between regional and local administrations remain unresolved. In 2008, the Global economic crisis gave rise to difficulties in the Greek budget. In 2010, the Kallikrates Reform was regarded as a potential solution. In particular, this reform concentrated on municipal debt, economies of scale, regional development and financial supervision. It placed significant emphasis on the importance of transparency, accountability and participation. The Kallikrates reform augmented the obligations of local authorities, yet it did not furnish them with financial resources commensurate with their responsibilities. In order to address the similarities between the two reforms, the municipalities were subjected to a process of merger. Nevertheless, the implementation of regional policies was only made possible following the Kallikrates reform. Despite the intention of the reforms to address the limitations of the preceding process, which had a symbiotic relationship, both reforms ultimately resulted in a significant setback for local governance, autonomy and democracy, relegating them to a position of diminished influence in the context of public finance. The issues pertaining to local governments have been largely reduced to matters of efficiency, productivity and economies of scale.

A review of international texts and literature reveals that four persistent issues pertaining to local government in Greece have yet to be addressed. These issues can be enumerated as follows: firstly, the central government is reluctant to share its financial authority with local governments; secondly, the budget allocated to local governments is still insufficient; thirdly, despite the existence of mechanisms designed to facilitate public participation, the culture of participation remains unrealised; and finally, nepotism and corruption are not yet fully eradicated. It is therefore evident that there is a necessity for the implementation of regulations that will serve to reinforce the administrative and financial capabilities of local administrations in Greece. The findings of this

study indicate the necessity of a comparative analysis of the local government units and local government histories of Turkey and Greece in future research.

Belediyelerde Dijital Dönüşüm Süreçlerinin ve E-Belediyecilik Uygulamalarının Örnek Olay Kapsamında Değerlendirilmesi

Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT*
Görkem İNCEKARA**

Öz: Dijital dönüşüm zaman, mekân ve maliyet konularında birçok fayda sağlamakla beraber yönetişimi üst düzeylere taşımıştır. Bunun yanında şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılımcı demokrasiyi bütün halka ulaştırmıştır. Bu çalışmada gelişen ve değişen dünyada, dijital dönüşümün etkisinde olan kamu kurumlarından belediyelerin bir değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre dijital dönüşümün kamu alanında faydaları ve sağladığı kolaylıkları ortaya koymak, uygulama örnekleri doğrultusunda bu teknolojilerin etkin kullanımı için durum tespiti yapılması amaçlanmaktadır. Belirlenen amaç çerçevesinde ihtiyaç duyulan verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Veriler Antalya Büyükşehir Belediyesi, Burdur ve Isparta İl Belediyesi ile Burdur'un Bucak İlçe Belediyesinde dijital dönüşüm alanında çalışan birim yöneticilerinden sağlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden örnek olay araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırma sonucunda belediyelerin dijitalleşme ile ilgili gerekli yatırımları yapamadığı, personel ve donanımsal eksikliklerin olduğu anlaşılmaktadır. Planlı ve bütünsel bir dijitalleşme planı sağlanamamıştır. Etkin ve verimli şekilde kullanılmayan web sitesi ve mobil uygulama eksiklikleri gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Dijital Dönüşüm, D-Belediye, E-Belediye, M-Belediye

Evaluation of Digital Transformation Processes and E-Municipality Applications in Municipalities Within the Scope of a Case Study

* Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, ozlemcetinkaya@mehmetakif.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-6218-2570.

** Yüksek lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim Bilişim Sistemleri Anabilim Dalı, grkmkara96@gmail.com, Orcid No: 0009-0004-8659-5814.

Makale Geliş Tarihi: 11.03.2024

Makale Kabul Tarihi: 03.06.2024

Abstract: *Digital transformation brings many benefits in terms of time, space, and cost, while it also elevates governance to higher levels. Additionally, it enables transparency, accountability and participatory democracy to spread throughout society. In this study, an evaluation of municipalities, which are public institutions affected by digital transformation, was attempted in the evolving and changing world. The aim is to highlight the benefits of digital transformation in the public domain and the conveniences it provides, and to make a situation assessment for the effective use of these technologies based on application examples. We utilized semi-structured interviews and secondary data sources in collecting the necessary data within the scope of the determined objective. We obtained the data from unit managers working in the field of digital transformation at Antalya Metropolitan Municipality, Burdur and Isparta Provincial Municipalities, and Bucak District Municipality of Burdur. We used a sample case study research design as a qualitative research method in the study. As a result of the research, it was understood that necessary investments related to digitalization are not made by municipalities, and there are personnel and hardware deficiencies. There is no planned and comprehensive digitalization plan. Deficiencies were observed in the website and mobile application, which are not used effectively and efficiently.*

Keywords: *Digitalization, Digital Transformation, D-Municipality, E-Municipality, M-Municipality*

Giriş

Dijital dönüşüm, çok yönlü ve cazip doğası nedeniyle farklı disiplinler tarafından oldukça ilgi gören bir kavramdır. Dijital dönüşüm kurumların değer yaratmak amacıyla dijital teknolojilerden ve yeteneklerden yararlanma sürecidir. Bu süreç kurumun iş süreçlerinde, iş modellerinde, müşteri ilişkilerinde, iş tanımlarında, çalışan yetkinliklerinde ve kurum kültüründe önemli etkilere neden olmaktadır (Ekşili ve Çetinkaya Bozkurt, 2022: 174). Özel sektörde dijital dönüşüm esas olarak yeni iş modellerinin yaratılmasına veya üretim biçimlerinin analogdan dijitalle dönüştürülmesine odaklanmaktadır. Bir başka ifadeyle, dijital dönüşüm özünde iki farklı alanda değişim anlamına gelir: birincisi, kurumun özünde, süreçlerinde ve rutinlerinde; ikincisi, çevresinde, iş modellerinde, ürünlerinde, hizmetlerinde ve kullanıcılar ile kurumun kendisi arasındaki etkileşimdedir (Hanelt vd. 2021; Mergel vd., 2019). Bu değişikliklerin ana tetikleyicisi, vatandaşların ve kullanıcıların kamu hizmetlerinin sunumuna ilişkin beklentilerini değiştiren (örneğin kesintisiz hizmet sunumu, daha fazla kullanılabilirlik gibi) ve yeni hizmet sunum biçimleri getiren dijital teknolojilerin devreye girmesidir. Her ne kadar dijital dönüşüm tamamlanınca ideal bir duruma işaret etse de durum tam anlamıyla böyle değildir. Yani teknolojik gelişim sürekli olduğundan, dijital dönüşümde nihai durumuna ulaşılması mümkün değildir (Mergel vd., 2019; Chanas vd., 2019).

Kamu yönetimi literatürü, dijital teknolojilerin hükümetlerin örgütlenme ve kamu hizmetlerini sunma biçimlerini nasıl değiştirdiğini ve daha sonra nasıl geliştirdiğini incelemiştir (Fischer vd., 2021). Birçok hükümet tüm kamu hizmetlerini ve idari süreçlerini dijitalleştirme hedefine ulaşmamış olsa da, kamu sektörü kuruluşlarında önemli bir değişime yol açan yeni dijital teknolojilerin kullanımının arttığı söylenebilir (Enang vd., 2020). Bu çabaların temel beklentisi, dijitalleşmenin yalnızca aşamalı olarak değişmekle kalmayıp, kamu kurumlarını ve bu kurumların vatandaşlar, işletmeler ve dış paydaşlarla olan etkileşimlerini dönüştürmesidir (Bannister ve Connolly, 2014: 119). Mevcut araştırmaların altında yatan temel tartışma, dijitalleşmenin itici faktörlerinin “teknolojinin kendisi mi?” yoksa “kurumsal bağlamdan etkilenen yönetsel faaliyetler mi?” olduğudur (Fountain, 2001).

Teknolojik gelişmelerin ışığında devam eden gelişim yolcuğu insanlığın her alanında etkin bir biçimde kendini göstermeye devam etmektedir. Bu alanlardan birisi ise konu olarak, merkeze insanı ve insana sunulan hizmeti almaktadır. İdareden ve yönetimden bahsedilen her alanda bir de hizmet edilenden bahsetmek gerekmektedir. Yönetimlerin, merkezlerinden uzakta olan, idaresi için yerinden yönetim sistemleri oluşturulan, idareler ölçeğinde, belediyeler önemli bir yere sahiptir. Belediyeler halkın kendi içinden, kendisine hizmet için seçtiği en büyük, kendisine en yakın birimlerdir. Bu kaide üzerinden bakıldığında belediyelerin önem düzeyi oldukça artmaktadır. Belediyeler buldukları bölgenin genel durumuna her açıdan hâkim olan birimlerdir. Gerek sosyal ve kültürel anlamıyla gerekse teknik ve bilimsel yanı sıra bölgelerinde değer yaratma gayesini ön koşul olarak kabul ederler. Belediyeler bu değer yaratma çabası içinde hızlı, güvenilir ve maliyet açısından en faydalı olan yolları tercih etmeye yönelmektedir. Bu alanda devreye giren işlemler dijitalleşme sürecinden geçmektedir. Günümüz dünyasında hizmet ve işlemler belli seviyede dijitalleştirilmiştir. Bunun yanında hali hazırda bekleyen birçok işlem dijitalleştirme sürecine geçememiştir.

Gelişen kentlerin ve merkezlerin isteklerine karşılık bulması kısmında, dijitalleşme önemli bir yardımcı haline gelmiştir. Kentlerdeki yoğunluğun artması, hizmete ulaşmayı ve hizmet ulaştırmayı zorlaştırmıştır. Ülke nüfusunun %93,4’si kentlerde yaşamına devam etmektedir (TÜİK, 2023). Bu yüksek nüfusun kaynak kullanımları ve yaşamsal faaliyetlerinin düzen içerisinde olması için çok güçlü bir sisteme ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca kentlerde, açık demokratik ve kişi haklarına saygılı, bir kent yönetimi olması önemlidir. Bu koşulların sağlanmasında ve sürdürülebilir olmasında dijitalleşmenin ise önemli bir etkisi vardır (Çoruh, 2009:1).

Büyük bir nüfusun yaşamına dokunan kentlerde, belediye hizmetlerinin hızlı ve doğru şekilde verilmesi önem arz etmektedir. Günümüzde artık gerek özel sektör gerek kamu sektörünün sunmuş olduğu işlem ve hizmetlerin pek çoğu dijital ortama taşınmaktadır. Bu düşünceden hareketle günümüzde belediye hizmetlerinin dijitalleşme durumları hakkında derinlemesine bir araştırma yapılması planlanmıştır. Büyükşehir, il ve ilçe belediyesi düzeyinde “bir dijital dönüşüm planı var mıdır?”, “belediyeler dijital ortamda ne tür hizmetler vermektedir?”, “dijital dönüşüm belediyelere neler kazandırmaktadır?” ve “bu süreçte yaşanan zorluklar nelerdir?” sorularına yanıt aranmıştır.

Dijital ve Dijitalleşme Kavramı

Dijital kelimesi köken olarak Latince’de parmak anlamına sahip “digitus” tan türetilmiştir. Romalılar sayıları ifade etmek için parmaklarını kullanırlarken, Avrupa dillerinde sayı, “digit” ve rakamların basamaklarını ifade gibi anlamlarda kullanılmaktadır (Özçelik Baloğlu, 2023: 1190). “Dijital” Türk Dil Kurumu sözlüğünde kelime olarak “sayısal” anlamına gelmektedir (TDK, 2023).

Dijitalleşme ise, kısa ve uzun vadeli dönemlerde toplumu ve iş dünyasını geliştirecek en önemli akımlardan biri olarak görülmektedir. Brennen ve Kreiss'a (2014) göre dijitalleşme, "bir kuruluş, endüstri veya ülke tarafından dijital veya bilgisayar teknolojisinin benimsenmesi veya kullanımının artması anlamına gelmektedir. Çalışkan (2020)'a göre bilgilerin, herhangi bir akıllı cihaz tarafından okunabilecek bir dile çevrilmesi ve bu cihazlar ile uyumlu çalışma sürecinin oluşturulmasıdır. Daha basit anlatımla fiziksel dünyanın, sanal bir ortama aktarılması ve kullanılmasıdır. Bu işlem yapılırken özel bir dil kullanılmaktadır (Keskin, 2018). Dijitalleşme; “işletmelerin işleyişlerini, ortamlarını ve bu işleyiş içindeki rollerini (görev, yetki, sorumluluk vb.) yeni nesil teknoloji ve cihazlardan faydalanarak (yapay zekâ, nesnelerin ve hizmetlerin interneti, siber-fiziksel sistemler, bulut bilişim, blok zinciri vb.) kullanılmasıdır. Klasik anlamda verilerin ya da bilginin dosya/klasör sisteminden dijital alanlara aktarılmaları ile daha fazla verim elde etme şeklinde tanımlanmıştır (Özdemir ve Kılınç, 2019: 2-3). Bir başka ifadeyle dijitalleşme eski usul elde tutulan verilerin, bilgisayar dili ile düzenlenmesi ve saklanmasıdır. İnternetin ve bilgisayarın gelişmesi ve yaygınlaşması sonucu verilerin dijitalleşmesinin yanı sıra süreçlerde dijitalleşmektedir. Söz konusu tanımlara dayanarak dijitalleşmenin teknolojik bütünleşmeyi ifade ettiği söylenebilir. Gelişen teknoloji ile bilgiye ulaşmak oldukça kolay hale gelmiştir. Ancak bilgiye cepten, dizüstü bilgisayarlardan ve diğer cihazlardan ulaşmak için gerekli olan nokta, ulaşılmak istenilen verinin dijital ortama taşınmış ve tanımlanmış olmasıdır (Alptekin, 2020:139).

Kamu Yönetiminde Dijital Kaynaklı Değişimin İtici Güçleri

Her ne kadar dijital dönüşüm, sonu olmayan iç ve dış baskıların karışımıyla tetiklenen, devam eden bir süreç olarak düşünülse de hem vatandaş memnuniyetini artıracak hem de kurum kültürüne olumlu etki yapacağı varsayılmaktadır (Mergel vd., 2019). Kamu sektöründe dijital dönüşümün itici güçlerine bakıldığında dışardan ve içeriden olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır. Dijital dönüşümü zorunlu kılan örgüt dışı nedenler arasında: “teknoloji”, “vatandaşların talepleri”, “politik sistem”, “yasal gereklilikler”, “ekonomik dinamikler”, “dış şoklar” yer almaktadır.

Vatandaş tarafında, dijital kaynaklı değişim, teknolojik altyapının mevcudiyeti ve vatandaşların dijital okuryazarlığı tarafından yönlendirilmektedir (Young, 2020). Buna ek olarak, dijitalleştirilmiş kamu hizmetlerinin yüksek kalitesi dijital hizmetlere olan talebi artırmaktadır (Jiang ve Ji, 2014). Dijital platformlar veya diğer yazılım yenilikleri gibi yeni teknolojilerin ortaya çıkması, kamu yönetimindeki karar vericileri yeni teknolojileri denemeye ve benimsemeye motive etmektedir (Cordella ve Paletti, 2019). Dijital değişimin bir diğer dış itici gücü, kamu sektörü kuruluşlarının içinde faaliyet gösterdiği siyasi sistemdir. Bununla birlikte, dijital değişim yeterli katılımdan yoksunsa ve siyasi bir öncelik teşkil etmiyorsa ertelenebilmektedir (Liste ve Sorensen, 2015). Siyasi sistemle yakından bağlantılı olan bir başka unsur yasal gerekliliklerdir. E-devlet hizmetlerinin başarılı bir şekilde benimsenmesi için çoğu zaman yasaların uygulanması gerekir. Bir başka deyişle e-devlet hizmetlerinin hayata geçirilmesi için büyük ölçekli bir yasal reformun gerekli olduğu vurgulanmaktadır. İlaveten bir ülkenin ekonomik durumu hükümetin dijitalleşme kararlarına da yön vermektedir. Ekonomik zenginlik, gelişmiş internet erişimi, daha yüksek dijital okuryazarlık ve daha yüksek yaşam standardı dijital dönüşüm süreçlerini etkilemektedir (Tolbert vd., 2008).

Kamu yönetiminde dijitalleşmenin örgüt içi itici güçleri de bulunmaktadır. Kamu sektöründe dijital değişimin uygulanmasını “örgüt”, “prosedürler”, “iç ve dış paydaşlar arasında işbirliği”, “çalışanların ve liderlerin bireysel düzeyde dijital yetkinlikleri” etkilemektedir. Dijital kaynaklı değişime yön veren örgüt içi itici güçler arasında “büyüklük”, “mali kaynaklar” veya “merkezleşme derecesi” yer almaktadır. Mevcut kurumsal Bilgi İletişim Teknolojileri (BİT)’nin altyapısı, dijital süreçlerin ve hizmetlerin sorunsuz ve etkili bir şekilde uygulanmasını kolaylaştırmaktadır (Seo vd., 2018). Dijital değişimi uygulama süreci, kurumlar arası ve dış paydaşlarla işbirliğini içerir. Bu işbirlikleri sayesinde yüksek sinerji, kaynak alışverişi ile yetki ve sorumluluk dağılımı daha verimli ve etkili bir hizmet sunumuna katkıda bulunabilme eğilimindedir (Cordella ve Paletti, 2019). Ancak, işbirliği iyi planlanmamışsa,

sorumluluklar net değilse ve/veya güç farklılıkları devam ediyorsa, dijital değişimin uygulanması zorlaşmaktadır (Zhang vd., 2017). Hiyerarşik güç farklılıkları, net kuralların olmaması ve farklı kültürel değerler işbirliğini engellemektedir (Jackson ve Wong, 2017). Çalışanlar ve yöneticiler/liderler de örgüt içi dijital değişimin uygulanmasını etkilemektedirler. Yöneticiler veya liderler dijital değişim süreçlerinin başlatılması, desteklenmesi, teşvik edilmesi ve meşrulaştırılması için hayati öneme sahiptirler (Weerakkody vd., 2012). İlaveten dijital dönüşümde çalışanların rolü de ayrı bir önem arz etmektedir. Çalışanlar, dijital yetkinliklerini kullanarak dijital kaynaklı değişimin uygulanmasını destekleyebilirler. Eğer bu yetkinliklere sahiplerse yeni teknolojileri anlayabilir ve benimseyebilirler (Tassabehji vd., 2016).

Kamu Yönetiminde Dijital Dönüşümün Sonuçları

Dijital kaynaklı değişimin önemli sonuçları arasında çevrimiçi hizmetlere ve bilgiye erişim yer almaktadır. Devlet web sitelerinin, platformlarının ve sosyal medyanın tanıtılması yeni bilgi sağlama biçimlerini mümkün kılmaktadır (Krøtel, 2021). Özellikle devlet web sitelerinin çoklu ve gelişmiş bilgi sunumu ile iyi tasarlanmış özellikleri kalitesi için önemlidir (Das vd., 2017). Kullanıcılar, hizmetin artan verimliliği ve erişilebilirliği nedeniyle dijital hizmetlerden daha fazla memnun kalmaktadırlar (Bhatnagar ve Singh, 2010). Dijital kaynaklı değişimin önemli sonuçlarından biri de yeni dijital platformlar veya portallar da dâhil olmak üzere yeni hizmet ve ürünlerin sunulmasıdır. Bu araçlar, kamu kurumları ve paydaşları arasındaki etkileşimi kolaylaştırarak işbirliğine dayalı yönetişimi teşvik etmektedir (Epstein, 2022).

Hizmet sunumundaki değişikliklerin yanı sıra, dijital kaynaklı değişim kurumun çalışanlarını, iş süreçlerini ve örgüt yapılarını da etkilemektedir. Çalışan düzeyindeki ilk sonuç, bireysel ve ekip üretkenliğindeki artıştır. Çeşitli çalışmalar, çalışanların daha az zaman harcadığını ve seyahatlerin azaldığını (Im, 2011), bunun da verimlilikte artışa yol açtığını göstermektedir (Jones vd., 2019). Yeni bir dijital ortama uyum sağlamanın, örneğin işyerinde yeni normlar ve değerler ortaya çıktığında veya kamu sektörü çalışanları yeni görevlerle tanıştığında davranışsal sonuçları vardır. Örgütsel değişikliklerin çoğu prosedür olarak değişimi içerir. Dijitalleştirilmiş süreçler kurum içi ve kurumlar arası işbirliğini, iletişimi ve bilgi paylaşımını geliştirebilir. Örneğin, bilgi yönetimi platformlarının veya süreç standardizasyonunun devreye girmesi, departmanlar arası veri paylaşımını mümkün kılar veya işbirliğinin artmasına yol açar (Jones vd., 2019). Sonuç olarak, yeni iş akışları hayata geçirilir (Andersson vd., 2022). Örgüt içinde artan standardizasyon, otomasyon ve dosyaların dijitalleştirilmesinden kaynaklı rutin işlerdeki değişime de neden olur (Hayes vd., 2014). Kurumsal planlama ve karar alma süreçlerinin yeniden düzenlenmesini

gerektiren çevik yönetim gibi yeni yönetsel iş uygulamaları ortaya çıkarır (AlNuaimi vd., 2022). Dijital kaynaklı değişim idari süreçlerde maliyetlerin azalmasına yol açabilir. Bu durum maliyet ve zaman açısından yoğun olan analog süreçlerin yerini otomatik makine destekli karar alma süreçlerinin almasının bir sonucudur (Jones vd., 2019). Bununla birlikte, bazı çalışmalar dijitalleşme ve maliyet azaltma arasında önemli bir etki bulamamıştır. Çünkü analog ve dijital süreçlerin mükerrer ve paralel sistemlerinin sürdürülmesi gerekmektedir (Andersen vd., 2012).

Örgütsel yapı üzerindeki etkiye gelince, dijital dönüşüm örgütü bir bütün olarak hedef alır. Örneğin, El-Haddadeh vd. (2013) örgütlerin bir bütün olarak çevrimiçi hizmet sunum süreçlerini uygulamak için nasıl yeniden yapılandırıldığını açıklamaktadır. Ayrıca birimlerdeki küçük yapısal değişikliklere de neden olmaktadır. Örneğin bürokrasinin azaltılması gibi (Tolbert vd., 2008).

Dijital dönüşüm sonrasında paydaşlarla olan ilişkilerde de değişim yaşanmaktadır. Vatandaşlarla olan ilişki, genel olarak devlet web sitelerinin veya platformlarının, özel olarak da sosyal medyanın kullanılmasıyla değişmektedir (Pors ve Pallesen, 2021). Örneğin, sosyal medya vatandaşların kamu hizmetleri hakkında geri bildirimde bulunmaları için değerli bir iletişim kanalı olarak hizmet edebilir (Feeney ve Welch, 2016). Vatandaşların kamu politikaları veya programları hakkında geri bildirimde bulunmalarını sağlayan çevrimiçi platformlar oluşturulabilir (DePaula vd., 2018). Devlet ve vatandaşlar arasındaki doğrudan etkileşimdeki değişikliklerin yanı sıra, elektronik katılımın sağlanması vatandaşların devlet algısını iyileştirme potansiyeline sahiptir.

Devletteki dijital kaynaklı değişim, toplumda da yankı bulmaktadır. Yönetimde olanlar ile vatandaşlar arasında etkileşimi ve iletişimi de geliştiren bir katkısı vardır (Özyardımcı Ekinci, 2022: 35-52). Ayrıca devletin şeffaflığının arttığına dair kanıtlar bulunmaktadır. Örneğin Liste ve Sorensen (2015) hükümet bilgilerinin hükümet web sitelerinde sunulmasının vatandaşların kamu idarelerinin eylemlerini daha iyi anlamalarını sağladığını tespit etmişlerdir. Ancak, tüm vatandaşlar çevrimiçi hizmetlere eşit erişime sahip değildir. Dijital uçurumun neden olduğu çevrimiçi hizmetlere ve web sitelerine erişimdeki kalıcı eşitsizlik, çoğunlukla artan değişim üzerine yapılan mevcut araştırmalarda tespit edilmiştir. Kamuda dijital kaynaklı değişimin dönüştürücü etkisi, örneğin ekonomik büyüme gibi büyük ölçekli faydalara yol açabilir (Astrom vd., 2012). Dijital kaynaklı değişimin toplum üzerindeki faydalı etkileri arasında yolsuzluğun azaltılması, ekonomik büyüme ve demokratik süreçlerin güçlendirilmesi de yer almaktadır (Schou ve Pors, 2019).

Belediyelerde Dijital Dönüşüm ve D-Belediyecilik

Teknoloji son yetmiş yılda, binlerce yılda gösterdiği gelişimden daha fazla yol kat etmiştir. Bu gelişimler ile birlikte bilişim teknolojileri, bilgi toplumu, e-devlet, e-yurttaş ve e-siyaset gibi birçok kavram yaşamın içine dâhil edilmiştir (Çukurçayır ve Çelebi, 2009: 59). Türkiye’de bilgisayar kullanımı 1960’lı yıllardan sonra başlamıştır. İlk bilgisayar sistemi Karayolları Genel Müdürlüğü’nde 1960 yılında; DSİ ve İş Bankası’nın ise 1963 yılında bilgisayar sahibi olduğu; İTÜ ve ODTÜ’nün 1964 ve 1965 yıllarında bilgisayar öğrenimi için kurslar düzenlediği; 1980’ler ile birlikte bilgisayar kullanımının yükselişe geçtiği anlaşılmaktadır. Türkiye’de 1995 yılı itibari ile internet kullanımının başladığı söylenebilir (Çukurçayır ve Çelebi, 2009: 59-82).

Belediyeler kuruldukları günden itibaren genel yapılarında köklü değişimler yaşamışlardır. Bunun yanında çağın gerekliliklerine uyum kısmında da birçok yeniliği bünyelerine eklemişler ve eklemeye devam etmektedirler. Bunların en önemli ve gerekli olanı ise teknoloji ve dijitalleşme süreçleridir. Kayıtların dijital ortamlarda toplanması ve belediyeciliğe dair birçok hizmetin internet üzerinden sağlanması ile gelişen teknoloji sayesinde dijital belediyecilik içerik ve etki alanı olarak oldukça değişmiştir (Çapar, 2015:1). Dijital belediyecilik, belediyelerin bir web sitesi ile belediyeyi tanıtmaları, reklam yapmaları ve buradan su faturası, emlak vergisi, borç sorgu işlemlerini belediyeye gitmeden yapmayı sağlamanın ötesinde görülmelidir. Dijital belediyeler; akıllı şehirler, bilgi şehirleri, dijital şehirlerle uyumlu ve entegre bir yönetim kavramıdır. Dijital Belediyecilik daha geniş anlamda, E-Belediyecilik, M-Belediyecilik, Web Sayfası Yönetimi ve Akıllı Şehir Uygulamalarını da içine almaktadır (Akbulut ve Korlu, 2020: 357-361). İlaveten literatürde genel itibari ile dijital belediyecilik yerine akıllı şehir kullanımı tercih edildiği görülmektedir (Karaca ve Öztürk, 2019: 531-532).

Belediyeler özelinde dijitalleşmenin sağladığı faydalara bakıldığında belediyelerin ulaşılabilir, şeffaf ve hesap verebilen kuruluşlar olarak çalışmasına olanak sağlar. Vatandaşların belediye hizmetlerine ulaşmalarını kolaylaştır. Belediyelerin karar alma süreçlerinde daha hızlı ve etkili olmalarını sağlar. Bu da vatandaşa sağlanan hizmet kalitesi ve hızı vatandaşı memnun etmektedir. Ayrıca vatandaşların kamu hizmetlerinden faydalanmalarındaki maddi engeli ortadan kaldırmaktadır. Hizmetlerin tanıtılmasında ve kullanımları hakkında bilgi sağlar. Yönetişimin daha fazla öne çıkmasını sağlar. Dijitalleşme ile vatandaşlar yönetim uygulamalarına dâhil olabilmektedir (Erdoğan, 2019b: 60-74).

E-Belediyecilik

Günümüzde belediyelerde halka hizmet verme kısmında uzun yıllardır çalışmalar yürütmektedir. Teknolojik gelişmelerin desteğini kullanan belediyeler de bir dijital dönüşüm yaşamaktadırlar. Belediyelerin çalışmalarını sunma, yeni hizmetler kısmında internet teknolojisinden faydalanmasına ve hizmetleri halka ulaştırmasına e-belediyecilik denir. Kullanılan “E” harfi elektronik işlemleri temsil etmektedir (Çoruh, 2009: 4). Bilişim teknolojileri ve bilgi toplumu olarak isimlendirilen kavramlar, beraberinde küresel iletişim ağlarını getirmiştir. Etkin kamu yönetimini, verimli, kaliteli ve katılımcı kılacak demokrasiye katkı sağlayacak e-belediyecilik kavramını da literatüre kazandırmıştır (Yıldırım ve Öner, 2004: 49-60).

M-Belediyecilik

2000 yılından sonra yeni bir teknoloji olan taşınabilir telefonlar ile insanlık yeni bir uzuv sahibi olmuştur (Goggin ve Clark, 2009: 585-597). Gelişen mobil yazılım uygulamaları ve cep asistanları olarak görev yapan cep telefonları ile artık yerel kamu hizmetlerine de ulaşmak mümkün olmuştur. Dijitalleşme hantal yapılardan ve karmaşık donanımlardan, ceplere kadar ulaşmıştır. Mobil uygulamalar, hizmet sunumunu daha ulaşılabilir hale getiren önemli etkenlerdir (Arslan, 2012: 6-28).

Web Sayfası Yönetimi

Web siteleri, internet ortamının düzeni ve kollarıdır. Web sitesi hangi amaç doğrultusunda kurulmuş ise o amacın internet yüzü olmaktadır. İnternetin gelişmesi ile kullanıcıların etkin kullanımı sayesinde internet ortamında yaygın bir yapı oluşmuştur. İnternet ortamında bulunmak isteyen her kurum ya da kişi bir web sayfasına sahip olmaktadır. Belediyeler de bu sisteme dâhil olmuşlardır. Etkin tanıtım ve bilgilendirme aracı olarak web siteleri aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. Web siteleri bir kurumun iletişim ağı içerisinde en ucuz ve en etkili olan kanallarından birisidir (Beard, 2001: 47). Halkla ilişkiler alanında web siteleri belediyeler tarafından bilgi vermek, haberleşmek, eğitici programlar ve geri dönüt almak için etkin biçimde kullanılmaktadır (Eraslan Yayinoğlu vd. 2007: 129-130).

Akıllı Şehir Uygulamaları

Kentlere dair problemlerin akılcı ve teknolojik destek sistemleriyle çözülmesini sağlayan kent geliştirme sistemleri ile donatılan kentlere “Akıllı Şehirler” denmektedir (Erkek, 2017: 55-56). Akıllı şehirlerin oluşması ve tamamlanması için belirli bileşenleri toplaması gerekmektedir. Akıllı ekonomi, akıllı insan, akıllı

yönetişim, akıllı hareketlilik, akıllı çevre ve akıllı yaşam uygulamaları birleşerek akıllı şehir yapısını tamamlamış olur (Köseoğlu ve Demirci, 2018: 43).

Akıllı şehirler; şehir insanına kentsel hizmetleri, istekleri ve özel bağlantılarıyla sunan yapısal bütünlükleri içerir. Akıllı şehirler; nesnelere interneti, bulut bilişim ve yeni nesil otomasyon sistemler ile birbirine bağlı dijital bir kentin bütünüdür. İnsan desteğinin olabildiğince aza indirildiği otomatik çalışma sistemine sahiptir (Petrolo vd., 2016: 33).

Belediyelerde Dijital Dönüşüme İlişkin Literatür Taraması

Belediyelerin dijital dönüşümü üzerine farklı ülkelerde ve farklı süreçler üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır. Tablo 1’de görüldüğü üzere literatürde yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak çeşitli belediye/belediyeler üzerinde incelemeler yapılmakta ve yapılan analizler sonucunda e-belediye, m-belediye uygulamaları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Tablo 1’de görüldüğü üzere özellikle Türkiye’deki belediyelerin büyük bir kısmı dijitalleşmeyi sadece haberleşme ve tanıtım amaçlı olarak çok dar bir alanda kullanmakla yetinmektedirler. Bunun temelinde ise daha çok dijital dönüşümün tam olarak anlaşılabilmesi veya gelenekselleşmiş belediyecilik anlayışının hâkim olması bulunmaktadır. Türkiye’de yapılan araştırmalarda dijitalleşme sürecinde en önemli sorunların başında yeterli mali kaynak ve bilgi teknolojileri konusunda donanımlı iş gücü bulunamaması gelmektedir.

Tablo 1. Belediyelerde Dijital Dönüşümüne İlişkin Ulusal ve Uluslararası Çalışmalardan Örnekler

Yazar (lar) / yıl	Araştırmanın amacı	Araştırmanın Yapıldığı Belediye(ler)	Bulgular
İnan ve Kara (2023)	Yerel yönetimlerde dijital hizmetlerin dönüşümünde kadının rolünü ortaya çıkarmaktır.	Niğde Belediyesi	Yapılan çalışma sonucunda verilen dijital hizmetlerin kadınları erkekler kadar öncüllemediği daha çok erkek merkezli bir dijitalleşme ve hizmet sunumu olduğu gözlenmiştir.
İlhan ve Özden (2023)	Dijital yönetim ekseninde belirlenen kıstaslarla e-belediye kapsamında web sayfalarını incelemek.	Ankara, Berlin, Dubai, Londra, New York, Stockholm ve Sydney Belediyeleri	Başarılı bir e-belediyecilik uygulamasında olması gerekenler: Mobil uygulamalar ile şehrin tüm paydaşlarını sürece dâhil etmek, Dijital okuryazarlığı geliştirmek, Kişisel verilerin korunması için siber güvenlik önlemleri geliştirmek ve vatandaşa bu konuda bilgiler sunmaktır.
Çiftçi ve Çiftçi (2023)	Belediyelerde çevrimiçi yürütülen uygulamaları e-	Türkiye’deki tüm büyükşehir belediyeleri	Büyükşehir belediyelerinin dijitalleşmesi bilgilendirme ve haber odaklı e-hizmet alanına yönelmiştir. e-demokrasi olgusuna

Belediyelerde Dijital Dönüşüm Süreçlerinin ve E-Belediyecilik Uygulamalarının Örnek Olay Kapsamında Değerlendirilmesi

	hizmet ve e-demokrasi kavramları çerçevesinde incelemek.		katkı sağlayacak uygulamaları daha alt seviyededir.
Arslan (2022)	San Jose Belediyesi ile Başakşehir Belediyesi üzerinden karşılaştırmalı olarak dijitalleşme yollarını ve sonuçlarını incelemektedir.	San Jose ve Başakşehir Belediyesi	San Jose Belediyesi'nin e-Belediyecilik hizmetleri kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda şekillenirken; Başakşehir Belediyesi'nin e-Belediyecilik hizmetlerinin bilgi verme ve ödeme işlemleri üzerinde yoğunlaştığı sonucuna ulaşılmıştır.
Debeljak ve Dečman (2022)	Slovenya'nın on bir kenti üzerinde dijital öz değerlendirme sonuçlarını analiz etmektedir	Slovenya Kentsel Belediyeleri	Belediyelerin büyüklüğü ile dijitalleşmeleri arasında bağ olsa bile bu bağ oldukça zayıftır. Hâlbuki büyük belediyelerin küçük olanlara göre daha dijitalleşmiş olmaları beklenir. Kaynakları ve alanları dijitalleşmeye daha uygundur ancak sonuçlar bu kaniya karşı değerler ortaya koymaktadır.
Nel-Sanders ve Malomane (2022)	E-belediye sistemlerinin genel refahın iyileştirilmesindeki rolünü analiz etmek, e-belediyeciliğin yoğun bir şekilde uygulanma ve benimsenme durumunu araştırmak.	Dünya ve Güney Afrika'daki yerel yönetimlerinin en iyileri	Ülkeler e-belediyeyi benimseme ve uygulama konusunda zorluklarla karşılaşmaktadır. E-belediyenin başarılı bir şekilde uygulanması, dijital uçurum sorunu, güven sorunları ve teknik, ekonomik ve sosyal konulara bağlıdır.
Akgümüş vd. (2021)	Türkiye'deki e-belediyecilik uygulamaları kapsamında sunulan hizmet profilinin sosyal hizmet bakış açısıyla ortaya koymaktır.	Türkiye'deki büyükşehir belediyeleri ve bunlara bağlı ilçe belediyelerinin resmi internet sayfaları	Belediyelerin internet sayfalarında sosyal hizmetler ile ilgili e-belediyecilik hizmetlerinin daha kullanışlı hale gelebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Belediyelerin web sitesi sahiplikleri olsa bile içerik ve kullanım anlamında oldukça verimsiz kullanıldığı ortaya konmuştur.
Arabacı (2021)	Dijitalleşmeyle birlikte belediyedeki masraflarının azalması, üretim, hizmet noktasında etkinliği yakalaması ve bürokratik işlemleri en aza indirebilmede başarıya ulaşım araştırılmaktadır.	Eskişehir Tepebaşı Belediyesi	Katılımcıların dijitalleşme konusunda görece belli bir bilgiye sahip oldukları, belediyenin dijitalleşmesini hem kendi iş yüklerini azaltacağı, hem de vatandaş memnun edeceği için istedikleri görülmüştür. Diğer taraftan şimdiye kadar dijitalleşmeden oldukça fayda sağlandığı ancak yeterli gelişmenin olmadığı, dijitalleşmenin çalışanlar için bir kolaylık olduğu ifade edilmiştir. Genel anlamda sorunun belediyenin dijitalleşme işlemlerinin yetersiz bulunduğu halinde dile getirilmiştir. Burada idarecilerin bakış olarak bu konuda yetersiz olması, işbirliği

Belediyelerde Dijital Dönüşüm Süreçlerinin ve E-Belediyecilik Uygulamalarının Örnek Olay Kapsamında Değerlendirilmesi

			için kurumlar arası imzalanan protokoller olmasına rağmen bunların bir türlü işlevsel hale getirilememesi, bütçe ve personel yetersizliğine ilaveten mevcut personel ve araç gereçlerin eksik olması engel olarak sıralanmıştır.
Yıldırım (2021)	Dijital dönüşüm uygulamalarının yerel yönetimler üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Yerel yönetimlerin bilgi teknolojilerinden yararlanarak hangi uygulamaları gerçekleştirdikleri incelenmiştir.	Dünyadaki ve Türkiye'deki belediyeler	Türkiye'de yereller arasında dijital dönüşüm uygulamaları alanında farklı yöntemler uygulansa da temel amaçlarının vatandaş ihtiyaçlarının en kısa yoldan, daha kaliteli ve az maliyetli bir şekilde sunulmasıdır. Yerel yönetimlerin dijital dönüşüm konusunda yaşamış olduğu en büyük sıkıntı mali konulardır. Ayrıca kırsal bölgelerde bulunan vatandaşların dijital alanda sunulan hizmetlere erişim konusunda sıkıntılar yaşamalarıdır.
Kanar Taslak ve Boztepe Taşkıran (2021)	Belediyelerin kamusal halkla ilişkiler faaliyetlerini dijital uygulamalardan yararlanarak sunma durumlarını incelemektir.	İstanbul İlçe Belediyeleri	Dijitalleşme, belediyelerin hizmet sunumunda ve şeffaflaşmasında önemli bir yere sahiptir. Ayrıca belediyeler dijitalleşme araçlarını tanıtım amacı ile yoğun olarak kullanmaktadır.
Çetin ve Parlak (2023)	Muş belediyesinin dijitalleşme durumunu ortaya koymaktır.	Muş Belediyesi	Çalışmada belediye bünyesinde çalışan kişilerin dijitalleşmenin faydalarının farkında oldukları ancak belediyenin istenilen oranda yol kat edemediği sonucuna ulaşılmıştır. Belediyenin dijitalleşme konusundaki yetersizliklerinin başında bütçe ve envanter yetersizliklerinin yanında, nitelsiz personel gösterilmiştir.
Akay ve Değirmen (2019)	Dijital çağda belediyecilik alanında web sitesi kullanımı ve sunulan bilgilerin yeterliliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.	Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi ve bağlı onbir ilçe belediyesi	Araştırma sonuçları henüz bu konuda ilçe belediyelerinin çok yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Sanayinin geliştiği ilçelerin, tarımla uğraşan ilçelere oranla daha iyi oranda web sitesi kullanıma sahip olduğu görülmüştür.
Erdoğan (2019b)	Gelişen teknolojiler ile belediye binası olmadan da, dijital bir belediyeciliğin olup olmayacağı sorusuna cevap aranmıştır.	Hollanda'daki Molenwaard Belediyesi	Belediye binası olmadan pek çok hizmetin dijital belediyecilik uygulamaları ile gerçekleştirilebileceğinin kanıtı sunulmuştur. Belediye hizmetlerinde teknolojiden yararlanmanın birçok faydayı da yanında getirmekle birlikte hizmetlerin dağıtılmasında sıkıntılar yaşanabileceğine dikkat çekilmektedir.
Saymer, Dondurucu ve	Belediyelerin Newark E-Yönetişim Enstitüsü tarafından	Marmara Bölgesi'nde	Belediyelerin internet sitelerinde farklılıklar olmakla birlikte vatandaşın belediye hizmetleri ile ilgili bilgi almasını

Belediyelerde Dijital Dönüşüm Süreçlerinin ve E-Belediyecilik Uygulamalarının Örnek Olay Kapsamında Değerlendirilmesi

Küçüksaraç (2019)	“Dünya Belediyelerinde Dijital Yönetişim” araştırmasındaki kriterler baz alınarak e-yönetişim dahilinde dijital ortamda sundukları e-belediyecilik hizmet ve uygulamalarının karşılaştırmalı bir analizini yapmaktadır.	yer alan Büyükşehir belediyeleri	sağlayacak açıklamalara sahiptir. İlgili web siteleri kurumsal renklerin kullanımı, Türkçe karakter kullanımına uygun olma, erişim kolaylığı, sayfanın kısa zamanda yüklenebilmesi, mobil cihazlarla uyum gibi temel kullanılabilirlik özelliklerini taşımaktadır. Çevrimiçi hizmet sunumu açısından ulaşım, konut, imar istimlak, kent bilgi sistemleri gibi alanlara yoğunlaşmaktadırlar. Çevrimiçi borç sorgulama/dilek, istek, talep, şikayet formu doldurma, ödeme, işlem takibi gibi alanlara orta düzeyde önem vermektedirler. Ancak yurttaşların beklentileri arasında olabilecek mesleki bilgi ve beceri kazanımı, istihdam, ruhsat ve izin alma süreçlerinin yönetimi gibi alanlarda dijital hizmet sunumu yeterli düzeyde değildir. Kişisel verilerin paylaşımı ve gizlilik/güvenlik politikalarıyla ilgili yurttaşlara yönelik bilgilendirmede eksiklikler vardır. Tüm belediyelerin sitelerinde, kentle ilgili alınan kararlara vatandaşları oylama vasıtası ile dâhil eden bir uygulama açığı bulunmaktadır.
Karaca ve Öztürk (2019)	Belediye binasına ihtiyaç olmadan belediyecilik mümkün mü? Belediyelerin dijital uygulamalarla hizmet sunumunun ötesinde de yeni nesil bir dijital belediyecilik gerçekleştirilebilir mi? Sorularına yanıt aranmıştır.	Hollanda'nın Molenlanden Belediyesi	Molenlanden Belediyesi, fiziki bir yapının olmaması ile belediyecilik hizmetlerin siber-fiziksel bir ortamdaki sunulabileceğini örnek olarak ortaya koymaktadır. Dijital belediyeciliğe dönüşümün gerek kentliler gerekse yönetimler tarafından kabullenilmesi ve katılımcı bir yaklaşımla ortak payda da bir araya gelmesi en önemli etkidir.
Gürses ve Engin (2016)	M-devlet uygulamaları bağlamında Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin mobil arenadaki varlıklarını tespit etmek ve “hizmet” ile “demokrasi” gibi iki boyut özelinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.	Türkiye'deki Büyükşehir Belediyeleri	Türkiye'deki büyükşehir belediyeleri M-belediyecilik alanında da diğer dijitalleşme işlemlerinde olduğu gibi E-Devlet hizmetlerinden bilgi verme öne çıkmaktadır; e-devletin ileri aşamaları olan “etkileşim ve katılım” ve “sorgulama ve işlem” çevrimiçi hizmetler aşamalarındaki faaliyetler sözkonusu aşamaya göre geri planda kalmaktadır.
Alodalı, Tuncer, Usta Ve	Türkiye'de belediyelerin web sayfalarını tarayarak	Burdur, Hatay, Isparta,	Altı ilin internet sayfasının aktif olması Türkiye'de e-belediyecilik çalışmalarına önem verildiğinin göstergesidir.

Belediyelerde Dijital Dönüşüm Süreçlerinin ve E-Belediyeçilik Uygulamalarının Örnek Olay Kapsamında Değerlendirilmesi

Halıs (2012)	e-belediyeçiliğin durumunu ve uygulamalarını araştırmak.	Kahramanmaraş, Kilis ve Osmaniye il belediyeleri	Vatandaşlar, e-bilgi edinme, e-talep, e-şikayet formlarıyla belediyeye e-posta yoluyla ulaşabilmekte, Başkana Mesaj kısmından da doğrudan belediye başkanlarına mesaj iletebilmektedirler. Fatura ve vergi ödeme gibi çevrimiçi işlem hizmeti sunmaktadırlar.
Arslan (2012)	M-devlet hizmeti sunan belediyelerin sözkonusu hizmet düzeylerini etkileyebilecek çeşitli sosyo-demografik etmenlerin neler olduğu belirlemek ve bu etmenlerin M-devlet hizmetini ne kadar etkileyebileceği araştırmaktır.	Türkiye’de M-Devlet hizmeti sunan 89 belediye	Bulgular saydamlık ve kalite yönetim sistemleri haricinde diğer etmenlerin etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca 2951 belediyeden sadece 89’unun (% 3,01) m-devlet hizmeti sunuyor olması da bu hizmetin yeterince bilinmediğini göstermektedir.
Mersinkaya (2011)	Yönetim Bilişim Sistemleri’nin yerel yönetim düzeyinde sağladığı kullanım kolaylıkları ve uyum sağlamada karşılaşılan zorlukların belirlenmesidir.	Aydın Merkez, Nazilli ve Söke İlçe Belediyeleri	Belediyelerinin yönetim bilişim sistemlerini idare-i maslahatçı bir anlayış içinde ele aldıkları, internet kullanıcılarının e-belediye hizmetlerine aktif katılımlarını sağlayamadığı, dosyalama işlemlerine devam ettikleri, halkın ve personelin e-yönetim konusunda kavramsal eksikliğinin olduğu ve uygulamalarda önemli eksiklerin yaşandığı belirlenmiştir.
Karakurt Tosun (2008)	Belediyeleri’nin web sitelerini; erişilebilirlik, güncellik, hızlı erişim, rahat kullanım, içerik, etkileşim kriterleri çerçevesinde analiz etmektedir.	Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım belediyeleri	Nilüfer ve Osmangazi Belediyelerinin e-belediyeçilik fonksiyonlarını tam olarak yerine getirdiği sonucuna ulaşılmıştır.
Şahin, (2007)	E-belediye uygulamasından beklentilerin neler olduğunu belde ve ilçe belediyeleri bağlamında değerlendirmek, Türkiye’deki e-belediye uygulamalarına yönelik bir değerlendirme yapmak.	Konya Büyükşehir Belediyesi ve İlçe belediyeler	Araştırma kapsamına alınan belediyelerde internet sayfası olanların sayısının çok az olmasının yanı sıra web sayfası olanlar içerisinde de diğer sitelere bağlantı imkânı çok yetersizdir. Belediyelere ait bilgisayarların teknoloji düzeylerinin yeterli olmadığı görülmektedir. Belediyelere vatandaşların internet üzerinden ulaşabilme imkânı çok kısıtlı hatta yok denecek kadar azdır. Dijitalleşme konusunda en önemli eksikliklerin başında sırasıyla uzman eleman, maliyet, kurum çalışanlarının ve vatandaşların e-devlet konusundaki bilgisizliği gelmektedir. Belediyelerin dijitalleşme sürecinde teknolojik altyapılarının yetersiz olduğu,

			dijitalleşme seviyelerini artırmak için yeterli ödenek ayırmadıkları ya da ayıramadıkları görülmektedir.
--	--	--	--

Kaynak: Literatürdeki çalışmalara dayanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Metodoloji

Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

1950’li yıllarda İkinci dünya savaşının ardından endüstri 3.0’ın bir başka ifadeyle dijital teknolojinin temelleri atılmaya başlanmıştır. Kişisel bilgisayar evresi olarak adlandırılan bu dönemin odak noktasını üretim süreçlerinde bilgisayarların ve iletişim teknolojilerinin kullanılması oluşturmaktadır. 1990’lı yıllarda dünyada internetin yaygın kullanımıyla birlikte dijitalleşme döneminde internet evresi ortaya çıkmıştır. Üçüncü dijitalleşme evresi mobil sosyal medya evresi olarak adlandırılmaktadır. Bu evrede web 2.0 teknolojisi temeline dayanan internet tabanlı uygulamalar devreye girmiştir (Ekşili ve Çetinkaya Bozkurt, 2021: 71). Dijital dönüşümün kamu dâhil toplumun tüm kesimleri üzerinde derin etkileri vardır (Mergel vd., 2019; Wilson ve Mergel, 2022). Bu sebeple araştırmanın amacı, belediyelerin dijital dönüşüm süreçlerini örnek olaylar ışığında inceleyerek, sürecin avantaj ve dezavantajlarını belirlemenin yanı sıra yaşanan zorlukları ortaya koymaktır. Belediyelerin dijital dönüşümüyle ilgili olarak son yıllarda dikkat çekici sayıda (Bknz. Tablo1) araştırma yapıldığı görülmekle beraber konunun örnek olay yöntemi kullanılarak ele alınmasının sürecin daha iyi anlaşılması bakımından literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda Batı Akdeniz bölgesinde araştırmaya katılmayı kabul eden dört farklı belediye ile örnek olay analizi yapılmasına karar verilmiştir.

Örnek olay yöntemi ya da diğer adıyla vaka analizi bir kişi, grup veya olay üzerine yapılan derinlemesine bir çalışmadır. Yin (2003)’e göre güncel bir olgunun gerçek yaşam bağlamında özellikle bağlam ve olguların sınırlarının kesin olarak belli olmadığı durumlarda görgül olarak araştırılmasıdır. Bir vaka çalışmasında, davranış kalıplarını ve nedenlerini aramak için öznenin yaşamının ve geçmişinin neredeyse her yönü analiz edilir. Dolayısıyla bu tür çalışmanın amacı, bir birey veya grup hakkında mümkün olduğunca çok şey öğrenmektir. Örnek olay çalışmalarında elde edilen bilgilerin benzeri durumlar için de geçerli olacağı varsayılmaktadır (Seyidoğlu, 1995).

Bu kapsamda yazında yapılan bazı çalışmalar ışığında (Aydın vd., 2018; Mersinkaya, 2011) cevap aranan araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir:

- Yönetim bilişim sistemleri ve enformasyon süreçleri hakkında bilgi ve düşünceleriniz kurum düzeyinde nedir?
- Belediyeniz teknoloji ve enformasyon alanında çalışan bir ekibiniz var mı? Hangi görevlerde yer alıyorlar?
- Dijital dönüşüm belediyelere neler kazandırır? Kazançları ve faydaları nelerdir?
- Belediyenizde dijital dönüşüm planınız var mıdır? Varsa dijital dönüşüm belediyenizde ne zaman başladı? Hangi alanlarda dönüşümü tamamladınız? Hangi alanlarda çalışmalarınız devam ediyor?
- E-Belediye sistemlerine geçişte, sistem, insan ve uyumlu çalışma kısımlarında ne gibi sorunlar yaşadınız?
- Belediyenizde dijital dönüşüm sürecinde yaşanan zorluklar neler oldu? En zorlandığınız sorun ne olmuştur? Bu zorlukları aşmak için çözüm olarak neler ürettiniz?

Araştırmanın Deseni

Nitel araştırma yöntemine dayalı birçok desen söz konusudur. Bunlar bilindiği üzere örnek olay araştırması, eylem araştırması, durum çalışması, gömülü kuram, kültür analizi, anlatı çalışması ve olgubilimdir (Ceylan Çapar ve Ceylan, 2022; Gürbüz ve Şahin, 2015). Araştırmada bir veya birkaç duruma ilişkin unsurlar bütüncül bir yaklaşımla araştırılmak istenirse ve söz konusu durumdan nasıl etkilendikleri üzerine derinlemesine inceleme yapılacaksa, en uygun desen örnek olay çalışmasıdır (Gürbüz ve Şahin, 2015: 379). Yin (2003:1-5)'e göre vaka (örnek olay) analizi; “*güncel bir olgunun gerçek yaşam bağlamında, özellikle bağlam ve olguların sınırlarının kesin olarak belli olmadığı durumlarda görgül olarak araştırılması*”dır. Creswell (2017) ise; örnek olay araştırmasını “*zaman içinde sınıflandırılmış bir veya birkaç durumu gözlem, görüşme, doküman gibi çeşitli veri toplama araçları ile derinlemesine incelendiği ve durum/durumlara bağlı temaların ortaya çıkarıldığı bir yaklaşım*” olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla bu araştırmada da araştırmanın amacına en uygun olan örnek olay araştırma deseni kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Nitel araştırmalarda veriler tek bir kaynaktan değil genelde mülakat, gözlem, doküman ve sesli- görsel bilgi gibi çoklu biçimlerde elde edilir (Creswell; 2017: 185). Bu araştırmada da veri toplama yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve

belediyelerin resmi web sitelerinden yani ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Başka bir ifadeyle hem görüşme hem de doküman incelemesi sonucunda veriler toplanmıştır. Mülakat için hazırlanan sorular 1 Eylül- 31 Aralık 2023 tarihleri arasında Antalya Büyükşehir, Burdur ve Isparta İl Belediyeleri ile Bucak İlçe Belediyesinde çalışan yetkililer ile yüz yüze görüşmelerle elde edilmiştir. Araştırmada tümevarımsal veri analizi gerçekleştirilmiştir.

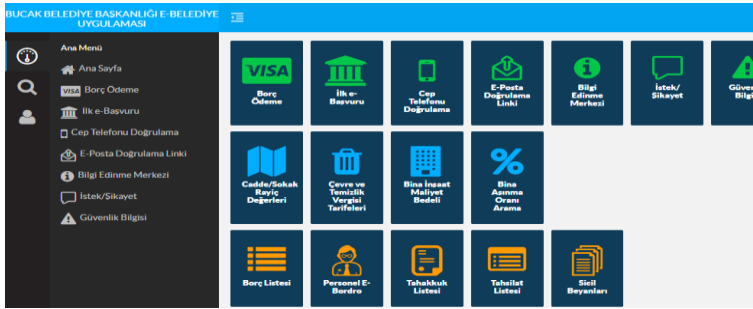
Çalışma Grubunun Belirlenmesi

Araştırma kullanılan nitel yöntemin derinlemesine görüşme ve doküman incelemeye dayalı olmasının getirdiği zaman ve maliyet kısıtları nedeniyle küçük bir çalışma grubu ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma alanı olarak Batı Akdeniz bölgesinde yer alan illerin belediyeleri seçilmiştir. Söz konusu belediyelerde görüşme yapılacak kişilerin seçiminde araştırma konusunda bilgi sahibi ve yapılan iş ile doğrudan ilgili olup olmadıklarına bakılmıştır. Görüşmeler araştırmacılar tarafından ses kayıt cihazı ile yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Aşağıda çalışma grubu olarak belirlenen belediyeler hakkında bilgiler yer almaktadır.

Bucak Belediyesi

Bucak Belediyesi resmi internet sitesinde “E-Belediye”, “E-İmar”, “E-Ruhsat” gibi birçok hizmet çevrimiçi olarak kullanıcılara sunulmaktadır. E-Belediye sekmesi altında; borç ödeme, yeni kayıt- kurumsal başvurular, istek ve şikâyetler iletilbilir (Bknz. Şekil 1). Site içerisinde duyurular başlığı ile yapılan çalışmalar ve gelişmeler halk ile paylaşılmaktadır. Ayrıca sitede yer alan başlıklar bunlar ile sınırlı değildir. Kurumsal başlığı altında: belediyenin yapılanmasına ve kurumsal kimliğine ulaşmak mümkündür. Bu alanda başkan, yardımcıları, üyeler ve müdürlüklerle ilgili bilgiler sunulmaktadır.

Şekil 1. Bucak Belediyesi Web Sitesi Ara Yüzü

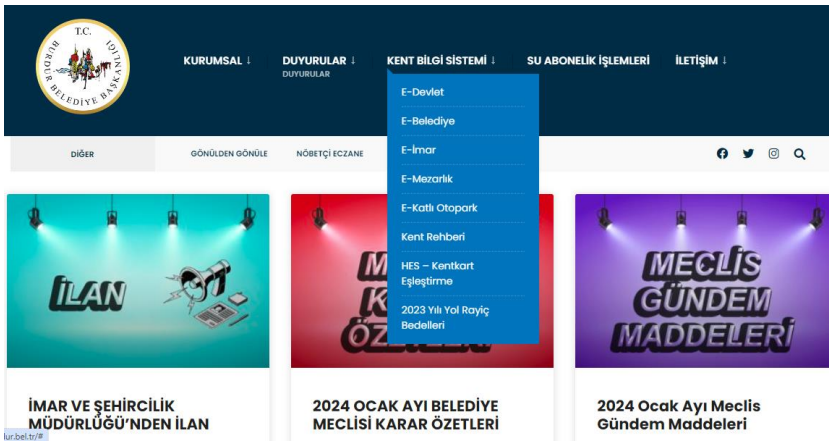
Kaynak: <https://online.bucak.bel.tr/ebelediye/#>

Burdur Belediyesi

Burdur Belediyesinin resmi internet sitesinde ana sayfaya gelindiğinde ilk olarak karşılaşılan ekranda; “E-Belediye”, “E-İmar”, “Kent Ulaşım”, “Nikâh İşlemleri”, “E-Gazete” ve “İstek-Şikâyet” işlemleri için açılmış işlem sekmeleri vardır (Bknz. Şekil 2).

Sitenin sol üst köşesinde yer alan açılır pencere içinde sırası ile: “Başkan, Kurumsal, Web TV, Kent Bilgi Sistemi, Su Abonelik İşlemleri, Kaybettiklerimiz Duyurular ve İletişim” içerikleri yer almaktadır. Ana ekranda bulunan E-Belediye sekmesi içinden, “ödeme işlemleri” ile “sicil no” ve “abone no” sayesinde belediyeye yapmak istenilen ödemeleri gerçekleştirmek mümkündür. Sorgulama işlemleri adı altında ise “arsa rayiç değerleri” ve “encümen kararlarına” kadar birçok sorgulama yapılabilir. İnteraktif işlemlerde, “şikâyetlerini bildirim formu” ve “şikâyet takibi” hizmeti sunulmaktadır. Online işlemler bölümünde, “beyan bilgileri, ruhsat sorgulama, kira sözleşmesi, tahakkuk bilgileri, tahsilat bilgileri çevrimiçi ödeme ve e-dekont” işlemleri yürütülebilir. E-İmar platformu ile sorgulamak istenilen adresin bilgileri girilerek sistemden kolay bir biçimde arsanın imar durumu hakkında bilgi almak mümkündür. Kent ulaşım ise kullanıcıları başka bir ulaşım uygulamasına yönlendirmekte ve bu uygulama üzerinden dolmuş, hatlar ve ulaşım ile ilgili birçok bilgiye ulaşılabilmektedir. E-Gazete sekmesi altında yayınlanan sayılar pdf formatında sisteme yüklenmiştir. Burdur Belediyesi 2021 Yılı Faaliyet Raporuna göre bilgi ve teknoloji kaynakları olarak birimlerin kullanılan donanım ve yazılımları ile ilgili kapsamlı bir sunuş yapılmıştır (Burdur Belediyesi 2021 Yılı Faaliyet Raporu:14-15).

Şekil 2. Burdur Belediyesi Web Sitesi Ara Yüzü

Kaynak: <https://www.burdur.bel.tr/#>

Belediyelerde Dijital Dönüşüm Süreçlerinin ve E-Belediyecilik Uygulamalarının Örnek Olay Kapsamında Değerlendirilmesi

Burdur Belediyesinin bütün birimleri için bir dijital dönüşüm sürecini başlattığı söylenebilir. Şekil 3’de görüldüğü üzere 2021 yılı envanter dökümüne göre yazılım alanında ve dijitalleşme hareketinde büyük bir çalışma sarf edildiği gözlemlenmektedir.

Şekil 3. Burdur Belediyesi 2021 Yılı Yazılım Envanteri

2021 Yılı Yazılım Envanteri

Burdur Belediyesinin 2021 yılına ait yazılım envanteri aşağıda tabloda gösterilmiştir.

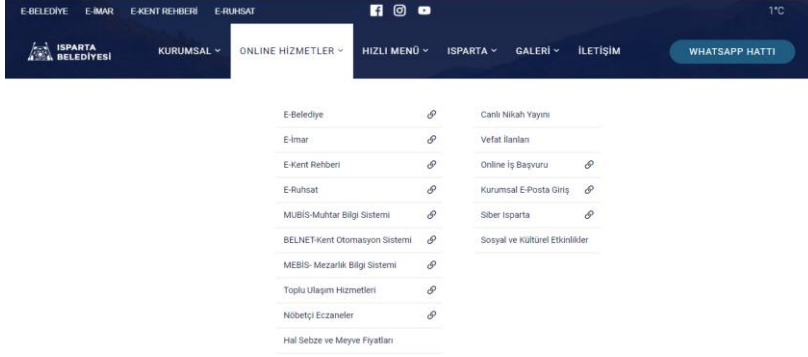
YAZILIMLAR	BİRİMLER
BELEDİYE BİLGİ YÖNETİM SİSTEMLERİ SERVER PROGRAMI (SAMPAS)	BİLGİ İŞLEM
VERİTABANI (ORACLE)	
DOKÜMAN YAZILIMI (ACTIVE DIRECTORY)	
E- BELEDİYE YAZILIMI	
E- İMAR YAZILIMI	
E-MEZARLIK YAZILIMI	
SANALLAŞTIRMA PROGRAMI (HYPERV)	
BACKUP YAZILIMI (ACRONIS)	
WİNSERVER 2008 (MICROSOFT SERVER)	
GÜVENLİK DUVARI (PORTINET 100 E 2 ADET)	
LOG KAYIT PROGRAMI (PORTINET 2 ADET)	HUKUK İŞLERİ MÜDÜRLÜĞÜ
MEVZUAT TAKİP PROGRAMI (SİNERJİ - MEVZUAT - PALMİYE)	
İCRA TAKİP PROGRAMI (İCRA PRO)	
AKILLI KENT OTOMASYON SİSTEMİ (SISWORLD)	İMAR VE ŞEHİRCİLİK MÜDÜRLÜĞÜ
KENT BİLGİ SİSTEMİ (SİSKİS)	
HARİTACILIK PROGRAMI (NETCAD)	
ÇİZİM PROGRAMI (AUTOCAD)	YAZI İŞLERİ MÜDÜRLÜĞÜ İNSAN KAYNAKLARI VE EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ MALİ HİZMETLER MÜDÜRLÜĞÜ
HAKEDİŞ VE KESİN HESAP PROGRAMI (OSKA)	
MEVZUAT TAKİP PROGRAMI (PALMİYE)	TÜM BİRİMLER
OFİS PAKET PROGRAMI (OFFICE 2010)	
ANTİVİRÜS PROGRAMI (BİTDEFENDER)	
WINDOWS İŞLETİM SİSTEMİ (WIN 7 - 10 PROFESSIONAL 32 - 64 BİT)	
BELEDİYE BİLGİ YÖNETİM SİSTEMLERİ PROGRAMI (SAMPAS)	

Kaynak: <https://drive.google.com/file/d/11177FnhEPIr5uNVjyxp6T45B-17Xt6Rp/view>

Isparta Belediyesi

Isparta Belediyesinin resmi web sitesi ana ekranında sol üst köşede bulunan “E-Belediye”, “E-İmar”, “E-Kent Rehberi”, “E-Ruhsat” belediye üzerinden yapılması gereken işlemleri bir üyelik doğrulama sonrasında gerçekleştirmek mümkündür (Bknz. Şekil 4). “E-Kent Rehberi” kullanıcıya öncelikle kent haritasını taşımaktadır. Harita üzerinde şehirde aktif olarak sürdürülen belediye çalışmaları (kazı, bakım ve onarım, ağaçlandırma) gibi işlemler anlık olarak yansıtılmaktadır.

Şekil 4. Isparta Belediyesi Web Sitesi Ara Yüzü

Kaynak: <https://www.isparta.bel.tr/>

Site içerisinde belediye hakkında içerik, kurumsal yapıyı ve bürokrasiyi oluşturan unsurları tanıtan “kurumsal” başlığında bir sekmede bulunmaktadır. Online işlemler; ulaşımdan sosyal alanlarda belediyenin sunduğu pek çok hizmete (toplu ulaşım, nöbetçi eczaneler, nikâh, vefat ilanları ve sosyal-kültürel etkinlikler gibi) erişim sağlamaktadır. “Hızlı Menü” başlığı altında sekmede ise pazar alanlarından, otoparklara, eğitim kurslarına ve birçok başka konuda bilgi sağlayan bir başka pencere bulunmaktadır. Isparta Belediyesi başka bir sekme olan “ISPARTA” adlı pencerede ilçe belediyelerinin tarih, kültür ve coğrafyaları ile bilgilerde paylaşmıştır. “GALERİ” adlı sekmede ise Isparta ili ile ilgili fotoğraf ve video kayıtlardan oluşan bir e-arşiv erişimi sağlamıştır. Isparta Belediyesi iletişim kanalı olarak mail adreslerini, merkezi bir telefonu ve bir whatsapp ihbar hattını da aktif olarak kullanmaktadır. Ayrıca Isparta Belediyesi bazı bakanlık sistemleriyle işbirliği kapsamında bütünleşmiş modüller kullanmaktadır. Bunlar:

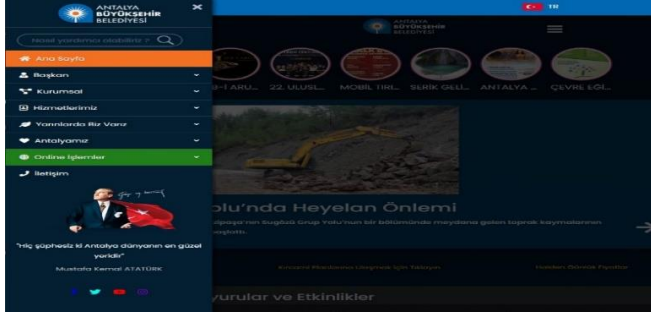
- EBYS (Elektronik Bölge Yönetim Sistemi)
- KPS (Kimlik Paylaşım Sistemi)
- TAKPAS
- SYTS (Sosyal Yardım Takip Sistemi)
- Araç Hak Mahrumiyetidir.

Antalya Büyük Şehir Belediyesi

Antalya Belediyesi diğerlerine göre daha eski bir belediye olması sebebi ile dijitalleşme sürecine çok daha erken başlamıştır. Bu sebep ile hem hızla gelişen teknolojiye bir noktada diğer illere göre daha çok yakınlık kazanmıştır. Bir yandan da yoğun nüfusu ve etki alanı sebebi ile yaygın ve tam anlamı ile aktif bir dijitalleşme sürecini tamamlamıştır demek mümkün değildir. Antalya Belediyesinin en önemli dijitalleşme adımı kurum içinde bir “Bilgi İşlem Dairesi”nin olmasıdır.

Antalya Belediyesinin resmi internet sitesinde bütün başlıklar sağ üst köşede bulunan bir sekme işareti altında toplanmıştır (Bknz. Şekil 5). Açıldığı anda kullanıcıya; “Ana sayfa”, “Başkan”, “Kurumsal”, “Hizmetlerimiz”, “Yarınlarda Biz Varız”, “Antalyamız”, “Online İşlemler” ve “İletişim” alt başlıkları oluşturulmuştur. Bu başlıklar da kendi içerisinde farklı kollara ayrılmakta ve genişlemektedir. Başkan sekmesinin altında belediye başkanının özgeçmişi, başkanlık makamının görevleri ve başkana mesaj atmaya imkân sağlayan içerikler bulunmaktadır. Kurumsal başlığının içeriği belediyenin vizyonu ve misyonu, belediye, meclis, bütçe / raporlar, imar ve UKOME başlıklarından oluşmuştur. Hizmetlerimiz ise kütüphanelerimiz, acil durum ve sağlık hizmetlerimiz, toplumsal destek hizmetlerimiz, spor hizmetlerimiz ve kültürel hizmetlerimiz içerikleri ile kurulan bir başlıktır. Yarınlarda Biz Varız başlığının içeriğinde iklim değişikliğine uyum, sürdürülebilir eylem planı, temiz enerji ile ulusal ve uluslararası ağlar ile çevreci çalışmalarını tanıtmaktadır. Antalya’ımız başlığı altında Antalya’ya dair kültürel, coğrafi ve sosyal açıdan birçok konudan bahsedilmiş olup, bir şehir rehberi olma niteliği taşımaktadır. Online İşlemler sekmesinde ise; fikir atölyesi formu, başvuru durumu sorgulama, borç sorgulama, hızlı ödeme, tiyatro bileti alma ve Antalya kart işlemlerine varan birçok işlem yürütülmektedir. Son olarak iletişim başlığından belediyenin konumuna, iletişim için gerekli olan mail adresi ve merkezi telefon numarası eklenmiştir.

Şekil 5. Antalya Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi Ara Yüzü

Kaynak: <https://www.antalya.bel.tr/>

Araştırma Bulguları

Çalışmada elde edilen bulgular; çalışma grubunu oluşturan belediyelerin dijitalleşme süreçlerine ilişkin sorular ile ilgili olarak alt başlıklar altında sunulmuştur.

Yönetim Bilişim Sistemleri ve Enformasyon Süreçleri ile İlgili Bulgular

Araştırmada “Yönetim bilişim sistemleri ve enformasyon süreçleri hakkında bilgi ve düşünceleriniz kurum düzeyinde nedir?” sorusuna belediye yetkililerinin verdiği yanıtlar şu şekildedir:

Antalya Belediyesi; “*Antalya Belediyesi olarak uzun zamandır bu alanda çalışmalar yürütüyoruz. Dijital dönüşümün katkıları ve faydalarını biliyoruz. Öncelikle dijitalleşmeye ve enformasyon süreçlerine odaklanmış bir anlayışımız mevcuttur*”.

Burdur Belediyesi; “*Kurumsal olarak dijital dönüşümün faydaları tam olarak anlayamamıştır ayrıca maliyet kaynaklı alana yapılan yatırımlar yeterli olmaması sebebi ile gelişim yavaş ilerlemektedir*”.

Isparta Belediyesi; “*Son üç yıl içerisinde yapılan yatırımlar ile iyi düzeyde güçlü bir bilgi işlem alt yapısı kurduk. Dijitalleşmenin önemini kavramış bir belediye olarak bu alanlarda çalışmalara devam ediyoruz*”.

Bucak Belediyesi; “*Diğer belediyeler ile de iletişim halindeyiz. Birçok belediyeden dijitalleşme alanında yaptıklarından kendimizi yüzde 65-70*

oranlarında daha aktif buluyoruz. Çünkü birçok belediyede halen daha sistemler manuel olarak işlemektedir. Dijitalleşmenin faydalarını takip ediyoruz”.

Alınan yanıtlara göre belediyeler, dijitalleşme süreçlerine önem vermekte olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak yeterli bilgiye ve uygulamaya sahip olup olmadıkları anlaşılmamaktadır. Görüşülen yetkililer belediyelerinin bu yönde çalışma yürütmeye ve hizmetlerini bu yöne evirmeye gayret gösterdiklerini söylemektedirler. Yanlış bir tutum olarak az personelle ve az kaynak ile dijitalleşme çabası göze çarpmaktadır. Bucak ve Burdur Belediyeleri, bir teknik personel ile çalışmaktadırlar. Bu personeller hem teknik hem donanımsal kısım ile ilgilenmektedirler.

Teknoloji ve Enformasyon Alanında Çalışanlar ile İlgili Bulgular

Araştırmanın bir diğer sorusu “*Belediyenizde teknoloji ve enformasyon alanında çalışan bir ekibiniz var mı? Varsa hangi görevlerde yer alıyorlar?*” şeklindeydi. Katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar şöyledir:

Antalya Belediyesi; “*Ben ve ekibim belediye bünyesinde bu işlemleri yürütüyoruz. Daha öncesinde Konyaaltı Belediyesinde de bu işlemleri yürütüyorduk. Bu işlemler adı altında web sitesinden, mobil uygulamalara kadar birçok dijitalleşme sürecini yürütüyoruz.*”

Burdur Belediyesi; “*Bu isim altında çalışan birim yoktur. Dışarıdan servis sağlayıcı firma ile bu işlemler yürütülmektedir. Mevcutta belediye bünyesi altında bu işlemleri yürüten personel bulunmamaktadır.*”

Isparta Belediyesi; “*Bilgi İşlem bölümü olarak dokuz personel olarak çalışıyoruz. Her biri bilgi işleme bağlı.*”

Bucak Belediyesi; “*Bilgi İşlem alanında tek başıma çalışmaktayım. Su saatine, yazıcı tamirine, server sunucu arızaları ve gerekirse de personel eğitimine kadar birçok işi yapmaya çalışıyoruz.*”

Görüşme yapılan ilçe belediyesinin bilgi işlem biriminde bir personel istihdam edilmektedir. Burdur belediyesi ise dışarıdan bu hizmeti satın almaktadır. Bir ekip ve ayrıca birim olmaması işlerin sekteye uğrasını, iş yükünün artışı ve çalışmaların verim düzeyini olumsuz yönde etkileyecektir (Durduran ve Geyman, 2008). Antalya ve Isparta Belediyeleri ise bu alanda bir ekip ile çalışmaktadır.

Dijital Dönüşümün Belediyelere Kazandırdıkları ile İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan yetkililere yöneltilen bir diğer soru şu şekildeydi; “*Dijital dönüşüm belediyelere neler kazandırır? Kazançları ve faydaları nelerdir?*”. Alınan yanıtlar ise şöyledir:

Antalya Belediyesi; “*Belediye açısından önemli ölçüde zaman ve mekân alanında kazanım sağlar. Açık ulaşılabilir bir belediye olması vatandaşa hizmet ulaştırabilme imkânı sağlar. Hem vatandaş açısından hem de maliyet konusunda iki taraf açısından katkıları olacaktır. Belediye kısmında burada olan kazanımlarını başka hizmet alanlarında kullanarak daha çok alanda hizmet sunma fırsatı kazanır. Bu belediyeye güven ve desteği peşinden getirecektir*”.

Burdur Belediyesi; “*Kırtasiyeciliği minimuma indirerek belediye bütçesine katkı sağlar. Arşiv ve depolama masraflarından kurtarır. Bilgi ve belgeye ulaşmayı kolaylaştırarak zaman tasarrufu sağlar. Vatandaşların işlemlerini daha hızlı ve daha az yorularak yapmasını kolaylaştırır. Zaman fark etmeksizin işlemlerin yapılmasını sağlar. Evrak kaybını minimum seviyeye düşürür*”.

Isparta Belediyesi; “*Birçok fayda sağladığı ortadadır. Bunlar içinde, hızlı, kolay iletişim sağlamak ve geri dönüt alabilmek sayılabilir. Aksiyon alma noktasında dijitalleşme oldukça önemlidir*”.

Bucak Belediyesi; “*Belediyenin bu şekilde sağlıklı çalışması başkanın kalıcılığını sağlar. Başka yönlelere yönelme ve daha fazla hizmet etme şansı verir. Maliyetlerde bir kazanıma katkı sağlar. Kazanılan maddi artı ile başka alanlarda yatırım ve hizmet yapmak mümkün hale gelir. Belediyeler daha ulaşılabilir hale gelebilir. Vatandaşla yakınlık kurmak daha kolay bir hal alır.*”

Yukarıdaki ifadelere dayanarak belediyelerin dijitalleşme çalışmalarına zaman, mekân ve maddi tasarruflar açısından yaklaştıkları söylenebilir. Katılımcılara göre dijitalleşme çift yönlü olarak hem belediyelere hem de hizmet alan vatandaşlar açısından bu kazanımları sağlamakta bir araçtır.

Dijital Dönüşüm Planı ile İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan belediye yetkililerine “*Belediyenizde dijital dönüşüm planınız var mıdır? Varsa dijital dönüşüm belediyenizde ne zaman başladı? Hangi alanlarda dönüşümü tamamladınız? Hangi alanlarda çalışmalarınız devam ediyor?*” soru sorulmuştur. Alınan yanıtlar şu şekildedir:

Antalya Belediyesi; “*Bu alanda ilk çalışmalarımız arşivimizin dijital ortama taşınarak bir E-Arşiv sistemi oluşturma işlemi ile başlamıştır. Ulaşım,*

kent bilgi sistemlerimizde mobil ve web sistemiz ile uygun çalışabilme standartlarını sağladık. Zaten web sistemiz uzun yıllardır aktif olarak kullanılıyor. Bunun yanında birçok dijital işlem projemiz devrede”.

Burdur Belediyesi; *“Web tabanlı E-Mezarlık uygulaması ile defin ve cenaze işlemleri ile ilgili sorgulama yapılabilmektedir. Web tabanlı E-İmar uygulaması ile Ada-Parsel ve Tapu bilgisi sorgulanabilmektedir. E-Arşiv için başlangıç olarak emlak servisinde bulunan belgeleri tarayıcı yardımı ile taratarak Ağ’da bulunan arşiv sistemine kaydedilmektedir. Gelecekte tüm birimlerin evraklarının elektronik ortama aktarılması planlanmaktadır. Yakın zamanda belediye işlemlerinin mobil ortamda yapılması ve kontrol edilebilmesi için mobil uygulama projesi düşünülmektedir. Bu konu ile ilgili çalışmalara başlanmıştır ancak mevcut otomasyon sisteminden yeni bir sisteme geçiş (web tabanlı) kısa vadede mümkün olmadığı için sürecin ne zaman sonuçlanacağı belli değildir”.*

Isparta Belediyesi; *“Yazılı bir evrak planımız yok. Yatırımlar ve imkânlar doğrultusunda dijitalleşme süreçlerini ilerletiyoruz. İlk olarak arşiv dosyalarını E-Arşiv sistemine geçirdik. Sonrasında haritalar ve Coğrafi Bilgi Sistemleri gibi sistemsel yapılar kullanmaya başladık”.*

Bucak Belediyesi; *“E-arşiv dijitalleşmesi çalışması var. Belediyede 1950 yılına ait arşiv kayıtları mevcut. Bunlar kâğıt üzerindeydi, dijital ortama taşıma işlemlerini plan sürecine aldık. Daha sonrasında bu işlem için fiyat aldık ancak 2 Milyon TL gibi bir fiyat ile karşılınca bu işlemi belediye bünyesinde kendi imkânlarımız ile yapmaya başladık. Ayrıca bir “sıfır atık projemiz” var. Bu konu da pilot bölge olarak çalışıyoruz. Çöp konteynırları üzerine barkot yapıştırdık. Bunu barkotları telefonundan okutan vatandaş atığını iletacağı birim ile direkt iletişime geçebiliyor. Birimler adresten atığı alıp dönüşümü sağlıyor. Plan aşamasında olan bir çalışmamız ise mezarlık önüne kurulan bir kioks cihazı ile gelenler vefat eden yakınlarının adını girerek, mezarlık içerisindeki konumu öğrenebiliyor. Başka aktif edilen bir projemiz akıllı su sayaçları. Bu sayaçlar tanımlanan su kartları ile çalışıyor. Hem belediye kaçağın önüne geçiyor, hem vatandaş mağdur olmuyor”.*

Belediyelerin dijitalleşme çalışmalarında ilk dikkat çeken çalışma E-Arşiv sistemine geçilmesidir. Burada ifade edilen ortaklığın sebebi, evrak kaybının önüne geçmek, arşivden gerekli olan evrakların sistemle uyumunu sağlamak ve yeni oluşacak masraflarının önüne geçilmesi ortak amaçlar olarak sayılabilir. Belediyeler E-Arşiv yapısını gerek manuel olarak gerekse evrak taraması yapan cihazlar ile sağlayabilirler. Vatandaşlara sunulan bir hizmet olarak mezarlıklar ile ilgili geliştirilen projelerdir. Bu projeler sayesinde defin ve taziye günleri için vatandaşlara yardımcı olmaya çalışılmıştır. Bucak

Belediyesinin yapmış olduğu “Atık Toplama Projesi” dijital bir temel ile daha işlevsel hale getirilmiştir. Görüşmeden elde edilen bilgilere göre belediyelerin tam planlı ve organize edilmiş bir dijitalleşme süreci takip ettiklerini söylemek oldukça güçtür. Ardında yatan sebep olarak dijital dönüşüm maliyetlerinin yüksek olması sunulmaktadır.

Dijital Dönüşüm Sürecinde Yaşanan Zorluklar ile İlgili Bulgular

Dijital dönüşüm sürecinde yaşanan bir takım zorluklar bulunmaktadır. Bunu öğrenebilmek adına yetkililere “*belediyeinizde dijital dönüşüm sürecinde yaşanan zorluklar neler oldu? En zorlandığınız sorun ne olmuştur? Bu zorlukları aşmak için çözüm olarak neler ürettiniz?*” soruları yöneltildi.

Antalya Belediyesi; “*Zorlukların başında maddi imkânlar geliyor. Dijitalleşme sürekli olarak yenilenen bir alan ve bu alana yapılan yatırımlar oldukça maliyetli oluyor. Başka bir sorun ise eğitimidir. Sistemi çalıştıran personelin bilgisi ve eğitiminin sağlanması ile ilgili. Genel olarak personellerin kendi alanları ile alakalı yeterli kullanım bilgisinin olması gerek. Bu eğitimlerin sağlanması da zaman ve maliyet açısından zorlayıcı oluyor. Bunları aşarken ise kendi bünyemizde iç eğitimlerimiz ile bu sorunları çözüyoruz*”.

Bucak Belediyesi; “*Bilgi işlem çalışmalarına bir yıl kadar ara vermiştim o dönüş sonrasında tekrar adapte olmam gerekti. Bunun için altyapıyı anlamak gerek. Yeni belediye altyapısına hâkim olmalıyız. Yeni sistemlerde çok sorun yaşanıyor. Gelen yeni sistemi hem tanıtmak, hem öğretmek gerekmektedir. Çünkü alınan sistem işlevsel olmalı. Bunu ise kurulum yapan firmalardan eğitimini alıp çalışıyoruz. Çözemediğimiz problemler karşısında dışarıdan uzaktan destek aldığımız kurumlar vardır. Araştırma ve çözüm odaklı olmak gerekiyor*”.

Burdur Belediyesi; “*Mevcut işlerin yoğunluğu sebebi ile konuda hakkında personel eğitimi verilememesi. Maliyetin yüksek olması sebebi ile dijital teknolojilerin sağlanamaması. Alternatif olarak daha düşük maliyetli teknolojileri kullanmak bu sorunun çözümü olabilir*”.

Isparta Belediyesi; “*En başta gelen sorun maliyetlerin yüksek olmasından kaynaklı, kaynakların yeteriz kalması. Başka bir sorun ise yetişmiş iş gücü eksikliği. Alanda çalışmak için nitelikli çalışan bulmak oldukça güç. Alternatif teknolojiler kullanımına gidiliyor. İş gücü için de kurum içi eğitimler ile mevcut personele yenilikler katılmaya çalışılıyor*”.

Belediye yetkililerine ayrıca “*E-Belediye sistemlerine geçişte, sistem, insan ve uyumlu çalışma kısımlarında ne gibi sorunlar yaşadınız?*” sorusu sorulmuştur. Alınan yanıtlar şu şekildedir:

Antalya Belediyesi; *“Bu alanda en çok karşılaşılan sorun sistemin sürekli gelişmesinden kaynaklı insanın bilgisini güncelleyememesidir. Durum bu şekilde olunca tekrar adapte olmak ve işler hale gelmek zaman alıyor”*.

Bucak Belediyesi; *“Öncelikli olarak sistem oluşturuluyor ama vatandaşımız bu sistemlerin kullanımını bilmiyor. Bu aşamada vatandaşın şahsi bilgisayarına bağlanarak sorununu çözüyoruz. Sistem geçişinde sorunlar yaşanıyor. Vatandaş e-belediye sistemini kullanmakta zorlanıyor. İki aşamalı güvenlik kontrollerini geçerken zorluk yaşanıyor. Ancak bu durumlar aşılmaya başlandı. En büyük sorunumuz buydu. İçişleri bakanlığı ile çalıştığımız için desteklen modüller ve desteklenmeyenler oluyor. Bu sebep ile farklı modül ve sistemler çalıştırılıyor ve uyumu sağlanamıyor”*.

Burdur Belediyesi; *“Belediyemizin dijitalleşme sürecinde yaşadığı sorunların başında yeni geçilecek sistemlerin personel tarafına eğitim ile aktarılması, personel sistem uyum sorununu ortadan kaldırmaktadır. Ancak mevcut düzende eğitime zaman ayırlamaması yeni sisteme geçişi zorlaştırmaktadır”*.

Isparta Belediyesi; *“Yaşanan temel problem maliyetlerin yetersiz olmasıdır. Sunucu maliyetleri, cihaz ve yazılım maliyetleri ayrı ayrı sorunlar yaratıyor”*.

Dijitalleşme sürecinde yaşanan sorunlar kısmına bakıldığında; belediyeleri dijitalleşmede zorlayan sorunların başında mali ve beşeri kaynakların yeterli olmayışı gösterilmektedir. İlavenen kullanılması gereken teknolojik altyapının donanım ve yazılımların maliyetlerinin ise oldukça yüksektir. Başka bir sorun ise belediyelerde çalışan personellerin dijitalleşmeye uyum sağlayamamasıdır. Bu sorunun üstesinden ise belediyeler, kurum içi eğitimler ile çözmeye çalışmaktadır. Belediye içinde bulunan bilgi işlem biriminin eğitimleri ya da dışarıdan sağlanan bir eğitim ile personeller yenilikleri kullanabilir hale gelmektedir. Bu arada yaşanan sorunları belediyelerin alternatif teknolojiler ya da farklı yapılar ile üstesinden gelmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. E-belediye hizmetlerinde yaşanan zorlukların başında ise vatandaşın bu hizmetlerin kullanımını bilmemesi gelmektedir. Ayrıca sistemden kaynaklı sorunların yaşandığı da dile getirilmektedir.

E-Belediye Hizmetlerinin Karşılaştırmalı Analizi

E-belediyecilik anlayışı belediyelere 7/24 ulaşılabilir bir belediye olabilmeyi sağlamaktadır. Aynı zamanda vatandaşın belediye hizmetlerinde hız ve kolaylık sağlamada da önemli bir adım olmaktadır. Vatandaş e-belediyecilik

uygulamalarından su, doğalgaz, vergi vb. borçları hakkında bilgi alır, fatura ve vergi ödemesini elektronik ortamdan yapabilir (Alodalı vd., 2012: 88).

Araştırmaya katılan belediyelerin e-belediyecilik hizmetlerinin karşılaştırılması için 2024 yılı güncel resmi web sitelerinden yararlanılarak sonuçlar Tablo 3'de sunulmuştur. Ayrıca değerlendirmede kullanılan kriterler Alodalı ve arkadaşlarının (2012) çalışmasından alınmıştır. Belediyelerin e-belediyecilik uygulamaları 3 ana 13 alt başlıkta değerlendirilmiştir. Her bir alt başlık puanlanmış ve puanların toplamı ortaya bir sonuç çıkarmıştır. Buna göre Isparta ve Antalya'nın 10, Burdur ve Bucak'ın ise 8 başlıkta faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla e-belediyecilik hizmetlerinin yerine getirilmesinde en etkin çalışan belediyeler Antalya Büyükşehir ile Isparta Belediyesi olmuştur. Resmi başvurular için bilgi ve belge sunumu sadece Isparta belediyesinde mevcuttur. Isparta ve Antalya belediyesi stratejik planlarını paylaşmaktadır. Anket ile çevrimiçi lisans ve ruhsat verme belediyelerin hiçbirinde e-belediye hizmeti olarak sunulmamaktadır. E- belediyecilik hizmetlerinin en çok iletişim hizmetleri kapsamında uygulandığı anlaşılmaktadır.

Belediyeler genel olarak e-belediyecilik hizmetlerini resmi web sayfalarından sunmaya gayret göstermektedirler. Ancak belediyelerin web siteleri incelendiğinde, özellikle Bucak ilçe belediyesinin web sitesinin kullanıcı dostu olduğu söylenemez. Büyükşehir ve il belediyelerinin web siteleri daha kolay kullanım sunmaktadır. Ancak sunulan hizmetler oldukça sığ bir düzlemde kalmaktadır. Detaylı bir çalışma ve aydınlatıcı içerikler incelenen web sitelerinde gözlemlenmemiştir.

Tartışma ve Sonuç

Belediyelerin dijital dönüşüm süreçlerini örnek olaylar ışığında inceleyerek, sürecin avantaj ve dezavantajlarını belirlemenin yanı sıra yaşanan zorlukları ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir:

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Belediyelerin E-Belediyecilik Hizmetlerinin Karşılaştırması

Belediyeler	Bilgi-Belge Verme Hizmetleri					İletişim Hizmetleri				Online İşlem Hizmetleri				Toplam
	Kurumsal Tanıtım	Resmi Başvurular İçin Bilgi ve Belge Sunumu	Mecelis Kararlarının Yayınlanması	Beyaz Masa	E-Bilgi Edinme	Fatura Ödeme	Vergi Ödeme							
Burdur	+	-	+	-	+	-	+	+	+	+	+	-	-	14
Isparta	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	-	-	17
Antalya	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	18
Bucak	+	-	+	-	+	-	+	+	+	+	+	-	-	14
Toplam	4	2	1	1	2	3	2	2	2	1	0	0	0	20

Kaynak: Adı geçen belediyelerin resmi web sitelerinden elde edilen bilgilerle yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Dijitalleşme sürecinde yaşanan zorlukların başında belediyelerin teknolojik altyapılarının yetersizliği ve teknolojiye yatırım yapmalarına yetecek bir bütçe kaynağına sahip olmamaları gelmektedir. Bu sorun farklı belediyeler üzerine de yapılan çalışmalarda (Erdoğan, 2019a; Yıldırım, 2021; Şahin, 2007; Çetin ve Parlak, 2023) da dile getirilmiştir. Yapılan araştırmalarda en temel ortak sorun, dijitalleşmeye ayrılan bütçelerin yeterli oluşudur. Dijitalleşme sürecinde karşılaşılan bir diğer sorun nitelikli iş gücünün olmayışıdır. Bu sorun, Durduran ve Geyman (2008) ile Köseoğlu ve Demirci (2018)'nin çalışmalarında da benzer şekilde dile getirilmiştir.

Araştırmaya katılan belediyeler, dijitalleşme süreçlerine önem vermekte olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak yeterli bilgiye ve uygulamaya sahip olup olmadıkları anlaşılamamaktadır. Benzer olarak, Aydın vd. (2018)'nin belediyelerin karar verme süreçlerinde teknoloji kullanımları üzerine yaptıkları çalışmada da rastlanmıştır. Belediyelerde dijitalleşme kavramının önemin tam olarak anlaşılamamasından dolayı gerekli çalışmaların yürütülemediğini söylemek yanlış olmaz. Ayrıca bu bulguyla ilişkili olarak belediyelerin dijitalleşme çalışmalarında ilk yaptıkları e-Arşiv sistemine geçmek olmuştur. Ayrıca belediyelerin dijital dönüşüm konusunda yazılı bir eylem planları bulunmamaktadır. Erdoğan (2019a)'ın yapmış olduğu çalışmasında da bu çıkarıma değinilmektedir.

Araştırma bulgularına göre her belediye kendi dijital dönüşüm sürecini gerçekleştirme çabası içerisindeydir. Kurumsal düzeyde ya da merkezden planlanan bir dönüşümün olmayışı sistemin beklenen düzeyde gerçekleşmesini ve işlevselliğini kötü yönde etkilemektedir. Merkezi bir çalışma ile daha hızlı ilerleme ve gelişim sağlanmasını mümkün kılacaktır.

Gürses ve Engin (2016), M-Belediyecilik üzerine yaptıkları çalışmalarında, Türkiye'de m-belediye noktasında oldukça eksiklik bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bu alanda çalışma gösteren belediye sayısı oldukça sınırlıdır. Kullanım içeriği olarak oranlara bakıldığında: %53.3 haberler, % 43.3 ulaşım, %40 belediye başkanın profili, %33.3 duyurular ve %30 ile kent rehberi gözlemlenmiştir. E-belediye hizmetlerinde olduğu gibi belediyeler mobil uygulamalar işlemlerini de çoğunlukla bilgi verme aracı olarak kullanmaktadır. Araştırmada katılımcılardan alınan cevaplar ortaya koymuştur ki belediyeler dijitalleşmenin faydalarından tam anlamı ile yararlanamamaktadır.

Dijitalleşme süreci sadece e-devlet, e-belediye ve m-belediye uygulamaları aracılığı ile gerçekleşmemektedir. Kurumsal düzeyde karar alma süreçlerinde, bu karmaşık ve zorlu süreçleri daha verimli ve kolay hale getirmek için karar destek sistemleri kullanılmalıdır. Kurum birliğini oluşturan bir veri tabanından elde edilen veriler ışığında karar alma süreçleri daha kolay ve verimli

olacaktır (Dönerçark ve Tecim, 2020:77-103). Belediyeler dijitalleşmenin görsel kısmında oldukça çaba sarf ederken işlevsel kısmına ağırlık vermemektedirler. Belediyelerin kullanmış oldukları web siteleri ve mobil uygulamalar bilgi verme düzeyinde kalmaktadır. Benzer sonuca Gürses ve Engin (2016)'in çalışmasında da değinilmiştir. Araştırmaya katılan belediyelerin e-belediyecilik hizmetleri incelendiğinde sunulan hizmetlerin oldukça basit bir seviyede kaldığı görülmektedir.

Çalışmada da görüldüğü üzere, büyükşehir belediyeleri, il belediyeleri ve ilçe belediyelerinde dijital dönüşüm konusunda oldukça büyük eksiklikler gözlemlenmektedir. Belediyelerin dijital dönüşüm süreçlerinin hızlandırılması ve iyileştirilmesi için öneri olarak:

- Merkezden ya da belediyelerin kendi aralarında kurdukları bir yapılanma ile dijitalleşmeye genel ve kurumsal bir kimlik kazandırılabilir.
- Belediyeler siyasi ve bürokratik kaygılardan ötede işlevsel bir yapılanma çabası içinde olmalıdır.
- Belediye bünyesinde çalışanlara kurum içi eğitimler ile dijitalleşme süreci tanıtılmalı ve öğretilmelidir.
- Belediyeler kısa dönemli olarak göreve geldikleri için oy kaygısı ile daha görünür hizmetler yapma gayesi içindedir. Bunun yanında kalıcı ve daha fazla işlevsel hizmetlere de yer verilmelidir.

Alanda çalışma yapmayı düşünen araştırmacılar için ise;

- Belediyelerin dijitalleşme süreçlerine bakış açılarını daha iyi anlamak için yöneticilerin inanç ve tutumları oldukça önemlidir. Bunun için belediye başkanlarının ve yardımcılarının görüşlerinin derinlemesine araştırılması önerilebilir.
- Personeller genel olarak yeniliğe açık değillerdir. Yeni teknolojilere karşı bir direnç göstermektedirler. Bu da dijitalleşme sürecini zorlaştırmaktadır. Personellerin, dijital dönüşüme bakış açıları derinlemesine araştırılabilir.
- Maliyetler ve kaynak bulma konusunda belediyeler dijitalleşme alanında oldukça büyük sorunlar yaşamaktadırlar. Alternatif kaynakların neler olabileceğinin araştırılması önerilebilir.

Teşekkür

Çalışmanın veri toplama kısmında Isparta belediyesinde Bilgi İşlem Müdürü Ali Suavi Atasoy'a, Burdur belediyesinde bilişim personeli Doğanca Sarıaltun'a, Bucak belediyesinde Belediye Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Oğuzhan Erdoğan'a ve bilgi işlem operatörü Osman Tekin'e, Antalya büyükşehir belediyesinde Bilgi İşlem Müdürü Abdurrahman Atik'e yardım ve desteklerinden ötürü teşekkür ederiz.

Kaynakça

Akay, N. B. ve Değirmen, G. Ç. (2019). "Dijital Çağda Belediyecilik: Tekirdağ Büyükşehir ve İlçe Belediyelerinin Web Siteleri Üzerine Bir Araştırma". *Turkish Studies Information Technologies and Applied Sciences*, 14(3), 351 - 366.

Akbulut, M. ve Korlu, R. K. (2022). "Dijital Belediyecilik Uygulamaları ve Verimlilik Açısından Değerlendirilmesi: Karabağlar Belediyesi Örneği". *V. Uluslararası Sosyal Bilimlerde Kritik Tartışmalar Kongresi*, 7-9 Ekim, Balıkesir, 354-373.

Akgümüş, E., Ballanlı, D., Birden, Ş., Dadaylı, A., Sakıncı, A.İ., Öztürk, Ö. ve Pak Güre, M.D. (2021). "Dijital Dönüşüm Bakış Açısıyla Yerel Yönetimlerde Sosyal Hizmetlerin Sunumu: E-Belediye Hizmetlerinin Analizi". *Sosyal Çalışma Dergisi*, 5(2),102-116.

AlNuaimi, B. K., Singh, S. K., Ren, S., Budhwar, P. ve Vorobyev, D. (2022). "Mastering digital transformation: The nexus between leadership, agility, and digital strategy". *Journal of Business Research*, 145, 636-648.

Alodalı, M. F. B., Tuncer, A., Usta, S. ve Halis, M. (2012). "Yerel Yönetimlerde E-Belediyecilik Uygulamaları: Akdeniz Bölgesi Örneği". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 83-95.

Andersen, K. N., R. Medaglia ve Henriksen, H. Z. (2012). "Social Media in Public Health Care: Impact Domain Propositions." *Government Information Quarterly*. 29 (4), 462–469.

Andersson, C., Hallin, A. ve Ivory, C. (2022). "Unpacking the Digitalisation of Public Services: Configuring Work During Automation in Local Government". *Government Information Quarterly*, 39 (1), 101-662.

Alptekin, M.Z. (2020). "Dijitalleşme ve Dijital Sosyal Sorumluluk İletişimi". *MEDIAJ*. 3(2), 136-155.

Antalya Belediyesi, 2021 Yılı Faaliyet Raporu, [https://www.antalya.bel.tr/Content/UserFiles/Files/2021-YILI-FAALİYET-RAPORU-WEB.pdf:63-64,\(20.12.2021\)](https://www.antalya.bel.tr/Content/UserFiles/Files/2021-YILI-FAALİYET-RAPORU-WEB.pdf:63-64,(20.12.2021))

Arabacı, A. (2021). “Yerel Yönetimlerde Dijitalleşme: Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Örneği”. *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(7), 65-8.

Arslan, A. (2012). “Türk Belediyelerinde M-Devlet Hizmeti Uygulamaları”. *İnternet Uygulamaları Yönetim Dergisi*, 3(2), 6-28.

Arslan, M. (2022). “E-Belediyecilik Uygulamaları: San Jose Belediyesi ve Başakşehir Belediyesi Örneği”. *Gaziantep Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 76-92.

Astrom, J., M. Karlsson, J. Linde ve Pirannejad, A. (2012). “Understanding the Rise of E-Participation in Non-Democracies: Domestic and International Factors”. *Government Information Quarterly*, 29 (2), 142–150.

Aydın, C., Tarhan, Ç. ve Erdoğan, G. (2018). “Belediyelerde Karar Verme Süreçlerinde Bilgi Teknolojileri Kullanımı Eğilimi”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(4), 1069-1083.

Bannister, F. ve Connolly, R. (2014). “ICT, Public Values and Transformative Government: A Framework and Programme for Research.” *Government Information Quarterly*, 31 (1):119–128.

Beard, M. (2001). *Running a Public Relations Department*, London: Kogan Page

Bhatnagar, S. C. ve Singh, N. (2010). “Assessing the Impact of E-Government: A Study of Projects in India”. *Information Technologies & International Development*, 6 (2): 109–127.

Brennenand S. ve Kreiss, D. (2014). “Digitalization and Digitization”, <http://culturedigitally.org/2014/09/digitalization-and-digitization/>, (15.01.2023)

Burdur Belediyesi 2021 Yılı Faaliyet Raporu, <https://drive.google.com/file/d/11177FnhEPIr5uNVjyxp6T45B-17Xt6Rp/view?usp=sharing>, (13.12.2022)

Ceylan Çapar, M. ve Ceylan, M. (2022). “Durum Çalışması ve Olgubilim Desenlerinin Karşılaştırılması”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 295-312.

Chanias, S., Myers, M. D. ve Hess, T. (2019). “Digital Transformation Strategy Making in Pre-digital Organizations: The Case of a Financial Services Provider”. *The Journal of Strategic Information Systems*, 28(1), 17-33.

Cordella, A. ve Paletti, A. (2019). “Government as a Platform, Orchestration, and Public Value Creation: The Italian Case.” *Government Information Quarterly*, 36 (4), 101409.

Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni Nitel Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*, (Çev. Ed. S. B. Demir). 3. Baskı, Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.

Çalışkan, G. (2020), “Dijitalleşme / Dijital Dönüşüm Nedir?”. <https://binbiriz.com/blog/dijitallesme-dijital-donusum-nedir>, (3.01.2023)

Çapar, M. K. (2015). “Dijital Belediyecilik”. <https://www.avd.com.tr/blog/349-dijital-belediyecilik>, (22.01.2024)

Çetin, M. Ş. ve Parlak, B. (2023). Bir İmkân Olarak Dijitalleşme ve Dijital Belediyecilik: Muş Belediyesi Örneği. *Tesam Akademi Dergisi*, 10(2), 591-610.

Çiftçi, S. ve Çiftçi, L. (2023). “Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinde E-Belediye Uygulamaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(87), 714-730.

Çoruh, M. (2009). “Kent Bilişim Sistemi ve e-Belediye”. *Akademik Bilişim’09 - XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 11-13 Şubat 2009 Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.

Çukurçayır, M. A. ve Çelebi, E. (2009). “Bilgi Toplumu Ve E-Devletleşme Sürecinde Türkiye”. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 5(9), 59-82.

Das, A., Singh, H. ve Joseph, D. (2017). “A Longitudinal Study of E-Government Maturity.” *Information & Management*, 54 (4), 415–426.

Debeljak A. ve Dečman, M. (2022). “Digital Transformation of Slovenian Urban Municipalities: a Quantitive Report on the Impact of Municipality Population Size on Digital Maturity”. *The NISP Acee Journal of Public Administration and Policy*, 15 (2), 25-51.

DePaula, N., Dincelli, E. ve Harrison, T. M. (2018). “Toward a Typology of Government Social Media Communication: Democratic Goals, Symbolic Acts and Self-Presentation.” *Government Information Quarterly*, 35 (1), 98–108.

Dönerçark, M. ve Tecim, V. (2020). “Kurumsal Karar Destek Sistemlerinde Yapay Zekâ Kullanımı: Tasarım ve Uygulama”, *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi*, 6(2),77-103.

Durduran, S.S. ve Geymen, A. (2008). “Belediyelerde Toplam Kalite Yönetimi (TKY) ve Kent Bilgi Sistemi (KBS) İlişkisi”. 2. Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu, Kayseri, 13-15 Ekim.

Ekşili, N. ve Çetinkaya Bozkurt, Ö. (2022). "Yönetici Perspektifinden Dijital Dönüşüm Sürecinde Yaşanan Zorluklar," 30. Ulusal Yönetim Ve Organizasyon Kongresi, Isparta, 174-183.

Ekşili, N. ve Çetinkaya Bozkurt, Ö. (2021). “Dijital Dönüşüm ve Dijital İşletmeler”, *İşletmecilikte Dönüşüm: Güncel Konulardan Seçkiler*, (Ed. E. B. Bulgurcu Gürel ve E. Gürel). Ankara: Siyasal Kitabevi.

El-Haddadeh, R., Weerakkody, V. ve Al-Shafi, S. (2013). "The Complexities of Electronic Services Implementation and Institutionalisation in the Public Sector." *Information & Management*, 50 (4),135–143.

Enang, I., Asenova, D. ve Bailey, S. J. (2020). "Identifying Influencing Factors of Sustainable Public Service Transformation: A Systematic Literature Review." *International Review of Administrative Sciences* 88 (1), 1–23.

Eraslan Yayınoglu, P. Sayımer, İ., ve Arda, Z. (2007). "Belediyelerin Kurumsal Web Sitesi Kullanımı Üzerine Bir İnceleme: Londra Büyükşehir Yönetimi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi Ana Sayfalarının Karşılaştırılması". *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (7), 129-157.

Erdoğan, O. (2019a). "Yerel Yönetimlerde E-Belediye Uygulamaları: İçişleri Bakanlığı E-Belediye Bilgi Sistemi". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), 551-566.

Erdoğan, O. (2019b). *Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm: Molenwaard Belediyesi Örneği*, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(13), 59-74.

Erkek, S. (2017). 'Akıllışehirçilik' Anlayışı ve Belediyelerin Yenilikçi Uygulamaları. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 55-72.

Epstein, B. (2022). "Two Decades of E-Government Diffusion Among Local Governments in the United States." *Government Information Quarterly*, 39 (2), 15.

Feeney, M. K. ve Welch, E. W. (2016). "Technology-Task Coupling: Exploring Social Media Use and Managerial Perceptions of E-Government." *The American Review of Public Administration*, 46 (2),162–179.

Fischer, C., Heuberger, M. ve Heine, M. (2021). "The Impact of Digitalization in the Public Sector: A Systematic Literature Review." *Zeitschrift für Public Policy, Recht und Management*, 14 (1), 1–21.

Fountain, J. E. (2001). "Paradoxes of public sector customer service". *Governance*, 14(1), 55-73.

Goggin, G. ve Clark, J. (2009). "Mobile Phones And Community Development:A Contact Zone Between Media And Citizenship". *Development in Practice*, 19(4-5), 585-597.

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gürses, F. ve Engin, M. (2016). "Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Mobil Devlet Uygulamaları: Büyükşehir Belediyeleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 223-234.

Hanelt, A., Bohnsack, R., Marz, D. ve Antunes Marante, C. (2021). "A Systematic Review of the Literature on Digital Transformation: Insights and Implications for Strategy and Organizational Change." *Journal of Management Studies*, 58 (5), 1159–1197.

Hayes, L. Introna ve Petrakaki, D. (2014). "Imbrications of Institutional Logics: The Case of an E-Government Initiative in Greece." *New Technology, Work and Employment*, 29 (2), 124–138.

Im, T. (2011). "Information Technology and Organizational Morphology: The Case of the Korean Central Government." *Public Administration Review*, 71 (3), 435–443.

Isparta Belediyesi, 2021 Yılı Isparta Belediyesi Performans Raporları, <https://www.isparta.bel.tr/kurumlar/isparta.bel.tr/Raporlar-Tablolar/Performans-Programi/2022-Yili-Isparta-Belediyesi-Performans-Programi.pdf>, (17.12.2022)

İlhan, K. ve Özden, Y. (2023). "Dünyadan Örneklerle Belediye Web Sayfa Kullanımının Dijital Yönetimi Ekseninde Analizi". *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 14 (2), 693-720.

İnan, K., ve Kara, B. (2023). Yerel yönetimlerde dijital hizmetlerin dönüşümünde kadının rolü: Niğde Belediyesi örneği. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 1-18.

Jackson, S., ve M. S. Wong. (2017). "A Cultural Theory Analysis of E-Government: Insights from a Local Government Council in Malaysia." *Information Systems Frontiers* 19 (6), 1391–1405.

Jiang, X. ve Ji, S. (2014). "E-Government Web Portal Adoption: The Effects of Service Quality." *E-Service Journal*, 9 (3), 43–60.

Jones, S., Irani, Z., Sivarajah, U. A. ve Love, P. E. D. (2019). "Risks and Rewards of Cloud Computing in the UK Public Sector: A Reflection on Three Organisational Case Studies." *Information Systems Frontiers*, 21 (2), 359–382.

Kanar Taslak, E. ve Boztepe Taşkıran, H. (2021). "Kamusal Halkla İlişkiler ve Dijital İletişim Uygulamaları: İstanbul İlçe Belediyeleri Üzerine Bir Araştırma". *İletişim Ve Diplomasi* (5), 3-24.

Karaca, Y. ve Öztürk, N. K. (2019). "Yeni Nesil Belediyecilik: Dijital Belediye Uygulamaları", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(3), 528-537.

Karakurt Tosun, E. (2008). "Türkiye'de E-Belediyecilik Uygulamaları: Bursa Nilüfer-Osmangazi-Yıldırım Belediyelerinin Web Sitelerinin Analizi". *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 17(2), 71 - 94.

Keskin, İ., (2018). "Dijital Dünyanın Sesini Duyabilenler, <https://www.irfankeskin.com/wp-content/uploads/2018/02/Dijital-Dunyanin-Sesi-Duyabilenler.pdf>, (3.01.2023)

Köseoğlu, Ö. ve Demirci, Y. (2018). “Akıllı Şehirler Ve Yerel Sorunların Çözümünde Yenilikçi Teknolojilerin Kullanımı”. Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 4(2), 40-57.

Krøtel, S. M. L. (2021). “Digital Communication of Public Service Information and Its Effect onCitizens’ Perception of Received Information.” International Journal of Public Administration, 44 (2), 132–145.

Liste, L. ve Sorensen, K. H. (2015). “Consumer, Client or Citizen? How Norwegian Local Governments Domesticate Website Technology and Configure Their Users.” Information, Communication & Society, 18 (7), 733–746.

Mergel, I., Edelmann, N., ve Haug, N. (2019). “Defining Digital Transformation: Results from Expert Interviews”. Government information quarterly, 36 (4), 101-385.

Mersinkaya, İ., (2011). Yerel Yönetimlerde Yönetim Bilişim Sistemlerinin Uygulaması: Aydın Merkez, Nazilli ve Söke İlçe Belediyeleri Örneği, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

Nel-Sanders, D. ve Malomane, A. (2022). “Challenges and best practices for e-municipalities”. Africa’s Public Service Delivery & Performance Review, 10(1), 11

Özdemir, Ş., ve Kılınç, D. (2019). Geleceğin meslekleri. İstanbul: Abaküs Kitap.

Özçelik Baloğlu, Ö. (2023). “Teknolojik Bir Dönüşüm Olarak Dijitalleşme Kavramı Ve Etkileri”. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 13(2), 1189-1210.

Özyardımcı Ekinci, E. (2022). “Dijitalleşmenin Yerel Yönetimlere Etkisi: Türkiye ve İngiltere Yerel Yönetimleri Örnekleri”. Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(2), 35-52.

Petrolo, R., Loscri, V. ve Mitton, N. (2016). “Towards a smart city based on cloud of things, a survey on the smart city vision and paradigms”. Transactions On Emerging Telecommunications Technologies, 31-49.

Pors, A. S. ve Pallesen, E. (2021). “The Reorganization of the Bureaucratic Encounter in a Digitized Public Administration.” Ephemera: Theory & Politics in Organization, 21 (3), 17–41.

Sayımer, İ., Dondurucu, Z. ve Küçükşarap, B. (2019). “Dijitalleşen Kentlerde Yönetişim: Marmara Bölgesi Büyükşehir Belediyeleri'nin Karşılaştırmalı E-Belediyecilik Uygulamaları”. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, (5), 420-443.

Schou, J. ve Pors, A.S. (2019). “Digital by Default? A Qualitative Study of Exclusion in Digitalised Welfare.” Social Policy & Administration, 53 (3), 464–477.

Seo, I., Kim, Y. ve Choi, J. (2018). “Assessment of Efficiency in Public Service – Focused on Government 3.0 Case in Korea”. *Total Quality Management & Business Excellence*, 29 (9–10), 1161–1184.

Seyidoğlu, H. (1995). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*, İstanbul: Güzem Yayınları.

Şahin, A. (2007). “Türkiye’de E-belediye Uygulamaları ve Konya Örneği”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 29,161-189.

Tassabehji, R., Hackney, R. ve Popovič, A. (2016). “Emergent Digital Era Governance: Enacting the Role of the ‘Institutional entrepreneur’ in Transformational Change”. *Government Information Quarterly*, 33 (2), 223–236.

TDK, (2023). <https://sozluk.gov.tr/> (09.11.2023)

Tolbert, C. J., Mossberger, K., ve McNeal, R. (2008). “Institutions, Policy İnnovation, and E-Government in the American States”. *Public Administration Review*, 68(3), 549-563.

TÜİK, (2023). <https://data.tuik.gov.tr/>, (10.01.2024)

Weerakkody, V., El-Haddadeh, R., Sabol, T., Ghoneim, A. ve Dzapka, P. (2012). “E-Government Implementation Strategies in Developed and Transition Economies: A Comparative Study.” *International Journal of Information Management*, 32 (1), 66–74.

Wilson, C., ve Mergel, I. (2022). “Overcoming Barriers to Digital Government: Mapping the Strategies of Digital Champions”. *Government Information Quarterly*, 39(2), 101681.

Yıldırım, A. (2021). “Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm Uygulamaları”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 54, 61-82.

Yıldırım, U. ve Öner, Ş. (2004). “Bilgi Toplumu Sürecinde Yerel Yönetimlerde Eğitim-Bilişim Teknolojisinden Yararlanma: Türkiye’de E-Belediye Uygulamaları”. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3 (1), 49-60.

Yin, R. K. (2003). *Case Study Research Design and Methods* (3. Baskı). London: Sage Publications.

Young, M. M. (2020). “Implementation of Digital-Era Governance: The Case of Open Data in US Cities.” *Public Administration Review*, 80 (2), 305–315.

Zhang, N., Lu, Z.K. ve Shou, Y. Y. (2017). “The Dominant Role of Governing Structure in Cross-Sector Collaboration in Developing China: Two Case Studies of Information Integration in Local Government One-Stop Services.” *Information Technology for Development*, 23 (3), 554–578.

<https://www.antalya.bel.tr/>, (19.01.2024)

<https://www.bucak.bel.tr/bucak/Bucak-Sehri-Tarihi-ve-Cografı-Yapısı/1> (8.01.2024)

<https://www.isparta.bel.tr/merkez> (17.01.2024)

Extended Summary

Evaluation of Digital Transformation Processes and E-Municipality Applications in Municipalities Within the Scope of a Case Study

Purpose of the study

Digital transformation is a concept that has attracted a lot of attention from different disciplines due to its multifaceted and attractive nature. It is a process by which organizations leverage digital technologies and capabilities to create value. Essentially, digital transformation implies changes in two distinct areas. The first area is within the organization's core, processes, and routines. The other area is in its environment, business models, products, services, and the interactions between users and the organization itself. The main driver of these changes is the deployment of digital technologies, which change the expectations of citizens and users regarding the delivery of public services and bring about new forms of service delivery. Digital transformation has profound effects on all segments of society, including the public sector. Although many governments around the world have not yet achieved the goal of fully digitizing all public services and administrative processes, it can be said that in public organizations, the use of new digital technologies is increasing, leading to a significant change. In cities that impact a large population, the rapid and accurate delivery of municipal services is utmost importance. For this reason, the purpose of this research is to examine the digital transformation processes of municipalities through case studies, identify the advantages and disadvantages of the process, and highlight the challenges encountered. In a developing and changing world, a general evaluation of municipalities under the influence of digital transformation is the other aim of the study. Based on the findings of the research, the last aim is to demonstrate the benefits and conveniences of digital transformation in the public sector and, through practical examples, conduct a situational analysis for the effective use of these technologies.

Research Question

In recent years, there has been a notable increase in research on the digital transformation of municipalities. However, it is believed that addressing this topic using the case study method would provide a significant contribution to the

literature by enhancing the understanding of the process. In this context, conducting a case study analysis with four different municipalities in the Western Mediterranean region that agreed to participate in the research was decided. Within this framework, some studies in the literature have identified the following research questions to be addressed:

- What are your thoughts and knowledge about management information systems and information processes at the institutional level?
- Does your municipality have a team working in the field of technology and information? What roles do they undertake?
- What does digital transformation bring to municipalities? What are the gains and benefits?
- Does your municipality have a digital transformation plan? If so, when did the digital transformation start in your municipality? In which areas have you completed the transformation? In which areas are your efforts ongoing?
- During the transition to e-municipality systems, what issues did you encounter in terms of system, personnel, and cohesive work?
- What challenges have you faced in the digital transformation process of your municipality? What has been the most challenging issue? What solutions have you devised to overcome these challenges?

Method of the Study

In the research, conducting a case study analysis with four different municipalities in the Western Mediterranean region that agreed to participate is decided. The case study method is an in-depth study of an individual, group, or event. According to Yin (2003), it is an empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon within its real-life context, especially when the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident. In a case study, almost every aspect of the subject's life and history is analyzed to seek patterns of behavior and the reasons behind them. Therefore, the aim of such a study is to learn as much as possible about an individual or group. It is assumed that the information obtained from case studies will also be applicable to similar situations. If the aim is to investigate elements related to one or several situations holistically and to conduct an in-depth examination of how they are affected by the situation in question, the most appropriate design is a case study. Therefore, in this research, the case study research design, which is most suitable for the

research aim, has been used. In this research, semi-structured interview techniques and secondary data sources, such as the official websites of the municipalities, were utilized for data collection. The data were gathered through face-to-face interviews with officials working at Antalya Metropolitan Municipality, Burdur and Isparta Provincial Municipalities, and Bucak District Municipality between September 1 and December 31, 2023. An inductive data analysis was conducted in the research. When selecting the individuals to be interviewed in these municipalities, their knowledge of the research topic and direct relevance to the work being done were considered. A voice recorder was used by the researchers during the interviews and then the data were recorded in writing.

Findings of the Research

The findings of this research, which aims to identify the advantages and disadvantages of municipalities' digital transformation processes, and highlight the challenges faced by case study, can be summarized as follows:

1. **Lack of Technological Infrastructure and Budget Constraints:** One of the primary challenges in the digitalization process is the inadequacy of the technological infrastructure of municipalities and the lack of sufficient budget resources to invest in technology. This issue has also been highlighted in studies on different municipalities. The most common problem identified in these studies is the insufficient budgets allocated for digitalization.
2. **Lack of Qualified Workforce:** Another significant issue encountered in the digitalization process is the lack of qualified personnel. The participating municipalities expressed that they place importance on their digitalization processes. However, it is unclear whether they possess sufficient knowledge and practical experience. It would not be wrong to say that the necessary work has not been carried out due to the lack of understanding of the importance of the concept of digitalization in municipalities.
3. **Steps in Digitalization:** Related to previous finding, the first step municipalities took in their digitalization efforts was to transition to an e-archive system. Additionally, the municipalities do not have a written action plan for digital transformation. Each municipality is striving to implement its own digital transformation process. The lack of an institution-wide or centrally planned transformation negatively affects the expected level and functionality of the system.

4. **Focus on Visual Rather Than Functional Aspects:** Municipalities put considerable effort into the visual aspect of digitalization but do not emphasize the functional aspect. The websites and mobile applications used by the municipalities mainly serve an informational purpose. When examining the e-municipality services of the participating municipalities, it is observed that the services offered remain at a very basic level.
5. **Significant Deficiencies in Digital Transformation:** As a result, there are significant deficiencies in digital transformation in metropolitan municipalities, provincial municipalities, and district municipalities.

These findings underscore the importance of addressing technological infrastructure, budget allocation, workforce qualification, comprehensive planning, and a balanced focus on both visual and functional aspects to effectively achieve digital transformation in municipalities.

Avrupa Yerel Yönetimlerinde Katılımcı Politika Yapımı

Yaşar Pınar ÖZMEN*

Öz: Katılımcı demokrasi anlayışı, tamamlanmamış ve devam eden bir proje olarak, demokrasinin vatandaşların hayatlarını etkileyen siyasi kararlara ve politikalara bireysel ve doğrudan katıldıkları mekanizmalarla geliştirilebileceğini savunmaktadır. Yerel yönetimlerde karar alma süreçlerine doğrudan katılmayı mümkün kılan uygulamaların incelenmesi katılım mekanizmalarının nasıl tasarlanabileceği ya da iyileştirilebileceğine ilişkin bir perspektif sağlar. Bu makale, yerel yönetim karar alma süreçlerine doğrudan katılımı ilgili Avrupa'daki deneyimlere odaklanmaktadır. Yerel katılımcı mekanizmalar üzerinde yapılan son ampirik çalışmalardan (özellikle vaka analizlerinden) yola çıkarak gelişmeleri ve aksaklıkları ortaya koymak amaçlanmaktadır. Özellikle yerelleşme politikalarının etkili olduğu 1990'lardan itibaren yerel düzeyde vatandaşların doğrudan karar alma mekanizmasına dâhil edildiği katılımcı politika yapımı Avrupa'da birtakım yasal yükümlülüklerle desteklenmektedir. 2000-2023 yılları arasında Avrupa'da katılımcı uygulamaların evrimsel bir süreçte geliştiği ve yayıldığı gözlenmektedir. Avrupa'daki yerel yönetimler, kapasite ve performansları bakımından ve yerel demokrasi açısından dünyanın en gelişmiş bölgeleri arasındadır. Ekonomik zenginlik ve insani gelişme düzeyinin görece yüksek olması, uzun tarihsel demokrasi geleneği, sivil toplum ağlarının daha eski ve gelişmiş olması, Avrupa Konseyi'nin düzenleyici işlevi yerel yönetimlerin güçlü olmasını sağlamıştır. Avrupa yerel yönetimlerine odaklanılmasının nedeni gelişmişlik açısından daha homojen bir bölgede iyi örneklerin değerlendirilmesi, aksaklık, zayıflık veya tehditlerin daha iyi anlaşılması ve yerel uygulamalar ile sorunların daha iyi analiz edilmesidir. Çalışmada yerel yönetimler, siyaset biliminin demokrasi teorisinden hareket eden bir yaklaşımla incelenmekte, yerel yönetim sakinlerinin vatandaşlık rolleri merkeze alınmaktadır.

Avrupa'da yerel katılımcı mekanizmalar üzerinde yapılan güncel araştırmalar, demokratik siyasal katılım ve temsil ile ilgili literatürde eskiden beri dile getirilen bazı sorunların devam ettiğini teyit etmektedir. Katılımcı pratikler son yıllarda çoğalmış olsa da vatandaş katılımının artırılması yoluyla demokrasinin derinleştirilmesine yönelik birçok zorluk devam etmektedir. Yerel demokrasi açısından zorlu alanlar; politika karar süreçlerinde seçilmiş politikacıların rolü, halkın kontrolü ve katılımı halkın kapsayıcılığı tanımları ile ilgilidir. Sol eğilimli siyasetin daha çok desteklediği yerel

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi. İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, pinar.ozmen@bozok.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2970-1110.

Makale Geliş Tarihi: 30.03.2024

Makale Kabul Tarihi: 16.05.2024

doğrudan katılım projeleri ideolojik sınırların ötesinde benimsenmiş görünmektedir. Ancak yine de istikrar ve kurumsallaşma ile ilgili problemler devam etmektedir. Doğrudan katılım uygulamalarının, çoğulcu anlayış ve sivil toplumun farklı grupları arasında karşılıklı bilgi akışı dinamiğinin gelişmesi açısından yerel siyasal ağları dönüştürme potansiyeli yüksektir. Sonuç olarak demokratik derinleşme anlamında henüz radikal bir etkinin gözlenmediği yerel katılımcı uygulamaların geliştirilmesi ve desteklenmesi gerektiğine işaret edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetim, Siyasal Katılım, Yerel Demokrasi, Katılımcı Demokrasi, Avrupa Yerel Yönetimleri

Participatory Policy Making in European Local Governments

Abstract: *The participatory democracy approach argues that democracy, as an incomplete and ongoing project, might be developed through mechanisms in which citizens individually and directly participate in political decisions and policies that affect their lives. Examining the practices that enable direct participation in decision-making processes in local governments provides a perspective on how participation mechanisms are designed or improved. This article focuses on European experiences with direct participation in local government decision-making processes. It is aimed to reveal the developments and shortcomings based on the latest empirical studies (especially case studies) on local participatory mechanisms. Participatory policymaking, in which citizens are directly included in the decision-making mechanism at the local level, has been supported by several legal obligations in Europe, especially since the 1990s, when localization policies became effective. It is observed that participatory practices developed and spread in an evolutionary process in Europe between 2000 and 2023. Local governments in Europe are among the most developed regions in the world in terms of their capacity and performance and in terms of local democracy. The relatively high level of economic wealth and human development, the long historical tradition of democracy, the older and more developed civil society networks, and the regulatory function of the Council of Europe have enabled local governments to be strong. The reason for focusing on European local governments is to evaluate good practices in a region homogeneous in terms of development, better understand the shortcomings, weaknesses, or threats, and better analyze local practices and problems. In the study, local governments are examined with an approach based on the participatory democracy theory and concentrated on the citizenship roles of the residents.*

Current research on local participatory mechanisms in Europe confirms that some problems long expressed in the literature on democratic political participation and representation continue. Although participatory practices have increased recently, many challenges to deepening democracy through increasing citizen participation remain. Challenging areas for local democracy concern the role of elected politicians in policy decision-making processes, public control, and the definitions of public inclusiveness in participation. Local direct participation projects, mostly supported by left-wing politics, seem to be adopted beyond ideological boundaries. However, problems with stability and institutionalization continue. Direct participation practices have a high potential to transform local political networks by making room for pluralism and providing mutual information flow dynamics between different civil society groups. As a result, it is pointed

out that local participatory practices, where no radical effect has yet been observed in terms of democratic deepening, need to be developed and supported.

Keywords: *Local Government, Political Participation, Local Democracy, Participatory Democracy, European Local Governments*

Giriş

Demokrasinin en önemli özelliği vatandaşların yönetime katılımına dayanmasıdır. 1960'lardan itibaren temsili demokrasinin eleştirisinden hareketle halkın yönetime katılımı konusuna yoğun bir ilgi gösterilmiştir. Aynı süreçte toplumsal hareketlerin de canlanmaya başladığı gözlenmiştir. Habermas'ın (2015/1962) farklılıkların müzakere ile aşıldığı, iletişimsel akıl ve eyleme dayalı olarak inşa edilen kamusal alan tanımlaması, Barber'ın (1995/1984) güçlü bir demokrasi inşasının vatandaşların aktif katılımına bağlı olduğunu vurguladığı çalışması, Laclau ve Mouffe'ın (2008/1985) eşitlik ve özgürlük dengesinde farklılıklara dikkat çektiği radikal demokrasi kavramsallaştırması demokrasinin yeniden düşünüldüğü bir tartışma başlatmıştır. Arnstein'in (1969) kent planlaması alanındaki deneyimlerinden yola çıkarak katılımın gerçek bir iktidar ortaklığına dönüşmesine yönelik yazdığı 'Vatandaş Katılımının Merdiveni' makalesi günümüzde yerel demokrasi çalışmalarında kullanılan merdiven metaforunun kaynağı olmuştur.

Churchill tarafından, denenmiş diğerleri hariç tutulduğunda en kötü yönetim biçimi olarak tanımlanan demokrasinin muhtelif zaafı, bilinen ilk kurumsal uygulamanın gözlemlendiği Antik Yunan döneminden itibaren düşünür ve politikacılar tarafından dile getirilmiştir. Katılımcı demokrasi anlayışı, yine eski bir söz olan¹ demokrasinin bütün hastalıklarının daha fazla demokrasi ile tedavi edilebilir olduğu argümanına yaslanmaktadır. Toplumun, yönetimin nesnesi olmaktan çıkıp idealde olduğu gibi verimli, etkili ve demokratik kamu yönetiminin kaynağı haline gelme potansiyeli vurgulanmıştır (Sønderskov, 2019:321). Tamamlanmamış ve devam eden bir proje olarak demokrasinin daha aktif katılımcı mekanizmalarla geliştirilebileceği düşünülmektedir.

Demokrasi projesini geliştirmek üzere eleştirel siyaset teorisinden gelen katılımcı demokrasi anlayışı bir yana katılımcı uygulamalar, 1990'lardan itibaren küresel kapitalizmin yürütücüleri olan IMF, Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler gibi organizasyonların yerleşme politikalarının bir parçası olarak ele alınmaktadır (Demmers vd., 2004:9; Güler, 2000:26). Neoliberal gündemin de bir parçası olan katılımcı projelerin aynı süreçte meydana gelen yönetim anlayışındaki değişimler ve 'yönetişim' kavramı ile yakından ilgisi vardır.

¹ En çok ABD'li politikacı Alfred E. Smith'ten alıntılanan söz (bkz. Schansberg, 2022:212), Henry L. Mencken (Notes on Democracy (1926)) ve Tocqueville'e (bkz. Schultz, 1965:527) de dayandırılmaktadır.

Yönetişim, devletler de dâhil olmak üzere tüm organizasyonlarda hiyerarşik komuta ve kontrol vasıtasıyla yönetim yerine ağ tabanlı, entegre, ortaklığa dayanan, geniş alana yayılmış, kısmen kendi kendini düzenleyen bir yönetim sürecini belirtir. Özellikle kamu-özel ortaklıkların ortaya çıkması ile birlikte devlet, özel şirketler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki ayrım çözülmeye başlamış, özel sektörün yönetim modeli kamu hizmetlerine de taşınmıştır (Brown, 2017:142-143). Devlet ve özel sektör arasında gerilim yerine iş birliği; komuta ve kontrolün yerine müzakere ve ikna; merkezî idare yerine ademi merkeziyet² ve yetki devri getirilmiştir. Genellikle yetkin, yolsuzluk yapmayan ve hesap verebilir bir kamu yönetimi ile birlikte sivil hakları koruyan liberal demokratik bir yönetim modelini belirtmek için kullanılan ‘iyi yönetişim’ kavramı karar alma sürecine vurgu yapar. Yeni kamu yönetimi anlayışı, kurumsal özerkliği güçlendirirken aynı zamanda topluma karşı daha şeffaf bir yönetim modeline dönüşümü işaret eder (Tejedo-Romero vd., 2022:2). Bu da bizi yöneticiler ve toplum arasında etkileşimin türlü yollarla sıklaştığı ve çeşitlendiği katılımcı bir modele yönlendirir.

Son yıllarda yeni bilişim teknolojilerinin etkisiyle de vatandaşların siyasetle bağlantı (angajman) ve etkileşim kanallarının artması siyasal katılımın doğasını değiştirmiş ve bazen kavramsal olarak tanımlanmasını zorlaştırmıştır. Sonuç itibarıyla siyasal katılım, herkesin hemfikir olduğu bir şekilde, kanunlar, kurallar veya tehditlerle zorunlu olarak değil gönüllü olarak vatandaş rolleri gereği yapılan ve siyasal karar alma sürecini etkileyen eylemler olarak tanımlanabilir. Bu eylemler sadece seçim dönemleri ile ya da belirli politikaların oluşturulması sırasında yetkililerle temasa girildiği belirli bir alanla ya da aşamayla sınırlandırılmaz (van Deth, 2014:352). Siyasal katılımın değişen doğasını kavramsal olarak içermeyen bir anlayış katılımın zaman içinde azaldığı yönünde bir çıkarıma neden olabilir. Özellikle Batı demokrasilerinde geleneksel temsili katılım yöntemleri olarak siyasal parti üyeliğinin ve seçimlere katılım oranlarının azaldığı verilerle desteklenen bir olgudur (Fung, 2015:515; Norris, 2011). Daha genel bir tabirle vatandaşlar ve siyasi kurumlar arasındaki bağın zayıfladığı ileri sürülmektedir. Katılımcı demokrasi anlayışı bu bağın yeniden kurulabileceği bir alana işaret eder.

Siyasal katılım mekanizmaları, kamu politikası konularını daha iyi düşünebilen, daha bilgili ve kendileri ve başkaları adına konuşma konusunda daha özgüvenli vatandaşlar yaratmanın; kamu hizmetlerinde çalışanlar, kullanıcılar ve bu hizmetleri sağlayanlar arasında güveni yeniden inşa etmenin etkili bir yolu olarak tasarlanabilir (Barnes, 1999:67). Katılımcı uygulamalar, kişilerin “siyaseti anlama ve siyaseti etkileme yeterliliği hakkındaki inançları” ve

² Türkçe literatürde ilgili kavramın, desantralizasyon, merkez yokluğu/merkezsizleşme, ademi merkeziyet veya özellikle yerel yönetimler kapsamında daha sıklıkla ‘yerinden yönetim’ terimleri ile karşılandığı görülmektedir (Kavramsal tartışma için ayrıca bkz. Ekinci, 2020:15-19).

“hükümet yetkililerinin ve kurumlarının vatandaşların taleplerine yanıt verme yeteneği hakkındaki inançları” olmak üzere iki boyutlu siyasi yeterlilik zemininde kurgulandığında demokratik kültürü pekiştirebilir (bkz. McDonnell, 2020:334; Vetter, 2002:5). Vatandaşların kamu işleri hakkındaki bilgileri ile siyasi sisteme ve aktörlerine olan güveni birlikte ve birbirini besleyen bir etkileşim içinde olduğunda sivil demokratik katılımı anlamlı hale getirir (Norris, 2001:217). Doğrudan katılımın bireylerin siyasi ilgilerini geliştirdiği, demokratik vatandaşlık bilinçlerini kuvvetlendirdiği, eğitici bir yanının olduğu diğer taraftan seçilmiş politikacıların sorumluluğunu artırdığı, yönetimi daha şeffaf, duyarlı ve etkin hale getirdiği ileri sürülmektedir (Bherer vd., 2016a:225; Fung, 2015:514; Kern, 2018:183; Michels ve De Graaf, 2010:489; Vospernik, 2018:143). Bu konuda yapılan ampirik çalışmalar bu yaklaşımı desteklemekle birlikte kimi zaman desteklemeyen kanıtlar (örn. bkz. Ladner ve Fiechter, 2012:455) sunmaktadır.

Hem doğrudan demokrasinin ilk örneklerinin Antik Yunan kent yönetimlerinde gözlenmesinden gelen ilhamla, hem de kamusal hizmetlerin üretilmesinde bir iş bölümünün sonucunda ortaya çıkan halkın ihtiyaçlarına en yakın birimler olarak yerel yönetimler, demokrasi düşüncesinde özgün bir yer edinmiştir (Ekinci, 2020:26-27; Görmez, 1997:9). Siyasal katılımı incelemek için bir laboratuvar, demokrasi için bir eğitim alanı olarak tanımlanabilen yerel yönetimler (Vetter, 2002:3), katılım mekanizmalarının nasıl tasarlanabileceği ya da iyileştirilebileceğine ilişkin bir perspektif sunar. Yerel düzeyde halk oylamaları, halk inisiyatifleri, yöneticilerin görevden alınması (geri çağırma), katılımcı bütçe uygulamaları, bireylerin kent konseylerine, yerel danışma kurullarına, atölyelere, forumlara ve toplantılara katılması, sosyal medya ve diğer iletişim araçlarıyla yerel yönetimlerle temas kurması vb. halkın doğrudan kamusal politikaların belirlenmesine dâhil edilmesini sağlayan katılım araçlarıdır. Bu araçların, temsili demokrasi süreçlerine destek sağladığı düşünülmektedir. Seçmenlerin seçim dönemi dışında da siyasetle bağıını güçlendirme, izlenecek politikalara etkisinde süreklilik kazandırma potansiyelini taşır.

Bu çalışma Avrupa’da yerel yönetimlerde katılımcı politika uygulamalarına siyaset biliminin demokrasi teorisinden hareket eden bir yaklaşımla odaklanmaktadır. Ekonomik zenginlik ve insani gelişme düzeyinin görece yüksek olması, uzun tarihsel demokrasi geleneği, sivil toplum ağlarının daha eski ve gelişmiş olması, Avrupa Konseyi’nin düzenleyici işlevi³ yerel yönetimlerin güçlü olmasını sağlamıştır. Avrupa yerel yönetimlerine

³ Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan ve 1988’de yürürlüğe giren ‘Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’ ile yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve yerel demokratik yönetim anlayışının gelişmesi amaçlanmıştır. Bu şartın içeriği, uygulama ile ilgili endişeler ve eleştiriler bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

odaklanılmasının nedeni gelişmişlik açısından daha homojen⁴ bir kıtada iyi örneklerin değerlendirilmesi, aksaklık, zayıflık veya tehditlerin anlaşılması ve yerel farklı uygulamaların ve sorunların daha iyi analiz edilmesidir.

Yerel Yönetimlerin Yapısı ve Yöneticilerin Belirlenmesi

Yerel düzeyde vatandaşların doğrudan karar alma mekanizmasına dâhil edildiği katılımcı politika yapımı temsili sistemlerde iki seçim dönemi arasında geçen süredeki uygulamalarla ilgilidir. Yerel düzeyde doğrudan katılımın incelenmesinde yerel yönetimlerle ilgili olarak üç ana tür arasında yapılan kavramsal ayırım önem taşımaktadır. Bu sınıflamanın üniter ve federal devlet sistemleriyle ilgisi bulunmaktadır. Üniter devlet yapısı merkezîyetçi bir yönetim ilkesine sahiptir, devletin yasama, yürütme ve yargı organı ülkenin tamamı için yetkilidir. Federal devlet yapısı ise ademi merkezîyetçi bir doğaya sahiptir. Savunma, genel mali yönetim ve diğer uluslarla ilişkiler dışındaki alanlarda federe birimler eşit şekilde tam yetkilidir. Her bir federe birimin kendisine ait yasama, yürütme ve yargı organları vardır. Bunların dışında İspanya ve Birleşik Krallık örneğinde olduğu gibi anayasalarla bölgelere belirli yetkilerin devredildiği yetki devri (devolution) modeli bulunmaktadır. Devletin yetkilerinin zaman içinde kademeli olarak devredildiği bu modelde bölgeler arasında yetki farklılıkları vardır ve yetkiler ulusal hükümetle birlikte yeniden düzenlenebilmektedir.

Merkezî yönetimden ademi merkezîyetçi yönetime doğru her aşamada yetki paylaşımı veya görev ayrımı bağlamında belirli bir ölçüde özerkliğin tanımlanması bir yerel yönetim sınıflaması yapılmasına imkân vermektedir. Yerel yönetimler açısından merkezîyetçiliğin güçlü olduğu tür yetki genişliği (deconcentration) durumudur; merkezî yönetime ait yetkilerden bir kısmının, merkezin hiyerarşik yapısı içinde bulunan hükümetin daha alt yerel düzeylerine herhangi bir yetki aktarımı olmaksızın paylaşmasıdır. Yetki aktarımı (delegasyon) olarak adlandırılan diğer türde, merkezî hükümetin karar alma ve kamu işlevlerinin idaresi sorumluluğunu yerel yönetimlere veya tamamen merkezî hükümet tarafından kontrol edilmeyen ancak nihai olarak merkeze karşı sorumlu olan yarı özerk kuruluşlara (quango) devrettiği bir durumu ifade eder. Ademi merkezîyetçiliğin en güçlü olduğu durum ise yetki devri türünde gözlenmektedir. Merkezî hükümetin karar alma, mali tahsis ve yönetim yetkisini yerel yönetimin yarı özerk birimlerine; hizmetlere ilişkin sorumlulukları, kendi belediye başkanlarını ve meclislerini seçen, kendi gelirlerini toplayan ve yatırım kararları alma konusunda bağımsız yetkiye sahip olan belediyelere devretmesiyle

⁴ Az gelişmiş ülkelerde yerel katılım-yerel kalkınma (bölgesel kalkınma) ilişkileri daha belirgin işlenmektedir. Bu nedenle sosyoekonomik gelişmişlik açısından görece daha iyi ve birbirine yakın ülkelerin pratiklerini incelemek bazı Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde kalkınma sorunlarıyla iç içe geçmiş siyasal katılım sorunlarının elimine edilmesini sağlayacaktır.

ortaya çıkar. Bu modelde merkezî devlet vergi toplama ve harcama konusundaki önemli yetkisini devretmiş ve daha çok standart belirleyici bir role bürünmüştür (bkz. Arikboğa, 2018:9-16; Bergh, 2004:781). Yerel yönetimlerin ademi merkezîyetçi tabiatının bazı avantajları ve dezavantajları vardır (Bergh, 2004:781-782; ayrıca bkz. Deniz, 2019:151-156). Avantajları verimliliği, demokrasiyi ve kaynak yönetimini geliştirebilme potansiyeli ile ilgilidir (Larson ve Ribot, 2004:12). Diğer taraftan ademi merkezîyetçiliğin daha müreffeh bir yerel yönetim dinamiği oluşturduğuna dair kanıtlar yeterli değildir (Bergh, 2004:782; Gundelach ve Fatke, 2020; Vedeld, 2003:197-198; Vetter, 2002:3).

Merkezî yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum arasındaki etkileşim dinamiğinde vatandaşların siyasal katılımı önemli bir parametreyi oluşturur. Temsilî demokrasi, halkın temsilcisi olarak yönetimdeki pozisyona talip kişi ya da siyasal partiler arasında geçen bir seçime dayanır. Yetişkin vatandaşların eşit bir şekilde dâhil edildiği seçimlerin, özgür ve adil bir şekilde yapılması, belirli aralıklarla yenilenmesi, ifade, haber alma ve örgütlenme özgürlüğünün olması modern temsilî demokrasinin temel özellikleridir (Dahl, 2010:99-100). Adaylar, seçim öncesinde, yönetimi devraldığı anda uygulayacakları programı açıklar ve vatandaşlar bu program temelinde hangi adayı ya da adayları tercih ettiklerini verdikleri oylarla gösterirler. Temsilî sistemde katılım koşulları nettir, seçim programlarında projelerini tanıtan ve birbiriyle rekabet eden adaylar arasında seçim yapılmaktadır. Dört ya da beş yıl gibi bir süre sonra yeniden yapılan seçimler vatandaşların mevcut yönetimle ilgili görüşünü göstermesi ve yeni temsilcisini belirlemesi için bir fırsat sunar. Seçimler demokratik kriterlere uygun yürütülse bile seçim sistemlerinde ya da seçim bölgelerindeki değişiklikler iki seçim arasında vatandaş tercihlerinin doğru yansımaları ve siyasal performansın değerlendirilmesini sorunlu hale getirebilmektedir. Yerel demokrasi de prensip olarak modern temsilî demokrasinin temel özelliklerini taşır. Ulusal düzeydeki demokratik temsilin tamamlayıcısı olan yerel temsilî demokrasi doğrudan demokrasi araçlarıyla güçlendirilmeye çalışılmaktadır.

Yerel Yönetimlerde Vatandaşların Doğrudan Demokratik Katılımı

Avrupa’da yerel yönetimlerin, özellikle planlama ve çevresel işlevleri aracılığıyla, kamuoyunu karar alma sürecine dâhil etme konusunda uzun süredir birtakım yasal yükümlülükleri bulunmaktadır. Doğrudan katılımcı mekanizmalar, temsilciler ile temsil edilenler arasındaki boşluğu doldurmayı amaçlayan kurumsal yeniliklere (Grimes ve Esaiasson, 2014:758) açık bir alandır. Zaman içinde temsilî veya doğrudan demokrasi bağlamında oylama ve müzakere odaklı tüm katılım pratiklerinin e-demokrasi uygulamaları çerçevesine eklenildiği gözlenmektedir. Halk oylamaları, halk inisiyatifleri, geri çağırma, katılımcı bütçe uygulamaları gibi doğrudan katılım mekanizmaları, belediye sakinlerinin yerel danışma kurullarına, toplantılara, atölyelere ve forumlara

katılması gibi müzakereci katılım araçlarıyla desteklenmektedir. Yerel yönetimlere halkın doğrudan katılımı ile ilgili araştırmaların ortaya koyduğu genel sorunlara geçmeden önce bu mekanizmaların işleyişi ve kendine özgü sorun alanları ile ilgili bir değerlendirme faydalı olacaktır.

Halk Oylamaları ve İnisiyatifleri

Halk oylamaları doğrudan demokrasinin en eski uygulamalarından biridir. Günümüzde İsviçre kantonlarında zorunlu veya ihtiyari referandumlar, yönetimin doğal aracıdır. Anayasa ve yasalarla ilgili referandumlar; bağlayıcı veya yalnızca tavsiye niteliğinde, yasal olarak zorunlu veya isteğe bağlı, siyasi elitler veya vatandaşlar tarafından başlatılmış olabilir. Halkın yasa teklifinde bulunabildiği ‘halk inisiyatifi’ ve bir yasanın yürürlüğe girmesi sürecinde halkın referandum isteği ‘halkın vetosu’, amaç, usul ve esaslarına göre farklılaşan yarı temsili veya yarı doğrudan demokrasi uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Halkın yasa yapımında daha aktif bir irade ortaya koyduğu bu araçlarda toplam kayıtlı seçmen sayısının belirli bir yüzdesinin veya belirli sayıdaki seçmenin imzası gerekmektedir. Yeni yasalar doğrudan halk tarafından hazırlanabildiği gibi ilgili meclislerde hazırlanmak üzere meclise teklif olarak götürülebilmektedir. Bu yasaların kabul edilmesi için referandumlar yapılmakta ya da yerel yasama organının belirli bir çoğunluğunun onayı yeterli olmaktadır. Lijphart’ın (2014:274) belirttiği gibi referandumları “kör bir çoğunlukçu karakterden ayıran” ve onları güçlü bir doğrudan katılım aracı haline getiren şey “halk desteğinde gelişen bir inisiyatifle birleşmesi”dir. İsviçre’de yerleşmiş bir uygulama örneği olarak halk girişimi ve referandum bileşkesi seçilmiş temsilcilerin çoğunluğu tarafından geçirilen yasalara karşı mücadele etme şansı vermektedir. Leemann ve Wasserfallen (2016) tarafından İsviçre’nin uzun dönemli verileri ile yapılan çalışma, politikalar hakkında seçmen ile politikacıların tercihleri farklılaştığında halk girişimi ve referandumların politika uyumu açısından destekleyici ve temsili sistemi düzeltici bir demokratik etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Yerel yönetim bağlamında en büyük değişimi yaratan halk oylamaları özerklik ya da mevcut özerklik statüsünde reform yapan yasalar için gerçekleştirilen referandumlardır. Son yirmi yıl içinde İspanya’da Katalonya, Birleşik Krallık’ta İskoçya’da, İtalya’da Venedik’te bağımsızlık referandumları yapılmıştır. Yine aynı dönemde Katalonya, Endülüs, Kuzey Doğu İngiltere, Galler, Grönland gibi yetki devri modellerinde özerklik statüsünde genişleme amaçlı referandumlar düzenlenmiştir. Çalışma ve sosyal güvenlik, vergiler, eğitim, sağlık, ulaştırma projeleri, enerji ve doğal kaynaklar, iklim değişikliğine uyum, yerli halkların hakları, toplumsal cinsiyet gibi konular ulus-altı düzeyde halk oylamalarına başvurulmuş konulardır. Hak ve özgürlükleri de bağlayan anayasal/yasal referandumlardan bir şehirdeki trafik akışı ile ilgili bir karar için (Belçika’daki bir örneği için bkz. Kern, 2018) yapılan halk oylamalarına kadar birçok konuda doğrudan belediye sakinlerine danışılmaktadır.

Federal devletler ulus-altı düzeyde halk oylamalarının en çok yapıldığı ülkelerdir. Almanya'da 1956 ile 2009 yılları arasında yerel düzeyde yaklaşık 4107 referandum gerçekleştirilmiştir. 4000'i daha önceden durdurulan toplam 8100 doğrudan demokratik sürecin %40'ı Bavyera'da ve çoğunluğu yerel yönetim tarafından başlatılmıştır. %50'den fazlasının 2003-2019 yılları arasında uygulandığı süreçlerde farklı mevzuat ve eşikler nedeniyle bölgesel etkiler oluşmuştur. Süreçler, sosyal kalkınma ve eğitim alanı (%19,7), bölgesel birleşmeler (%9,7), kültürel projeler (%4,0), yönetim konuları (%2,4) ve ekolojik temalarla ilgili olarak yürütülmüştür. Bir yandan havalimanları, otoyollar vb. gibi büyük yeni altyapı projelerinin sıklıkla engellendiği, öte yandan türbinler ve rüzgâr parkları gibi yeni yeşil enerji projelerinin durdurulduğu süreçler “yapısal olarak daha muhafazakâr” bir eğilimi yansıtmıştır (Kersting, 2021:4, 7-8).

Doğrudan demokrasinin en belirgin ve etkili uygulamaları olan halk oylamaları ile ilgili olumlu görüşler Rousseau'nun egemenlik teorisine dayandırılır. Hangi konunun hangi koşullarda halk oyuna sunulması konusu temel tartışma noktasıdır. Bazı durumlarda popülist politikalara sözde meşruiyet sağlanması için anti-demokratik bir araç haline gelebilir (Gözler, 1988:102). Birleşik Krallık'ta düzenlenen yerel referandumlarla ilgili araştırma sonuçları, bu referandumların çoğunlukla yerel partiler veya meclisler içindeki bölünmeleri yumuşatmak, tartışmalı bir kararı meşrulaştırmak veya siyasi rakipleri zayıflatmak için yapıldığını ortaya koymuştur. Yerel yetkililer referandumları belirli bir siyasi soruna pragmatik ve taktiksel bir çözüm olarak kullanabilmektedir (Laisney, 2012:654). Sıradan vatandaşların vâkıf olmadığı teknik ayrıntıları çok olan ya da farklı düzeyde teknik sonuçlar doğuran yasaların halk oyuyla yürürlüğe konması ile meclislerde daha bilgili alt komisyonlarda tartışılarak yine mecliste oylanarak kabul edilmesi arasındaki farkın kamusal yarar açısından nasıl bir etkisi olduğu her zaman hesaplanamayabilir. Benzer bir endişe halk inisiyatifleri için de geçerlidir (bkz. Mees vd., 2019).

Geri Çağırma

Geri çağırma, seçmenlerin memnun olmadığı yöneticileri, henüz görev süresi dolmamışken görevden almalarına imkân veren ve yeniden bir seçimin yapılmasını gerektiren bir prosedürdür. Yerel düzeyde ABD eyaletlerinde ve Avrupa'da İsviçre kantonlarında en eski örneklerine rastlanmaktadır. Temsilî demokrasinin işleyişine ilişkin seçmen memnuniyetsizliği, tarihsel olarak çok sık karşılaşılamayan geri çağırma prosedürlerini de diğer doğrudan katılım pratikleri ile birlikte etkinleştirmeye başlamaktadır. Yerel düzeyde geri çağırma uygulamaları çoğunlukla belediye başkanlarının doğrudan seçilmesini ve ademi merkezîyetçilik süreçlerinin desteklenmesini amaçlayan reformlarla birlikte yapılmıştır (Whitehead, 2018:1344, 1354). Geri çağırma sürecinin nasıl olacağı yerel seçim kanunlarında ya da eyalet anayasalarında düzenlenmiştir.

Geri çağırma farklı biçimde başlatılabilmektedir. Herhangi bir nedenle yasama organları tarafından (dolaylı) ya da belirli sayıda memnuniyetsiz seçmenin talebiyle (doğrudan) geri çağırma gündeme gelebilir. Örneğin Almanya'da 1993'te belediye başkanlarının doğrudan seçilmesi ile aynı dönemde geri çağırma prosedürünün de yasallaştığı 11 eyalette dolaylı geri çağırma mümkün iken bunların yalnızca dördünde vatandaşların başlattığı geri çağırma uygulanabilmektedir. Geri çağırmanın başlatılması için dolaylı durumda yasama organında belirli bir çoğunluğun (mutlak, üçte iki, dörtte üç çoğunluk vb.), vatandaşlar tarafından doğrudan başlatıldığı durumda ise sabit sayıda veya toplamın belirli bir yüzdesi kadar kayıtlı seçmen imzası gerekir. Seçmen imzalarının toplanması için bir süre belirlenir. Örneğin Saksonya'da %33 oranında seçmen imzası için 12 ay, Kuzey Ren-Vestfalya'da, eyaletteki ilgili belediyenin nüfusuna göre belirlenen % 15-20 oran aralığında seçmen imzası için 4 aylık bir süre tanınmıştır. Yüksek imza sayısı için zamanın kısıtlı olmasının geri çağırma aracının daha az kullanılmasında etkili olduğu bu sebeple optimum bir oranlanmanın belirlenmesinin altı çizilmektedir (Geissel ve Jung, 2018:1360). Diğer taraftan geri çağırma, kurumsal koşulların kolaylığının (imza sayısı ve toplama süresi) yanı sıra ilgili yerel yöneticinin görev süresinin uzunluğu ve vatandaşların memnuniyetsizliğinin (yalnızca yönetici ile ilgili değil demokrasi veya ekonomi ile ilgili olabilir) yüksekliğine bağlı olarak başvurulmuş bir araçtır. Örneğin Almanya'da geri çağırmanın diğer eyaletlere göre daha sık olduğu Brandenburg eyaletinde belediye başkanlarının görev süresi sekiz yıldır ve % 15-25 imza yeterlilik oranının bir ay gibi kısa sürede karşılanması gereklidir (Geissel ve Jung, 2018:1365; Whitehead, 2018:1351). Yine eklenmesi gereken bir nokta memnuniyetsizlik yaratan veya geri çağırma sürecindeki aksaklıkları önceden tahmin eden ve görev sürelerinin güvenliği riske atılmadan önce bu aksaklıkları engellemek için harekete geçen siyasi aktörlerin stratejisi, diğer doğrudan demokratik araçların sıklıkla kullanılması (örneğin halk girişimlerinin yaygın olması), anlaşmazlıkların daha az sert önlemlerle çözülebilmesi gibi faktörler geri çağırma aracının kullanılmasını gereksiz hale getirebilir (Geissel ve Jung, 2018:1371-1372; Whitehead, 2018:1353).

Geri çağırma süreci yasama organları veya vatandaşlar tarafından başarılı bir şekilde başlatıldıktan sonra (yani yeterli çoğunluğun sağlanması ya da yeterli imza sayısının istenen sürede toplanması halinde) fiili geri çağırma oylaması gerçekleşir. Oylama sonucunun kabul edilmesi için katılım ya da onay yeter sayıları belirlenmektedir. Katılım yeter sayısı vatandaşların belli bir oranının oy kullanmaya katılmasını, onay yeter sayısı, nüfusun belirli bir kısmının lehte oy kullanmasını gerektirir. Gerekli onay yeter sayısına ulaşamadığı takdirde, oy verenlerin basit çoğunluğu başarılı bir geri çağırma için yeterli değildir. Geri çağırma işleminin başarılı bir şekilde başlatılmasından sonra belediye başkanları istifa ederek nihai oylamadan kaçınabilmektedir. Bu nedenle, geri çağırmanın yerel yönetici üzerindeki etkisi sayı ve oranların ötesinde daha güçlü olabilir. Tıpkı başlatmada gereken kurumsal koşulların zorluğunda olduğu gibi sonrasında yapılan oylamada yüksek katılım ve onay yeter sayısı gerekliliğinin bu

prosedürün daha az kullanılmasına neden olabileceği ileri sürülmektedir (Geissel ve Jung, 2018:1360, 1363).

Katılımcı Bütçeleme

Katılımcı bütçeleme geniş anlamda vatandaşların kamunun finansal kaynaklarının dağılımı ve bütçeden pay alması istenen yeni projelerle ilgili bir araya gelip çalışması olarak tanımlanabilir. Kurumsal ilk örneği 1989'da Brezilya'da Porto Alegre'de gözlenen katılımcı bütçeleme uluslararası kurumlar tarafından iyi bir yerel yönetim uygulaması olarak kabul edilmesi ile birlikte yaygınlaşmıştır.

Avrupa katılımcı bütçeleme en fazla (dünyadaki uygulamaların yaklaşık %39'u) uygulandığı bölgedir. Avrupa'da ilk katılımcı bütçe uygulamaları örneği 1994'te İtalya'da, 1996'da İngiltere'de ve 1998'de Almanya'da gözlenmiştir (Güneş, 2020:541). Çoğu sol eğilimli partilerin öncülüğünde başlatılmıştır (Font ve Rico Motos, 2023:7-8). Katılımcı Bütçeleme Dünya Atlası (2024) verilerine göre mevcut durumda Avrupa'da dördü ulusal, dokuzu bölgesel, 39'u ulusal veya bölgesel başkentlerde, 15'i nüfusu bir milyonu aşkın büyük şehirlerde olmak üzere 4676 uygulama vardır. Bu uygulamaların yaklaşık %76'sı yasal düzenlemelere dayandırılarak yürütülmektedir. En fazla vakanın görüldüğü Avrupa ülkesi olarak Polonya, katılımcı bütçeleme belediye düzeyinde geliştirilmesini teşvik edecek mevzuatın oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. İspanya ise herhangi bir yasal düzenleme olmaksızın en fazla uygulamaya sahip ülkedir. Katılımcı bütçeleme uygulamalarının yaklaşık %62'si yerel yönetimler tarafından teşvik edilirken yaklaşık %34'ü başta devlet okulları olmak üzere diğer kuruluşlar tarafından desteklenmektedir (Dias vd., 2019:31-32). Avrupa'nın iki büyük başkenti Madrid ve Paris katılımcı bütçelemede diğer dünya kentlerine teknik destek sağlayan öncü şehirlerdir (Güneş, 2020:542).

Paris'te 2014 yılında bazı projelerin halka tanıtılması ve istişaresi ile başlayan süreç, halktan alınan fikirlerin oylanması ile belirlenen projelerin 2016 yılından itibaren katılımcı bütçe ile yönetilmesi kararı ile devam etmiştir. İlk başta katılım fazla olmamış, zaman içinde güven sağlanmış ve Paris sakinleri tarafından benimsenmiştir. Danışma kurullarının oluşturulması, sivil atölyelerin kurulması, çevrim içi ve geleneksel danışma platformları ile müzakere, eğitim ve katılım mekanizmalarının iyi işletilmesi sayesinde uygulama başarılı olmuştur. Resmî katılımcı bütçe web sitesinden tüm süreçler, tarihler ve diğer işlemler takip edilebilmektedir (Paris katılımcı bütçe uygulaması için bkz. Güneş, 2020:546-548).

İspanya'da 14 yaş üzeri tüm sakinlerin proje önerebildiği bütçeleme örneklerinde sosyal grupların katılımı dikkat çekicidir. Katılımcı bütçeleme, Endülüs'te bir gözaltı merkezinde yaşayan bir grup düzensiz göçmenin kendi

önerilerini hazırlamasına imkân vermiş, Madrid’de genç patencilerden oluşan bir grup genç, kaykay parkı inşa edilmesi için öneri sunmuş ve onaylanmıştır. Mahalle dernekleri, aşevi kurma, çocuklar için ücretsiz ders gibi projelerin başlatılmasını sağlamıştır. Kapsayıcı bir karar alma sürecinde sosyal gruplar ile belediye yönetimi arasındaki bağların güçlendirildiği gözlenmiştir (Bherer vd., 2016b:351).

Almanya’da 2010’lu yıllara kadar çoğu katılımcı bütçeleme, vatandaşların daha küçük projeler için öneride bulunmalarına izin veren dijital bir uygulama olarak kalmıştır. Bu aşamada, idari değerlendirme ve incelemenin ardından öneriler son sözü söyleyecek olan belediye meclisine devredilmiştir. Belediye bütçesi karar alma sürecine sonradan dâhil edilmiştir. Bütçeyi tartışmak için yapılan yüz yüze belediye toplantılarında oldukça hayal kırıklığı yaratan bazı deneyimlerden sonra, çoğu yönetim ve belediye başkanı katılımcı bütçelemeyi ağırlıklı olarak çevrim içi olarak yürütmeye karar vermiştir. Öneriler, belediye meclisi yönetimine gitmeden önce vatandaşlar tarafından internet üzerinden değerlendirilmeye başlanmıştır. Uygulamada yoğun müzakere gerektiren büyük ölçekli planlar için sonuç alınmasa da daha küçük ve daha az maliyetli projelerin yapılması mümkün olmuştur. Daha sonraki yıllarda yerel mali kriz nedeniyle artık yeni proje önerilerinde bulunulmasına izin verilmemiş, yalnızca mali kaynak tasarrufuna yönelik önerilerde bulunulmuştur. Bu nedenle katılımcı bütçeleme süreçlerinde katılım oranları ve geri dönüşler çok düşük olmuştur. Sonraki yıllarda birkaç şehir katılımcı bütçelemeyi tamamen durdurmuş, bazı şehirlerde ise revizyonlarla canlandırılmaya çalışılmış ve bazı Alman şehirlerinde ‘vatandaş bütçeleri’ adı verilen uygulama hayata geçirilmiştir (Kersting, 2021:5-6).

Bassoli’nin (2011), İtalya’nın üç farklı belediyesindeki katılımcı bütçeleme tecrübesini ele aldığı çalışmada etkin ve demokratik sonuçlar alabilmek için kapsayıcılığın, katılımın, muhalif görüşlerin ve şeffaflığın önemsenmesi gerektiğini; Polonya’nın en büyük şehirlerindeki kent bütçesi çalışmalarında projelere olan ilginin ve katılımın artmasının uygulamaya koyulan projelerin vatandaşların ihtiyaçlarına ve beklentilerine uygun olma ihtimalini artırdığını (Szczepeńska vd., 2021’den aktaran Yetkin Ataer, 2022:372) ileri sürmektedir. Katılımcı bütçeleme çoğu ülkede geliştirilmeye açık bir doğrudan katılım uygulaması halindedir.

Yerel Toplantılar ve Danışma Kurullarına Katılım

1990’lardan itibaren doğrudan katılımı destekleyici yeni müzakere araçlarının geliştirildiği gözlenmektedir. 1992’de Rio konferansından sonraki yıllarda geliştirilen Yerel Gündem 21, katılımcı programların çeşitlenmesinde etkili olmuştur. Mevcut yerel meclis komisyonları ve resmî danışma kurullarına belirli grup veya konulara odaklı, sivil toplumun daha fazla dâhil edildiği kurullar eklenmiştir. Kadın, gençlik ve çocuk meclisleri, engelli vatandaşlar, yaşlılar veya

göçmenler için danışma kurulları, sürdürülebilir kalkınma ve ekoloji gibi konularda tematik danışma kurulları oluşturulmuştur. Almanya’da yerel müzakereci katılım araçları ile ilgili olarak yapılan geniş ölçekli bir algı araştırmasında bu mekanizmalara verilen önem ve ilginin seçim ve referandumlara oranla çok daha az olduğunu göstermektedir. Yerel vatandaş meclislerinin çoğunlukla şehir planlaması alanlarına odaklandığı ve belediye meclisi için ayrıntılı raporlar geliştirdiği gözlenmektedir (Kersting, 2021:6, 11). Diğer taraftan İspanya’da hemen her konuda oluşturulan yerel danışma kurullarına zaman içinde daha fazla dernek dahil olmuş ve ilişkiler yoğun ve sürekli hale gelmeye başlamıştır (Bherer vd., 2016b:351-352).

İrlanda’da yerel düzeyde ilçe ve şehir kalkınma kurullarına ek olarak 1999’dan itibaren yasal düzenlemeyle farklı hizmet alanlarıyla ilgili oluşturulan Stratejik Politika Komiteleri müzakereci katılım mekanizmasının işleyişi açısından iyi bir örnek oluşturmaktadır. Bu komitelerde seçilmiş üyelerle birlikte sosyal ortakların, topluluk ve gönüllü grupların temsilcilerinin ve yerel düzeydeki diğer ilgili çıkar gruplarının üyelikleri ile oluşmaktadır (Callanan, 2005:919-920). Komite başkanları üyeler arasından seçilmektedir. Yerel seçimlerin ardından, seçilen belediye meclislerinde hangi üyelerin hangi stratejik politika komitesinde yer alacağı belirlenmektedir ve tüm meclis üyeleri genellikle en az bir komitenin üyesidir. Gelen politika önerileri politika konularında son sözü söyleme, gerekirse değişiklik yapma hakkına sahip olan belediye meclisine iletilir. Meclis başkanı her bir komite başkanı ile birlikte kurumsal politika grubu olarak politika alanlarını etkileyecek genel konuları (bütçe, sorunlar vb.) tartışmak üzere toplanmaktadır. Seçilmiş politikacıların önemli bir kısmı başlangıçta politika oluşturma forumlarını seçilmemiş temsilcilerle paylaşma konusuna ihtiyatlı ve hatta eleştirel yaklaşmıştır. Zaman içinde çeşitli konularda geniş bir yelpazeden gelen görüşlerden yararlanabilmenin değeri anlaşılmıştır. Son onay merciinin seçilmiş meclisin olması politikacılar açısından bir güvence olarak görülmüştür (Callanan, 2005:923).

Temsilî sistemin temel sorunu olan seçilmiş bir organın duyarlı veya gerçekten temsil edici olup olmadığı tartışması yerel demokrasideki çeşitli danışma kurulları için de devam etmektedir. Belirli toplulukların ve dezavantajlı grupların komitelerde sınırlı sayıda bulunması, komite temsilcilerini belirleyen daha geniş tabana rapor verme mekanizmasını gerekli kılmaktadır. Uygulamada bunun nadiren gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Kapsayıcılık konusunda bilinçli çabalar sarf edilse de her zaman etkili sonuçlar elde edilmemektedir. Benzer şekilde toplantılara katılımın devamlılığı ve özel politika konularına hazırlık yaparak gelmesi gibi bilgi ve zaman ayırmaya ilişkin sorunlar da bu mekanizmanın temel sorunları arasındadır.

Yerel e-demokrasi Uygulamaları

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte internet ve cep telefonu üzerinden çevrim içi uygulamalar bilginin yayılması, paylaşılması ve toplanmasını kolaylaştırmış, vatandaşların yönetimle doğrudan etkileşimi için bir araç haline gelmiştir (Tejedo-Romero vd., 2022:2). Yönetim işlerinin şeffaflığı, hesap verebilirliği ve yönetime güven duyma açısından önemli olduğu düşünülerek kamu politikaları hakkında web sitesi üzerinden öncelikle tek yönlü bir bilgilendirme platformu kurulduğu, zaman içinde sınırlı bir etkileşim içinde vatandaşların karar alma süreçlerine dâhil edildiği ve çevrim içi içerik ve uygulamaların güncellendiği bir süreç gözlenmektedir. Bu uygulamalar aynı zamanda vatandaşın idari ve mali işlemlerini mümkün kılan ve küresel kapitalizmin kullandığı bilgi ve iletişim teknolojilerinden (e-ticaret) ilham alınan bir kanal olarak tasarlanmıştır (Freeman, 2013:235-236). E-devlet uygulamaları teknoloji ilerledikçe gelişmekte ve yeni işlevler kazanmaktadır. Son yıllarda kamu yönetimi ve bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yapılan çalışmalarla yerel e-devlet uygulamaları hakkında kısa sürede geniş bir literatür oluşturmuştur. Bilgi ve iletişim açısından evrimsel bir gelişim gösteren e-devlet uygulamalarının üç temel ana fonksiyonu e-bilgi, e-hizmet ve e-katılım olarak ayrıştırılabilmektedir.

Kullanım alt yapısının yaygınlığı ve güvenliği sağlandığında çevrim içi uygulamalar karar alma süreçlerinde hızlı ve etkin bir vasıta. Buna rağmen yerel düzeyde demokratik katılımı geliştirme yönünden çok pragmatik bir yaklaşımla personel sayısını daha aza indiren hizmetler için kullanımına odaklanıldığı gözlenmektedir. Bu noktada yerel yönetimlerin çoğu zaman bu teknolojileri geliştirmek için gereken beceriye ve kaynağa sahip olmadığı da düşünülmektedir (Freeman, 2013:237). Avrupa ortalama bazında hem e-devlet hem de e-katılım uygulamalarında dünyanın en önde gelen bölgesidir. 2022 verilerine göre Berlin, Madrid, Talin ve Kopenhag yerel çevrim içi hizmet endeksinde dünyada ilk sırada gelen şehirlerdir. Estonya, Hollanda, Birleşik Krallık, Finlandiya ve Danimarka e-katılım ve onun alt bileşeni e-karar verme endeksinde dünyada öncü ülkeler arasındadır (Birleşmiş Milletler, 2022).

Yerel yönetimlerde ilk çevrim içi etkileşimli uygulaması Amsterdam'da (Dijital Şehir-DDS) 1994'te deneysel bir proje olarak başlamıştır. Dijital kamusal alanın siyasi bilgi tedarikini ve vatandaşlar ile politikacılar arasındaki iletişimi geliştirmek için kullanılmak üzere 1994 Mart yerel seçimleri sürecinde Amsterdam Belediyesi ve daha sonra Ekonomi ve İçişleri Bakanlıkları tarafından sübvansede edilmiştir. Hollanda'da başta yerel seçimlerde olmak üzere siyasal katılımın gitgide düşüyor olması bu projenin desteklenmesinde etkili olmuştur. O dönemde internet erişimi çoğunlukla merkez istasyona gidilerek sağlanmasına rağmen özellikle 30 yaş altındaki vatandaşlar tarafından yoğun bir ilgi görmüştür. Yaklaşan yerel seçimlerle ilgili bilgi verilen uygulamada, politikacılara e-posta gönderme imkânı sağlandı. Birçok siyasal ve sosyal konu hakkında bir kısmı

moderatörlü sanal tartışma odaları kurulmuştu. DDS, 1998 yerel seçimlerinde Hollanda'nın tüm belediyeleri için 'seçim meydanı' adı verilen seçimlere katılan ulusal veya yerel siyasal partilerin adaylarını ve programlarını tanıtacağı, adaylarla iletişimin sağlandığı birer web sitesi hazırlamıştır. Diğer taraftan zaman içinde bilgi ve iletişim altyapıları hakkında araştırma yapmak ve bölgesel ekonomik yapıyı güçlendirmek amacıyla küçük ve orta ölçekli şirketler ve diğer kuruluşlar için web hizmet uygulamalarının geliştirilmesi gibi finansal kazanç sağlayan işleri de üstlenme ihtiyacı doğmuştur. Özel bir şirkete dönüşmesi DDS organizasyonunu etkilemiş, sitenin tasarımında ve işleyişinde yerel demokratik katılım olanaklarının geliştirilmesi için kullanıcıların ihtiyacı gözetilmemiş, sınırlı işlevli bir site olarak kalmıştır. Başlangıçta sistemin kullanıcılarıyla bir 'danışma kurulu' oluşturulması planlanmış fakat hayata geçirilmemiştir. Demokratik katılımı teşvik etmek için fonlanarak başlayan DDS projesi kendi organizasyonel yapısının demokratik olmaması nedeniyle sona ermiştir (Van Den Besselaar ve Beckers, 2005). Bu projenin başarısı ve ünlenmesinin ardından diğer şehirler de Amsterdam deneyini tekrarlamaya çalışarak 'Dijital Şehir' metaforunun yayılmasına katkıda bulunmuştur.

Avrupa'nın ikinci ve İtalya'da ilk çevrim içi uygulama ise Bolonya'da belediye başkanı ve meclisinin halk oyu ile seçilmeye başladığı 1995 yılında Iperbole ile hayata geçirilmiştir. Meclis tarafından devlet desteği ve dışarıdan alınan hibelerle karar alma ve hizmet faaliyetlerinin tasarlanması (ve izlenmesi) süreçlerine halkın katılımını ve hükümetle etkileşim yoluyla e-demokrasiyi teşvik etmek, idari şeffaflığı, kamu politikasının kalitesinin artırılmasını ve yerel kalkınmayı sağlamak için geliştirilen uygulama ile birlikte internete erişim siyasal vatandaşlık hakkı olarak görülmüştür. Iperbole, yerel yönetim tarafından kurulan, kanun tasarı ve tekliflerinin taslaklarının yer aldığı, sivil istişare için haber grupları ve tartışma forumları sağlayan ücretsiz bir kablosuz sivil ağ ve topluluk portalıdır. Kullanıcı sayısında zaman içinde artış olmasına rağmen politikalar hakkında çevrim içi istişare ve tartışmadan ziyade portal, sadece vatandaşların çevrim içi hizmetleri kullanması ile sınırlı kalmıştır. Meclisin kamusal söylem vurgusunun zaman içinde azalttığı ve halkın yerel konulara ilgisini canlı tutmak için kentsel ve toplumsal kalkınmaya yönelik daha geniş stratejilerle birleştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Freeman, 2013:245-246; Guidi, 2009:262).

Ampirik çalışmalar, Iperbole'nin gelişiminin ilk aşamalarında yerel politikacıların kararlarını veya eylemlerini belirlemede çevrim içi halk katılımını kullanmadıklarını, bunun yararlı olacağı inancını taşımadıklarını gösteriyor. Çevrim içi tartışmaların denetlenmemesi kaotik bir ortam yaratmış, gündem birkaç yerel çıkar grubu ve protestocunun hâkimiyetinde kalmıştır. Bunların yanı sıra meclisin Iperbole'yi geliştirmek için fon kazanması bazı finansman ve mülkiyet sorunlarına yol açmış, yerel internet sağlayıcıları ücretsiz internet erişiminin kârlarında kayıp yaratması nedeniyle dava açmıştır (Freeman, 2013:246). Bolonya yönetimi uygulamanın güncellemelerini, akıllı telefonlarla

uyumunu, sosyal medya etkileşimini ve dolayısıyla platforma katılımı artırmaya yönelik yenilikçi çabalarını kararlılıkla devam ettirmiş, yerel meseleler hakkında yapılandırılmış ve rasyonel söylem ve tartışmaların gelişmesini sağlamıştır (Guidi, 2009:268). Iperbole uzun vadede başarılı bir girişim olmuş, diğer İtalyan şehirlerine öncülük etmiştir.

DDS projesi, Iperbole örneklerinden, İngiltere’de (Dunne, 2010) ve Avusturya’da (Schmidhuber vd., 2017) çevrim içi katılımcı uygulamalardan edinilen deneyimler katılımcı demokrasinin gelişmesi için siyasete ilgi duyan platform kullanıcılarının ihtiyaç ve taleplerini dikkate almak ve ilgiyi canlı tutmaya devam etmek gerektiğini göstermektedir.

Katılımcı Demokratik Uygulamalarla İlgili Sorunlar ve Öneriler

Katılımcı pratikler son yıllarda pek çok alanda çoğalmış olsa da vatandaş katılımının artırılması yoluyla demokrasinin derinleştirilmesine yönelik birçok zorluk devam etmektedir. Demokrasi teorisinin vurguladığı ve yerel demokrasi açısından katılımcılığın teşvik edildiği ‘hesap verebilirlik’, ‘temsil edilebilirlik’, ‘duyarlılık’ ve ‘şeffaflık’ gibi çıkış noktaları bu sefer yerel düzeyde çeşitliliği artan katılımcı demokrasi uygulamaları ile birlikte kavramsal boyutta yeniden tartışılır hale gelmektedir. Yerel demokrasi açısından zorluklar, politika karar süreçlerinde seçilmiş politikacıların rolü, halkın kontrolü ve katılımı halkın kapsayıcılığı tanımı ile ilgilidir.

Yerel politikacıların “katılımcı girişimlerin siyasi etkisiyle ilgili beklentiler” olarak vatandaş katılımını teşvik etme veya engelleme konusunda bir rolü vardır (Karlsson, 2012:796). Çoğu politikacının, vatandaş katılımının yeni biçimlerinin kendi siyasi önceliklerini tehdit etmesinden çekindikleri için etkileşimli süreçleri aktif olarak desteklemediklerini göstermektedir (Klijn ve Koppenjan, 2000:365; Callanan, 2005:923). Hollanda’da halk inisiyatifleri ile ilgili bir araştırmada yerel yönetimlerin etkileşim ağı kurma, teşvik etme ve kolaylaştırma rollerini yavaş ama aşamalı olarak geliştirdiklerini göstermektedir (Mees vd., 2019:206).

Farklı ideolojilerden gelen siyasal partilerin yerel örgütlenmelerinin katılımcı faaliyetlerin uygulanmasına yaklaşımları diğer politik alanlarda yaşanan sol-sağ çatışmasında olduğu ölçüde büyük bir farklılık göstermemektedir. İspanya’da yapılan güncel bir araştırmaya göre (Font ve Rico Motos, 2023)⁵ demokratik temsilin tamamlayıcısı olarak yerel doğrudan katılımın ideolojik sınırların ötesinde benimsendiği gözlenmektedir.

⁵ Araştırma farklı hassasiyetlere sahip bölgesel/yerel partilerin etkili olmadığı Madrid ve Endülüs Bölgesi belediyelerini kapsamaktadır. Bu nedenle araştırma sonuçları Kıta Avrupası yerel yönetimleri için genelleştirilebilir.

Cumhuriyetçi geleneğin demokratik radikalizmine daha yakın olan partiler vatandaşların iradesini doğrudan politika kararlarına dönüştüren katılımcı mekanizmalara (özellikle katılımcı bütçeleme ve bağlayıcı referandumlar) önem vermektedir. Merkezî olmayan politika meselelerinde halk istişareleri desteklenmekle birlikte genel anlamda isteksiz bir vizyon sergilenmektedir. Merkez sağ partiler, konu ile ilgilenen sivil toplum gruplarının daha çok sol eğilimli oldukları bir konuda herkesin sesini duyurabilmesi için halk istişarelerine stratejik bir ilgi duyabilmektedir. Almanya’da yapılan bir çalışma meclis üyelerinin demokratik yenilikleri olumlu algıladığı; doğrudan katılıma en güçlü katkının Yeşiller’den geldiği ve sonra sırasıyla sosyal demokrat ve muhafazakâr partilerin meclis üyeleri tarafından desteklediğini göstermektedir (Kersting, 2021:9). Madrid’de katılımcı projelere en büyük direnç muhafazakâr partiler tarafından gösterilmiştir. Yönetimlerin değişmesi katılımcı uygulamalarda istikrarsızlığı, yeniliklerin kurumsallaşamaması sorununu doğurmakta ve vatandaşların yerel demokrasiye karşı şüpheli hale gelmesine neden olmaktadır (Iglesias Alonso ve Barbeito Iglesias, 2020:251).

Katılımcı girişimler, bazen yerel politikacıların çeşitli projelerine destek istemesi ya da belirli toplulukların belirli politikalarda daha fazla söz sahibi olması için belirli ihtiyaç veya koşullara uyarlanmak için tasarlanmış olabilmektedir. Bu durum katılım için demokratik anlamdaki güdülerini söndürebilmektedir (Fung, 2015:520). Norveç’te seçilmiş yerel politikacılar, vatandaşların siyasi karar alma sürecine katılımını artırma veya derinleştirme çabalarının iyi nedenleri olduğunu vurgularken halkın katılma motivasyonunun düşüklüğünden şikâyet etmektedir. Yerel yöneticilerin kamu sorunlarına çözümler için ortak öneriler geliştirmek amacıyla vatandaşlarla daha doğrudan etkileşim kurmayı mümkün veya arzu edilir bir yöntem olarak görmeme eğilimi belirgindir (Sønderskov, 2019:320). Politikacıların katılımcı uygulamalara demokrasiyi besleyici bir şekilde dâhil olmaları, bu süreçlere liderlik etmeleri, kendi rollerini algılama ve siyasetin önceliğini tanımlama biçimlerinde değişiklik yapmaları gerekmektedir. Vatandaşlarla etkileşim içinde karar alma, politikacılar için yalnızca vatandaşların kim olduğunu ve ne istediklerini öğrenmenin değil, aynı zamanda onlara isteklerine duyarlı olduklarını göstermenin bir yolu olarak görülebilir (Klijn ve Koppenjan, 2000:383-384). Politikacıların katılımcı uygulamalara bakış açısında köklü bir değişim gerekirken, zaman içinde uygulamaların artması ile birlikte bu değişimin gerçekleştiği gözlenmektedir.

Avrupa’da yerel doğrudan katılım uygulamaları temsilî sistemin tamamlayıcı unsuru olarak giderek daha fazla benimsenmektedir. Karar sürecine katılımcıların yerel toplumu kendi gördükleri şekilde temsil etmede oynadıkları rol ile seçmenlerinin görüşlerini temsil etmek üzere demokratik olarak seçilen meclis üyelerinin temsilî rolü arasında zaman zaman gerilimler yaşanmaktadır (Bovenkamp ve Vollaard, 2019:201-202; Callanan, 2005:924; Ladner ve Fiechter, 2012). Bu ikisi arasında doğru bir dengelemenin sağlanması gerektiği konusuna dikkat çekilmektedir. Doğrudan katılım aktörleri ile seçilmişler bir

kontrol ve denge mekanizması olarak işleyebildiği ölçüde birbirini tamamlayacaktır. Halk iradesinin doğru bir şekilde yansıdığı ve politikaların hızlı bir şekilde uygulandığı dengeli bir kurumsal tasarım yapmak kolay değildir.

Hollanda'da geniş kapsamlı bir doğrudan katılımcı demokrasi programına sahip orta ölçekli bir belediye olan Hoogeveen'de yerel yönetime vatandaşlar, sivil toplum ve özel kuruluşların dâhil olduğu Forges uygulaması karar alma sürecinin iyi örneği olarak sunulmaktadır (Krek vd., 2012). Bu uygulamanın temel özelliği vatandaşların yıllık mahalle bütçelerinde doğrudan söz sahibi olması ve aynı zamanda mahallelerinin kısa ve uzun vadeli planlanması ve kalkınmasına dâhil olmalarıdır. Bazen gerilimler olsa da vatandaşların mantığına uygun hareket eden ya da anlaşmazlıkların çözüldüğü bir mekanizma oluşturulmuştur. Hoogeveen örneği, doğrudan katılımcı ve temsili demokrasinin (1) yönlendirme komitesi, meclis üyelerinden oluşan danışma grubu ve uyumlaştırma ekibinden oluşan bir takım çalışmasıyla, (2) profesyonel araçların çalışma yöntemine özel dikkat göstererek ve (3) istikrarlı siyasi destek sayesinde dengelenebileceğini göstermektedir (Geurtz ve Van De Wijdeven, 2010:545). Benzer şekilde İrlanda'daki Stratejik Politika Komiteleri örneği de kurumsal gerilimlerin ortaya çıktığını göstermekte fakat çatışma düzeyinin beklenenden daha az olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcı uygulamaların bir sosyalleşme etkisine ve seçilmiş üyeler ile farklı çıkar grupları arasında iyi ilişkilerin kurulmasına olanak sağladığı ve bu tür gerilimlerin hafifletilmesini kolaylaştırdığı da görülmektedir (Callanan, 2005:927).

Hollanda belediyelerinden özel politika konularına ilişkin bir araştırma, yerel meclislerin kamuoyunda gündeme gelen konuların irdelenmesinde ve kamuoyu tartışmasının bir parçası haline getirmesinde büyük rolü olduğunu vurgulamaktadır. Merkezî olmayan sosyal politikalar ve sağlık politikaları hakkında gerekli bilgiyi sivil toplumdan alarak tüm toplumun ortak çıkarlarına hizmet etme çabası içinde farklı çıkarları dengelemeleri gerekmektedir. Sivil toplum ile seçilmiş temsilciler arasındaki temasın gayri resmî niteliği yetki ve hesap verebilirliği sınırlandırmaktadır. Bu nedenle iddiaların meşruiyetine ilişkin kamuya açık bir tartışma, iddiaların kamuoyunda açıklanması, kabul edilmesi ve dolayısıyla meşrulaştırılması temsilî ilişkiyi güçlendirebilir (Bovenkamp ve Vollaard, 2019:213). Norveç'te iki belediyede sağlık politikalarıyla ilgili olarak yapılan araştırmada da (Von Heimburg ve Hakkebo, 2017:68) yerel katılımı hesap verebilirliğin paylaşılması ve siyasi kararlılığın sağlanması için sürekli diyalog prensibi vurgulanmaktadır. Bir "ana anlatı" temelinde sağlığın teşviki ve geliştirilmesi yeterliliği, profesyonel ağlara katılım, ortak hedeflere yönelik kitle kaynak kullanımı ve politikacıların ve diğer paydaşların kalplerini ve zihinlerini kazanarak hedefe bağlılık yerel katılımı işlevsel kılmaktadır. Belediye ana planına sağlık politikası ile ilgili temel bir çerçeve eklenmiş ve daha sonra bir çeşit toplumsal sözleşme anlayışı ile katılımcı uygulamalarla sağlığa özel bir belediye planı geliştirilmiştir. Belediye meclisleri, idari liderler, vatandaşlar, yerel aktörler ve ilgili tüm paydaşların giderek daha büyük bir bütünün parçası

olduklarını anladıklarını ve “herkes için sağlık ve refahı” teşvik etmeye yönelik bilgi ve çabalarla giderek daha fazla katkıda buldukları gözlenmiştir. Araştırma, yerel yönetimlerde sistem ve insan kapasitesinin güçlendirilmesinin önemini vurgulamaktadır (Von Heimburg ve Hakkebo, 2017:70-74).

Michels ve De Graaf’ın (2010), Hollanda’daki belediyelerde yerel katılımcı politika oluşturma projelerine yönelik iki vaka çalışmasının bulguları, vatandaşların bu projelerdeki rolünün sınırlı olduğunu ve esas olarak hükümetin daha sonra kararlar alırken kullanacağı bir bilgi kanalı oluşturduğunu göstermektedir. Diğer taraftan bireylerin kamusal konularda daha fazla sorumluluk hissettiğine, çeşitli fikirleri dinlemeye teşvik ettiğine ve katılımın arttığına vurgu yapılmaktadır.

Kararların meşruiyeti açısından en sıklıkla vurgulanan olumsuzluk, ilgili tüm grupların ve çıkarların temsil edilememesi; temsildeki bu eşitsizliğin politika sonuçları açısından da eşitsizlik doğurmasıdır. Politikayı etkileme bağlamında bazı aktörlerin diğerlerinden daha fazla kaynağa, yeteneğe ve karar vericilere erişime sahip olması doğrudan katılımı eşitsizliği sağlayabilir (Bovenkamp ve Vollaard, 2019:200) ve toplumsal eşitsizliği yeniden üretir. Güçlü bir eşitlik geleneğine ve geniş vatandaş katılım fırsatlarına sahip İsveç’te yerel düzeyde istenmeyen tesislerin konumlandırılmasına ilişkin araştırmasında sosyoekonomik kaynaklar (para, eğitim, bağlantılar, statü ve zaman) açısından güçlü olan vatandaşların karar vericiler üzerinde etkisinin politika sonuçları açısından eşitsiz bir durum yaratabildiği sonucuna varmıştır. Hükümetin duyarlılığı ile siyasi nüfuz eşitliği arasında potansiyel bir gerilim bulunmaktadır (Grimes ve Esaiasson, 2014:759, 766). Sosyoekonomik durumu iyi olmayan vatandaşların, dışlanmış veya dezavantajlı grupların yerel düzeydeki doğrudan katılımı temsil eksikliği vurgulanmaktadır (Callanan, 2005:927; Gundelach ve Fatke, 2020:524-525; Jones ve Cento Bull, 2006:93; Kersting, 2021:5; Mees vd., 2019:205). Yabancı kökenli sakinlerin (göçmenlerin) yüksek bir yüzdesine sahip İsveç’te resmî vatandaşlık gerektirmeyen herhangi bir kamusal katılım bağlamında 'vatandaş' terimi yerine daha kapsayıcı bir dil kullanılmasının gerekliliğine dikkat çekmektedir. Duyurularda ve bilgilendirmelerde kullanılan dışlayıcı dilin belediye faaliyetlerine katılma konusunda yasal hakka sahip olan ve yerel demokrasiye aktif olarak katkıda bulunabilecek vatandaş olmayanların marjinalleştirilmesine katkıda bulunduğu işaret edilmektedir (Guziana, 2021:19-20).

Doğrudan katılımındaki eşitsiz durumun temsili sistemde de geçerliliği olduğunu hatırlatmak gereklidir. Katılımın tüm biçimleri için çok daha fazla insanı kapsayan nicelik açısından değil, nitelik açısından daha hayati bir yerel demokrasi hedeflenmelidir (Ladner ve Fiechter, 2012:456). Katılımcı demokrasi hassas bir düzenleme ile seslerini yükseltmek isteyen gruplar için bir fırsat olabilir (Bovenkamp ve Vollaard, 2019:200). Yerel yönetimlerin, belirli mahallelerde belirli vatandaşların katılımını yönlendirici bir rol üstlenerek

eşitsizliği telafi edebilir (Mees vd., 2019:205). Diğer taraftan gençlerin veya yaşlıların kendilerinin çıkarlarına odaklı kamu projelerini desteklemelerinin yarattığı ayrıcalıklı durumun demokratik yönü tartışılabilir. Okullardaki velilerin karar süreçlerine katılımı sistemi daha etkin hale getirmek yerine profesyonel eğitimcilerin ideallerine engel olabilir. Bir imar projesinin planlanmasında sakinlere danışmak projenin genel faydasını etkileyebilir (Fung, 2015:521). Bir diğer vurgulanan nokta yerel düzeyde son derece önemsiz meseleler için yürütülen katılımcı uygulamalarla ilgilidir. Sonuçlarının çok da önemli bir fark yaratmayacağı konular için doğrudan katılımın meşruiyet, etkinlik veya adalet gibi hedeflerinden hiçbirine fayda sağlamayacağı gibi büyük projeler ya da mali konulardaki katılımın ciddiyetini yaralayabileceğine dikkat çekilmiştir (Fung, 2015:521). Bu konuların karar alma sürecine katılım için ilgiyi artırıcı ve eğitici bir yanı olduğunu yeniden vurgulamak gerekir.

Demokrasinin derinleşebilmesi için öncelikle katılım sürecinin demokratik katılım kriterlerini karşılayıp karşılamadığının ve vatandaşların katılımdan doğrudan fayda sağlayıp sağlamadığının -kamu yararının- değerlendirilmesi gerekir (Barnes, 1999:67). Değişimin gerçekleştiği görülmeli, faydaları hissedilmeli, ancak bu değişimin uzun ömürlü olması için kararlılıkla desteklenmelidir (Burns vd., 2004:3). Daha genel anlamda, katılımcı uygulamaların sağlıklı bir demokrasi oluşturması için yeni bir toplumsal, siyasi ve ekonomik zihniyetin yerleşmesi gerekmektedir.

Sonuç

Avrupa'da temsilî ve katılımcı demokrasiyi yerel düzeyde birleştirme çabası ortak yönetim ve güçlendirilmiş katılımcı yönetim anlayışını geliştirmiş, doğrudan siyasi katılım araçlarının kullanılma yaygınlığını ve sıklığını arttırmıştır. Doğrudan katılımcı demokrasi uygulamaları temsilî sistemin ve ulusal düzeyde demokrasinin bir tamamlayıcısı olarak farklı seviyelerde de olsa yerleşmiştir. Günümüzde geline noktada temsilî demokrasinin vatandaşın doğrudan katılımı ile beslenerek etkileşimli bir modele evrildiği söylenebilir. Yeni bilgi ve iletişim teknolojileriyle ve 'en iyi uygulamalar' yoluyla edinilen tecrübe ile zaman içinde yayılmıştır. Uzun bir tarihsel demokrasi geleneğine ve sosyoekonomik göstergeler açısından gelişmiş profile sahip Avrupa ülkelerinde yerel politika yapım süreçlerine doğrudan katılım mekanizmalarını ele alan güncel araştırmalar, demokratik siyasi katılım ve temsil ile ilgili literatürde eskiden beri dile getirilen bazı sorunların devam ettiğini teyit etmektedir. Bu da henüz radikal bir etkinin hissedilmediği demokratik derinleşmeyi artırabilmesi için büyük bir potansiyel taşıyan yerel katılımcı uygulamaların geliştirilmesi ve desteklenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Yerel yönetimlerde uzun bir doğrudan demokrasi yönetim geleneğine sahip İsviçre'deki halk oylamaları ile halk inisiyatifleri katılımcı politika yapımında en iyi örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Federal devletler ile

yetki devrine dayalı bölgesel devletlerde halk oylamalarının ulus-altı uygulamalarda öne çıktığı gözlenmektedir. Almanya'da halk oylamaları eğitim, kültür, kalkınma, ekoloji gibi konularda ve çeşitli altyapı projeleri ile ilgili olarak katılımcı politika yapımı pratiklerinin sıklıkla uygulanan bir araçtır. Geri çağırma prosedürü yine Almanya'da daha sık başvuru alan bir doğrudan katılım aracıdır. Katılımcı bütçeleme uygulamalarına Madrid ve Paris gibi iki büyük başkent öncülük etmekte, Polonya ise ülke çapında yaygın örnekleriyle göze çarpmaktadır. Almanya'da katılımcı bütçeleme uygulamaları diğer doğrudan demokrasi pratiklerine göre daha yavaş ilerleyen gelişime sahiptir. Yerel e-demokrasi uygulamaları açısından bakıldığında bilgi ve iletişim açısından gelişme gösteren e-devlet uygulamasının e-katılım alt modülünün, e-bilgi ve e-hizmet fonksiyonlarına göre daha yavaş bir ilerleme sergilediği gözlenmektedir. Avrupa ortalama bazında hem e-devlet hem de e-katılım uygulamalarında dünyanın en önde gelen bölgesidir. Estonya, Hollanda, Birleşik Krallık, Finlandiya ve Danimarka e-katılım ve onun alt bileşeni e-karar verme endeksinde dünyada öncü ülkeler arasındadır.

Genel bir değerlendirme ile özellikle sol siyaset aktörlerinin daha çok desteklediği yerel doğrudan katılım projeleri ideolojik sınırların ötesinde benimsenmiş görünmektedir. Ancak yine de istikrar ve kurumsallaşma ile ilgili problemler devam etmektedir. Diğer taraftan katılımcı süreçlerin çoğulculuğa yer açtığı ve sivil toplumun farklı grupları arasında karşılıklı bilgi akışı dinamiğinin oluşturulması açısından yerel siyasal ağları dönüştürme kapasitesinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Halkın siyasete ilgisinin en geleneksel göstergesi olarak Avrupa ülkelerindeki seçime katılım oranına bakıldığında büyük bir değişim gözlenirse de yerel e-demokrasi uygulamalarının hem vatandaşlar için hem de yerel yöneticiler için geri dönülemez bir süreç içinde olduğu söylenebilir. Katılımcı uygulamaların fayda sağlayacağına olan güven arttıkça ve özellikle yönetimler tarafından teşvik edilmeye devam edildikçe demokrasiyi pekiştirecektir. Daha ileri bir projeksiyon ile karar alma sürecine doğrudan katılımın kapsayıcılığının ve niteliğinin artması, bunun etkilerinin hissedilmesi seçime ilgiyi artırmak yerine azaltabilir. Çok keskin çizgilerle kutuplaşmış bir siyasal bölünme olmadıkça kimin seçileceğini önemsiz kılabilir.

Kaynakça

Arikboğa, E. (2018). "Yerinden Yönetim ve Merkezileşmiş Büyükşehir Sisteminde Yetkilerin Dağıtılması". *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(1), 1-34.

Arnstein:R. (1969). "A Ladder of Citizen Participation". *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.

Barber, B. (1995). *Güçlü Demokrasi: Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset*. Ayrıntı Yayınları.

Barnes, M. (1999). "Researching Public Participation". *Local Government Studies*, 25(4), 60-75.

Bergh:(2004). "Democratic Decentralisation and Local Participation: A Review of Recent Research". *Development in Practice*, 14(6), 780-790.

Bherer, L., Dufour, P. ve Montambeault, F. (2016a). "The Participatory Democracy Turn: An Introduction". *Journal of Civil Society*, 12(3), 225-230.

Bherer, L., Fernández-Martínez, J. L., Espín, P. G. ve Sánchez, M. J. (2016b). "The Promise for Democratic Deepening: The Effects of Participatory Processes in the Interaction Between Civil Society and Local Governments". *Journal of Civil Society*, 12(3), 344-363.

Birleşmiş Milletler. (2022). *United Nations E-Government Survey 2022*. United Nations. <https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2022-09/Web%20version%20E-Government%202022.pdf> (15.02.2024).

Bovenkamp, H. M. V. D. ve Vollaard, H. (2019). "Strengthening the Local Representative System: The Importance Of Electoral and Non-Electoral Representation". *Local Government Studies*, 45(2), 196-218.

Brown, W. (2017). *Halkın Çözülüşü: Neoliberalizmin Sinsi Devrimi*. Metis Yayınları.

Burns, D., Heywood, F., Taylor, M., Wild, P. ve Wilson, M. (2004). *Making Community Participation Meaningful: A Handbook for Development and Assessment*. Policy Press.

Callanan, M. (2005). "Institutionalizing Participation and Governance? New Participative Structures in Local Government in Ireland". *Public Administration*, 83(4), 909-929.

Dahl, R. A. (2010). *Demokrasi Üzerine* (Çev. Betül Kadioğlu). Phoenix Yayınevi.

Demmers, J., Fernández Jilberto, A. E. ve Hogenboom, B. (Ed.). (2004). *Good Governance in The Era of Global Neoliberalism*. Routledge Taylor ve Francis Group.

Deniz, G. (2019). *Yerel Siyaset Açısından Türkiye'de Büyükşehir Belediye Yönetimi*. Gece Akademi.

Dias, N., Enríquez ve Júlio:(Ed.). (2019). *The Participatory Budgeting World Atlas*. Epopeia and Oficina, Portugal. <https://www.pbatlas.net/pb-world-atlas-2019.html>

Ekinci, E. (2020). *Yeni Büyükşehir Modelinde Temsil, Katılım ve Hizmet Kalitesi*. Gazi Kitabevi.

Font, J. ve Rico Motos, C. (2023). "Participatory Institutions and Political Ideologies: How and Why They Matter?" *Political Studies Review*, 0(0), 1-18.

Freeman, J. (2013). Local E-Government and Citizen Participation: Case Studies from Australia and Italy. *E-Government Success Around The World: Cases, Empirical Studies, and Practical Recommendations* (ss. 235-258). (Ed. J. R. Gil-García). IGI Global.

Fung, A. (2015). "Putting The Public Back into Governance: The Challenges of Citizen Participation and Its Future". *Public Administration Review*, 75(4), 513-522.

Geissel, B. ve Jung:(2018). "Recall in Germany: Explaining The Use of A Local Democratic İnnovation". *Democratization*, 25(8), 1358-1378.

Geurtz, C. ve Van De Wijdeven, T. (2010). "Making Citizen Participation Work: The Challenging Search for New Forms of Local Democracy in the Netherlands". *Local Government Studies*, 36(4), 531-549.

Görmez, K. (1997). *Yerel Demokrasi ve Türkiye*. Vadi Yayınları.

Gözler, K. (1988). "Halkoylmasının Değeri". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XL (1-4), 97-113.

Grimes, M. ve Esaiasson, P. (2014). "Government Responsiveness: A Democratic Value With Negative Externalities?" *Political Research Quarterly*, 67(4), 758-768.

Guidi, L. (2009). Participation at the Municipal level in Italy: The Case of Bologna. *Focus on citizens: Public engagement for better policy and services*. OECD Studies on Public Engagement.

Gundelach, B. ve Fatke, M. (2020). "Decentralisation and Political İnequality: A Comparative Analysis of Unequal Turnout in European Regions". *Comparative European Politics*, 18(4), 510-531.

Guziana, B. (2021). "Only for Citizens? Local Political Engagement in Sweden and Inclusiveness of Terms". *Sustainability*, 13(14), 7839.

Güler, B. A. (2000). "Yerel Yönetimleri Güçlendirmek mi? Ademi Merkezizyetçilik mi?" *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 9(2), 14-29.

Güneş, İ. (2020). "Porto Alegre, Paris ve Seul Katılımcı Bütçe Modelleri". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 537-554.

Habermas, J. (2015). *Kamusalığın Yapısal Dönüşümü*. (Çev. T. Bora ve M. Sancar). İletişim Yayınları.

Iglesias Alonso, A. H. ve Barbeito Iglesias, R. L. (2020). "Participatory Democracy in Local Government: An Online Platform in the city of Madrid". *HKJU-CCPA*, 20(2), 241-268.

Jones, B. ve Cento Bull, A. (2006). "Governance Through Civil Society? An Anglo-Italian Comparison of Democratic Renewal and Local Regeneration". *Journal of Civil Society*, 2(2), 89-110.

Karlsson, M. (2012). "Participatory Initiatives and Political Representation: The Case of Local Councillors in Sweden". *Local Government Studies*, 38(6), 795-815.

Kern, A. (2018). "What Happens After A Local Referendum? The Effect of Direct Democratic Decision-Making on Protest Intentions". *Local Government Studies*, 44(2), 183-203.

Kersting, N. (2021). Participatory Democracy and Sustainability. Deliberative Democratic Innovation And Its Acceptance by Citizens and German Local Councilors. *Sustainability*, 13(7214), 1-12.

Klijn, E. H. ve Koppenjan, J. F. M. (2000). "Politicians and Interactive Decision Making: Institutional Spoilsports or Playmakers". *Public Administration*, 78(2), 365-387.

Krek, J., Losito, B., Rebecca, R. ve Hoskins, B. (2012). *Good Practices Report: Participatory Citizenship in the European Union* (European Commission Report 3; Europe for Citizens Programme). https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/report_3_good_practice.pdf (20.01.2024).

Laclau, E. ve Mouffe, C. (2008). *Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru* (Çev. A. Kardam). İletişim Yayınları.

Ladner, A. ve Fiechter, J. (2012). "The Influence of Direct Democracy on Political Interest, Electoral Turnout and Other Forms of Citizens' Participation in Swiss Municipalities". *Local Government Studies*, 38(4), 437-459.

Laisney, M. (2012). "The Initiation of Local Authority Referendums: Participatory Momentum or Political Tactics? The UK Case". *Local Government Studies*, 38(5), 639-659.

Larson, A. M. ve Ribot, J. C. (2004). "Democratic Decentralisation Through A Natural Resource Lens: An Introduction". *The European Journal of Development Research*, 16, 1-25.

Leemann, L. ve Wasserfallen, F. (2016). "The Democratic Effect of Direct Democracy". *American Political Science Review*, 110(4), 750-762.

McDonnell, J. (2020). "Municipality Size, Political Efficacy and Political Participation: A Systematic Review". *Local Government Studies*, 46(3), 331-350.

Mees, H. L. P., Uittenbroek, C. J., Hegger, D. L. T. ve Driessen, P. P. J. (2019). "From Citizen Participation to Government Participation: An Exploration of the Roles of Local Governments in Community Initiatives for Climate Change Adaptation in The Netherlands". *Environmental Policy and Governance*, 29(3), 198-208.

Michels, A. ve De Graaf, L. (2010). "Examining Citizen Participation: Local Participatory Policy Making and Democracy". *Local Government Studies*, 36(4), 477-491.

Norris, P. (2001). *Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty, And The Internet Worldwide*. Cambridge University Press.

Norris, P. (2011). *Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited*. Cambridge University Press.

Schansberg, D. E. (2022). "Demokrasinin Sınırları". (Çev. H. Bal). *Liberal Düşünce Dergisi*, 106, 199-216.

- Schmidhuber, L., Hilgers, D., Gegenhuber, T. ve Etzelstorfer:(2017). “The Emergence of Local Open Government: Determinants of Citizen Participation in Online Service Reporting”. *Government Information Quarterly*, 34(3), 457-469.
- Schultz:K. (1965). “The Morality of Politics: The Muckrakers’ Vision of Democracy”. *The Journal of American History*, 52(3), 527-547.
- Sønderskov, M. (2019). “Do Local Politicians Really Want Collaborative Governance?” *International Journal of Public Sector Management*, 32(3), 320-330.
- Tejedo-Romero, F., Araujo, J. F. F. E., Tejada, Á. ve Ramírez, Y. (2022). E-Government Mechanisms to Enhance the Participation of Citizens and Society: Exploratory Analysis Through the Dimension of Municipalities. *Technology in Society*, 70(101978), 1-14.
- Van Den Besselaar, P. ve Beckers, D. (2005). The life and death of the great Amsterdam digital city. *Digital Cities III. Information Technologies for Social Capital: Cross-Cultural Perspectives* (C. 3081:66-96) (Ed. P. Van Den Besselaar ve S. Koizumi). Springer Berlin Heidelberg.
- Van Deth, J. W. (2014). “A Conceptual Map of Political Participation”. *Acta Politica*, 49(3), 349-367.
- Vedeld, T. (2003). “Democratic Decentralisation and Poverty Reduction: Exploring the Linkages”. *Forum for Development Studies*, 30(2), 159-203.
- Vetter, A. (2002). “Local Political Competence in Europe: A Resource of Legitimacy for Higher Levels of Government?” *International Journal of Public Opinion Research*, 14(1), 3-18.
- Von Heimburg, D. ve Hakkebo, B. (2017). “Health And Equity in All Policies in Local Government: Processes and Outcomes in Two Norwegian Municipalities”. *Scandinavian Journal of Public Health*, 45(18), 68-76.
- Vospernik:(2018). “A Perfect Match? Referendums and Consensus Democracy in Europe”. *Participations*, 20(1), 143-170.
- Whitehead, L. (2018). “The Recall of Elected Officeholders The Growing Incidence of A Venerable, But Overlooked, Democratic Institution”. *Democratization*, 25(8), 1341-1357.
- Yetkin Ataer, M. (2022). “Katılımcı Bütçeleme: Eleştirel Bir Yaklaşım”. *Istanbul Journal of Economics*, 72(1), 361-384.

Extended Summary

Participatory Policy Making in European Local Governments

The participatory democracy approach argues that democracy, as an incomplete and ongoing project, might be developed through mechanisms in which citizens

individually and directly participate in political decisions and policies that affect their lives. Examining the practices that enable direct participation in decision-making processes in local governments provides a perspective on how participation mechanisms are designed or improved. Referendums, popular initiatives, recall procedures, participatory budget practices, residents' participation in city councils, local advisory boards, workshops, forums, and meetings, and contacting local governments through social media and other communication tools are the participation instruments that enable the people to be directly involved in public policy-making. These instruments have the potential to strengthen public interest in politics not only during the election period but also between two election periods, provide continuity in their influence on policies to be followed, and thus support representative democracy. The argument that citizens' sense of familiarity with local issues and their perception of the direct impact of political decisions on their daily lives will increase political interest, knowledge, and active political participation over time is the basic hypothesis of the participatory democracy approach. In the study, local governments are examined with an approach based on the participatory democracy theory and concentrated on the citizenship roles of the residents.

This article focuses on European experiences with direct participation in local government decision-making processes. It is aimed to reveal the developments and shortcomings based on the latest empirical studies (especially case studies) on local participatory mechanisms. Participatory policymaking, in which citizens are directly included in the decision-making mechanism at the local level, has been supported by several legal obligations in Europe, especially since the 1990s, when localization policies became effective. It is observed that participatory practices developed and spread in an evolutionary process in Europe between 2000 and 2023. The study consists of five parts: Introduction, Structure of Local Governments and Determination of Governors and Leaders, Direct Democratic Participation of Citizens in Local Governments, Problems and Suggestions Related to Participatory Democratic Practices and Conclusion.

In recent years, with the influence of new information technologies, the increase in citizens' engagement and interaction channels with politics has changed the nature of political participation and sometimes made it difficult to define it conceptually. As a result, political participation can be defined as actions that everyone agrees on, not necessarily by laws, rules, or threats, but voluntarily, as part of their role as citizens, and that affects the political decision-making process. These actions are not limited to election periods or a specific area or stage where authorities are contacted while formulating certain policies (van Deth, 2014:352). An understanding that does not conceptually include the changing nature of political participation may lead to an inference that participation decreases over time. It is a fact supported by data that political party membership and election participation rates, which are traditional representative participation methods, are decreasing, especially in Western democracies (Fung, 2015:515; Norris, 2011).

More generally, it is argued that the link between citizens and political institutions is weakening. The understanding of participatory democracy points to an area where this bond can be re-established.

Political participation mechanisms are designed to create citizens who are better able to think about public policy issues, are more knowledgeable, and are more confident in speaking for themselves and others; It can be designed as an effective way to rebuild trust between employees, users and providers of public services (Barnes, 1999:67). Participatory practices can reinforce democratic culture when constructed based on two-dimensional political competence: individuals' "beliefs about their competence to understand and influence politics" and "beliefs about the ability of government officials and institutions to respond to citizens' demands" (see McDonnell, 2020:334; Vetter, 2002:5). When citizens' knowledge about public affairs and their trust in the political system and its actors interact together and nourish each other, it makes civil democratic participation meaningful (Norris, 2001:217). It is claimed that direct participation improves individuals' political interests, strengthens their awareness of democratic citizenship, has an educational aspect, and on the other hand, increases the responsibility of elected politicians and makes management more transparent, sensitive, and effective. Empirical studies support this approach but sometimes provide evidence that does not support it.

Local governments in Europe are among the most developed regions in the world in terms of their capacity and performance and in terms of local democracy. The relatively high level of economic wealth and human development, the long historical tradition of democracy, the older and more developed civil society networks, and the regulatory function of the Council of Europe and the European Union have enabled local governments to be relatively more autonomous. The reason for focusing on European local governments is to evaluate good practices in a continent that is more homogeneous in terms of development, to better understand the shortcomings, weaknesses or threats, and to better analyze local practices and problems. Thus, the problems of political participation intertwined with development dynamics and practices in underdeveloped countries such as some Asian, African, and Latin American countries, where local participation - local development (regional development) relations are discussed more intensively, are left out of scope.

Local governments in Europe have long had legal obligations to involve the public in decision-making, particularly through their planning and environmental functions. The effort to combine representative and participatory democracy at the local level in Europe increases the prevalence and frequency of the use of direct political participation tools. Direct participatory democracy practices have become established, albeit at different levels, as a complement to the representative system and democracy at the national level. Today, it can be said that representative democracy has evolved into an interactive model, nourished

by the direct participation of the citizens. Direct participation mechanisms such as referendums, popular initiatives, recalls, and participatory budgeting practices are supported by deliberative participation tools such as the participation of municipal residents in local advisory boards, meetings, workshops, and forums. Direct participatory mechanisms are an area open to institutional innovations. It has spread over time with experience gained through new information and communication technologies and 'best practices'. It is observed that over time, all participation practices focused on vote and deliberation in the context of representative or direct democracy have been integrated into the framework of e-democracy practices.

Current research on local participatory mechanisms in Europe confirms that some problems long expressed in the literature on democratic political participation and representation continue. Although participatory practices have increased recently, many challenges to deepening democracy through increasing citizen participation remain. With the increasing diversity of participatory democracy practices at the local level, starting points emphasized by democracy theory and encouraging participation in terms of local democracy such as 'accountability', 'representativeness', 'responsiveness' and 'transparency' are becoming debatable again in conceptual dimension. Challenging areas for local democracy concern the role of elected politicians in policy decision-making processes, public control, and the definition of public inclusiveness in participation. Local direct participation projects, mostly supported by left-wing politics, seem to be adopted beyond ideological boundaries. However, problems with stability and institutionalization continue. Direct participation practices have a high potential to transform local political networks by making room for pluralism and providing mutual information flow dynamics between different civil society groups. As a result, it is pointed out that local participatory practices, where no radical effect has yet been observed in terms of democratic deepening, need to be developed and supported.

Although there is no significant change in the rate of voter turnout in elections in the European countries, which is the most traditional indicator of the public's interest in politics, it might be said that local e-democracy practices are in an irreversible process for both citizens and local administrators. As confidence in the benefits of participatory practices increases and they continue to be encouraged, especially by governments, they have a great potential to reinforce democracy. With a further projection, increasing the inclusiveness and quality of direct participation in the decision-making process and feeling the effects of this may reduce interest in elections rather than increase them. The proper functioning of direct democracy processes may make it irrelevant who is elected unless there is a sharp political confrontation fueling polarization.

Kurumlar Perspektifinden Kentsel Alanda Yaşayan Yaşlılar: Konya İli Selçuklu İlçesi Örneği¹

*Müşerref KÜÇÜK**
*Kadir CANATAN***

Öz: Türkiye’de nüfusun hızla yaşlandığı ve bu doğrultuda hızlı bir demografik dönüşümün yaşandığı istatistiki verilerle teyit edilen bir meseledir. Bu eğilimin yakın geleceğe dair öngörülerde de vurgulandığı görülmektedir. Yaşlılık döneminde bireyin tek başına karşılayamadığı oldukça çeşitli ve karmaşık ihtiyaçları, tek başına çözülmesi mümkün olmayan sorunları ve beklentileri bulunmaktadır. Ayrıca insan yaşamı pek çok olay ve olgularla iç içe geçmiş karmaşık ilişki ağı içerisinde cereyan etmektedir. Günlük hayatta yaşlılık döneminde de birey yaşamını önemli ölçüde yakın sosyal çevre ve kurumsal çevrelerin destekleriyle sürdürmektedir. Bu çalışmanın konusunu, yakın sosyal çevreden ziyade yaşlılara yönelik hizmet yürüten çeşitli kurum ve kuruluş profesyonellerinin, yaşlıların içinde buldukları duruma dair gözlemleri ve deneyimleri, uygulamaları, gelecek hedefleri ve önerilerine ilişkin değerlendirmeleri oluşturmaktadır. Çalışmada, Konya ili Selçuklu ilçesinde yaşlılara yönelik hizmet veren Selçuklu Belediyesi, Selçuklu Kaymaklığı SYDV, Selçuklu Bakım Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi, Merkezsev Huzurevi, Özel Konya Engelli Bakım Merkezi olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşların birim yöneticileri/birim sorumlularının yaşlılar ve yaşlanma politikalarına dair görüşleri incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi uygulanmış ve katılımcılarla mülakatlar yapılmıştır. Araştırmanın temel bulguları arasında kurumsal deneyim ve gözlemler doğrultusunda oluşan değerlendirmelere göre ilçede, aile kurumu halen geleneksel olarak işlevini sürdürmekte olup, yaşlı bakımında temel aktör olma özelliğini korumaktadır. Ailede yaşlı bakımının sürdürülmesine ilişkin

¹ Bu çalışma Prof. Dr. Kadir Canatan’ın danışmanlığında yürütülmüş olan “Yaşlıların İhtiyaçları, Beklentileri ve Karşılaştığı Sorunların Çözümünde Sosyal ve Politik Çevrenin Rolü: Konya İlinin Beyşehir ve Hüyük İlçeleri Örneği” başlıklı doktora tezinde elde edilen ve kullanılan verilerden hazırlanmıştır. Çalışma (26-28 Ekim 2023, Ankara) 12. Ulusal Yaşlılık Kongresi’nde sözlü olarak sunulmuştur.

* Dr., bağımsız araştırmacı ve yazar, muserefkucuk@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1585-7122

** Prof. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi, kadircanatan@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-2358-6051.

Makale Geliş Tarihi: 03.11.2023

Makale Kabul Tarihi: 20.05.2024

gelecek öngörülerinde ise ağırlıklı olarak olumsuz görüşlerin olduğu bulgulanmıştır. İlçede yaşlılar en fazla yakın sosyal çevrenin desteğine, sosyal hayata katılıma, maddi desteğe, saygı, sevgi ve ilgiye ihtiyaç duymaktadır. Yaşlıların kurumlardan beklentileri evde bakım hizmeti, günlük işlerin yapılması, maddi ve manevi destek, huzurlu ve sıcak ortamların oluşturulmasıdır. Aile ve yakın çevre bağlarının zayıf olması, bakım ve iletişimsizlik yaşlıların ilçede karşılaştığı en önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılar, Kentsel Çevre, Sorunlar, İhtiyaçlar ve Beklentiler, Kurumsal Perspektif.

Elderly People Living in Urban Areas from the Perspective of Institutions: The Case of Selçuklu District of Konya Province

Abstract: *It is an issue confirmed by statistical data that the population in Turkey is rapidly aging and that there is a rapid demographic transformation in this direction. It seems that this trend is also emphasized in predictions for the near future. In old age, the individual has very diverse and complex needs that he cannot meet alone, and problems and expectations that cannot be solved alone. In addition, human life takes place within a complex network of relationships intertwined with many events and phenomena. In daily life, even in old age, the individual continues his life largely with the support of his close social and institutional environments. The subject of this study consists of the observations and experiences, practices, future goals and suggestions of various professionals of institutions and organizations that provide services to the elderly rather than the immediate social environment, regarding the situation of the elderly. In the study, the opinions of unit managers of relevant institutions and organizations, including Selçuklu Municipality, Selçuklu District Governorate SYDV, Selçuklu Care Rehabilitation and Family Counseling Center, Merkezsev Nursing Home, Private Konya Disabled Care Center, which provide services for the elderly in the Selçuklu district of Konya province, regarding the elderly and aging policies has been examined. Qualitative research method was applied in the study and interviews were conducted with the participants. Among the main findings of the research, according to the evaluations made in line with institutional experience and observations, the family institution still continues to function traditionally in the district and maintains its feature of being the main actor in elderly care. It has been found that there are predominantly negative views in future predictions regarding the continuation of elderly care in the family. In the district, elderly people mostly need the support of the close social circle, participation in social life, financial support, respect, love and attention. The expectations of the elderly from institutions are home care service, daily chores, material and moral support, and creation of peaceful and warm environments. Weak family and close circle ties, lack of care and communication are among the most important problems faced by the elderly in the district.*

Keywords: *Elderly People, Urban Environment, Problems, Needs and Expectations, Institutional Perspective.*

Giriş

Bütün canlılar doğumlarından itibaren büyüme, gelişme, olgunlaşma ve yaşlanma gibi süreçlerden geçmektedir ve bu süreç ölümle tamamlanmaktadır. Dolayısıyla her canlı için yaşlanma süreci yumurtanın döllenişle başlamakta ve ömür boyu devam etmektedir. Bu bağlamda “Yaşlanma bir süreç, yaşlılık ise bir dönemdir” (Canatan, 2018: 14). Yaşlılık bireyin zaman içinde değişen koşullara uyum sağlama gücü; iç ve dış faktörler arası denge kurabilme yetisinin zayıflamasıdır. “Üçüncü yaş dönemi, altın çağ, yeşil yıllar” şeklinde de ifade edilmektedir. Bireyin yaşam süreci ve genetik faktörle ilişkilidir (Arpacı, 2005: 106). Yaşlılık, yaşlanma süreci sonunda başlayan bir dönemdir. Yaşlanma çok yönlü gelişen bir süreç olup bireyde kronolojik, biyolojik, patolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyal yönlerin sürekli değişen süreçlerine işaret etmektedir (Ceylan, 2015: 27). Dünya Sağlık Örgütü 65-74 arasını genç yaşlı, 75-84 arasını orta yaşlı, 85 ve üstünü ise ileri yaşlı olarak sınıflandırmaktadır. Buradaki 65 yaş kronolojik yaşın sınırı olarak değerlendirilmektedir (EYHGM, 2018: 21). Kronolojik yaş, yaşlı nüfusun tanımlanmasında nesnel, evrensel ve karşılaştırılabilir bir kriterdir ve yaygın olarak 65 yaş ve üzeri nüfus yaşlı nüfus olarak ifade edilmektedir. Ancak bireylerin “yaşlı” olarak nitelendirilmesinde ülkeler arası farklılıklar olduğu gibi dönemsel olarak da farklılıklar görülmektedir (Eryurt, 2023: 92). Kronolojik yaş baz alınsa da yaşlanma hem anlamsal olarak hem de deneyimsel olarak her bireyde farklı şekilde tecrübe edilmekte ve anlamlandırılmaktadır. Yaygın olarak kullanılan 65 yaş, bireylerin emeklilikle birlikte sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyduğu döneme de işaret etmektedir (Taşçı, 2010: 177). Teknolojinin ve sağlığın geliştirilmesi, doğurganlık oranlarının gerilemesi ve yaşam beklentisinin artması gibi çeşitli nedenler yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payını hızla artırmıştır. Toplam nüfus içindeki yaşlı nüfus artışı 21. yüzyılda en fazla tartışılan sosyal bir olgu haline gelmiştir (Danış ve Günay, 2019: 43).

Birleşmiş Milletler Dünya Nüfus Tahminlerine göre 2022 yılında dünya nüfusunun 7 milyar 975 milyon 105 bin 156 kişi olduğu, yaşlı nüfusun ise 782 milyon 998 bin 642 kişi olduğu tahmin edilmiştir. Bu tahminlere göre dünya nüfusunun %9,8’ini yaşlı nüfus oluşturmuştur (TÜİK, 2023). Birleşmiş Milletler Dünya Nüfus Beklentileri bağlamında geleceğe dair bu oranın 2030 yılında %12, 2050 yılında %16 ve 2100 yılında ise %23 olacağı öngörülmektedir (Oğlak ve Canatan, 2020: 132). Türkiye İstatistik Kurumu 2022 verilerine göre Türkiye’de 65 yaş ve üzeri toplam yaşlı nüfus 8 milyon 451 bin 669 kişi olmuştur. Yaşlı nüfus oranı ise dünya yaşlı nüfus oranının hemen üstünde %9,9’a yükselmiştir. Bu oranın 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında ise %25,6 olacağı tahmin edilmektedir. Türkiye’de “doğuştan beklenen yaşam süresi” 2020 ve 2022 döneminde 77,5 yıl olmuştur ve kadınların erkeklerden 5,5 yıl daha uzun yaşadığı kaydedilmiştir (TÜİK, 2023). Küresel bir eğilime dönüşen demografik yaşlanmanın, içinde bulunduğumuz yüzyılın

kendine özgü yaşlı sorunlarını da artıracığı ve bu bağlamda ülkeleri yenilikçi çözümler üretmeye zorlayacağı ifade edilmektedir. Zira yaşlanan nüfusun sağlık, bakım, ekonomik ve sosyal olarak hem bireylerin hem de toplumların baş etmeleri gereken pek çok sorunun habercisi olduğu bilinmektedir (Küçük, 2023: 387).

Yaşlıların Sorunları, İhtiyaçları ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler

Yaşlılık döneminde birey pek çok sorunla karşılaşabilmekte ve bu döneme özgü sorunlar hem bireysel hem de toplumsal bağlamda çeşitlilik sergileyebilmektedir. İnsanın doğumunun hemen ardından yatakta başlayan süreç, yaşlılık sürecinde de çeşitli sağlık sorunlarına bağlı olarak yatağa bağlı hale gelebilmekte ve bir bebek gibi başkasının bakım ve desteğine ihtiyaç duyabilmektedir (Canatan, 2019: 19). Ayrıca moderniteden postmoderniteye geçişle birlikte yaşlı olmanın dayanılmaz ağırlığı bireyi gün geçtikçe daha pek çok sorunla baş başa bırakarak zorlayabilmektedir (Bektaş, 2017: 17). Bu nedenle yaşlı bireylerin karşılaştığı sorunlar multidisipliner olup sağlık, ekonomik, sosyal, psikolojik ve kültürel boyutlarda ortaya çıkabilmektedir. Sosyal ve ekonomik bağlamda aktif, sağlıklı ve güvenli yaşayabilmesi için bireyin bilinçlendirilmesi, yine bu dönemde ortaya çıkabilecek sorunların açıkça ortaya konulması ve çözüm önerileri geliştirilmesi önemlidir (Danış ve Günay, 2019: 44).

Yaşlılık döneminde bireyler sağlık bakımından sıklıkla görme, işitme, sindirim, fiziksel, kas, iskelet ve kemik rahatsızlıkları, demans, Alzheimer, kalp ve kronik hastalıklar gibi pek çok sağlık sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Emeklilikle birlikte gelirin düşmesi ise yaşlılıkta gelir yetersizliğini beraberinde getirmektedir. Ekonomik sorunlara bağlı olarak sosyal ve kültürel yaşama dair sıkıntılar yaşlıları olumsuz yönde etkilemektedir. Emeklilikle birlikte sosyal çevreden gitgide uzaklaşılması, sosyal ilişkilerin zayıflaması ve statü kaybı da yaşlıları psikolojik yönden olumsuz etkilemektedir. Ayrıca sosyal ve toplumsal dışlanma, kötü muamele ve istismar da yine yaşlıların karşılaşabildiği sorunlardır (Kurt, Beyaztaş ve Erkol, 2010: 34). Bunların yanı sıra bağışıklık sisteminde zayıflamalar, ağız ve diş, tansiyon, uyku, bilişsel fonksiyonlarda gerilemeler, sosyal izolasyon, yalnızlık, ölüm korkusu, bakım, barınma, ev kazaları, ulaşım, teknolojiye uyum vb. daha pek çok sorun yaşlıların karşılaştıkları sorunlar arasında yer almaktadır. Bu dönemde karşılaşılan sorunlar yaşlıların yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Yaşlıların sıklıkla karşılaştığı bu sorunlar farklı disiplinlerce yapılan araştırmalarda ortaya konulmaktadır (Kerem vd., 2001; Koç, 2003; Aslan, 2004; Gökler Danışman ve Aydın, 2011; Ortabağ vd., 2011; Artan, 2013; Küçük, 2016; Samancı Tekin, 2016; Altındağ, 2017; Akgül, 2018; Küçük, 2021).

Diğer yandan insanlar yaşamları boyunca pek çok şeye ihtiyaç duymaktadır ve bu ihtiyaçları insanların davranışlarının temelini oluşturmaktadır. Bu ihtiyaçlar, toplumların ekonomik, kültürel, toplumsal, kentsel vb. pek çok belirleyiciye göre değişmekte ve şekillenmektedir (Canatan, 2020: 116). Yaşlılık döneminde öne çıkan en temel ihtiyaçlar kategorisinde ise uyku, dinlenme, güvenlik, sağlık, barınma, yeterli düzeyde gelir, sağlığa ilişkin harcama yapabilme, sosyal güvenlik, yakın sosyal çevre ile kurulan güçlü bir bağ, sevilme ve sayılma gibi ihtiyaçlardır (Yıldırım vd., 2014: 25). Ancak günümüzde ihtiyaçların bunlarla sınırlı kalmadığı da bilinmektedir ve bu ihtiyaçlar bireyin yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, yaşanılan yer, içinde bulunulan dönem ve koşullar gibi çeşitli değişkenlere göre farklılaşabilmektedir. Literatürde sınırlı da olsa yaşlıların ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik araştırmalar bulunmaktadır (Küçük, 2016; Sezer Doğan, 2019; Tekindal vd., 2020; Küçük, 2021). Günümüzde başta aile yapısı ve toplumsal yapıda yaşanan değişimler yaşlıların yaşamlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca ihtiyaçların nasıl algılandığı, nereden, nasıl, ne şekilde karşılandığı yaşlı bireylerin yaşamlarını olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Küçük, 2021: 6). Yaşlılıkta karşılaşılan sorunların çözümü ve ihtiyaçların karşılanması konusunda sosyal ve kurumsal çevreden yeterince destek alınmadığı durumlarda ise yaşlı ihmal ve istismar riskinin arttığı ifade edilmektedir (Beşer ve Kıssal, 2016: 210).

Demografik yaşlanma, yaşlılara yönelik sosyal politikaların önemini artırmıştır. Yaşlılık politikaları bir toplumun sosyal, kültürel, ekonomik gelişmişlik düzeylerine ve tercihlerine göre şekillenmekte ve farklılık sergilemektedir. Yaşlılık politikalarının oluşturulması, uygulamaya konulması ve hangi aktörlerin ne düzeyde sorumluluk üstlenmesi gerektiği konusunu da yine toplumların bu gelişmişlik düzeyleri ve tercihleri belirlemektedir. Uluslararası alanda yer alan çalışmalar ve gelişmeler de yaşlılık politikalarına yön vermektedir. Yaşlılık politikalarının başında ise emeklilik politikaları, istihdam politikaları, konut politikaları ve toplum destekli politikalar yer almaktadır (Korkut, 2019: 157). Türkiye’de yaşlılık alanına ilişkin sosyal politika ve uygulamalar sosyal güvenlik, sosyal hizmetler ve bakım gibi üç temel unsurdan meydana gelmektedir. Bunlardan özellikle de 2022 Sayılı Kanun, yaşlıların sosyal güvenliğini sağlaması, koruma altına alması ve hak temelli yaklaşımı gündeme getirmesi bakımından oldukça önemlidir (Taşçı, 2013: 21). Ayrıca dünyada ve Türkiye’de yaşanan gelişime ve demografik dönüşüme bağlı olarak, evde bakım hizmetleri ve gündüz hizmetleri ile aktif yaşlanmayı destekleyen hizmetler şeklinde yenilikçi uygulamalar da dikkat çekmektedir (Karakuş, 2023: 370).

Türkiye’de merkezi yönetimin yaşlılara yönelik sosyal politika ve hizmetlerinin oluşumunda ve uygulanmasında öne çıkan kurum Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’dır. Bakanlık, sosyal yoksunluk ve/veya ekonomik yoksulluk yaşayan yaşlıların yaşam koşullarını korumak ve geliştirmek, eğitici

ve rehabilite edici çalışmalar yapmak gibi tüm hizmetleri planlamak, düzenlemek, izlemek, koordine etmek ve denetlemekle görevlidir (Tuncel ve Uzun, 2019: 323). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca 60 yaş üzeri yaşlıların uzun dönemli bakım hizmetleri huzurevleri ve yaşlı bakım rehabilitasyon merkezlerinde yaşlılara sunulmaktadır. Engelli yaşlılar ise engelli bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile engelsiz yaşam merkezlerinde gerekli bakım ve desteklerden yararlanmaktadır. Ayrıca evde bakım ve gündüz hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Bu kapsamda Yaşlı Destek Programı (YADES) gibi projelerle belediyeler desteklenmektedir (Karakuş, 2023: 372). Yaşlılara yönelik bu merkezlerde hizmetler ağırlıklı olarak sağlık, kurumsal bakım ve rehabilitasyon hizmetleri olarak öne çıkmaktadır. Maddi ve manevi yoksunlukların giderilmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir (Genç ve Barış, 2015: 47).

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu kapsamında bakım ihtiyacı olan, gerekli şartları sağlayan, hane halkı geliri asgari ücretin 2/3'sinden az olan engellilere ve yaşlılara, özel bakım merkezlerinde veya evinde bakım hizmeti verilmektedir. Bakım hizmetini sunan kuruluş veya bakım veren yakına Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından aylık ödeme yapılmaktadır (Karakuş, 2023: 372).

Bu bağlamda Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Ocak 2022 verilerine göre Türkiye'de huzurevlerine ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Kamu, Özel, Diğer Kamu Kuruluşlarına Ait Huzurevleri Sayısı, Kapasiteleri ve Bakılan Yaşlı Sayısı

Yatılı Bakım Huzurevleri 2021	Huzurevi Sayısı	Kapasitesi	Bakılan Kişi Sayısı
Bakanlığa Bağlı Huzurevleri	165	17.091	12.803
Diğer Kamu Kuruluşlarına Ait Huzurevlerin (MEB, Belediyeler)	21	2.957	1.731
Özel Huzurevleri	268	17.570	11.558
TOPLAM	454	37.618	26.092
Bakanlığa Bağlı Huzurevleri Kapasitesine Dahil Olan Yaşlı Yaşam Evleri	8	35	25
Yaşlı Gündüz Yaşam Merkezi	32	532	301

Kaynak: Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Ocak 2022: 98).

Tablo 1'deki verilere göre Türkiye'de 454 huzurevinde 26.092 yaşlıya bakım hizmetleri sunulmaktadır. Huzurevlerinin büyük bir çoğunluğunun Bakanlığa bağlı huzurevleri ile özel huzurevlerinden oluştuğu görülmektedir. Bakanlığa bağlı gündüzlü hizmet veren kuruluşların sayısının ve hizmetlerin artırılması hedeflenmektedir. Gündüz bakım hizmetleri sunan kuruluşlarda yaşlılara çeşitli hizmetler sunulmaktadır.

Türkiye'de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sunulan bir başka hizmet, 1976 yılında yürürlüğe giren 2022 sayılı kanuna göre, güvencesi olmayan ve sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan yaşlılar için yaşlılık döneminde yaşlılık aylığı ödemesidir. Bu kapsamda 2022 sayılı *65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç ve Gücsüz, Kimsesiz Türk Vatandaşına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun* ile yaşlılar sosyal güvence altına alınmıştır. 2022 sayılı Kanun ile "Sosyal güvenlik kuruluşlarından gelir veya aylık hakkından yararlanamayan, kendi ve eşinin kişi başı ortalama aylık gelir tutarı asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ünden az olan ve diğer ilgili kriterleri sağlayan 65 yaş üstü yaşlılara aylık ödemeleri yapılmaktadır." Bunların yanı sıra Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yürütülen Vefa Destek Projesi kapsamında yaşlıya evde bakım ve destek hizmetleri gibi hizmetler de verilmektedir (Karakuş, 2023: 371).

Türkiye'de 2022 sayılı *65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun* kapsamında yaşlı aylığı alan yaşlıların sayısı yıllar itibariyle aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Yıllar İtibariyle 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Aylık Alan Yaşlılar

Yıl	Maaş Alan Kişi Sayısı	Aktarılan Tutar (TL)
2016	620.019	1.579.660.587
2017	618.162	1.766.306.207
2018	709.590	2.900.132.244
2019	805.432	5.574.082.812
2020	825.573	6.423.075.541
2021	836.665	7.458.919.533
TOPLAM	-	25.702.176.924

Kaynak: 21.03.2022 tarihinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından cevaplanan, Mersin Milletvekili Sayın Alpay ANTMEN'e Ait 7/60235 Esas Numaralı Yazılı Soru Önergesine İlişkin Cevap Metni.

Tablo 2'den de görüleceği üzere yaşlılık maaşı alanların sayısı 2016 yılında 620.019 kişi olurken 2021 yılında ise bu sayı artarak 836.665 kişi olmuştur.

Yaşlılık aylığından yararlanmaya hak kazanan yaşlıların çoğu genel sağlık sigortasının yanı sıra evde bakım ve evde sağlık hizmetlerinden de istifade etmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ilgili bir kuruluşu olan Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yürütülen sosyal güvenlik ve sigorta hizmetleri ile emekli aylıkları, emekli dul ve yetim maaşı gibi hizmetler, Türkiye'de yaşlılık döneminin güvence altına alındığı ve toplumun genelince bilindiği en yaygın uygulamalar olarak görülmektedir. Bazı kamu kurum ve kuruluşları yaşlılara çeşitli kolaylık ve avantajlar da sağlamaktadır (Karakuş, 2023: 373). Bunların yanı sıra Aktif ve Sağlıklı Yaşlanmanın üzerinde durulmakta ve desteklenmesine yönelik sağlık, sosyal, kültürel ve eğitici çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

Türkiye'de yaşlılara yönelik hizmetlerin yerel yönetimler üzerindeki sorumluluğu ise Cumhuriyetin ilk yıllarına 1930 tarihli ve 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununa kadar temellenmektedir. Bu bağlamda “*aceze ve ihtiyar yurtları*” açılması ve idaresi belediyelerin görevleri arasında yer almıştır.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu kapsamında “*sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yaşlılara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kursları açmak, işletmek veya işlettirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, bütün bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak*” vb. hizmetler, Belediyelerin doğrudan yaşlılara yönelik görevleri arasında yer almıştır.

5393 Sayılı Belediye Kanunu kapsamında da “*sosyal hizmet ve yardım, meslek ve beceri kazandırma hizmetlerini yapma ya da yaptırma..., hizmet sunumunda yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır*” ifadesi yer almakta olup Belediyelerin yaşlıların gözetilmesine ilişkin görev ve sorumlulukları bulunmaktadır.

Belediyeler arasında hizmetlerin niteliği ve niceliği bakımından farklılıklar bulunmakta ve bu hizmetlerin ülkenin genelinde bir standardı bulunmamaktadır. Dolayısıyla belediyeden belediyeye hizmetlerde farklılıklar görülebilmektedir. Yaşlılara yönelik evde bakıma destek, gündüzlü hizmetleri, meslek ve beceri kursları, sosyal ve kültürel faaliyetler öne çıkmaktadır. Ayrıca aynı ve nakdi destek, evde sağlık hizmeti, evde bakıma destek hizmeti ve çeşitli sosyal, kültürel

ve eğitici hizmetler de yaşlılara sunulmaktadır. Bazı hizmetleri aktif yaşlanmayı destekleyici çalışmalar olarak dikkat çekmektedir. Çok sınırlı sayıda belediyenin uzun dönem yatılı bakım (huzurevi) hizmetleri de görülmektedir (Karakuş, 2023: 375).

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanununda da yaşlılara ilişkin görev ve hizmetleri düzenlenmiş olsa da İl Özel İdarelerinin yaşlılara yönelik yürüttükleri kayda değer bir çalışma bulunamamıştır.

Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının da yaşlılara yönelik hizmetleri bulunmaktadır ve bunlar tamamlayıcı niteliktedir. Yaşlılara yönelik bu hizmetlerde koruyucu, önleyici, kaynaklarla bağlantı kurma, danışmanlık ve savunuculuk gibi rolleri ile öne çıkmaktadırlar (Artan, 2010: 134). Sivil toplum kuruluşlarının yaşlılara yönelik hizmetleri ilgili mevzuat ve politikalar çerçevesinde yatılı yaşlı bakımevi, yaşlı bakımevi, yaşlı konuk evi, dinlenme evi, yaşam evi vb. gündüz bakım hizmetleri kapsamında olduğu görülmektedir (ASPB, 2018. 132). Aktif yaşlanmayı destekleyen eğitim, seminer, konferans, gezi, sosyal, kültürel vb. hizmetler bağlamında da giderek çeşitlendiği görülmektedir (Oğlak ve Canatan, 2020:137; Küçük vd., 2023: 194). Ayrıca sıcak yemek dağıtımı da yaşlılara yönelik hizmetleri arasındadır.

Yaşlılara yönelik hizmetlerde özel sektör girişimlerine bakıldığında ağırlıklı olarak uzun dönem bakımı içeren huzurevi hizmetleri, diğer yatılı yaşlı bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, aktif yaşlanmayı destekleyen sosyal ve kültürel çeşitli hizmetler şeklinde sıralanabilir.

Materyal ve Yöntem

Metodoloji

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi temel alınmış ve bu bağlamda mülakatlar yapılmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır. Araştırma verileri ilgili literatür taraması ve kurumların ilgili birim sorumlularıyla görüşmeler yoluyla elde edilen verilerden oluşmaktadır. Görüşme soruları, birim sorumlularının demografik bilgileri, yaşlılığı nasıl algıladıkları ile başlatılmıştır. Hemen ardından yaşlılara yönelik hizmetlerde kurumsal rollerinin ne olduğu, yaşlıların ailevi bakım yönünden ne durumda oldukları, yaşlıların ihtiyaçları, kurumlardan beklentileri, karşılaştıkları en önemli sorunlarının neler olduğu kurumların perspektifinde irdelenmiş ve üzerinde durulmuştur. Kurumların yaşlılara yönelik yürüttükleri hizmetlerin neler olduğu, hizmet sunumunda karşılaştıkları zorluklar, yaşlılara yönelik hizmet planları, bundan sonra yapılması gereken çalışmalar ve bu çalışmalarda hangi aktörlerin yer alması gerektiği konularının kurumların perspektifinden değerlendirilmesi ile sorular sonlandırılmıştır.

Araştırmada betimsel analiz yöntemi uygulanmıştır. Betimsel analiz yöntemine göre, araştırmada edinilen veriler önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının sonuçlarına veya görüşme ve gözlem süreçlerinde uygulanan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak düzenlenebilir. Görüşme yapılan veya gözlemlenen katılımcıların görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtabilmek amacıyla sık sık doğrudan alıntılara yer verilir. Elde edilen bulgular düzenlenir, yorumlanır ve metne aktarılır. Veriler öncelikle sistematik ve açık bir şekilde betimlenir. Ardından yapılan betimlemeler açıklanır, yorumlanır ve ilişkilendirilerek sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 256).

Katılımcıların Belirlenmesi

Araştırmanın evrenini Konya ilinin Selçuklu ilçesinde yaşlılara yönelik hizmet veren ilgili kurum ve kuruluşların (Selçuklu Belediyesi, Selçuklu Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV), Selçuklu Bakım Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi, Merkezsev Huzurevi, Özel Konya Engelli Bakım Merkezi) birim sorumluları oluşturmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde, araştırmanın amacına yönelik ve sosyal bilimlerde sıklıkla tercih edilen hızlı ve kolay bir şekilde toplanmasına imkân vereceği öngörüsüyle olasılığa dayalı olmayan örneklem tekniklerinden “basit örnekleme tekniği” tercih edilmiştir (Gürbüz ve Şahin, 2018: 132).

Veri Toplama ve Analiz Süreci

Araştırma kapsamında çalışmaya katılımında gönüllülük esas alınmıştır. İlgili kurum ve kuruluşların birim yöneticileri/birim sorumlularından oluşan toplam 5 kurumun birim sorumlusu ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gerekli izinler alınmış ve araştırmanın tüm sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. Araştırmada kullanılan görüşme/mülakat soru formu için İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Etik Kurul Onayı alınmıştır. Araştırma verileri Mayıs 2020 ve Haziran 2020 tarihleri arasında toplanmıştır.

Çalışmadan elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi tercih edilmiştir. Kayıt altına alınan görüşmelerin deşifresinin ardından verilerin analizinde herhangi bir program kullanılmadan manuel kodlama yoluyla temalar belirlenmiş, kodlama yapılmış ve araştırma verilerinden doğrudan alıntılar yapılarak özgün *orijinal* formuna sadık kalınmış ve betimsel bir yaklaşımla veriler yorumlanmıştır. Ortaya çıkan temaların altında betimlemelere yer verilmiştir. Görüşme yapılan katılımcıların doğrudan alıntılarının hemen ardından cinsiyet, yaş, ilgili birime ve görevine vurgu yapılarak (K01: Cinsiyet, Yaş, Kurum, Görev) şeklinde kodlar verilmiş ve metne aktarılmıştır. Araştırmanın veri analizi, tasnifi ve metnin yazımı 2023 yılı Ağustos, Eylül ve Ekim ayları arasında gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde araştırma soruları ve amaçları doğrultusunda nitel analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Öncelikle araştırmanın katılımcılarına ilişkin sosyal ve demografik özelliklere yer verilmiş, ardından araştırmanın sorularına ilişkin cevaplar verilmeye çalışılmıştır. Araştırma bulguları on başlık altında sunulmuştur

Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırmada yer alan katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3. Çalışma Grubunun Sosyo-Demografik Bilgileri

Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Görev	Deneyim
Erkek	59	Yüksekokul	Evli	Kurucu temsilci	3 Yıl
Kadın	49	Lisans	Evli	Müdür Vekili	9 Yıl
Erkek	26	Lisans	Bekâr	Sağlık Personeli	4 Yıl
Kadın	30	Lisans	Evli	Hemşire-Evde Bakım Birim Sorumlusu	12 Yıl
Kadın	30	Yüksek Lisans	Evli	Birim Sorumlusu	8 Yıl

Tablo 3'te görüldüğü üzere katılımcıların 3'ü kadınlardan, 2'si ise erkeklerden oluşmaktadır. Yaş aralığı, 26-59 yaş arasında olup genç yaş grubu kişilerdir. Katılımcıların 4'ü evli ve 1'i ise bekârdır. Eğitim düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Yine aynı şekilde iş deneyimlerinin de oldukça iyi olduğu görülebilmektedir.

Yaşlılık Algısı

Araştırmada kurumların ilgili birim sorumlularına, *Yaşlılık sizin için ne ifade ediyor?* sorusu açık uçlu bir soru şeklinde sorulmuş ve cevapları analiz edilmiştir. Öne çıkan tema “fiziksel kayıplar“ ve “muhtaçlık” şeklinde olmuştur. Alınan cevaplara ilişkin betimleme örneği şu şekildedir:

Bizde 65 yaş üzeri 1 engelli var. Fiziksel olarak yaşamını çok zor sürdürüyor. Bana göre gözden çıkarılmışlığı, başkasının bakımına muhtaçlığı, böyle bir zor bir dönemi ifade ediyor (K02: Kadın, 49, SBRA DM, Müdür Vekili).

Bakım ve rehabilitasyon merkezi birim yöneticisi yaşlılığa yönelik değerlendirmesini daha çok mesleki deneyimler çerçevesinde yaptığı bu bağlamda “fiziksel gerilemeler” ve “muhtaçlık” yaşandığı bir döneme dikkat çektiği görülmektedir. Ayrıca yaşlılıkta en fazla görülen sosyal çevre zayıflığına bağlı kaçınılmaz olarak görülebilecek “yaşlı ihmali” ve “yaşlı yalnızlığı” vurgusu da görülebilmektedir.

Huzurevi yöneticisine göre yaşlılık, “başkasının desteğine muhtaç olacağın bir dönemdir” şeklinde yaşlılığın kendisine göre ne ifade ettiği belirtilmiştir. Yaşayan her canlının günü geldiğinde kaçınılmaz olarak deneyimleyeceği ve insanın yaşama merhaba dediği bebeklik döneminde olduğu üzere yaşlanınca da bir başkasının bakımına ve desteğine ihtiyaç duyulduğu bir sürece dikkat çekildiği şeklinde yorumlanabilir.

Özel Engelli Bakım Merkezi birim sorumlusuna göre “fiziksel ve ruhsal olarak olumsuz değişimlerin görüldüğü bir dönem” olarak ifade edilmektedir. Burada yaşlı bireyde yaşanan hem psikolojik hem de fiziksel değişimlere dikkat çekildiği mesleki deneyimler çerçevesinde yaşlılık algısının şekillendiği ve ifade edildiği düşünülmektedir.

Belediye ilgili birim sorumlusu, yaşlılığı “Tecrübe, hürmet ve bakıma muhtaç çocukluk evresi” şeklinde değerlendirmiştir. Burada geleneksel toplumdaki aktarılan tecrübe ve saygı duyulan dönem şeklinde ifade edilirken bir yandan da günümüzde sıklıkla vurgulandığı, tıpkı bir bebek gibi “bakıma muhtaç” olunan bir dönem olduğu ifade edilmektedir. Bu yorumlama şeklinin temelinde mesleki gözlem ve deneyimin etkili olduğu düşünülmektedir.

SYDV birim sorumlusuna göre ise “hak ettiği değeri, sevgiyi, ilgiyi görmek” şeklinde diğer olumsuz değerlendirmelerden ayrılmıştır. Daha çok geleneksel bağlamda aktarılan bir düşünce ile “saygı, sevgi ve ilgi görülen bir dönem” olarak olumlu yönde yorumlamıştır. Bu farklılığın nedeninin ise bakım ve rehabilitasyon gibi kurumsal hizmetlerin dışındaki hizmetlerde görev alınmasından kaynaklı olabileceği şeklinde değerlendirilmektedir.

Yaşlılık algılarına ilişkin bir değerlendirme yapıldığında, katılımcıların yaşlılık algılarının ağırlıklı olarak olumsuzluk içeren “fiziksel kayıplar” ve “muhtaç olunan dönem” şeklinde ifade edildiği görülmektedir. SYDV birim sorumlusunun yaşlılık algısı diğer katılımcı kategorilerinden ayrılmış ve “hak ettiği değeri, sevgiyi, ilgiyi görmek” olarak olumlu yönde yorumlanmıştır. Kurumların ilgili birim sorumlularının hem bireysel hem de kurumsal deneyim ve gözlemleri çerçevesinde yaşlılığa ilişkin bir değerlendirmede buldukları görülmektedir.

Yaşlılara Yönelik Hizmetlerde Kurumsal Rol Tanımları

Yaşlılara yönelik hizmetlerde kurumunuzun rolü nedir? Lütfen bu rolü tanımlar mısınız? sorusu açık uçlu bir soru şeklinde sorulmuş ve cevapları analiz edilmiştir. Kurum ve kuruluşların yaşlılara yönelik hizmetlerde “bakım ihtiyaçlarının karşılanması” şeklinde kurumsal rollerini tanımlamaları öne çıkmıştır.

Bakım ve rehabilitasyon merkezi birim yöneticisinin belirttiği üzere yaşlıların “bakım ihtiyaçlarının karşılanması” şeklindeki kurumsal rollerinin kısa bir değerlendirmesini içeren betimleme örneği şöyledir:

“Her türlü bedensel bakım ve ruhsal rehabilitasyonlarının sağlanmasıdır”
(K02: Kadın, 49, SBRA DM, Müdür Vekili).

Yaşlıların her türlü bakımı konusunda yaşlıları fiziksel ve ruhsal yönden çeşitli rehabilite edici aktivitelerle güçlendirildiği ve dolayısıyla “yaşlıların her türlü bakım ve rehabilitasyon ihtiyaçlarının karşılanması” konusunda çok yönlü bir çalışma ve çabaların söz konusu olduğu ifade edilmektedir.

Huzurevi yöneticisine göre, yaşlılara yönelik kurumsal rollerinde sosyal hizmetin temel amaçlarından olan bireyin işlevselliğini ve refahını artıran “koruyucu, önleyici, gelişim ve değişime açık savunuculuk rolü” üstlendikleri belirtilmektedir.

Özel Engelli Bakım Merkezi birim yöneticisi “yaşlı ve engellilerin tüm bakım ihtiyaçlarının karşılanması” gibi hem yaşlılara hem de engellilere yönelik ihtiyaçlar doğrultusunda her türlü bakım hizmetlerinin verilmesi yönünde kurumsal rolleri bulunduğu belirtilmektedir.

Belediye ilgili birim sorumlusuna göre belediye “yaşlılara evinde bakıma destek olmak” şeklinde yalnız ve ihtiyaç sahibi yaşlılara kendi yaşadığı ortam olan evde hizmetlerin sunulması yönündeki kurumsal rollerine vurgu yapmıştır. Bu hizmetler belediyeden belediyeye farklılık sergilemekle birlikte Türkiye’de çoğu belediyenin yaşlılara yönelik evde bakım hizmetleri adı altında uygulamaları arasındadır.

SYDV birim sorumlusuna göre ise kurumun yaşlılara yönelik hizmetlerde kurumsal rollerinin “aynı ve nakdi yardımlarda bulunmak” olduğunu ifade etmiştir. Yaşlılara yönelik en yaygın görülen hizmetler arasında sosyal yardımlar kapsamında yer alan aynı ve nakdi yardımların yaşlılara sunulması konusu kurumsal rolleri arasındadır.

Kurumların ilgili birim sorumluları yaşlılara yönelik kurumsal rollerini kendi kurumsal hizmetleri çerçevesinde değerlendirdikleri ve bu bağlamda

rollerini tanımladıkları görülmektedir. Ağırıklı olarak bakıma yönelik hizmet yürüten birimlerin yaşlıların “bakım ihtiyaçlarının karşılanması” konusundaki rolleri olduğu yönündeki görüşler öne çıkmaktadır. Ayrıca farklı görüşler de söz konusu olup, huzurevi yöneticisi, sosyal hizmetin temel amaçlarından olan yaşlının sosyal işlevselliğini artıran ve refahını güçlendiren “koruyucu, önleyici, geliştirici ve savunuculuk” gibi rollerin farkındalığına ve yaşlıların oldukça yaygın şekilde yararlandıkları geniş kitlelerce bilinen “sosyal yardımlar konusundaki hizmetlerin sunulması” şeklindeki kurumsal rollerinin olduğuna ise SYDV birim sorumlusunun dikkat çektiği görülmüştür.

Yaşlıların Ailevi Bakım Durumu

Kurum ve kuruluşların ilgili birim sorumlularına ilçede yaşlıların ailevi bakım durumlarının ne olduğu sorulmuştur. *Yaşlılar ilçede ailevi bakım yönünden ne durumdadır? Yaşlılara aile yakınları tarafından bakım verileceğine inanıyor musunuz?* sorusu açık uçlu bir soru şeklinde sorulmuştur. Kurum ve kuruluşların “yaşlılara aileleri bakım vermektedir ve bundan sonra ailelerin bakım vereceğini düşünmüyorum” görüşü öne çıkmış olmakla birlikte değişkenlik içeren diğer cevapları da görülmektedir. Bunlar şöyledir:

“Yaşlıların bakımı hem il bazında hem de kültüre göre değişiklik gösterebilir... Toplum yapısı göz önünde bulundurulduğu zaman, burada genel düzeyde bakım veriliyor. Ama modernite aile bağlarını da ciddi manada olumsuz etkilemektedir ve etkilemesi de kaçınılmazdır. Bundan sonra bakım verilmesi biraz zor görünüyor” (K01: Erkek, 59, MH, Kurucu Temsilci).

Huzurevi yöneticisinin ifadesine göre, günümüzde ailelerin yaşlı bakımını üstlendiği ancak gelecekte toplumsal değişimlere bağlı olarak konuya ilişkin daha temkinli olduğu ve yaşlı bakımında ailenin bir güvence olmaktan çıkabileceği öngörülmektedir.

Bakım ve rehabilitasyon merkezi birim yöneticisine göre, “yaşlılara aileleri sınırlı düzeyde bakım vermektedir ve bundan sonra ailelerin bakım vereceğini düşünmüyorum” şeklinde görüş belirtmiştir. Burada görüldüğü üzere ilçede hâlihazırda yaşlıların oldukça sınırlı düzeyde ailesinden bakıma yönelik destek gördüğünü ve gelecekte ise ailenin bakım vereceğine inanmadığı yönünde ifadesi dikkat çekmektedir.

Özel Engelli Bakım Merkezi birim sorumlusunun bakım konusundaki düşünceleri şöyledir. “Fikrim yok. Hastalıkları bulunan yaşlılara ailenin bakım sağlaması maddi manevi olarak zor” yönünde görüş belirtilmiştir. Görüşlerin şekillenmesinde mesleki kazanılan deneyimlerin belirleyici olduğu düşünülmektedir. Engelli yaşlıların da yer aldığı bakım merkezinde bireylerin sağlığına ilişkin sorunlarıyla sıklıkla karşılaşıldığı, yaşlı bakımı konusunda hem maddi olarak hem de manevi olarak ailenin yaşlı bakımı konusunda

yaşayabileceği zorluklara dair bir düşüncenin geliştiği şeklinde değerlendirilmektedir.

Belediye ilgili birim sorumlusunun ifadesinden de görüleceği üzere, “yaşlılara aileleri bakım vermektedir ve bundan sonra da bakım vermeye devam edecektir” şeklinde görüş belirtilmiştir. Bu bağlamda halka en yakın hizmet birimi olmaları bakımından ilçede ailelerin halen bakım konusunda aktif oldukları, gelecek öngörülerde de yine yaşlılara bakım verecekleri konusunda bir inanç söz konusudur. Bu düşüncenin temelinde ise yerelde topluma yönelik hizmetlerin sunulduğu süreçte olumlu izlenimlerden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

SYDV birim sorumlusuna göre ise “bazı aileler bakıyor, bazıları ihmal ediyor ve bundan sonra ailelerin bakım vereceğine kısmen inanıyorum” gibi bir görüş belirtilmiştir. Yaşlı bakımının aileden aileye değiştiği, bazı ailelerin oldukça ilgili olmasına karşın bazı ailelerin ise yaşlıları ihmal ettiği vurgulanmaktadır. Ayrıca bundan sonra ailelerin yaşlı bakımını üstlenmeleri konusuna inancın oldukça az olduğu belirtilmektedir.

Araştırmanın bu bölümünde yer alan verilere göre bir değerlendirme yapıldığında, huzurevi ve belediye birim sorumlusuna göre ilçede “yaşlılara aileleri bakım vermektedir” ve bu görüşünün öne çıktığı, ailenin yaşlı üyelerinin bakımında hala temel aktör olduğu görülmektedir. Bakım ve rehabilitasyon merkezi birim sorumlusuna göre “yaşlılara aileleri sınırlı düzeyde bakım vermektedir.” SYDV birim sorumlusu ise “aileden aileye değişiyor bazı aileler bakım veriyor, bazı aileler ise ihmal ediyor” şeklinde yaşlıların ihmal edildiğine dikkat çekilmiştir. Ancak “bundan sonra ailelerin bakım vereceğini düşünmüyorum” görüşünün ağırlığı dikkat çekmektedir. Toplumsal değişimin etkileri, yaşlılığa bağlı hastalıkların ortaya çıkması ve benzeri nedenlere bağlı olarak ailenin yaşlı bakımı konusunda oldukça yetersiz kalacağı ve bundan sonra ailelerin bakım veremeyeceği mesleki deneyim ve gözlemler doğrultusunda değerlendirilmektedir. Ayrıca bakım konusunda aileden aileye farklılıkların olduğuna ve bazı ailelerde ise yaşlıların ihmal edildiğine dikkat çekilmektedir. Literatürde de sıklıkla vurgulandığı üzere yaşlı bakımına dair düşüncelerde aile yapısının zayıflamasına, ekonomik yapının bozulmasına vb. durumlara bağlı olarak ailenin bakım konusundaki rolünde değişmelerin görüleceği vurgusu bulgularda da görülebilmektedir. Diğer bir ifadeyle geleneksel toplum yapısında sosyal destek sistemleri içinde temel aktör olan ailenin yakın gelecekte güvence olmaktan çıkacağı ifade edilmektedir.

Yaşlıların İhtiyaçları ve Kurumlardan Beklentileri

Araştırmada aynı soru ilgili kurum ve kuruluşların birim yöneticilerine Deneyimlerimize göre ilçedeki yaşlılar en çok nelere ihtiyaç duymaktadır?

Kurumlardan beklentileri nelerdir? sorusu açık uçlu bir soru şeklinde sorulmuş ve ifadelere ilişkin bazı referanslar verilmiştir. İlçede yaşlıların ihtiyaçlarının “yakın sosyal çevrenin desteği” ve kurumlardan beklentilerinin “saygı, sevgi ve ilgi”, “maddi destek” temaları öne çıkmıştır. Bakım ve rehabilitasyon merkezi birim yöneticisinin betimleme örneği şöyledir:

Çocuklarıyla, akrabalarıyla ve diğer arkadaş gibi yakınlarıyla beraber olmak ve onların desteğine ihtiyaç duyuyorlar. Kurumlardan saygı, sevgi sohbet ve değer verilmeyi bekliyorlar. Çok hassas oluyorlar (K02: Kadın, 49, SBRADM, Müdür Vekili).

İlçede yaşlıların ihtiyaçları arasında daha çok “yakın sosyal çevrenin desteği” olduğu ifade edilmektedir. Yaşlılıkta duygusal yönden daha hassas olunduğu yaşının kurumlardan “saygı, sevgi ve ilgi” beklediği vurgusu yapılmaktadır. Değer verilmek, sohbetler etmek yaşlıların kurumlardan beklentileri arasında yer almaktadır.

Huzurevi yöneticisine göre, ilçede yaşlıların en çok ihtiyaç duyduğu “yakın sosyal çevrenin desteği” olduğu ve kurumlardan beklentilerinin ise kişiden kişiye farklılaştığı “barınma ve maddi destek” yönünde beklentileri olabildiği söylenmiştir. Bu bağlamda bazı yaşlıların barınma, bazılarının ise maddi yönden beklentileri olduğu belirtilmektedir.

Belediye ilgili birim sorumlusunun ifadesine göre, ilçede yaşlıların en fazla ihtiyaç duydukları “sevgi ve ilgi” olup kurumlardan beklentileri ise “evde her türlü bakım hizmetleri” olduğu ifade edilmiştir. Burada özellikle yaşlıların yalnız olmaktan ve yakın çevreden destek alamadıklarından şikayetçi oldukları belirtilmektedir. Yaşlılıkta ihtiyaçların farklılaştığı ve yaşlıların en çok evde bakım hizmetlerine, ambulans hizmetlerine ve engeli engelli araçlarına olan ihtiyaçlarına dikkat çekilmektedir.

Özel Engelli Bakım Merkezi birim sorumlusu ilçede yaşlıların en çok “sosyal hayatın içinde olmak” yönünde ihtiyaçları olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca günlük yaşamın içinde yer alan ihtiyaçları yaşlıların tek başlarına karşılayamadıklarına dikkat çekilmiştir. Kurumlardan beklentilerinin kurum bakımında kendilerini daha iyi hissedebilecekleri, uyum sağlayabilecekleri ve “daha rahat olabilecekleri sıcak ortamların oluşturulması” olduğu yönünde bir açıklama yapılmıştır. Burada kurumsal bakım hizmeti alan yaşlının uyum sorununa da dikkat çekildiği görülmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı birim sorumlusuna göre, ilçede yaşlıların en fazla ihtiyaç duyduğu şey “maddi yönden güvende olmak” olduğu ifade edilmiştir. Burada özellikle de kimseye muhtaç olmamak için yaşlı aylığının yaşlılar için ne denli önemli olduğu vurgulanmaktadır. Kurumlardan

beklentilerinin “maddi ve manevi destek” vermeleri şeklinde olduğu ifade edilmiştir.

İnsanın en temel haklarından biri insan onuruna yakışır bir şekilde ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. İlçede yaşlıların ihtiyaçlarının ne olduğu konusunda alınan cevaplara ilişkin bir değerlendirme yapıldığında, “yakın sosyal çevrenin desteği” bağlamında öne çıktığı görülmüştür. Özel Engelli Bakım Merkezinin birim sorumlusunun cevabında Engelli yaşlıların da “sosyal hayatın içinde olmak” gibi temel ihtiyaçlarından söz edilmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı birim sorumlusu ise yaşlıların “maddi yönden güvende olmak” gibi ihtiyaçlarından bahsetmektedir.

Yaşlıların kurumlardan beklentilerinin “saygı, sevgi ve ilgi” görmek yönünde ağırlıklı bir görüş olmuştur. Burada bütün bu bahsedilenler aslında hem ihtiyaçlarda hem de beklentilerde “yaşlı yalnızlığı” konusuna işaret edilmektedir. Alanyazında da sıkça bahsedildiği üzere özellikle de yakın sosyal çevre bağlarının zayıflığı yaşlıları yalnızlığa sürüklemektedir. Ayrıca bazı yaşlıların bireyin en temel ihtiyaçları arasında yer alan “barınma ve maddi destek” hizmetleri konusunda kurumlardan beklentilerinin olduğunu huzurevi birim yöneticisi ifade ederken, belediye birim sorumlusu ise en sık verdikleri hizmetlerden biri olan “evde her türlü bakım hizmetleri” konusunu vurgulamıştır. Özel Engelli Bakım Merkezinin birim sorumlusu yaşlıların “rahat olabilecekleri ortamların oluşturulması” gibi kurumlardan beklentileri olduğu yönünde bir değerlendirmeleri olduğu görülmüştür.

Yaşlıların Karşılaştığı Sorunlar

Size göre ilçede yaşlıların karşılaştığı en önemli sorun nedir? Sizce ne yapılırsa bu sorunlar aşılabılır? sorusu sorulmuş ve cevapları analiz edilmiştir. İlçede yaşlıların karşılaştığı sorunların arasında öne çıkan temalar “yakın sosyal çevre bağlarının zayıflaması” ve buna bağlı olarak “bakım sorununun ortaya çıkması” olduğu ifade edilmiştir. Çözüm önerilerinde ise farklılıklar görülmüştür. Yörede yaşlıların karşılaştığı en önemli sorunun ne olduğuna ilişkin huzurevi yöneticisinden alınan cevapların betimleme örneği şöyledir:

İlçe bazında temel sorun ailevi bağların zayıflaması ve temelde bulunan gelenek, görenek vb. kültürel değişimlerin çeşitli dönüşüm sağlaması üzerine kurum bakımına yönelik ihtiyacın artmasıdır. Kamu veya özel kurum ve kuruluşlarda kapasite sorunu güncel sorunlar arasında yer almaktadır. Kapasite artırılmalıdır (K01: Erkek, 59, MH, Kurucu Temsilci).

Toplumsal değişimle birlikte özellikle de aile kurumunun bundan olumsuz yönde etkilendiği ve ailenin yaşlı bakımında güvence olmaktan çıktığı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda kurumsal bakım ihtiyacının arttığı, buna karşın kapasitenin yetersizliği ve artırılması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı birim sorumlusunun, ilçede yaşlıların en önemli sorununa ilişkin “yakın sosyal çevre bağlarının zayıflaması” şeklinde verdiği cevabın betimleme örneği aşağıda verilmiştir:

Bana göre en önemli sorunları çocuklarından ve yakın çevresinden gereken ilgiyi bakımı görmemeleri ve bağlarının zayıf olması. Özellikle bazı yaşlılarımız yalnızlığa terk edilmiş durumdadır. Bazıları bakım evi ve huzurevlerine bırakılmış durumdadır maalesef (K05: Kadın, 30, SYDV, Birim Sorumlusu).

Yakın sosyal çevre bağlarının güçlü olmasının yaşlılıkta önemine dikkat çekilmektedir. Yakınlarından gereken ilgiyi, bakımı göremeyen yaşlıların kaçınılmaz olarak yalnızlığa terk edildikleri belirtilmektedir. Ayrıca özellikle Türkiye’de çoğu yaşlı tarafından da pek tercih edilmeyen ve toplumun da pek hoş karşılanmadığı kurum bakımı alan yaşlıların terk edilmiş olduğu vurgusu dikkat çekmektedir.

Bakım ve rehabilitasyon merkezi birim yöneticisine göre, ilçede yaşlıların karşılaştığı en önemli sorun “iletişimsizlik” olduğu ifade edilmiştir. Bu iletişimsizlik sorununun “empati, hoşgörü ve sevgi” ile yaklaşılması gerektiği ancak bu şekilde çözülebileceği söylenmektedir.

Belediye ilgili birim sorumlusu, ilçede yaşlıların karşılaştığı en önemli sorunun “akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıflaması” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Yaşlıların bu sorununun aşılabilmesi için “akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin güçlendirilmesi” gerektiği vurgulanmaktadır. Bu noktada özellikle de kentlerde sıklıkla karşılaşılan ve sadece yaşlıların değil toplumun tüm kesimleri için bir tehdit oluşturan bir konuya vurgu yapılmaktadır.

Özel Engelli Bakım Merkezi birim sorumlusu ise ilçedeki “yaşlıların karşılaştığı sorunlara ilişkin bir fikrim yok” şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Huzurevi yöneticisinden, yaşlıların karşılaştığı bu sorunların nasıl aşılabileceğine ilişkin “yaşlı bakımında yeni ve uygun hizmet modelleri” bağlamında alınan cevapların betimleme örneği şöyledir:

Çözüm olarak, yaşlıya evde bakımının sağlanması, bunun içinde evde gereksinim duyduğu noktalar tespit edilerek yeni ve uygun hizmet modellerinin geliştirilmesi gerektiğini düşünmekteyim. Bir proje kapsamında, mahalle bazında (tüm mahallenin huzurevi adı altında değil, mutlu yaşam mahallesi gibi isimle kahvehanesi, spor salonu, alışveriş merkezi vb.) dönüştürülmesi gerekir. Yaşlının bakım alması yönünde değişim yapılarak, kişinin bulunduğu ortamdaki ayrılması, yaşam kalitesinin artırma noktasında hem mikro hem de makro düzeyde sorunlara karşı çözüm olanakları sağlayacaktır (K01: Erkek, 59, MH, Kurucu Temsilci).

Yaşlıya kendi ev ortamında ancak ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilecek olan yeni ve uygun hizmet modeli çerçevesinde bakımın sağlanması önerilmektedir. Bu bağlamda proje bazında yaşlılar için mahallerin oluşturulmasına, çeşitli aktivitelerin yapılmasına ve yaşam kalitesini artırılmasına, aktif yaşlanmalarına imkân sağlayan ünitelerin oluşturulmasına dikkat çekilmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı birim sorumlusunun yaşlıların karşılaştığı bu sorunların nasıl aşılabileceğine ilişkin “aileler yaşlıları yalnız bırakmamalı” yönünde alınan cevapların betimleme örneği şöyledir:

“En azından bence evlatların anne babaya karşı biraz daha duyarlı anlayışlı olmaları ve mecbur kalmadıkça da onları yalnız bırakmamaları gerekir” (K05: Kadın, 30, SYDV, Birim Sorumlusu).

Çocukların yaşlı büyüklerine karşı daha duyarlı ve anlayışlı olmaları, zorunlu olmadıkça da ailenin büyüğünü yalnız bırakmamaları gerektiği ve burada özellikle de bakım konusunda ailenin sorumluluğunu üstlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Araştırmanın bu bölümüne ilişkin genel bir değerlendirme yapılacak olursa bulgular, öncelikle ilçede yaşlıların karşılaştığı en önemli sorunların başında “yakın sosyal çevre bağlarının zayıflığı” ve buna bağlı olarak “bakım sorununun ortaya çıkması” olduğu yönündedir. Bu bulgu yaşlıların ihtiyaçları ve kurumlardan beklentilerine ilişkin bulgularla da örtüşmüş ve birbirini desteklemiştir. Toplumsal değişimin en fazla aile kurumu üzerindeki etkilerinden bahsedilirken ailede en çok yaşlıları olumsuz yönde etkilediği sıkça vurgulanmaktadır. Zira değişmelerle birlikte aile kurumu yaşlı bakımında geleneksel toplum yapısında olduğunun aksine güvence olmaktan çıkmıştır. Bakım ve rehabilitasyon merkezi birim sorumlusunun verdiği cevaplar diğerlerinden ayrılmış olup, yaşlıların karşılaştığı en önemli sorun olarak “iletisimsizlik” konusu olduğunu ifade etmiştir.

Yaşlıların karşılaştığı sorunların bertaraf edilmesine yönelik çözüm önerileri olmuş ve önerilere yönelik değerlendirmelerinde farklı perspektifler sunulduğu görülmüştür. Yaşlıların “yakın sosyal bağlarının güçlendirilmesi”, “kurum bakım kapasite artırımı”, “yaşlı bakımında yeni hizmet modelleri geliştirilmesi” gibi yerinde yaşlanmayı destekleyen özellikle de mahalle bazlı projelerin geliştirilmesine dikkat çekilmiştir. SYDV birim sorumlusu ise “aileler yaşlıları yalnız bırakmamalı” şeklinde ailenin yaşlı bakımındaki geleneksel rollerine vurgu yapmıştır. Bu noktada konuya ilişkin verilen cevaplarda kurumların gözlem ve deneyimlerinin büyük ölçüde belirleyici olduğu söylenebilir.

Kurumların Yaşlılara Yönelik Yürüttükleri Hizmetler

Kurumunuz yaşlılara yönelik ne gibi hizmetler yürütüyor? sorusu açık uçlu bir soru şeklinde sorulmuştur. Kurum ve kuruluşların yaşlılara yönelik ne gibi hizmet yürüttüklerine dair alınan cevapların betimleme örnekleri şöyledir:

Belediye ilgili birim sorumlusunun ifadesine göre, belediyenin Evde Yaşlı Bakım Birimi bünyesinde yaşlılara yönelik kurumsal hizmetleri ağırlıklı olarak ‘yaşlı bakım hizmetleri’ bağlamında olduğu görülmektedir. Bu bağlamda yaşlılara kendi evlerinde çeşitli hizmetlerin sunulduğu ifade edilmektedir. Yürütmekte oldukları kurumsal hizmetler konusunda değerlendirmelerine ilişkin betimleme örneği şöyledir:

Kurumumuz kişinin ev temizliği, kişisel bakım, yemek hizmeti, tamir bakım hizmeti, hasta nakil ambulansı, engelli aracı, sosyal destek kart gibi hizmetler vermektedir. Şu ana kadar 650 yaşlıya hizmet verdik. Bunlardan vefat eden ve taşınma gibi sebeplerden dolayı ise şu anda 200 yaşlımıza aktif hizmet veriyoruz (K04: Kadın, 30, SB, Hemşire-Evde Bakım Birim Sorumlusu).

Yerel yönetimlerin halka en yakın hizmet birimleri olduğu ve yerelin kaynaklarını harekete geçirme kabiliyetinin yüksek olduğu bilinmektedir. Yerelde en yaygın hizmet çeşitleri olarak karşılaştığımız ‘Evde Bakım Hizmetleri’ ile ev içi, ev dışı, kişisel bakım, hasta nakli, ayni ve nakdi destekleri içeren yaşlıların ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışıldığı belirtilmektedir. Ayrıca hizmet götürülen yaşlılara ilişkin sayısal verilere dikkat çekilmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı birim sorumlusuna göre, yaşlılara yönelik yürütülen mevcut kurumsal hizmetleri şartları sağlayan yaşlılara “yaşlı aylığı ve sosyal yardımlar” olduğu görülmektedir. Hâlihazırda yürütmekte oldukları kurumsal hizmetler konusuna değerlendirmelerine yönelik betimleme örneği şöyledir:

Yaşlılara yönelik olarak kurumumuzda 65 yaş ve üzeri sosyal güvencesi olmayan muhtaç kişilere yaşlılık maaşı, yine yaşlı olup aynı zamanda engelli olanlara engelli maaşı ve yaşlı aynı zamanda eşi vefat etmiş kadınlara yönelik olarak dul maaşı ayrıca şartları uyanlara da kömür yardımı verilmektedir. Bu maaşlardan sadece birini alabilir. Şu an itibarıyla ilçemizde 1.696 kişiye yaşlı maaşı verilmektedir. Diğer desteklerimize ilişkin yardım ve destekler sadece yaşlıları kapsamadığı için bu destek ve yardımlara ilişkin bir sayı veremeyeceğim (K05: Kadın, 30, SYDV, Birim Sorumlusu).

Hiçbir sosyal güvencesi olmayan, gerekli şartları sağlayan yaşlılara ve muhtaç kişilere aylık bağlandığı vurgulanmaktadır. Bu hizmetlerin alınmasında belli kriterlerin olduğu, Türkiye’de geniş kitlelerin yararlandığı, yaşlıların güvence altına alındığı ve en yaygın bilinen hizmetleri kapsadığına sayısal verilerle dikkat çekilmektedir. Sosyal yardımlara yönelik desteklerin daha geniş

kitleleri kapsadığı gerekçesi ile sayısal verilerin net olarak verilemeyeceği ifade edilmektedir.

Huzurevi yöneticisi, kurumları tarafından kurum bakımı bağlamında yaşlılara yönelik bireyin temel ihtiyaçlarını içeren “barınma, beslenme, sağlık ve bakım, diğer ihtiyaçlara yönelik psiko-sosyal hizmetler” yürütüldüğü belirtilmiştir.

Bakım ve rehabilitasyon merkezi birim yöneticisi, kurumda yaşlıların “her türlü bakım, rehabilitasyon ve hayata hazırlama” gibi yaşlıların durumlarına uygun hizmetlerin sunulduğunu ve bu bağlamda yaşlıları güçlendirici etkinliklerin düzenlendiğini vurgulamıştır.

Özel Engelli Bakım Merkezi birim sorumlusunun belirttiği üzere, “engelli ve yaşlılara çeşitli bakım hizmetleri” şeklinde görüşünü belirtmekte ve sadece yaşlıların değil aynı zamanda engelli bireylerin de verilen bu kurumsal hizmetlerden yararlandığı belirtilmektedir.

Kurumların yaşlılara yönelik hâlihazırda sunmuş oldukları hizmetler bakımından bir değerlendirme yapıldığında, ilgili kurumlarca bu hizmetler kurumsal yetki, sorumluluk ve mali güçleri çerçevesinde yürütüldüğü görülmektedir. Yaşlılara yönelik yürütülen hizmetlerde ağırlıklı olarak ‘yaşlı bakım hizmetleri’ öne çıkmıştır. Bu durumun temel nedeninin araştırmaya dahil edilen kurumların yaşlı bakımı konusunda hizmet veren farklı kurum ve kuruluşlardan olduğu ve hizmetlerin, yatılı kurum bakımı, rehabilitasyon ve bakım hizmetleri, evde bakım hizmetleri vb. çeşitliliğinden kaynaklı olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Merkezi yönetime bağlı birimlerden biri olan SYDV’nin “yaşlı aylığı ve sosyal yardımlar” konusundaki destekleri görülürken, belediyenin ise daha çok yaşlının yaşamına birebir dokunan “evde bakım hizmetleri” kapsamındaki hizmetleri yaşlılara verdikleri görülmektedir.

Yaşlılara Sunulan Hizmetlerde Karşılaşılan Zorluklar

Yaşlılara yönelik hizmetlerin verilmesinde karşılaştığınız zorluklar nelerdir? Sizce ne yapılırsa bu zorluklar aşılabilir? sorusu sorulmuş ve cevapları analiz edilmiştir. Alınan cevaplar kurumsal hizmetlerin farklılığı bakımından değişiklik göstermiştir. Betimleme örneğine yer verilmiştir.

Belediye ilgili birim sorumlusu yaşlılara sunulan hizmetlerde karşılaştıkları zorlukları “bazı yaşlıların inatçı ve huysuz olmaları” bu durum “sevgiyle ve saygıyla aşılabilir” şeklinde cevabını içeren betimleme örneği şöyledir:

Hizmet verilirken bazı yaşlıların inatçı ve huysuz olması biraz zorluyor. Daha öncede belirttiğim gibi şu an yaşlılarımız ikinci çocukluk evresindedir. Onları

oldukları gibi kabul etmemiz gerekir ve sevgiyle ve saygıyla yaklaşmamız gerekir. Ancak böyle çözebiliriz (K04: Kadın, 30, SB, Hemşire-Evde Bakım Birim Sorumlusu).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı birim sorumlusunun “yaşlıların sabit bir yerde ikamet etmemelerinden dolayı kurumsal tespitlerde yaşanan zorluklar” ve çözümünde ise “yaşlının uzun süreli ikamet yerinin değerlendirmeye alınması” konusuna dikkat çekmişlerdir. Bu bağlamda yaşlıların yıl içinde kendi ikametleri dışında, kışın çocukları veya yakınlarının yanında ve yazın köyde olmak üzere birden fazla yer değiştirdikleri ifade edilmektedir. Sürekli adres değişikliği nedeniyle hane halkı gelir tespiti ve muhtaçlık tespitinde bazı sıkıntılar yaşandığı söylenmektedir. Bu durumda yaşlının en uzun süre ikamet ettiği yerden yapılan müracaatları değerlendirmeye alarak bu zorluğun aşılabildiği belirtilmektedir.

Huzurevi yöneticisinin aktardığına göre yaşadıkları zorluklar “yaşlının aile ve sosyal çevresinin yoksunluğu” ve ancak “sevgi ve ilgiyle yaklaşımla” zorlukların üstesinden gelinebileceği ifade edilmiştir. Yaşlının sevilme, kendini ifade edebilme, değer görme gibi duygusal açılarından söz edilmektedir. Bu durum karşısında duygusal olarak etkilendiklerinden bahsedilmektedir.

Bakım ve rehabilitasyon merkezi birim yöneticisi “ciddi bir zorluk yaşamıyoruz” ve karşılaşılan zorlukları yaşlılarla kurduğumuz “empati, saygı ve sevgiyle aşıyoruz” şeklinde yaşlıların en fazla ihtiyaç duydukları duygulara vurgu yapmışlardır.

Özel Engelli Bakım Merkezi birim sorumlusu ise yaşlılara yönelik verilen hizmetlerde karşılaşılan sorunları bağlamında “oda paylaşımları konusunda” bireylerin anlaşmazlıkları olduğu ifade edilmektedir. Bu zorlukların bakım hizmetleri veren kurum ve kuruluşların “her türlü fiziksel şartlarının iyileştirilmesi” şartıyla aşılabileceği vurgulanmıştır.

Kurumların yaşlılara yönelik hizmet sunumunda karşılaştıkları zorluklar farklılık sergilemekte olup bu zorlukların kolaylıkla aşılması mümkündür. Bu zorlukların bazıları yaşlı bireyin kendi özelliklerine bağlı olduğu görülmektedir. Ayrıca alınan cevaplar kurumsal hizmetlerin farklılığı bakımından değişiklik göstermiştir. Örneğin belediye birim sorumlusu hizmetlerin sunumunda karşılaşılan zorluklar olarak “bazı yaşlıların inatçı ve huysuz olmaları” konusuna dikkat çekerken, SYDV birim sorumlusu ise yaşlıların geçici ikametlerine yönelik hızlı değişim tespitlerin yapılamaması konusunda kurumsal işlerini zorlaştırdığı ifade edilmiştir. Huzurevi ilgili birim sorumlusu ise yaşlıların yakın çevrelerinden yoksun olmaları kurumsal hizmet sunumlarında karşılaştıkları zorluklar olarak göstermişlerdir. Özel Engelli Bakım Merkezinin ise yaşlıların “oda paylaşımı konusu” yaşlılara hizmet sunarlarken karşılaştıkları zorlukları olduğu anlaşılmaktadır. Bakım ve rehabilitasyon merkezi olarak yaşlılara hizmet

sunarken ciddi bir zorluk yaşamadıkları aktarılmıştır. Tüm katılımcılar tarafından bu zorlukların karşılıklı sevgi, saygı ve empati gibi duyguların geliştirilmesiyle aşılabileceği görüşüne güçlü bir şekilde inanılmaktadır.

Kurumların Yaşlılara Yönelik Hizmet Planları

Kurumunuz yaşlılara yönelik neler yapmayı planlıyor? sorusu yöneltilmiş, kurum ve kuruluşların yaşlılara yönelik neler yapmayı planladıklarına ilişkin verilen cevaplarda “hizmet kalitesini artırmak” öne çıkmıştır. Alınan cevaplar ve özel huzurevi yöneticisinin betimleme örneği şöyledir:

Yaşlılarımızın, üretkenliğinin sağlanması ve benlik algılarının artırılarak yaşamlarının geri kalan kısmını daha huzurlu geçirmelerini sağlamak amacıyla gereksinimleri doğrultusunda çeşitli sosyal hizmet müdahale yöntemleri geliştirilerek, diğer meslek elemanları ile bütüncül bir çerçevede hizmet kalitemizi arttırmayı hedeflemekteyiz (K01: Erkek, 59, MH, Kurucu Temsilci).

Huzurevi yöneticisi, kurumun yaşlılara verilen hizmetlerde “hizmet kalitesini artırmak” yönünde hedefleri olduğunu ifade etmiştir. Yaşlıların üretkenliklerini artıran, benlik algılarını geliştiren bundan sonraki yaşamlarının daha huzurlu geçirmelerini sağlayan çalışmaların diğer disiplinlerden de yararlanılarak bütüncül bir yaklaşımla sunulması ile hizmet kalitelerinin artırılması yönünde hedefleri olduğu vurgulanmaktadır.

Özel Engelli Bakım Merkezi birim sorumlusunun belirttiği üzere bakımları altında olan yaşlıların etik ilkeler çerçevesinde sağlık, bakım, güvenlik vb. “hizmet kalitesini artırmak” yaşlılara yönelik hizmetlerde kurumsal hedefleri olduğu ifade edilmektedir.

Bakım ve rehabilitasyon merkezi birim yöneticisi “ihtiyaçları doğrultusunda hizmet vermek” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Hem yaşlılara hem de yaşlılara yönelik ortak planların yapıldığı istek ve ihtiyaçlar doğrultusunda hizmetlerin verilmesi planları arasındadır. Ayrıca yaşlının yakın sosyal çevresi ile ilişkilerinin güçlendirilmesi için girişimler üzerinde çalışıldığı vurgulanmıştır.

Belediye ilgili birim sorumlusu, belediyenin şu anda bir planı olmadığı, “zaman içinde verilen hizmetler değişebilir ve gelişebilir” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Burada verilen hizmetlerde durağanlık olmadığı ve ihtiyaçlara göre farklılaşabileceği ifade edilmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı birim sorumlusu, kurumun yaşlılara yönelik hizmet planlarını sosyal yardım, ayni ve nakdi desteklere yönelik “verilen hizmetlerin devam etmesi” şeklinde görüşünü belirtmiştir.

İlgili birim sorumlularının ifade ettiklerine göre kurumların yaşlılara yönelik gelecek hizmet planlarında daha çok hâlihazırda verdikleri “hizmetlerin

kalitesini artırmak” yönünde olduğu görülmektedir. Ayrıca yerelde en geniş kitlelere ulaşma imkânı olan kurumların hizmetlerinde zamana ve taleplere göre hizmetlerde değişimler olabileceği anlaşılmaktadır. Bazı kurumların ise yaşlılar açısından önemli bir güvence olan hizmetlerinin daha belirgin olduğu ve bu hizmetlerin sürdürülmesi yönünde bir değişim olmadığı ifade edilmiştir. Bu durum kurumsal hizmet farklılıklarından ve yaklaşımlarından kaynaklı, söylemlerde de bazı farklılıklar oluşturduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Özellikle de bakıma yönelik hizmetler veren kurumların hizmet kalitesini artırmak yönündeki planları, kurum bakımına pek sıcak bakmayan aileler ve yaşlılar açısından önemli görülmektedir.

Yaşlılara Yönelik Yapılacak Çalışmalar ve İlgili Aktörler

İlçede yaşlılara yönelik daha ne gibi çalışmalar yapılabilir? Bu çalışmalarda hangi aktörler yer alabilir? Alınan cevaplarda “gündüz bakım kurumları ve hizmetleri artırılmalı” ve “ilgili tüm aktörler yer almalı” temaları öne çıkmış ve bunlar şöyle aktarılmıştır.

Özel Engelli Bakım Merkezi birim sorumlusuna göre ilçede yaşlılara yönelik yapılacak çalışmalar olarak “gündüz bakım kurumları artırılmalı” ve verilecek olan bu hizmetlerde “ilgili tüm aktörler yer almalı” şeklindedir. Alınan cevaba ilişkin betimleme örneğine aşağıda yer verilmiştir.

Gündüz bakım sağlayan kurumlar artırılabilir. Çoğu aile sürekli kurum bakımına sıcak bakmıyor. Ama gündüz bakımına sıcak bakıyorlar. Yaşlılara gündüz bakım merkezlerinde SHU eşliğinde zihinsel ve bedensel olarak çeşitli aktiviteler verilebilir. Aile Bakanlığı başta olmak üzere belediye, özel sektör, sivil toplum ve diğer tüm aktörler birlikte çalışmalar yapabilirler (K03: Erkek, 26, ÖKEBM, Sağlık Personeli).

Gündüz bakım kurumlarının yetersizliğine dikkat çekmekle birlikte, yatılı kurum bakımından ziyade ailelerin gündüz bakımı konusunda daha olumlu düşüncelere sahip olduklarına vurgu yapılmaktadır. Ayrıca bu merkezlerde sosyal hizmet uzmanlarının kontrolünde yaşlıların hem bedensel hem de ruhsal yönden güçlendirilmesi yönünde aktivitelerle desteklenebildiği mesleki deneyim ve gözlemler doğrultusunda aktarıldığı görülmektedir. Yapılan bu çalışmalarda konuya ilişkin tüm aktörlerin yer alması gerektiği ifade edilmektedir.

Belediye ilgili birim sorumlusuna göre, ilçede “yaşlı ve çocuk kreşi açılmalı” ve yeni nesillere değerler aktarılmalıdır. Burada gündüzlü bakıma dair hizmetlere ve kuşaklararası dayanışmaya dikkat çekilmektedir. Bu konuda yapılacak çalışmalarda “merkezi yönetim, belediye, sivil toplum, komşular ve yakınlar yer almalı” şeklinde ifade edildiği görülmüştür.

Bakım ve rehabilitasyon merkezi yöneticisi ilçede yaşlılara yönelik “sosyal hayata daha fazla dahil edilebilirler”, bu çalışmalarda “ilgili tüm aktörler yer almalı” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Yaşlıların sosyal yaşamdaki varlıklarının sınırlı olduğu vurgusu göze çarpmaktadır.

Huzurevi yöneticisine göre, “dayanışma ağları güçlendirilmeli” ve “ilgili tüm aktörler yer almalı” şeklinde alınan cevaplara ilişkin betimleme örneğine yer verilmiştir:

Sadece temel ihtiyaçlar doğrultusunda değil, bunun yanı sıra insana daha fazla değer veren, insana dokunan uygulamalarla, sosyal, psikolojik, kültürel dayanışma ağları güçlendirilecek adımlar atılmalı. Ancak bu temel ihtiyaçlardan başka ihtiyaçların da olduğu konusunda yaşlılar bilinçlendirilmeli. Mahalle çevresine kadar tüm aktörler yer almalı (K01: Erkek, 59, MH, Kurucu Temsilci).

Yaşlıların temel ihtiyaçlar dışında da insani pek çok ihtiyaçları olduğu, bu bağlamda bireyin sosyal, psikolojik, kültürel vb. dayanışma ağlarının güçlendirilmesi yönündeki uygulamaların bireyi güçlendireceği üzerinde durulmaktadır. Ancak yaşlı bireyin bu temel ihtiyaçlar dışında bireysel olarak daha nelere ihtiyaç duyacağı konusunda bir bilincin ve farkındalığın olmadığı ifade edilmekte ve burada yaşlının bağımsızlığına dikkat çekilmektedir. Yaşlıları her yönden güçlendirmeye yönelik atılan adımlar yaşlının sağlıklı, güvenli ve huzurlu bir yaşlılık sürdürmesinde kilit önem taşımaktadır. Yapılan bu çalışmalarda ilgili tüm aktörlerin yer alması gerektiği ifade edilmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı birim sorumlusu, yaşlıların “ev ziyaretleri ve evde destek hizmetleri” verilmeli ve yapılan bu çalışmalarda “ilgili tüm aktörler yer almalı” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Bu bağlamda yapılacak pek çok çalışmanın olduğu özellikle de yalnız yaşayan yaşlıların sıkça ziyaret edilmesi, ihtiyaç duyan yaşlıların ev temizliği, günlük sıcak yemek temini gibi çalışmaların yapılabileceği belirtilmiştir. Bu çalışmaların çoğu yerde Kaymakamlıklar ve belediyeler aracılığıyla yapıldığı ancak daha fazla yaygınlaştırılabilmesi için tüm aktörlerin katılımının sağlanması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Sonuç

Yaşlılarla doğrudan temas etme imkânı olan kurumların perspektifinden yaşlılara yönelik yapılan değerlendirmeler, konunun farklı bir boyutunu görmeye olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda araştırmada Konya ilinin Selçuklu ilçesinde yaşlılara hizmet veren merkezi kurumlar, yerel yönetim ve özel sektör kurum ve kuruluşlarının ilgili birim yöneticileri/sorumlularının görüşlerine yer verilmiştir. Araştırmada, yaşlılığı algılayış biçimleri, yaşlılara yönelik hizmetlerde kurumsal rol tanımlamaları, yürüttükleri hizmetler, ilçede yaşlıların ailevi bakım durumları,

ihtiyaçları, kurumlardan beklentileri, sorunları, kurumların hizmet sunumunda karşılaştığı zorluklar, yaşlılara yönelik hizmet planları ve burada yer alması gerek aktörlere ilişkin konular yer almaktadır.

İlk olarak yaşlılık algılarına yer verilmiş ve yaşlılık algılarının daha çok geleneksel bağlamda değerlendirildiği gibi “fiziksel kayıplar” ve “muhtaçlık” olarak ifade edildiği görülmektedir. Bu araştırmaların bulguları da çalışmamızı desteklemiştir (Sezer Doğan ve Artan, 2019; Küçük, 2021). Ayrıca yaşlılığa ilişkin olumlu tanımlamaları içeren görüşler de olmuştur.

Yaşlılara yönelik kurumsal rollerini kendi kurumsal hizmetleri çerçevesinde değerlendirdikleri ve bu bağlamda rollerini tanımladıkları görülmektedir. Burada yaşlıların “bakım ihtiyaçlarının karşılanması” şeklinde bir rol tanımlamaları olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgunun öne çıkmasının nedenin araştırmaya konu olan kurum ve kuruluşların yaşlılara yönelik hizmetlerde ağırlıklı olarak yaşlı bakımına dair çeşitli hizmetlerin olmasından kaynaklandığı şeklinde değerlendirilebilmektedir.

İlçede yaşlıların ailevi bakım durumlarına ilişkin değerlendirmeleri, ailenin bakım sağlamada halen temel aktör olduğu yönündedir. Diğer bir ifadeyle kurum ve kuruluşların birim sorumlularına göre ilçede “yaşlılara aileleri bakım vermektedir.” Benzer bulgu Küçük’ün (2021)’de yapmış olduğu araştırmanın bulgularında da ulaşılmış olup araştırmanın bulgusunu desteklemiştir. Ancak aile yapısının zayıflaması, yaşlılığa bağlı hastalıkların ortaya çıkması vd. faktörlere bağlı olarak “bundan sonra ailelerin bakım vereceğini düşünmüyorum” şeklinde güçlü bir görüşe sahip oldukları da bulgularda yer almıştır.

Araştırmada “Yaşlılar ilçede en çok nelere ihtiyaç duymaktadır? Kurumlardan beklentileri nelerdir? İlçede yaşlıların karşılaştığı en önemli sorun nedir? Bu sorunlar nasıl aşılabılır? gibi temel sorulara ve diğer sorulara kurumsal deneyim ve gözlemler doğrultusunda cevap aranmıştır. Araştırmanın temel sorularına cevap verilmesine olanak sağlayan bulgular şöyledir:

Bireylerin ihtiyaçlarında farklılıklar olabilmektedir. Başta aile olmak üzere güçlü yakın sosyal çevre bağları ve bu bağlar tarafından saygı, sevgi, ilgi gibi gereksinimleri yeterince karşılandığında yaşlı yalnızlık ve psikolojik sorunlardan korunabilmektedir. Çoğu zorlu durumların aşılmasında en önemli desteğin arkadaş ve aile desteğinin olduğu görülmektedir. Yaşlı bireylerin çevrelerindeki sosyal desteklerin giderek azalıyor olması yaşlı bireylerin ruh sağlığını tehdit etmektedir. Yakın aile bağlarıyla ilişkilerin sürdürülüyor olması ise yaşlılıkta ciddi bir duygusal doyum kaynağı olmaktadır (Kalınkara, 2016: 107). İlçede yaşlıların en çok “yakın sosyal çevrenin desteği” yönünde ihtiyaçları olduğu araştırma bulgularında görülmüştür. Literatürde sınırlı sayıda olan araştırmalarda benzer bulgular görülmüş olup bu araştırmanın bu bulgusunu da desteklemiştir

(Sezer Doğan, 2019; Küçük, 2021). Yaşlıların kurumlardan beklentileri ise birbirinden farklılaşmıştır. Bu bağlamda “saygı, sevgi ve ilgi, barınma, günlük işleri kapsayan evde bakım hizmetleri, rahat olabilecekleri sıcak ortamlar, maddi ve manevi destekler” yönünde kurumlardan beklentileri olduğu bulgular arasında yer almıştır. Maddi yönde destekler yaşlıların beklentileri arasında yer aldığına ilişkin benzer bulgu (Aközer vd., 2011; Küçük, 2021)’in araştırmalarında da ulaşılmıştır.

İlçede yaşlıların karşılaştığı en önemli sorunun “aile ve yakın sosyal çevre bağlarının zayıflığı” ve buna bağlı olarak “bakım sorununun ortaya çıkması” ve “iletişimsizlik” olduğu araştırmanın bulguları arasında yerini almıştır. Yakın sosyal çevre bağlarının zayıf olması yaşlıları yalnızlığa sürüklemektedir. Araştırmanın bu bulgusu yaşlıların ihtiyaçları ve kurumlardan beklentileri konusundaki bulgularla örtüşmüştür. Yaşlıların karşılaştığı bu sorunların bertaraf edilmesi için “yakın sosyal bağların güçlendirilmesi”, “kurum bakım kapasite artırımı” ve mahalle bazlı proje bağlamında “yaşlı bakımında yeni hizmet modelleri” olan yerinde yaşlanmayı destekleyici projelerin geliştirilmesi gibi çözüm önerilerini kurumsal deneyim ve gözlemleri doğrultusunda sıralamışlardır.

Kurum ve kuruluşların hâlihazırda yaşlılara yönelik yürüttükleri hizmetlerin ağırlıklı olarak “yaşlı bakım hizmetleri” olduğu tespit edilmiştir. Bunun öne çıkmasının temel nedeninin yaşlı bakımına dair yatılı kurum bakımı, rehabilitasyon ve bakım hizmetleri, evde bakım hizmetleri gibi çeşitli hizmetlerin farklı kurum ve kuruluşlarca karşılanıyor olmasından kaynaklı olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Aynı bulguya kurumsal rol tanımlamalarında da rastlanmış olup bu iki verinin bulgusu istikrarlı bir şekilde birbirini desteklemiştir.

Kurum ve kuruluşların yaşlılara hizmet sunumlarında karşılaştıkları zorluklar konusunda verilen cevaplarda farklılıklar görülmüştür. Bu kapsamda “bazı yaşlıların inatçı ve huysuz olmaları”, “sabit ikametgâhın olmaması”, “aile ve sosyal çevre zayıflığı” ve “mekan paylaşımı” gibi konularda zorluklar yaşandığı, her kurumun kendi kurumsal hizmetleri çerçevesinde cevap verdiği araştırma bulgularında görülmüştür. Yaşanan zorlukların “saygı, sevgi ve empati” göstererek aşılabileceği vurgusu araştırmanın bulgularında yer almıştır.

Yaşlılara yönelik hizmet planlamalarına ilişkin verilen cevaplarda, yaşlıların sağlıklı, huzurlu ve mutlu bir yaşam sürdürmeleri için verilen mevcut hizmetlerin “hizmet kalitesini artırmak” istedikleri bulgusuna ulaşılmıştır ve benzer bu bulgu Küçük (2021)’in çalışmasını da desteklemektedir. Ayrıca zaman içinde verilen hizmetlerin değişebileceği ve ihtiyaçlar doğrultusunda bu hizmetlerin değişebileceği de bulgular arasındadır. Ancak bulgulara göre planlanan hizmetlerin yaşlıların ihtiyaçları, beklentileri ve sorunlarının çözümünü noktasında yeterli olmayacağı görülmektedir.

Kurumsal deneyimleri ve gözlemleri doğrultusunda ilçede bundan sonra yaşlılara yönelik yapılması gereken çalışmaların “gündüz bakım kurumları ve hizmetlerinin artırılması” konusunda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda ilçede gündüz yaşlı bakımına ilişkin kurumların ve kurumsal hizmetlerin yetersiz kaldığı söylenebilmektedir. Ayrıca yaşlıların tüm dayanışma ağlarının güçlendirilmesi, sıkça ev ziyaretlerinin yapılması gerektiği vurgusu araştırmanın diğer bulguları arasında olmuştur. Yapılacak çalışmalarda ilgili tüm aktörlerin yer alması gerektiği konusunda ise tamamına yakının mutabık kaldığı araştırmanın bulgularında görülmüştür.

Araştırmanın temel soruları bağlamında kısa bir değerlendirme yapıldığında, ilçede aileler yaşlı bakımında halen temel aktör olma özelliğini ve yaşlının bakımında aktifliğini korumaktadır. Ancak gelecek öngörülerde ise başta ailede yaşanan değişimlere ve diğer çeşitli nedenlere bağlı olarak bunun pek mümkün olmayacağı konusunda bir fikir birliği söz konusudur.

İlçede aile ve yakın sosyal çevre bağlarının zayıflığı ve yaşlıların yakın sosyal çevrenin desteğine ihtiyaç duyduğu yaşlıların yeterince karşılanmış ihtiyaçları arasındadır. Yakınlarından henüz yeterince karşılanmamış olan saygı, sevgi ve ilgi gibi bireyin en temel ihtiyaçları dikkat çekmektedir. Kurumlardan beklentileri evde bakım hizmetlerine yönelik hizmetler, maddi ve manevi destekler, yaşlıların kendilerini rahat hissedebilecekleri ve güçlendirilmelerini sağlayacak sıcak sosyal ortamların oluşturulması beklentiler arasındadır.

Yaşlıların ilçede karşılaştığı en önemli sorunların aile ve diğer yakın sosyal çevre bağlarının zayıf olması gösterilmektedir. Diğer bir ifadeyle ilçede yaşlıların aile ve yakın sosyal çevre ile bağları zayıftır. İletişimsizlik konusu da yine yaşlıların önemli sorunları arasındadır.

İlçede gündüzlü yaşlı bakımı konusunda kurumsal hizmet ünitelerinin artırılması ve yaşlıların dayanışma ağlarının güçlendirilmesi gerektiği ilgili birim yöneticilerinin önemli tespitleri arasındadır.

Bu bulgular doğrultusunda öncelikle ilçede toplumsal farkındalığın artırılması ve yaşlının tüm yakın sosyal dayanışma ağlarının güçlendirilmesi yönünde ilgili tüm paydaşların katılımıyla çalışmalar başlatılabilir.

Yaşlıların bakım ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin beklentilerine yönelik ilçede gündüzlü bakım hizmetleri ve diğer bakım hizmetleri ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilebilir ve yaygınlaştırılabilir.

Sıklıkla yapılan ev ziyaretleriyle yaşlılarla sohbet imkanı oluşturulabilir. Saygı, sevgi ve ilgi ihtiyaçları doyuma ulaştırılabilir ve manevi yönden de daha fazla desteklenebilir.

Maddi yönden verilen destekler de insani ihtiyaçları ölçüsünde artırılabilir.

İlçede sosyo-kültürel-ekonomik yapı dikkate alınarak yaşlılara yönelik barınma ve sosyal alana dair daha sıcak ve samimi hissedebilecekleri yeni üniteler oluşturulabilir ve mahalle odaklı yeni hizmet modelleri geliştirilebilir.

Her ilçede yaşlıların durumlarının anlaşılmasına, ihtiyaçları, beklentileri ve sorunlarının tespit edilmesine yönelik yaşlılar, yaşlı yakınları ve kurumlar perspektifinden daha kapsamlı araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

Akgül, H. (2018). *Aksu İlçesinde (Isparta) Kırsal Nüfusun Yaşlanması ve Yaşlı Nüfusun Sorunları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Aközer, M., Nuhurat, C. ve Say, Ş. (2011). Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması. *Aile ve Toplum*, 12(27),103-128.

Altındağ, Ö. (2017). *Diyarbakır’da Yaşlı Olmak: İhtiyaçlar, Sorunlar ve Hizmet Beklentileri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Arpacı, F. (2005). *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*, Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği.

Artan, T. (2010). *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayını.

Artan, T. (2013). Huzurevinde Kalmakta Olan Yaşlılarda Aile İçi İstismar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 109-122

Aslan, G. (2004). *Değişen Toplumsal Konum Örneği: Yaşlılık* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bektaş, O. E. (2017). Postmodern Dünyada Yaşlı Olmak. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(2), 9-18.

Beşer, A. ve Kıssal, A. (2016). Yaşlı İstismarı ve İhmali. V. Kalınkara (Ed.), *Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler 2*, Ankara: Nobel Yayın, 197-210.

Buz, S., Ertan-Koçak, Y. ve Gözen, Ö. (2018). Türkiye’de Yaşlılara Sunulan Hizmetlerin Birleşmiş Milletler Yaşlılık İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Ankara Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(77), 388-410.

Canatan, A. (2018). Birinci Kuşak Gerontoloji Kuramları-I.E. Özmete, A. Canatan (Ed.), *Temel Gerontoloji: Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet*, Ankara: Hedef Yayıncılık, 94-100.

Canatan, K. (2019). *Sosyolojide Yasa Fikri, Batı Sosyolojisinde Yasa Fikrinin Doğuşu ve Gelişimi*, İstanbul: Ketebe Yayınları.

Canatan, K. (2020). *Toplumsal Değişim Perspektifinden Göç Sosyolojisi*, Ankara: Eskiyeini Yayınları.

Ceylan, H. (2015). *Yaşlılık ve Refah Devleti Bakım Hizmeti Alan Yaşlılar Üzerine Nicel Bir Araştırma: İsveç Örneği*. İstanbul: Açılım Kitap.

Danış, M. Z., ve Günay, G. (2019). Yaşlılık Döneminde Karşılaşılan Psikososyal Sorunlar. U. Yanardağ ve M. Zubaroglu Yanardağ (Ed.), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*, Ankara: Nika, 43-66.

Eryurt, M. A. (2023). Yaşlanma ve Demografi. K. Canatan ve M. Küçük (Ed.), *Yaşlanma Sosyolojisi*, İstanbul: DBY Yayınları, 91-120.

Genç, Y. ve Barış, İ. (2015). Yaşlı Bakım Hizmetlerinde Çağdaş Yaklaşım: Kurumsal Bakım Yerine Evde Bakım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 36-57.

Gökler Danışman, I. ve Aydın, G. (2011). Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Benlik Algılarının Yordanmasında Sosyodemografik Özellikler ve Algılanan Sosyal Desteğin Rolü. *Aile ve Toplum*, 7(24), 69-91.

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Kalınkara, V. (2016). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*, Ankara: Nobel Yayınevi.

Karakuş, B. (2023). Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar. K. Canatan ve M. Küçük (Ed.), *Yaşlanma Sosyolojisi*, İstanbul: DBY Yayınları, 363-386.

Kerem, M., Meriç, A., Kırdı, N. ve Cavlak, U. (2001). Ev Ortamında ve Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Değişik Yönlerden Değerlendirilmesi, *Geriatrici*, 4(3): 106-112.

Koç, M. (2003). Yaşlılık Döneminde Ölüm Psikolojisi Üzerine Bir Alan Araştırması. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 117-143.

Korkut, G. (2019). Yaşlılık ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar. U. Yanardağ ve M. Zubaroglu Yanardağ (Ed.), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*, Ankara: Nika Yayınevi, 147-169.

Kurt, G., Beyaztaş, F. Y. ve Erkol, Z. (2010). Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti. *Adli Tıp Dergisi*, 24(2), 32-39.

Küçük, M. (2016). Kırsal Alanlarda Yaşlı Yerel Halkın Karşılaştığı Sorunlar: Konya İli Derebucak İlçesi Üzerine Bir İnceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 29-48.

Küçük, M. (2021). Yaşlıların İhtiyaçları, Beklentileri ve Karşılaştığı Sorunların Çözümünde Sosyal ve Politik Çevrenin Rolü: Konya İlinin Beyşehir ve Hüyük İlçeleri Örneği (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Küçük, M. (2023). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yaşlılara Yönelik Politika ve Uygulamaları. K. Canatan ve M. Küçük (Ed.), *Yaşlanma Sosyolojisi*, İstanbul: DBY Yayınları, 387-413.

Küçük, M., Canatan, K., Canatan, A ve Gedik, M. (2023). Sivil Toplum Kuruluşlarının Aktif Yaşlanmaya İlişkin Çalışmaları ve Ülke Örnekleri. KTO Karatay Üniversitesi, 1 st International Congress of Social Sciences, 20-21 Ekim 2023, Konya, Türkiye, Proceedings Book-193-219.

Oğlak, S. ve Canatan, A. (2020). Yaşam Boyu Öğrenme ve Aktif Yaşlanma Bakış Açısından Üçüncü Yaş Üniversiteleri: İyi Uygulama Örnekleri. *Yaşlı Sorunları Dergisi (YSAD)*, 13(2), 131-141.

Ortabağ, T., Özdemir, Ö. ve Kılıç, S. (2011). Özel Bakım Merkezinde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Ev Kazalarına Yönelik Riskli Davranışlarının Belirlenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, (53), 189-194.

Samancı Tekin, Ç. (2016). *65 Yaş ve Üstü Bireylerde Ev Kazaları Görülme Sıklığı ve Etkileyen Risk Faktörleri: Niğde Örneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Sezer Doğan, A. (2019). *Yerel Yöneticilerin Yaşlıya Bakış Açılarının Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Taşçı, F. (2010). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1(24),175-202.

Taşçı, F. (2013). Refah Devleti Modelleri İçinde Türkiye’nin Pozisyonu: Yaşlı Algısı Üzerinden Değerlendirmeler. *İnsan ve Toplum Dergisi*, 3(5),5-35.

Tekindal, M., Ege, A., Erim, F. ve Gedik, T. E. (2020). Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Covid-19 Sürecinde Yaşlı Bireyler: Sorunlar, İhtiyaçlar ve Öneriler. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2),1-6.

Tufan, İ. (2014). *Türkiye’de Yaşlılığın Yapısal Değişimi*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tuncel, G. ve Uzun, H. (2019). Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar Üzerine Bir İnceleme. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 309-334.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (22.03.2022). *Yazılı Soru Önergesinin Metni*. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=311712 (01.10.2023).

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2018). Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu. Ankara: EYHGM.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022). *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Ocak 2022*. https://www.aile.gov.tr/media/98625/eyhgm_istatistik_bulteni_ocak_2022.pdf (01.10.2023).

TÜİK. (2023). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685> (26.09.2023).

TÜİK. (2023). *Hayat Tabloları, 2020-2022*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hayat-Tablolari-2020-2022-49726> (26.09.2023).

TÜİK. (2023). *İstatistiklerle Yaşlılar*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-2022-49667> (26.09.2023).

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, F. Hablemitoğlu, Ş. ve Abukan, B. (2014). Bir Grup Yaşlı Üzerinde Thunder Bay Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(2), 21-36.

1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 1930. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf> (01.10.2023).

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf> (01.10.2023).

5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> (01.10.2023).

Extended Abstract

Elderly People Living in Urban Areas from the Perspective of Institutions: The Case of Selçuklu District of Konya Province

Purpose of the Study

The study aims to obtain the opinions of the relevant unit managers/unit managers of institutions and organizations, including central institutions, local governments and the private sector, on the family care status of the elderly in the urban area of Selçuklu district of Konya province, what they need, what their expectations are, what kinds of problems they encounter, on the elderly and aging policies, to make determinations on what kinds of duties and services institutional environments carry out for the elderly, and to contribute to the literature.

Method of the Research

The qualitative research method was used as the basis in the research. The research data consists of data obtained through the relevant literature review and interviews with the relevant unit managers of the institutions.

In the application and method section of the study, data obtained from interviews with unit managers of relevant institutions and organizations providing services for the elderly in Selçuklu district of Konya province (Selçuklu Municipality, Selçuklu District Governorship Social Assistance and Solidarity Foundation (SYDV), Selçuklu Care Rehabilitation and Family Counseling Center, Merkezsev Nursing Home, Private Konya Disabled Care Center) were presented.

In this context, the perceptions of old age of the interviewees, what their institutional roles are in services for the elderly, the situation of the elderly in the district in terms of family care, the needs of the elderly, the expectations of the elderly from the institutions, and the most important problems they encounter were examined and emphasized from the perspective of the institutions. In addition, the services provided by the institutions for the elderly, the difficulties encountered by the institutions in providing services, service plans for the elderly, the studies that need to be done from now on and which actors should be involved in these studies were examined.

A semi-structured questionnaire was used in the study. Descriptive analysis method was applied in the analysis of the research data.

Findings of the Research

When the general results of the research are examined, it has been determined that the perception of old age by the relevant unit managers of institutions and organizations providing services for the elderly is seen as a period of physical losses and need, which includes negativity, as we often encounter today.

It has been seen that they define their institutional roles for the elderly within the framework of their own institutional services as meeting the care needs of the elderly. Because the units in question of these institutions and organizations mainly provide services in elderly care.

The family institution still continues its traditional function in the district and the family maintains its feature of being the main actor in elderly care. However, in the predictions for the near future, it is emphasized that the family will cease to be a guarantee in elderly care.

The elderly need the support of their close social circle the most. It has been determined that their expectations from the institutions are respect, love, attention, home care services, daily chores, material and moral support.

According to the evaluations formed in line with institutional experience and observations, the most common problems encountered by the elderly in the district are the weakening of close social circle ties, the emergence of care problems and lack of communication.

The services of institutions and organizations for the elderly are mainly in the direction of elderly care services. In addition, due to the institutional structure, the unit affiliated to the central administration provides services on old age pensions and social assistance. The local administration provides home care services.

It has been determined that the difficulties that institutions and organizations face in providing services to the elderly vary. The relevant unit of the central administration has difficulty in institutional determinations due to the fact that the elderly do not reside in a fixed place. The difficulties experienced by the local administration in providing services are the difficulties experienced in some elderly people being stubborn and moody and being closed to communication. The difficulties they witness and experience in providing services to the elderly in the nursing home are the elderly's lack of family and social environment, in other words, the emotional hunger of the elderly individual such as being valued, loved and loved by their close social environment. In the Special Disabled Care Center unit, the elderly have disagreements about room sharing and have difficulty in this regard. It was among the findings that they did not experience any serious difficulties in providing services to the elderly in the Care and Rehabilitation Center.

It has been found that the future service plans of institutions and organizations for the elderly are mostly to increase the quality of the services they currently provide.

Other findings of the research include suggestions for increasing and diversifying the services of day care institutions in the district for the elderly and for all relevant actors to be involved in these services.

Neoliberalizmden Post-Neoliberalizme Devletin Rolünün Değişimi: Dönemsel Bir Analiz¹

*Fatih TOLGA**
*Murat AKÇAKAYA***

Öz: Son on yıllarda devlet aygıtının rolünün ana belirleyicisi olan neoliberalizme yönelik eleştirel tartışmalar yoğunluk kazanmış ve hükümetler kamu politikalarını belirlerken neoliberalizme alternatif strateji arayışına girmişlerdir. 2000’li yıllarda yaşanan neoliberalizmin krizleri karşısında devletlerin ulusal, bölgesel ve küresel konumlanışlarındaki değişimlerin analiz edilmesiyle stratejilerin ne yönde geliştiğini açıklamak mümkündür. Bu stratejiler, neoliberalizme ilişkin eleştirel sorgulamalara koşut olarak post-neoliberalizmin gündeme geldiği ve korumacı politikaların arttığı dönemde daha da önem kazanmaktadır. Diğer yandan neoliberalizm ve onun ilke ve değerlerine göre 1980’li yıllardan günümüze kadar şekillenen devletin işlevi akademik yazında da çok yönlü ve kapsamlı olarak tartışılmıştır. Ancak post-neoliberalizm bağlamında devletin günümüzdeki ve gelecekteki toplumsal, siyasal ve ekonomik düzlemde nereye evrileceği ve neoliberalizm ile post-neoliberalizm arasındaki devlet formunun farklılıklarına değinerek yeni bir tartışma boyutu kazandırılması gerekmektedir. Çalışma kapsamında neoliberalizmden post-neoliberalizme geçiş sürecinde son yirmi yıldır devletin işlevlerinde yaşanan değişimin bir benzeşmeye mi yoksa ayrışmaya mı yol açtığı tartışılmıştır. 2008 Küresel Ekonomik Krizi, Covid 19 Pandemisi, küresel ve bölgesel savaş riskleri neoliberal politikaların çatı ilkeleri olan serbestleşme, özelleştirme ve yerelleşme ilkelerinden ayrışmalara yol açtığı ve post-

¹ Bu makale, birinci yazar tarafından 2023 yılında tamamlanmış olan “Neoliberal Politikaların Eleştirisi Üzerinden 2000’li Yıllar Sonrası Devletin Rolü” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

* Öğr. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi Osmancık Ömer Derindere Meslek Yüksekokulu Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü, fatihtolga@hitit.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3107-8607

** Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, akcakaya76@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-0976-9054

Makale Geliş Tarihi: 13.09.2024

Makale Kabul Tarihi: 14.10.2024

neoliberalizm ekseninde devletin küresel sistem içerisinde işlevlerini yeniden konumlandırmaya çabalarlarken ulusal pragmatik kaygılara dayalı bir ayrışmanın olduğu fikrine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Neoliberalizm, Post-Neoliberalizm, Devletin Rolü.

Changing the Role of the State from Neoliberalism to Post-Neoliberalism: A Periodic Analysis

Abstract: *In recent decades, critical debates on neoliberalism as the main determinant of the role of the state apparatus have intensified and governments have sought alternative strategies to neoliberalism in determining public policies. By analysing the changes in the national, regional and global positioning of states in the face of the crises of neoliberalism in the 2000s, it is possible to explain the development of strategies. These strategies have become more important in the period when post-neoliberalism came to the agenda and protectionist policies increased in parallel with the critical questioning of neoliberalism. On the other hand, the function of the state, which has been shaped according to neoliberalism and its principles and values from the 1980s to the present day, has been discussed in a multifaceted and comprehensive manner in the academic literature. However, in the context of post-neoliberalism, it is necessary to bring a new dimension of discussion by addressing where the state will evolve in the present and future social, political and economic planes and the differences in the state form between neoliberalism and post-neoliberalism. Within the scope of the study, it is discussed whether the change in the functions of the state in the last two decades during the transition from neoliberalism to post-neoliberalism has led to a convergence or divergence. The 2008 Global Economic Crisis, Covid 19 Pandemic, global and regional war risks have led to a divergence from the principles of liberalisation, privatisation and decentralisation, which are the umbrella principles of neoliberal policies, and the idea that there is a divergence based on national pragmatic concerns while trying to reposition the functions of the state within the global system on the axis of post-neoliberalism.*

Keywords: Neoliberalism, Post-Neoliberalism, Role of the State.

Giriş

1980'li yıllardan günümüze kadar kapitalist dünya sistemine uyum sağlamış ve/veya uyum sağlamaya çabalayan devletlerin toplumsal, ekonomik ve siyasal yapı ve işleyişlerini biçimlendiren ana fenomenin neoliberalizm kavramı olduğunu ifade etmek mümkün görölmektedir. Devletlerin birçok alanda sorumluluk yüklendiği politika alanlarının yönetimi özellikle 1980'li yıllardan sonra bu kavramın tezleri üzerinden biçim kazanmış, örgütlenmeden planlamaya, koordinasyondan denetime kadar temel konularda değişimin yönünü belirleyici etkide bulunmuştur. 2000'li yıllarla birlikte neoliberal ideolojinin devletin rolü üzerindeki etkisi hem reel politik hem de akademik alanda tartışılır ve eleştiril hale gelmiş ve ortaya çıkan krizler karşısında devletin yirmi birinci yüzyılda nasıl konumlandırılacağına yönelik alternatif görüşler ortaya çıkmıştır.

Son yirmi yılda yaşanan toplumsal, ekonomik ve siyasal krizler neoliberal ideolojiye dayalı temel politikaların işlerliği konusunda derin sorgulamaları ortaya çıkarmış, buna dayalı olarak devlet-piyasa ilişkisi yeniden tartışılır hale gelmiştir. Bu tartışmanın odağı ise devletin rol ve işlevlerinin kapsayıcılığı ve piyasayı ne derece etkilediği üzerinedir. Aslında 1980’li yıllardan beri devlet-piyasa dikotomisine dayalı tartışmalar devam etmektedir. Toplumsal sistem içerisinde hangisinin daha geniş hangisinin daha az yetki alanına sahip olacağı bu tartışmaların odağında yer almaktadır. Bu dönemde minimal devlet söylemi ile toplumsal sistem içerisinde daha az bir alanda varlık göstermesi gerekenin devlet olması gerektiği tezleri kabul görmüştür. Bu durumun temel nedeni ise aynı zamanda bu çalışmanın da temel kavramlarından biri olan neoliberalizmin ideolojik doğasıdır.

Neoliberalizm, toplumsal sistem içerisindeki siyasi, ekonomik ve sosyal düzenlemeleri piyasa ilişkileri çerçevesinde ele alırken, devletin rolünü bu düzenlemeler üzerinden yeniden konumlandırmakta ve bireyi ön plana alarak sorumluluk vermektedir (Springer, Birch ve MacLeavy, 2016: 2). Örgütsel düzenlemesi kapitalizmin ihtiyaçları doğrultusunda ve piyasanın kurallarına göre şekillenirken devlet otoritesinin sistemli bir şekilde kullanılmasıyla gerek küreselleşme gerek uluslararasılaşma süreçlerinin yeniden üretilmesi hedeflenir. Bu durumu ortaya çıkaran temel aktörler ise finans ve medya patronlarından, üst düzey bürokratlara, kendini kanıtlamış sanayicilerden, yerel siyasi liderlere ve hatta ordu gücüne kadar oluşan geniş bir yelpazeyi içine alır. Bu dayatmaya bir de dış baskılar eklendiğinde ise istenen örgütsel model toplumsal, ekonomik ve siyasi dönüşümler sayesinde kendini gösterir (Saad-Filho ve Johnston, 2014: 17).

Bu çalışmada son yirmi yıllık süreçte neoliberalizmin krizleri karşısında devletin rolünün nasıl ve ne yönde etkilendiği tartışılmıştır. Tartışmanın derinleştirilmesi için neoliberalizmden post-neoliberalizme geçiş sürecinde devletin işlevlerinde bir benzeşme mi yoksa ayrışmamı olduğu sorusuna odaklanılmıştır. Açıklayıcı araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada neoliberalizmin yönetim felsefesini ortaya çıkaran uluslararası kuruluşların raporları ile siyasi liderlerinin söylemleri incelenmiştir. Sonuç olarak ise post-neoliberalizm ekseninde devletin küresel sistem içerisinde işlevlerini yeniden konumlandırmaya çabalayarak ulusal pragmatik kaygılara dayalı bir ayrışmanın olduğu fikrine ulaşılmıştır.

Neoliberalizmin Belirleyici Nitelikleri

“Neoliberalizm nedir?” sorusuna yönelik net bir cevap verilememesi, kavramın doğasının içinde barındırdığı örüntülerin çeşitliliği ve karmaşıklığına dayalı olabileceği gibi kavramın hangi çerçeveden ele alındığına bağlıdır. Öncelikle neoliberalizm, değişen düzeylerde toplumsal, siyasal ve iktisadi olguları içeren geniş bir yelpazeyi kapsar. Dolayısıyla kavramın etkisinin ortaya çıktığı düzlem,

etki ettiği ulus devletin yönetsel, örgütsel, politik özgünlüğüne göre biçimlenir. Bir diğer neden ise etki sonucu ortaya çıkan niteliklerin soyut ve somut olarak farklı bir şekilde değerlendirilmesine dayanır. Örneğin, özelleştirmeden söz edildiğinde bir varlığın kamusal niteliğinin son bulmasının belirlenmesi somut bir içeriğe sahiptir. Diğer yandan finansallaşmaya dayalı değişimin gücü ya da demokrasi olgusunun anlamının aşınması gibi durumlar ise soyut çözümlemeye karşılık gelir (Saad-Filho ve Johnston, 2014: 14). Bununla birlikte neoliberalizm kavramının önündeki “neo” eki ise aslında neoliberal düşüncenin destekçilerinin yasal-kurumsal çerçevedeki devletin rolüne ilişkin analizlerindeki farklılığı simgelemektedir (Willgerodt, 2006: 54-55).

Neoliberalizmin değerlendirme çerçevesi ise bir *paradigma* olarak (Evre, 2015), *çağdaş kapitalizmin akli* olarak (Dardot ve Laval, 2018: 1), *siyasal bir proje* olarak (Harvey, 2015: 1), *bir yönetsellik biçimi* olarak (Foucault, 2007) geniş alana dayanmaktadır. Bununla birlikte 1990-2004 yılları arasında yayınlanan yüz kırk sekiz makalenin incelendiği bir çalışmada neoliberalizmin ortak bir tanımının olmadığı, ideolojik farklılıklara göre değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu çalışmada neoliberalizme yönelik tanımlamalar ideolojik bakış açılarına göre farklılık göstermekle birlikte, kavramın kullanım yoğunluğunun serbest piyasayı savunanlar ve karşı olanlara göre değiştiği tespit edilmiştir (Boas ve Gans-Morse, 2009: 137). Dolayısıyla neoliberalizme yönelik mutlak bir tanımlamadan çok liberal gelenekten beslendiği değerler ve ilkeler doğrultusunda konumlandığı devlet olgusuna yönelik simbiyotik ilişkinin niteliklerinin ortaya koyulması daha doğrudur.

Bireycilik, serbest piyasa ekonomisi, doğal hukuk, özel mülkiyet, minimal devlet gibi değerler neoliberalizmin, klasik liberalizmden devraldığı değerlerdir. Nitekim bu değerlerin aynı zamanda tarihsel zemin üzerinde paradigmatik değişimlere dayalı olarak küreselleşme, bilgi teknolojilerindeki ilerleme gibi faktörlerin etkisiyle dönemin gerekliliklerine göre uyarlanmaya çalışıldığı söylenebilir. Ancak neoliberalizm, klasik liberalizmin değer ve pratiklerini özünde barındırmakla birlikte devletin müdahalesine bakış açılarında yorumlama farklılıkları bulunur. Hukukun üstünlüğü ve anayasal garantiler bağlamında klasik liberalizm devletin müdahalesini olumsuzlarken neoliberalizm sermaye akışı ve ticari faaliyetler bağlamında devletin rolüne sınırlamalar getirir (Miller ve Fox, 2007: 32).

Sosyal bilimler alanında ise neoliberalizm, hem teorik hem de pratik düzeyde çok boyutlu olarak ele alınan ve tartışılan bir fenomendir. Neoliberalizmin bu epistemeolojik zenginliği aynı zamanda onun karmaşık doğasını da oluşturur. Siyaset, toplum, kültür, ekonomi gibi alanlarda bu karmaşıklık belirginleşir. Bu nedenle yönetsel, ideolojik, devlet biçimleri, politika ve program, epistemolojik (Springer, Birch ve MacLeavy, 2016: 1) konularda kendi hegemonyasına uygun tasarımlarda bulunur. Söz konusu

tasarımın temel izleri ise liberalizmin ilke ve değerlerinin 20. yüzyılda yeniden yorumlanarak devlet-piyasa eksenindeki görüşlerine dayanır.

On dokuzuncu yüzyıl liberalizmi, küreselleşmenin ve serbest dış ticaret yoğunluğunun görece düşük olduğu bir dönemdir. Bu dönemin ayırıcı bir diğer özelliği ise bireysel hakların hukuk alanında yeni yeni karşılık bulmaya başlamasıdır. Hakların ise hem bireylerden hem de devletin kendisinden gelecek aşırılıklar karşısında korunması devletin temel görevi olmakla birlikte bu görevi yerine getirecek devlet modeli ise “minimal devlettir”. Dolayısıyla liberalizmin haklar, özgürlükler ve “bırakınız yapsınlar” argümanları kabul edilmekle birlikte neoliberalizm daha çok ekonomik model üzerinden küresel ticaret ve sermaye işlemlerinin maliyetlerini düşürecek evrensel standartları oluşturmayı hedefler. Bu yapılırken ise devletin eşitlikçi bölüşüm politikalarına karşı gelinerek rekabetçi düzen güvence altına alınmaya çalışılır (Slobodian, 2020: 44).

Bu noktada neoliberalizmi net tarif edecek bir reçeteden çok içinde bulunduğu çağın koşullarına göre nitelendirilmesi gerekmektedir. Özellikle 1980-2000 yılları arasında neoliberalizm devletlerin küresel sisteme uyumunu kolaylaştıran bir işlevselliğe sahiptir. Ancak bu dönemde bile neoliberalizm kendi içinde reforma girerek Whashington uzlaşısından post-Washington uzlaşısına bir geçiş yaşamıştır. Ayrıca 2000’li yıllarla birlikte ulus devletlerin karşılaştığı krizlerin bir numaralı faili olarak değerlendirilmesi neoliberalizme yönelik pejoratif nitelermelerde artışa neden olmuştur. Bu açıklamalar aynı zamanda neoliberalizme yönelik net bir tanımlamanın yapılamamasının yanında belirli bir olumlu ya da olumsuz yargıda bulunulmasının güç olduğunun somut bir örneğidir.

Neoliberalizmin Siyasal ve Toplumsal Doğası

Refah devleti anlayışı, 20. yüzyılın büyük bir bölümünde, özellikle de 1970’lerin sonlarına kadar, sosyal ve ekonomik politikaların temelini oluşturmuştur. Bu dönemde, Keynesyen ekonomi politikaları, Fordist-Taylorist üretim yapısı ve geleneksel kamu yönetimi anlayışı devletin ekonomik alana müdahalesinin ve toplumsal refahın artırılmasının önemli araçları olarak görülmüştür. Ancak 1970’lerin sonlarına doğru yaşanan ekonomik krizler ve devletin bu krizlerdeki rolüne dair eleştiriler, neoliberalizmin yükselişine zemin hazırlamıştır. Oluşan bu duruma yönelik neoliberalizm, devlet müdahalesinin azaltılmasını ve piyasa mekanizmalarının daha ön planda vurgulanmasını temel alan bir ideoloji olarak ortaya çıkmıştır.

Neoliberal düzenin meşrulaştırılması açısından yaygın olarak hem akademik hem de politik arenada “refah devletinin dağılışı”, “ulus devletin sona erışı”, “post-fordizm”, “özelleştirme ve deregülasyon” gibi retorikler kullanılmıştır (Aygül, 1998: 231). Bu doğrultuda neoliberalizmin yayılması,

küresel uluslararası kurumlar ve akademik çevreler tarafından desteklenmiş ve siyasal ve toplumsal yapıların bütün alanlarına nüfuz etmesine olanak tanınmıştır. Bu ideolojik değişim, ekonomik ve sosyal politikalarda önemli dönüşümlere yol açmış ve günümüzde hâlâ etkisini sürdüren bir yaklaşım haline gelmiştir.

Neoliberalizm gerek söylemiyle, gerek pratiğiyle ve gerekse düzeneğiyle “*çağdaş kapitalizmin akli*” olarak toplumların yönetiminde rekabeti esas alan evrensel kuralların geçerli olduğunu kabul eder (Dardot ve Laval, 2018: 1-2). Deregülasyon, özelleştirme ve yerelleşme saç ayağı evrensel kuralların ulus devlet düzeyinde biçimlenişine katkı sunarak devletin rolünün ve işlevinin yönünü belirler. Bu belirlenim ani ve beklenmedik dışsal değişimlerin etkisiyle plansız ve programsız bir patikada oluşmaz. Planlama ayağı daha çok IMF, Dünya Bankası, OECD gibi küresel kurumsal mekanizmaların kaleminde oluşur. Bu kurumların yayınladıkları raporlar dönemin koşullarını betimleyici bir dille analiz ederlerken, devletlerin neler yapması gerektiği konusunda değerlendirmeleri neoliberal çıkarılara yöneliktir. Programlar ise öncelikli Batılı egemen devletlerin hükümet politikalarında oluşur ve içerik olarak krizlere karşı sermayenin yeniden yapılanmasını, ücretli kesimin taleplerinin göz ardı edilmesini (Güzelsarı, 2008: 33) hedefler. Söz konusu hedeflere ulaşılması için ise “*küreselleşme, yerelleşme, yönetim*” olmak üzere üç boyuta dayanan devletin küçültülmesi stratejisi kabul edilmiştir (Kayıkcı, 2007: 168).

Neoliberalizmin toplumsal doğası, piyasa anlayışının toplumun genelinde içselleştirilmesi ve dolayısıyla her kademesinde yaygınlaştırılmasına dayanır. Burada birey toplumun önünde yer alırken geleneksel liberal faydacılığın devamlılığı esastır (Miller ve Fox, 2007: 30). Bu doğrultuda neoliberalizmin politik eksenindeki bilinen sözcüleri olan Thatcher ve Reagan 1980’li yıllarda izledikleri politikalar ile neoliberalizmin siyasal ve toplumsal doğasını gerçek hayatta inşa etmeye çalışmışlardır. Sosyal düzenin üretilmesi, geliştirilmesi, korunması için öncül koşul piyasanın varlığıdır. Verimli ve ahlaki olarak insan ilişkilerinin sürdürülmesinde piyasanın kendisi, ailenin, devletin ve toplumun yerini alabilecektir (Springer, Birch ve MacLeavy, 2016: 3).

Siyasal doğası açısından ise, neoliberalizm, devlet yönetimini şirket tarzına dönüştürücü etkide bulunur. Devlet, şirketlerin en büyüğü olarak nitelik kazanır ve genel rekabet ilkelerine uyumlu, ölçülü oranda regülasyon yapma yetkisini kullanarak yaygınlaştırılmış ve desteklenmiş piyasa içerisinde faaliyet gösterir (Dardot ve Laval, 2018: 7). Bu durumun sağlıklı işlemesi için ise gerekli olan yönetim modeli ekonomi-siyaset ayrımı üzerinde şekillenir. Yani bir diğer ifadeyle teknokratlar tarafından idare edilen, belli başlı stratejik sektörlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi için siyasetten bağımsız kurul yapılarının var olduğu, para politikalarının bağımsız merkez bankalarınca yönetildiği bir model (Güzelsarı, 2008: 84-85). Dolayısıyla neoliberalizmin siyasal doğasının yönetsel boyuttaki özelliği belli alanların apolitikleştirilmesidir. Bir diğer

özelliği ise devlet yönetiminde demokrasinin ana ilkeleriyle çelişen uygulamaların varlığıdır. Burada bir takım hizmetlerden toplumun eşit şekilde yararlanması amacıyla şirketlerin sunulan hizmetlerden en fazla kazancı sağlama amacı arasında çatışma ortaya çıkar ve demokratik kazanımlar ekonomik çıkar çarkları karşısında sönümlenir.

Diğer yandan siyasal doğanın temel felsefesi, liberalizmin birey ve piyasa gibi öncü ilkeleriyle muhafazakarlığın değerlerinin uyumlaştığı, Reagen ve Thatcher iktidarıyla uygulamaya konduğu kapitalizmin yeniden yapılandırılmasına dayanır (Gürgen, 2014: 6). Bununla paralel neoliberal proje ulus devletlerden ekonomik alandaki etkilerini azaltmalarını, iktisadi alanda faaliyet gösteren kamu kuruluşlarının özelleştirilmesini, piyasa alanının işlem kapasitesinin artırılmasını, sermaye akımlarının, finans sektörünün ve dış ticaretin serbestleştirilmesini, yönetim anlayışının katılımcılık ekseninde yönetişime dönüştürülmesini ve işletmecî yönetim anlayışının kamu yönetimi alanında yaygınlaştırılmasını talep eder (Yılmaz ve Arslan, 2021: 253).

Mevcut kapitalist sınıf hegemonyasının sürdürülmesi ve yeniden kurulabilmesi, devletin kapitalist sınıf çıkarına hizmet eden düşük vergileme uygulamaları, sınırlı kuralılaşdırma, yeniden dağılım ve özelleştirmelerle devletin işlevlerini bir siyasal proje olarak (Harvey, 2015: 1) yeniden şekillenmesi neoliberalizmin siyasal ve toplumsal doğasının ortak özelliğidir. Bunun etkilerinin yansması ise şartların ve koşulların gereklilikleri doğrultusunda devletin rolü üzerinde olur.

Neoliberal Perspektiften Devletin Rolü

Küreselleşmenin ideolojisi olarak neoliberalizm, devletlerin işlevlerini yerine getiren kurumsal mekanizmaların yapılarını özerkleştiren, yönetimlerini teknokratlara bırakan, küresel otoritelerle bağı güçlü olan yerel baskı gruplarının taleplerine göre meşruluk zeminine oturmaktadır (Yılmaz ve Arslan, 2021: 267). Ancak buradaki devlet tezahürü toplumsal ve ekonomik sistemi tamamıyla kuşatan, özel alanı daraltan, aşırı kontrolcü ve korumacı güçlü devlete karşılık gelmez. Elbette neoliberal perspektif “güçlü devlet” kavramına karşı çıkmaz ancak anlamını kendi ideolojisine göre yorumlar. Bu açıklamadan yola çıkarak minimal devlet söyleminin nereye konumlandırılacağı akla gelebilir. Neoliberalizmin güçlü devlet tasavvuru piyasa süreçlerinin güvenliğinin sağlanması ve sağlıklı işlemesi amacıyla hizmet eder. Minimal devlet söylemi ise neoliberal politikaların başarısızlıkla sonuçlandığı ülkelerdeki eleştirel söylemlerden dolayı devletin rolündeki strateji değişikliğini göstermek için ortaya atılmıştır (Gökçe, 2011: 103). Dolayısıyla güçlü devlet kavramı neoliberal çıkarılara hizmet ettiği kadar anlam kazanırken; piyasa talep ve arzuları karşısındaki yetersizlikler karşısında neoliberal aklın ön gördüğü devlet minimal devlettir.

Serbest piyasayı, sorunları derinleştiren değil çözen bir olgu olarak gören neoliberalizm ticari etkinlikler, özel sektör ve sermaye hareketliliklerine yönelik devletin eylemde bulunmasına karşı çıkar (Miller ve Fox, 2007: 32). Devlet, artık toplumsal sistemin kapsayıcı aktörü olmamalıdır. Refah devletinin kaynak kullanımını noktasında yarattığı verimsizlik nedeniyle yeni bir devlet modeli olarak “minimal devlet” anlayışı egemen olmalıdır. Ancak bu hemen gerçekleşebilecek bir süreç olmadığı için neoliberalizm taraftarlarının temel düşüncesi, devletin nasıl rehabilite edilebileceğine odaklanır. Temel referans noktası ise, rekabete dayalı küresel düzlemde hem fail hem de nesne olan devletin aynı zamanda mali kapitalizmin yardımcısı olduğudur (Dardot ve Laval, 2014: 254). Bu bağlamda neoliberalizm dünyayı olması gerektiği gibi tasavvur eder. Bir diğer ifadeyle kurguladığı modelin gerçek dünyayla uyumlu olup olmayacağını sorun etmez. Çabaladığı şey dünyayı modeline uygun hale getirmektir (Clarke, 2014: 105).

Söz konusu modelin hayata geçirilmesi yani devletin rolünün sınırlandırılmasına yönelik neoliberal yöntemler dışsal ve içsel yapıların etkinliği, yönetim tarzı olarak kabul ettiği yaklaşımın devletin yasalarında yer verilmesi, bu anlayışın siyasi ve bürokratik kadrolar tarafından içselleştirilme düzeyi gibi faktörlerle ilişkilidir. Örneğin sivil toplum örgütlerinin aktif şekilde siyasi alana katılımının aynı zamanda kamu alanını sadece siyasi otoritenin var olduğu bir nitelikten çıkarması ve demokratik bir siyasi iktidar belirleme sürecine katkı sağlaması (Tekeli, 2012: 665) neoliberalizmin yönetim ilişkilerinde siyaseti ikinci plana indirilmesiyle uyumludur.¹ Nitekim bu durum aynı zamanda devletin rolüne etkisi açısından neoliberal yöntemin içsel yapısıyla ilişkilidir.

Yönetim tarzı açısından ise neoliberalizm, yönetişim² yaklaşımını öncelikler. Yönetişim modeli yöneten-yönetilen ayrımını ortadan kaldırarak karar alma süreçlerinde kamunun yanında özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının birlikte hareket etmelerini savunur ve bu nedenle katılımcı bir niteliğe sahiptir (Kayıkçı, 2007: 169). Plüralist nitelikli mantığa dayalı karar alma yöntemi (Akbey, 2005: 177) olarak yönetişim modelinde, çok merkezlilik ön planda olup devlet-piyasa ortaklığına vurgu yapılır ve burada devlet “aktörler arası birinci” (Güzelsarı, 2003: 24-30) konumdadır. Bu yapının işlerliğini sağlayan çark ise Yeni Kamu Yönetimi (YKY) yaklaşımının pratik ve değerlerini hem bireysel hem kurumsal anlamda içselleştirmiş bürokratik kadrolardır.

¹ Bu açıklamadan sivil toplum kuruluşlarının devletten bütünüyle bağımsız olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Nitekim siyasi iktidarın baskıcı karakteristiği karşısında sivil toplum örgütleri bir zırh oluştursa da devlet tarafından oluşturulan sınırlar çerçevesinde hareket ederler (Tosun, 2003: 232).

² Yönetişim kavramı neoliberalizmin küresel bir tek tip yönetim modeli oluşturulması amacıyla hizmet eder. Dolayısıyla “yeni bir yönetme” süreci olarak (Stoker, 1998: 17) ulus devlet kamu yönetimlerini dünya yönetimleriyle iç içe geçmesini kolaylaştırıcı etkide bulunur (Bonimy, 2006: 42).

Bu açıklamalara dayalı olarak işin yapıcısı olmaktan çok, yönlendiricisi (steering) olan devletin rolü düzenleyici roldür. Bu anlamda devletin büyüklüğü ya da küçüklüğü önem arz etmemektedir. Asıl olan devletin nasıl olması gerektiği sorusuna cevap aramaktır (Tekeli, 2012: 668). Bu çerçevede devlet kamusal hizmetler açısından “dikey hizmet sunumu” yerine “yatay koordinasyon” (Akbey, 2005: 177) işlevi üstlenmeli, yönetim modelindeki paydaşları yönlendirici, teşvik edici, harekete geçirici (Saran, 2004: 27) role sahip olmalıdır. Bununla birlikte devletin planlama işlevi piyasa ekonomisine müdahale edecek kararların alınması yerine altyapı konuları ve ekonomi politikaları açısından hükümetlere danışmanlık sağlayan bir niteliğe dönüşmüştür (Akalin, 1995: 64).

Devletin üstleneceği rolün çerçevesini belirleyen bir diğer açılımı “iyi yönetim”³ (good governance) kavramı ekseninde de görmek mümkündür. İyi yönetim kavramının devlete yüklediği görev bireysel özgürlüklerin sağlanması, denge ve denetleme mekanizmasının sağlıklı işlemesi, barış ortamının, hukukun ve düzenin sürdürülebilirliği ve ekonomik koşulların güçlendirilmesi olarak sıralanmaktadır (Mule, 2001: 73). Diğer yandan ekonominin uluslararası ticaret koşullarıyla uyumlu hale getirilmesi, rekabetçi ortamın girişimci niteliğe kavuşması ve kalkınma konusunun siyasetten arındırılarak teknik çerçevede ele alınması devletin üstlenmesi gereken roller arasındadır (Bayramoğlu, 2005: 130-131). Tabii bu rollerin etkin şekilde yerine getirilmesi ise kullanılan yönetim teknikleriyle bağlantılıdır. Fayda maliyet analizi, sosyal paydaş analizi, düzenleyici etki analizi, risk analizi düzenleyici devletin araçları arasında yer alır (Akdoğan, 2012: 17).

Bu açıklamaların yanında neoliberalizmin devletin yönetsel konumu bağlamında sunduğu çerçevenin kristalize halde olmadığı düşünülmektedir. Bu düşünce şeması daha çok Avrupa kökenli araştırmacıların fikirlerine dayanır. Bu grupta yer alan Dardot ve Laval’a (2008: 12) göre neoliberal devlet modeli, Murray Rothbard ekseninde her türlü otoriteyi reddeden radikal liberteryenizme tam karşılık gelmeyeceği gibi aynı şekilde Robert Nozick’in her türlü mali tedbir ve sosyal politika uygulamalarını dışlayan minimal devlet düşüncesine de karşılık gelmez. Bu yüzden neoliberalizmin, devletin siyasi ideolojik yelpazedeki konumlanması merkeze yakındır.

Diğer yandan neoliberalizmin genel olarak devletin rolüne etkileri yanında özel olarak kamu yönetimi işleyişinin yönünü de belirlemektedir. Bu

³ İyi yönetim kavramı 20. yüzyılın sonlarına doğru devletin küçültülmesi argümanının esnekleştirilmesi amacıyla Dünya Kalkınma Raporlarında ve Dünya Bankası söylemlerinde sıklıkla referans verdiği bir kavramdır. 1989 tarihli “*Sub-Saharan Africa: From Crises to Sustainable Growth*” adlı Dünya Bankası raporuyla başlayan iyi yönetim vurgusu 1990’lı yıllardaki Dünya Bankası tarafından hazırlanan çeşitli raporlarda da gündeme alınmıştır (Güzelsarı, 2003: 26).

bağlamda Türk kamu yönetimine yansımaları açısından değerlendirildiğinde neoliberalizmin, devletin rolüne yönelik daraltıcı ve sınırlayıcı niteliğine karşılık bir takım öneriler geliştirilmiştir. Öncelikle devletin idari kapasitesinin güçlendirilmesi, toplumsallaşmaya dayalı ilişki formlarının, egemen tüketim tercihlerinin, yaşam şekillerinin yine toplumun kendisiyle ve sosyal çevresiyle olan iletişim yöntemlerinin düzenlenmesi gerekliliği savunulmaktadır. Ayrıca yönetim teorisinin yanlış uygulanmasından kaynaklı hataların törpülenerek içerdiği felsefenin doğru bir şekilde içselleştirilmesi, devlet-toplum ilişkisinin demokrasi temelinde oturtularak demokratikleştirilmiş ve şeffaflaştırılmış bir devlet ve piyasa inşası bu öneriler arasında yer almaktadır. Son olarak devletin anlamını yitirmiş olan kamu hizmeti misyonunu yeniden canlandırarak kapsamını genişletmesi ve yatırımların toplumun geneline yaygınlaştırması önerilmekte ve kamu hizmetlerindeki eşitsizlikleri ve şikayetleri göz önüne alarak kalitenin artırılmasına önem verilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Gökçe, 2011: 114). Tabii gerek Türk kamu yönetimi özelinde gerek diğer devletlerin kamu yönetimi işleyişlerinde neoliberal ideolojiye paralel uygulanan politikaların yansımaları 2000’li yıllarda ortaya çıkmış ve bu durum neoliberalizme karşı eleştirel söylemlerin artmasına ve neoliberal küresleşmenin sorgulanmasına zemin hazırlamıştır.

Neoliberal Küreselleşmenin Sorgulanması: Neoliberalizmden Post-Neoliberalizme

1980’li yılların sonlarına doğru DB’nin reçete olarak sunduğu ve devletin iktisadi alana müdahalesini kısıtlamayı amaçlayan yapısal uyarlama politikaları bekleneni verememiştir. Neoliberal politikaların yarattığı işsizlik, eşitsizlik gibi toplumsal tahribat ve ekonomik başarısızlık dolayısıyla yeni arayışlar ortaya çıkmıştır. Yeniden yapılanma gereksinimlerine daha fazla ihtiyaç duyularak şeffaflığın ve hesap verebilirliğin ön plana çıkartıldığı bir yönetim anlayışına girilmiştir. Kamu bürokrasinin işleyişi, müşteri olarak görülen vatandaşlar tarafından sorgulanmaya başlanmış ve yaygınlaşan israfın ve yozlaşmanın toplumun gözünde devletin olumsuz bir imaja bürünmesine neden olmuştur (Akçakaya, 2016: 671). Bu gelişmeler neoliberal formüllerin uygulamaya geçirilmesinde hem bir neden ancak diğer yandan hem de bir sonuç olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Neoliberalizmin kendi kabullerini ve değerlerini devletlere kabul ettirmesi bir takım zorlayıcı ve baskıcı yöntemlere dayalı olarak şekillendiği söylenebilir. Özellikle Orta Doğu coğrafyasında ve yine Latin Amerika’da hükümet değişiklikleri göz önüne alındığında bu durum açık bir şekilde ortadadır. 1981 yılında Mısır’da Hüsnü Mübarek; 1987’de Tunus’ta Ben Ali; 1980’de Türkiye’deki askeri darbeler (Hanieh, 2014: 313; Şenses, 2021: 250) bu duruma örnektir. Bununla birlikte kriz dönemlerinde neoliberalizmin siyasal doğası kişiselleştirilmiş bir siyaset alanı yaratarak siyasi partiler, sivil toplum

kuruluşları, hukuk gibi dengeleyici aracı kurumların işlevselliğini azaltmıştır. Bu sayede yaygınlaştırılmış bir finans sistemi, neoliberal elitlere daha fazla güç aktarımı, ilerlemeci küreselleşme ve muhalefete karşı güçlü direncin oluşmasına olanak sağlanmıştır (Saad-Filho, 2022: 47). Bunun gibi siyasi ve ekonomik koşullardaki istikrarsızlıklar neoliberalizme alternatif arayışlarını kuvvetlendirmiştir. Aslında buna benzer arayışlar Washington Konsensüsüne alternatif olarak ortaya konulan post-Washington Konsensüsü ile 1990'lı yıllarda gündeme gelse de neoliberalizme bir karşı duruştan ziyade onu ılımlı bir çerçeveye oturtmak hedeflenmiştir. Ancak asıl karşı duruşun Tony Blair'ın öncülüğünü yaptığı "Üçüncü Yol" hareketiyle gündeme geldiğini söylemek mümkün. Fakat bu hareket yarattığı etkiler itibariyle sınırlı kalmış neoliberalizmin biraz daha kısmen de olsa sosyal politikaları içine almasını sağlamıştır (Acar, 2017: 248). Günümüzde ise tartışmanın odağı post-neoliberalizme kayarak neoliberalizme alternatif ekonomik, siyasi ve toplumsal model arayışına evrilmiştir.

ABD'de yaşanan 2008 krizinin yarattığı olumsuzluklara karşı devletin müdahalesine olan karşı duruşta bir esneme oluşmuştur. Devlete karşı piyasayı öne alan savunucuların bu tutumu neoliberalizmin değer ve ilkeleriyle çelişmekle birlikte küresel kriz, bir "devlet krizi" olarak yorumlanmıştır (Gökçe, 2011: 99). "New New Deal" olarak da ifade edilen post-neoliberalizm, neoliberalizmin "yeni biçimi" olarak 2008 krizine müdahalede bulunulurken ABD ve Avrupa'da uygulanan programları tanımlar (Gökçe, 2011: 107). Kavram özellikle Amerika kıtasındaki Kuzey-Güney ekseninde hükümetlerin uyguladığı deneysel politikaların çıktılarını açıklamak için kullanılmaktadır. Vurgulanmak istenen ise reformist hükümetlerin "süreklilik içindeki süreksiz" olan politika uygulamalarıdır (Macdonald ve Ruckert, 2009: 2). Diğer bir ifadeyle devletlerin yönetsel süreçlerindeki reforma yönelik politikalara taleplerin yoğun olmasına karşın uygulanan programların siyasi, sosyal ve ekonomik değişimler, teknolojik gelişmeler, kriz gibi nedenlerden dolayı kesintiye uğraması post-neoliberalizmin bir özelliğidir.

Özellikle son yapılan çalışmalar göstermektedir ki neoliberalizmin ana programlarına devletler tarafından bir karşı duruş söz konusudur. Son dönemde emeklilik sistemine ilişkin bazı ülkelerde tersine özelleştirme yöntemlerine gidilmesi bunun bir göstergesidir (Çalışır, 2023: 350). Bu bağlamda yirmi birinci yüzyılla birlikte neoliberal ideolojiye dayalı kurumsal yeniden yapılanma çabalarında bir takım çatlaklar ortaya çıkmış devletin rolüne yönelik hegemonik neoliberal açılımlarda dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönüşümün sahadaki etkilerini OECD raporlarında görmek mümkündür. Bu raporların birisinde 2008'de döviz rezervleri fazlalığı açısından gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeleri geçtiği; 2009'da Brezilya, Güney Afrika, Hindistan gibi ülkelerde Çin'in baş ticaret ortağı olduğu ve küresel ekonomideki ağırlık merkezinin kuzey-batı ekseninden güney-doğu eksenine doğru kaydığı belirtilmiştir (OECD, 2010: 2).

2000’li yıllarda sıkça gözlemlenen devlet yöneticilerinin yol açtığı yolsuzluklar, toplumların kamu politikalarına yönelik daha çok eleştirilerinin artması, ekonomik konjonktürdeki turbülanslar neoliberalizmin başarısızlığını ortaya koyar niteliktedir. Örneğin neoliberalizmin asli araçlarından birisi olan özelleştirme politikaları uzun dönemde zenginlik yaratacağı yerde fakirleşme getirmiştir. Aynı şekilde bazı ülkelerde emek ve sermaye hareketleri arasında dengesizlik yaratarak vergileme açısından sermayenin kollandığı eşitsiz bir durum yaratmıştır (Stiglitz, 2021: 289).

Diğer bir sorgulama boyutu iyi yönetim kavramına yönelik gerçekleştirilebilir. Öncelikle kavram kaynak kullanımı açısından kamu sektörüne yönelik yoğun bir teknik içeriğe sahiptir. Dolayısıyla insan hakları, temel haklar ve özgürlükler, demokratikleşme konularına pek fazla değinmemiştir (Ünay, 2009: 106). Bu bağlamda yönetim yaklaşımı “*uyum, kapasite ve ölçek*” alanlarında yeni sorunlar yaratırken (Kettl, 2000: 495) örgütlenme kapasitesi açısından ise sermaye sınıfı ile farklı sosyal kesimlerden oluşmuş sivil toplum yapıları arasında eşitsizlik yaratmaktadır (Güler, 2003: 115)

Neoliberalizmin, devletin rolü üzerindeki belirleyiciliği ve devletin neoliberal sisteme uyumu sadece uluslararası kuruluşlar aracılığıyla olmaz. Bir ülkedeki baskı grupları da ulusal düzeyde kurumsal yapıların neoliberalizmin değer ve ilkelerine yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunabilir (Yılmaz ve Arslan, 2021: 252). Dolayısıyla yönetim perspektifine dayalı politika belirleme süreçlerinde söz konusu baskı gruplarının talepleri ulusal stratejilerin küresel neoliberal programla uyumlanmasını kolaylaştırıcı etkide bulunur.

Diğer yandan neoliberal yönetim anlayışında açıklık ilkesinin, ulus devletlerin küresel kurumsal mekanizmalar tarafından kontrol edilmesinin bir aracı olduğu söylenebilir. Çünkü bu ilkeye dayalı yönetimler dış kaynağa bağlı politika oluşturma süreçlerinde genellikle bilgi paylaşımında bulunmak zorundadır. Bu durum ise neoliberalizmin ulus devletlerin bağımsızlığına yönelik sınırlayıcı etkisine gönderme yapar. Post-neoliberalizmde ise açıklık sınırlı niteliktedir. Diğer bir ifadeyle bu tür yönetim anlayışındaki ülkeler politikalarda bilgi paylaşımını işbirliği içerisinde olduğu yapılara karşı yapar. Bu işbirlikleri sektörel olabileceği gibi savunma, ekonomi, kültür gibi çeşitli kamu politikaları alanlarında da olabilir.

Post-neoliberalizm tıpkı neoliberalizm gibi bir sürece dayalı olarak özellikle 2000’li yıllardaki küresel gelişmelerle ilintili bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler içerisinde Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne üye olması bir başlangıçtır. Aynı başlangıç döneminde neoliberalizme karşıt seslerin yavaştan yükselmeye başladığı dönemdir. İlerleyen süreçte 2008 Ekonomik Krizi karşısında devletlerin piyasaya müdahaleleri, ekonomi, ticaret ve göç konularında korumacı politikalara yönelmeleri, Covid-19 pandemisi sürecinde yaşanan

gelişmeler söz konusu eleştiri düzeyini alternatif arayışı sürecine dönüştürmüş ve post-neoliberalizme yönelik tartışmaları yoğunlaştırmıştır. Bu açıdan neoliberalizm ile post-neoliberalizm arasındaki farklılıkları açıklamanın yararlı olacağı düşünülerek aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 1. Neoliberalizm ve Post-Neoliberalizm Arasındaki Temel Farklılıklar

Sınıflandırma Türü	Neoliberalizm	Post-Neoliberalizm
Odak	Büyüme ve verimlilik	Büyüme ve verimliliğin yanında dayanıklılık ve güvenlik
Strateji	Küreselleşme, yerelleşme, yönetim	Sınırlı küreselleşme, merkezileşme, sınırlı yönetim
Ekonomi Modeli	Ortodoks	Heterodoks
Kapsam	Sınırsız küreselleşme	Stratejik özerklik
Yöntem	Baskıcı	İradi
Yönetim Anlayışı	Piyasa odaklı Yeni Kamu Yönetimi	Sürdürülebilirlik odaklı Yeni Kamu Yönetimi
Kamu Politikası	Yoğun serbest piyasa temelli - seyrek korumacı politika	Seyrek serbest piyasa temelli – yoğun korumacı politika

Not: İlgili tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Neoliberalizmden post-neoliberalizme eksen kaymasını Batılı devletlerin yöneticilerinin söylemlerinde de görmek mümkün. Donald Trump'ın 2017 yılında yaptığı konuşması şu şekildedir (The Inaugural Address, 2017): "Sınırlarımızı, ürünlerimizi üreten, şirketlerimizi çalan ve işlerimizi yok eden diğer ülkelerin tahribatından korumalıyız. Koruma, büyük bir refah ve güce yol açacaktır." Bu konuşmada neoliberal vurgunun önemsedığı büyüme ve verimliliğin yanında artık güvenliğe ve dayanıklılığa dönük politika setlerinin oluşturulacağı sinyali vermiştir. Nitekim bu politikalara paralel bazı devletlerin sınır güvenliği için duvar örme stratejisi izlemesi post-neoliberalizmin devletlerin güvenlik alanına daha fazla önem vermesinin somut göstergesidir.

Post-neoliberalizmde yönetim neoliberalizmin doruk noktasına ulaştığı döneme göre sınırlı ve küresel bir niteliğe bürünmüştür. Sınırlıdır çünkü yönetim mekanizması politika belirleme süreçlerinde fazla bir etkinlik

gösterememiştir. Küreseldir çünkü yönetim ulus-altı alandan çok uluslararası düzeyde kurumsal niteliği ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla neoliberalizmin temel araçlarından birisi olan ve yönetim ilkeleriyle güçlendirildiği sanılan yerleşme politikalarına yönelik yapılanma artık yerini demokratik tercihlerin daha fazla öncelendiği ancak merkezileşmeye odaklanılan bir stratejiye doğru dönüşme ihtimali ağır basmaktadır. Bu bağlamda yöntem olarak neoliberalizm baskıcı olmakla birlikte demokrasi söylemini meşruluk aracı olarak kullanırken; post-neoliberalizm iradi –ülkelerin görece bağımsız karar alması anlamında- yöntemle ancak demokratik değerleri mevcut şartlar ve koşullara yeniden uyarlayabilen yöntemi tercih ettiği söylenebilir. Bununla birlikte kamu politikası tercihlerinde artık daha fazla korumacılığın istendiği, serbest piyasa odağının daha seyrekleştiği gözlemlenmektedir.

Yönetim anlayışı açısından ise aslında her iki kavram devletin işlevlerinin yerine getirilmesi bağlamında YKY yaklaşımını benimsemiştir. Ancak burada odaklanılan perspektif farklıdır. Neoliberalizm özellikle girişimci devlet argümanına vurgu yaparak piyasa temelli bir YKY yaklaşımını benimserken post-neoliberalizmde ise çevre, sağlık, sosyal politika gibi alanlarda sürdürülebilirliğe önem veren YKY anlayışı hakimdir.

Ekonomi modeli açısından post-neoliberalizm neoklasik ekonomi anlayışında da belli bir takım kopuşun sinyalini verdiği söylenebilir. Özellikle bu süreçte Amerikan merkezli düşünce kuruluşları heterodoks ekonomi modeli olarak yaygınlaşan yeni modelin geliştirilmesi için çaba harcamışlardır. Yeni Ekonomi Düşünce Enstitüsü, Roosevelt Enstitüsü, Hewlett Vakfı gibi düşünce kuruluşları post-neoliberalizmle uyumlu heterodoks ekonomi modelinin uygulanabilirliği üzerine gerek maddi gerek düşünsel desteklerde bulunmuşlardır⁴.

Post-neoliberalizmin devletin rolüne ilişkin bir diğer ayrışan yönünü sanayi politikaları üzerinden görmek mümkündür. Neoliberalizm sanayileşme sürecinde küresel bağlarla birbirine bağlanmış uluslararasılaşmış bir sanayi politikasını desteklemiştir. Burada sanayi kuruluşlarının uluslararası işbirliğiyle bilim ve teknoloji alanındaki etkileşimlerini arttırması, uluslararası kuruluşların düzenlemeleriyle uyumlu sanayi alt yapısının oluşturulması ve küresel serbest

⁴ Bu model bir dönem ülkemizde de uygulanmaya çalışılmış ve dönemin Hazine ve Maliye Bakanı Nureddin Nebati'nin "Pandemi Sonrası Dönemde Ekonomi Paradigmasında Dönüşüm ve Yükselen Ülkeler" temasıyla düzenlenen "Ekonomik Dönüşüm Zirvesi"nde yaptığı konuşmada belirgin şekilde savunulmuştur. Konuşmasının bir kısmında geçen (Anadolu Ajansı, Eylül 2022) "...çeşitli kuramsal çalışmaların ele alındığı geniş heterodoks literatür, kimi çevreler tarafından ekonomide tek doğru yol olarak sunulan Ortodoks reçetelerin ülkemizin özgül koşulları ve ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır." açıklaması heterodoks ekonomi politikalarının uygulanma sebebini ve modelin post-neoliberal düzenle uyumlu olduğuna dönük inancı yansıtmaktadır.

ticaretin aktif bir şekilde çalışması ön görülmüştür. Post-neoliberalizm ise daha çok sanayi politikalarında yerleşmeye önem verilmesi gerektiğini savunur görünmektedir. Bunun nedeni 2008 Küresel bankacılık kriziyle başlayan, Covid-19 pandemisiyle doruğa ulaşan sistem tıkanıklıklarının oluşması, küresel ve bölgesel savaşlar nedeniyle ticaret yollarında ve tedarik süreçlerinde aksamaların ortaya çıkması devletleri kendi içlerine dönük yerli üretime dayalı politika alanları oluşturmaya teşvik etmiştir. Bu nedenlerden dolayı ise devletler kendi dayanıklılıklarını önem vermeye başlamıştır.

Neoliberalizm ile post-neoliberalizm arasındaki bir diğer ayrışma yayılım yönleri açısından ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, neoliberalizm özellikle Avrupa merkezli liberal ve ordo liberal fikir tartışmalarına dayalı olarak ortaya çıkmış ve ABD bu modeli geliştirerek küresel politik ve ekonomik sisteme uluslararası kuruluşlarında etkisiyle entegre etmiştir. Post-neoliberalizme ilişkin düşünceler ise neoliberalizmin yirmi birinci yüzyıldaki krizlerine koşut olarak bu krizlerden ticaret ve ekonomi açısından en fazla etkilenen ülke olan ABD’de filizlendiğini söylemek mümkün. Bu etkinin önümüzdeki on yıllarda Avrupa’ya doğru kayma olasılığının yüksek olduğu söylenebilir.

Sonuç

2000’li yıllarda neoliberal pratik ve değerler üzerinden devletin rolünün dönüştürülmesine yönelik sürecin ani bir değişimden çok planlanmış ve aşamalı bir şekilde ilerleyen stratejiye koşut gelişmiştir. Neoliberalizm inşasının tuğlalarının yükseldiği 1980’li yıllar ve sonrasındaki dönemde akademiden, siyasete; bürokrasiden, sermaye kesimine kadar birçok aktör elbirliği vermiş ve söz konusu stratejinin inşacıları olmuşlardır. Mimarları IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşların olduğu bu inşa sürecinde devlet adeta küçük bir alanda faaliyet gösteren, işlevleri kısıtlanmış bir yapıya büründürülmeye çalışılmıştır.

Neoliberal politikaların bütünsel olarak devletin rolüne etkisi aynı görünse de çıktılarının farklı olması bize “en iyi tek yol” olmadığını gösterir. Nitekim ekonomik büyüme, refah artışı, eşitsizlik, işsizlik gibi konularda ortaya çıkan ülke deneyimleri bu durumu destekler niteliktedir. Özellikle 2000’li yıllarda ulus devlet yapılarını sosyal ve ekonomik alanda olumsuz yönde etkileyen krizler, hükümetleri neoliberalizm sonrası küresel sistemde nasıl ve nereye konumlanılacağına yönelik yeni arayışlara itmiştir. Post-neoliberalizm ile devletler çağın teknolojik, sosyolojik, ekonomik koşulları içerisinde işlevlerini yeni ortaya çıkan alanlara yönelik olarak yeniden belirlerken piyasa-toplum-devlet ilişkisinde dengeleyici politika setleri önem kazanmıştır.

Diğer yandan post-neoliberalizm bir takım boyutlardan neoliberalizme farklılık göstermektedir. Örneğin neoliberalizm temel hedef olarak sadece

büyüme ve verimliliği odağına alırken post-neoliberalizm buna dayanıklılık ve güvenliği ekler. Aynı şekilde strateji bağlamında neoliberalizm, küreselleşmeyi, yerelleşmeyi ve yönetişimi merkezine alır. Post-neoliberalizm ise daha sınırlı bir küreselleşme ve yönetişim yapısı isterken merkezileşmiş bir işleyişi yeğler. Bu farklılıkları ekonomi modeli, kapsam, yöntem, yönetim anlayışı, kamu politikaları açısından çoğaltmak mümkün. Ancak bu farklılıkların neoliberalizm ile post-neoliberalizm arasında mutlak bir ayrışmayı meydana getirmese de serbestleşme, yerelleşme ve özelleştirme politikalarında bir takım farklılaşmaları ortaya çıkardığını belirtilmekte yarar var.

Bu çalışmada 2000’li yıllarla birlikte tartışılır hale gelen neoliberalizme yönelik eleştirilerin gerçekten post-neoliberal bir yönetim anlayışını ortaya çıkarıp çıkarmadığı sorgulamasına dayalı olarak devletin rolünün biçimlenmesinde ne gibi bir etkisi olduğu irdelenmeye çalışılmıştır. Post-neoliberal perspektifin gerçekten neoliberalizmden bir kopuşu temsil ettiğini söylemek zor görünmektedir. Nitekim siyasi, kültürel, ekonomik yapılanmasını kurumsallaştırmış bir neoliberalizmin mutlak anlamda tasfiyesi gerçekleştirilemeyeceğine göre dönüştürülmesi devletler açısından daha rasyonel bir tercihtir. Bu yapılırken ise post-neoliberalizm ekseninde devletin küresel sistem içerisinde işlevlerini yeniden konumlandırmaya çabalayarak ulusal pragmatik kaygılara dayalı bir ayrışmaya gitmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Acar, E. (2017). “Neoliberalizm ve Sosyal Refah Devleti Ekseninde Üçüncü Yol Yaklaşımı”. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 248-263. Erişim adresi:

<https://dergipark.org.tr/en/pub/iibfdkastamonu/issue/31886/350684>

Akalın, G. (1995). “VII. Beş Yıllık Planda Özelleştirme Stratejisi”. *Amme İdaresi Dergisi*, 28 (3), 63-76. Erişim adresi:

<https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/ArticleRead?id=eefc9e10-ebdc-4a23-33b4-2b2dbb8f27b6>

Akçakaya, M. (2016). “Bürokrasi Kuramları Ve Türk Kamu Yönetiminde Bürokratik Sorunlar”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 669-694. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/286723>

Akbey, F. (2005). “Neo-liberal Dönüşüm Çerçevesinde 5018 Sayılı Kanun'un Değerlendirilmesi”. *Türkiye’de Yeniden Yapılanma, 20. Türkiye Maliye Sempozyumu (23-27 Mayıs)*, Pamukkale Üniversitesi Maliye Bölümü Yayını, No:1, Denizli, 168-195.

Akdoğan, A. A. (2012). “Aydınlanmadan Neoliberalizme Kamu Politikasının Sarsıl (A) Mayan Egemenliği”. *Amme İdaresi Dergisi*, 45(4), 1-24. Erişim adresi:

<https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/ArticleRead?id=e3251075-5543-89fe-91d1-7a794861d47b>

Anadolu Ajansı (Eylül, 2022). *Bakan Nebati: Yeni ekonomi modelini uygulamaya almasaydık bugün birçok sorunla yüzyüze kalacaktık*. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/bakan-nebati-yeni-ekonomi-modelini-uygulamaya-almasaydik-bugun-bircok-sorunla-yuz-yuze-kalacaktik/2697821>

Aygül, C. (1998). Neo-Liberalizmin Başarısızlığı ve Yönetişim. *Toplum ve Bilim*, 76(1), 231-256.

Bayramoğlu, S. (2005). *Yönetişim Zihniyeti Türkiye’de Üst Kurullar ve Siyasal İktidarın Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Boas, T. C., & Gans-Morse, J. (2009). “Neoliberalism: From New Liberal Philosophy To Anti-Liberal Slogan”. *Studies In Comparative International Development*, 44(2), 137-161.

Bonimy, M. M. (2006). Planning for Change: Globalization and American Public Administration. A. Farazmand, J. Pinkowski (Ed.) *Handbook of Globalization, Governance and Public Administration* içinde (s. 39-50). Boca Raton: CRC Press.

Clarke, S. (2014). Neoliberal Toplum Kuramı. A. Saad-Filho, D. Johnston (Ed.), (Çev. Ş. Başlı ve T. Öncel). *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki* (s. 91-105) içinde. İstanbul: Yordam Kitap.

Çalışır, Y. C. (2023). Emeklilik Sistemlerinde Yaşanan Paradigma Değişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 333-364. <https://doi.org/10.54558/jiss.1329946>.

Dardot, P. ve Laval, C. (2018). *Dünyanın Yeni Akıllı Neoliberal Toplum Üzerine Deneme*. 2. B., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Evre, B. (2015). Neo-Liberalizmin Teorik Açmazları ve Pratik Sonuçları: Bir Paradigma Krizi. *Amme İdaresi Dergisi*, 48(4).

Foucault, M. (2007). *Security, Territory, Population*. (Çev. G. Burchell). New York: Palgrave MacMillan

Gökçe, G. (2011). Neoliberalizmin Krizi ve Yeni Devlet/Yönetim Modeli Arayışları. *Türk İdare Dergisi*, 471-472, 99-116. Erişim adresi: [http://www.tid.gov.tr/kurumlar/tid.gov.tr/tum-sayilar\(2\)/2001-2025/2011/Haziran-Eylul/0_5_Doc_DrGulise_GOKCE_471_472.pdf](http://www.tid.gov.tr/kurumlar/tid.gov.tr/tum-sayilar(2)/2001-2025/2011/Haziran-Eylul/0_5_Doc_DrGulise_GOKCE_471_472.pdf)

Güler, B. A. (2003a). “Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye”. *Praksis*, 9, 93-116.

Gürgen, M. K. (2014). “Neoliberal Politikalar Üzerinde Kimlik Politikalarının İdeolojik İşlevi: Ana-Akım Söylemin Eleştirel Bir Değerlendirmesi”. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 6(13), 1-24.

Güzelsarı, S. (2003). “Neo-Liberal Politikalar ve Yönetişim Modeli”. *Amme İdaresi Dergisi*, 36 (2), 17-34. Erişim adresi: https://ammeidaresihacibayram.edu.tr/documents/article/1/36/2/2_guzelsari.pdf

- Güzelsarı, S. (2008). *Küresel Kapitalizm ve Devletin Dönüşümü*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Hanieh, A. (2014). Arap Dünyasında Neoliberalizme Kafa Tutmak. L. Pradella, T. Moris (Ed.), (Çev. B. Baysal). *Kutuplaştıran Kalkınma Neoliberalizme Karşı Alternatifler ve Kriz* içinde, (309-322 ss.). Ankara: Nota Bene.
- Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. (Çev. A. Onacak), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kayıkçı, S. (2007). “Küreselleşmenin Kamu Yönetimi Paradigmasına Etkisi ve Türk Kamu Yönetimine Yansımaları”. *Mülkiye Dergisi*, 31 (256) , 165-186. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/996>.
- Kettl, D. F. (2000). “The Transformation of Governance: Globalization, Devolution, And The Role Of Government”. *Public Administration Review*, 60(6), 488-497.
- Macdonald, L. ve Ruckert, A. (2009). Post-Neoliberalism in the Americas: An Introduction. L. Macdonald ve A. Ruckert (Ed.), *Post-Neoliberalism in the Americas* (s.1-20) içinde. London: Palgrave Macmillan.
- Miller, H. T., & Fox, C. J. (2007). *Postmodern Public Administration*. New York: M. E. Sharpe.
- Mule, H. (2001). “Challenges to African Governance and Civil Society”. *Public Administration and Development*, 21(2), 71-76. Doi: 10.1002/pad.162.
- OECD (2010). *Perspectives on Global Development: Shifting Wealth*. Paris: OECD Development Center. Erişim adresi: https://www.oecd-ilibrary.org/development/perspectives-on-global-development-2010_9789264084728-en
- Saad-Filho, A. ve Johnston, D. (2014). Giriş. A. Saad-Filho, D. Johnston (Eds.), (Çev. Ş. Başlı ve T. Öncel). *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki* içinde, (ss. 13-22). İstanbul: Yordam Kitap.
- Saad-Filho, A. (2022). Covid-19 ve Neoliberalizmin Sonu. A. Topal, Ö. Birler, C. Çelik, A. Göksel (Ed.). *21. Yüzyılda Devletin Dönüşümü* içinde. (39-52, ss.). Ankara: İmge.
- Saran, U. (2004) *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma*. Ankara: Atlas.
- Slobodian, Q. (2020). *Küreselciler: İmparatorluğun Sonu ve Neoliberalizmin Doğuşu*. (Çev. A. F. Yıldırım). İstanbul: Vakıfbank Kültür.
- Springer, S., Birch, K., & MacLeavy, J. (2016). An Introduction To Neoliberalism. In *The Handbook Of Neoliberalism* (pp. 1-14). Routledge.

Stiglitz, J. E. (2021). Küreselleşen Dünyada Kalkınma Politikaları. F. Şenses (Ed.), (Çev. E. Ö. Kan), *Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma-Seçme Yazılar* içinde (281-306 ss). İstanbul: İletişim Yayınları.

Stoker, G. (1998). Governance as Theory: Five Propositions. *International Social Science Journal*, 50 (155), 17-28. Doi: 10.1111/issj.12189

Şenses, F. (2021). Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Fırsat Mı, Engel Mi?. F. Şenses (Ed.), *Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma-Seçme Yazılar* içinde (235-280 ss). İstanbul: İletişim Yayınları.

Tekeli, İ. (2012). Yönetim Kavramı Yanısıra Yönetişim Kavramının Gelişmesinin Nedenleri Üzerine. B. Aykaç, Ş. Durgun ve H. Yayman (Ed.), *Türkiye'de Kamu Yönetimi* (s. 661-671) içinde. Ankara: Nobel.

The Inaugural Address (2017, 20 January) Erişim adresi:
<https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/the-inaugural-address/#:~:text=We%20must%20protect%20our%20borders,never%2C%20ever%20let%20you%20down>

Tosun, G. E. (2003). Sivil Toplum. M. Acar, H. Özgür (Ed.), *Çağdaş Kamu Yönetimi-I* (s. 227-257) içinde. Ankara: Nobel.

Ünay, S. (2009). “Küresel Kalkınma Paradigmasının Evriminde Kurumsal Etkenler Ve Dünya Bankası”. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (41), 87-111. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/5287>

Willgerodt, H. (2006). “Der Neoliberalismus–Entstehung, Kampfbegriff Und Meinungsstreit/Neo-Liberalism–Origin, İtem of Campaign and Matter of Controversy”. *Ordo*, 57(1), 47-89.

Yılmaz, R., & Arslan, S. (2021). Neoliberalizm, Merkez Bankası Bağımsızlığı ve Baskı Gruplarının Rolü. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(1), 252-275. Doi: 10.17153/oguiibf.885291

Extended Summary

Changing the Role of the State from Neoliberalism to Post-Neoliberalism: A Periodic Analysis

Research Problem and Question

The management of policy areas in which states have assumed responsibility in many areas has been shaped by the theses of neoliberalism, especially after the 1980s, and has had a determining effect on the direction of change in fundamental issues from organisation to planning, coordination to supervision. With the 2000s, the impact of neoliberal ideology on the role of the state has been discussed and criticised both in the

realpolitik and academic fields, and alternative views have emerged on how the state will be positioned in the twenty-first century in the face of emerging crises. In this study, how and in what direction the role of the state has been affected by the crises of neoliberalism in the last twenty years has been discussed. In order to deepen the discussion, the question of whether there is a convergence or divergence in the functions of the state during the transition from neoliberalism to post-neoliberalism has been focused.

Purpose

The aim of this study is to provide a new dimension of discussion by addressing the current and future evolution of the state in the context of post-neoliberalism on the social, political and economic plane and the differences in the form of the state between neoliberalism and post-neoliberalism.

Method

In the study, an explanatory research method was used and a theoretical analysis was made by conducting a literature research. Within the framework of the findings obtained, the differences between neoliberalism and post-neoliberalism were revealed and inferences were made in line with the discourses of political leaders and international organisation reports.

Results and Conclusions

The social, economic and political crises of the last two decades have led to deep questioning about the viability of basic policies based on neoliberal ideology, and the state-market relationship has become a subject of debate again. The focus of this debate is on the inclusiveness of the role and functions of the state and the extent to which it affects the market. In fact, debates based on the state-market dichotomy have been ongoing since the 1980s.

Post-neoliberalism, just like neoliberalism, has emerged based on a process, especially in relation to global developments in the 2000s. Among these developments, China's membership to the World Trade Organisation is a beginning. In the same initial period, the voices against neoliberalism started to rise slowly. In the following period, the interventions of states in the market in the face of the 2008 Economic Crisis, their tendency towards protectionist policies in economy, trade and migration, and the developments experienced during the Covid-19 pandemic transformed the level of criticism into a process of searching for an alternative and intensified the debates on post-neoliberalism.

Although the impact of neoliberal policies on the role of the state as a whole seems to be the same, the fact that their outcomes are different shows us that there is no 'one best way'. As a matter of fact, country experiences on issues such as economic growth, welfare increase, inequality and unemployment support this situation. Especially in the 2000s, the crises that adversely affected nation-state structures in the social and economic spheres pushed governments to search for new ways of how and where to position themselves in the post-neoliberal global system. With post-neoliberalism, states have redefined their functions within the technological, sociological and economic conditions of the age

towards newly emerging fields, while balancing policy sets have gained importance in the market-society-state relationship.

It seems difficult to say that the post-neoliberal perspective really represents a break from neoliberalism. As a matter of fact, since the absolute liquidation of neoliberalism, which has institutionalised its political, cultural and economic structure, cannot be achieved, its transformation is a more rational choice for states. In doing so, the state should strive to reposition its functions within the global system on the axis of post-neoliberalism, and should go for a decoupling based on national pragmatic concerns.

Makale Yazım Kuralları

- 1) Türkçe özet (en fazla 100 kelime) ve anahtar kelimeler (en fazla 5 kelime), makalenin İngilizce başlığı, İngilizce özet ve anahtar kelimeler tam olmalıdır. Özetler ve anahtar kelimeler başlıktan hemen sonra yer almalıdır.
- 2) Makale en az 5000 kelime, en çok 9000 kelimedenden oluşmalıdır. Toplam (özetler ve makale metni) kelime sayısı başvuruda belirtilmelidir.
- 3) Derginin sayfa ölçüleri üstten 2,5, alttan 2,8, soldan 2 ve sağdan 1,5 cm, kenardan uzaklıkları üstbilgi 1,5, altbilgi 1,8 boşluk verilerek ayarlanabilir. Yani metne ayrılmış alan ölçüleri 16 x 24 cm olarak kullanılmalıdır. Tablolarda ve özel çizimlerde aşağıda verilen ölçüler dikkate alınmalıdır. Tablolarda kaymalar ve şekillerde bozulmalar olmaması için bu ölçüye dikkat edilmesi yerinde olacaktır.
- 4) Metinde;
 - Yazı karakteri Times New Roman,
 - Makale başlığı 18 punto, koyu, küçük harf, sola yaslı,
 - Yazar isimleri 14 punto, adları küçük, soyadları büyük harf, sağa yaslı,
 - Öz, Anahtar Kelimeler, Abstract, Keywords ve metinleri italik, 10 punto, makale başlığının İngilizcesi koyu, italik, 11 punto ve sola yaslı,
 - Ana başlıklar 14 punto, koyu, sola yaslı ve küçük harf,
 - İkinci başlıklar 12 punto, koyu, sola yaslı ve küçük harf,
 - Üçüncü başlıklar 11 punto, koyu, italik, sola yaslı ve küçük harf,
 - Dördüncü başlıklar 11 punto, italik, sola yaslı ve küçük harf,
 - Metinde satır aralığı tek, 11 punto, iki yana yaslı ve paragraflardan sonra boşluk 2 nk,
 - Kaynakça 10 punto ve sola yaslı kullanılmalıdır.
 - Kısaltmalar, ilk gösterildiği zaman açık biçimde ve kısaltılmış biçimi parantez içinde yazılmalıdır. Daha sonraki gösterimlerde ise kısaltılmış hâli verilmelidir.
 - Tablo ve şekil numarasından sonra nokta konulup tablo ve şekil başlığı verilmelidir. Başlıkların ilk kelimeleri büyük harflerle başlamalıdır (Örnek: **Tablo 1.** Yıllara Göre Kişi Başına Gelir). Eğer tablo veya şekil başka bir eserden alınmışsa, kaynak italik olarak küçük punto ile atıf kurallarına uygun biçimde tablo veya şeklin altında yer almalıdır. Tablo ve şekiller, siyah beyaz baskıya uygun hazırlanmalıdır.
 - Metin içinde, üç satırı geçmeyen doğrudan alıntılarda “çift tırnak” kullanılmalıdır. Metinde doğrudan alıntılar dışında çift tırnak kullanılmamalıdır.

- Bir kaynaktan uzun (üç satırı geçen) alıntı yapıldığında, sağ ve soldan girintili (0,5 cm) ve 10 punto ile yazılmalıdır (tırnaksız). Alıntının sonunda, aktarılan kaynak sayfa numarası ile birlikte parantez içinde verilmelidir.
 - Metin içindeki özel terim ve tabirler ‘tek tırnak’ içinde gösterilmelidir. Özel isim değilse tırnağın içindeki kelimeler küçük harflerle yazılmalıdır. Vurgulanmak istenen kelime veya ifadeler için (altı çizili ya da koyu yerine) tek tırnak veya italik tercih edilmelidir.
 - Metnin içindeki yabancı kelimeler italik yazılmalıdır. Türkçe bir terim ya da tabirin yabancı dildeki karşılığı da verilecekse parantez içinde italik yazılmalıdır.
 - Metin içinde geçen sayılar, tek haneli ise yazı ile yazılmalı, iki ya da daha çok haneli ise rakamla yazılmalıdır.
 - Metin içinde numaralandırma yapılırken inci/üncü/uncu ekleri yerine nokta tercih edilmelidir.
 - Yüzde kelimesi için % işareti kullanılmalıdır.
 - Bir alıntı başka bir alıntının içinden yapıldıysa ‘aktaran’ ifadesiyle atıf verilmelidir.
- 5) Makalelerde metin içi atıf sistemi kullanılmalıdır. Atıflar dışındaki açıklamalar, dipnot biçiminde ilgili sayfa altında belirtilmelidir. Metin içindeki her atıf, kaynakçada mutlaka yer almalıdır. Metin içinde atıf yapılmayan eserlere kaynakçada yer verilmemelidir.
- 6) Metin içindeki atıflar, parantez içinde (yazarın/yazarların soyadı, kaynağın basım yılı: ilgili sayfa numarası sırası izlenerek) verilmeli ve yararlanılan kaynakların eksiksiz ve tam künyesiyle içeren Kaynakça listesi, metin sonunda, atıf sistemine uygun olarak gösterilmelidir. Niteliğine göre, kaynağın metin içindeki atıflarda ve kaynakçadaki yazılış biçimlerinin bazıları aşağıda gösterilmiştir:

Tek yazarlı kitaplar

Metin İçinde:

(Mardin, 2005: 56)

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (2005). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, 1895-1908*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tek yazarlı makaleler

Metin İçinde:

(Mardin, 1966: 56)

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (1966). “Opposition and Control in Turkey”. *Government and Opposition*, 1(3), 375-387.

İki yazarlı kitaplar:

Metin içinde:

(Horkheimer ve Adorno, 1995: 35)

Kaynakçada:

Horkheimer, M. ve T. Adorno (1996). *Aydınlanmanın Diyalektiği, Felsefi Fragmanlar I.* (Çev. Oğuz Özügül). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

İki yazarlı makaleler

Metin içinde:

(Grey ve Garsten, 2001: 240)

Kaynakçada:

Grey, C. ve C. Garsten. (2001). "Trust, Control and Post-Bureaucracy". *Organization Studies*, 22(2), 229-250.

İkiden çok yazarlı kitaplar

Metin içinde:

(Arrighi vd., 1995: 51)

Kaynakçada:

Arrighi, G., T. K. Hopkins ve I. Wallerstein (1995). *Sistem Karşısı Hareketler.* (Çev. C. Kanat, B. Somay, S. Sökmen). İstanbul: Metis Yayınları.

İkiden çok yazarlı makaleler

Metin içinde:

(Held vd., 2012: 215)

Kaynakçada:

Held, D., A. Mc Grew, D. Goldblatt ve J. Perraton (1999). "Globalization". *bal Governance*, 5(4), 483-496.

Derleme yayınlar:

Metin içinde:

(Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 1986: 3)

Kaynakçada:

Kalaycıoğlu, E. ve A. Y. Sarıbay (Ed.) (2011). *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi.* İstanbul: Beta Basım Yayım.

Derleme yayınlar içinde yer alan makaleler:

Metin içinde:

(Mardin, 1986: 39).

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (1986). Tanzimat'tan Sonra Aşırı Batılılaşma. *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi.* (Ed. E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay). İstanbul: Beta Basım Yayım.

Bir yazarın birden fazla aynı tarihli yayını olması halinde:

Metin içinde:

(Mardin, 1990a: 61)

(Mardin, 1990b: 55)

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (1990a). Türk Toplumunu İnceleme Aracı Olarak “Sivil...

Mardin, Ş. (1990b). Türkiye’de İktisadî Düşüncenin Gelişmesi...

Yazarsız/kolektif yayınlar:

Metin içinde:

(TODAİE, 1991: 101)

Kaynakçada:

TODAİE (1966). *Merkezi Hükümet Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri, Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi Raporu*, Ankara: TODAİE Yayını.

İkincil kaynaktan yapılan alıntılar:

Metin içinde:

(Parsons, 1951: 170 aktaran Mardin, 1983: 29)

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (1983). *Din ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Elektronik ortamdan yapılan atıflar:

a) *Alıntı bir yazarın eserinden yapılmış ise*, metin içindeki atıflar yazılı kaynaklardaki yöntemle yapılmalı; kaynakçada ise, yazar/yazarların soyadı, adı, yayın ya da gözden geçirilme tarihi, belgenin tam adı, parantez içinde eksiksiz http ya da ftp adresi ile belgeye ulaşma tarihi, aşağıdaki örneğine uygun olarak verilmelidir.

Metin içinde:

(Chhotray ve Stoker, 2009)

Kaynakçada:

Chhotray, V. ve G. Stoker (2009), *Governance: from theory to practice*, https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230583344_10#page-1 (06.04.2017).

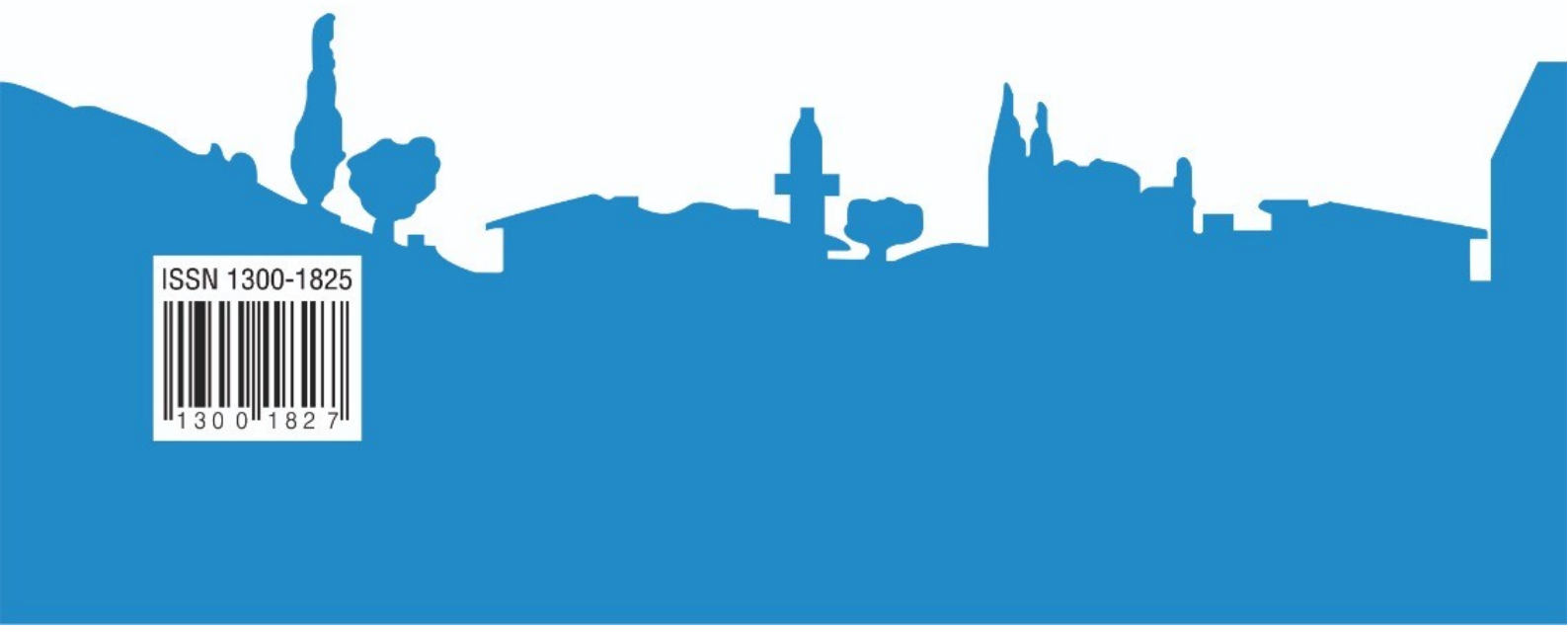
b) *Alıntı doğrudan bir siteden yapılmışsa*, metin içindeki atıflarda web sitesinin genel adresi ve siteye ulaşma yılı parantez içinde verilmelidir. Kaynakçada ise alt adresleri de kapsayan web adresi, siteye ulaşma tarihi (gün, ay ve yıl) ile birlikte ayrıç içinde verilmelidir.

Metin içinde:

(data.worldbank.org, 2017)

Kaynakçada:

<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&type=metadata&series=SI.POV.NAHC> (30.05.2017)

ISSN 1300-1825

1300 1825